

Міністерство освіти і науки України
Львівський національний університет імені Івана Франка

Кваліфікаційна наукова
праця на правах рукопису

ОЛІЙНИК ЮРІЙ ВАДИМОВИЧ

УДК 374.992 (477.83-25)"191/193":930.2

ДИСЕРТАЦІЯ

**ПРАВОВІ ОСНОВИ ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ДІЯЛЬНОСТІ ЛЬВІВСЬКОГО
АПЕЛЯЦІЙНОГО СУДУ В ПЕРІОД ДРУГОЇ РЕЧІ ПОСПОЛИТОЇ:
ІСТОРИКО-ПРАВОВЕ ДОСЛІДЖЕННЯ**

Спеціальність 081 «Право»
Галузь знань 08 «Право»

Подається на здобуття наукового ступеня доктора філософії

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей,
результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне
джерело

_____ Ю.В.Олійник
(підпис)

Науковий керівник
Бойко Ігор Йосипович
доктор юридичних наук,
професор

Львів – 2021

АНОТАЦІЯ

Олійник Ю. В. «Правові основи організації та діяльності Львівського апеляційного суду в період Другої Речі Посполитої: історико-правове дослідження». – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктор філософії за спеціальністю 081 «Право» (галузь знань – 08 «Право»). – Львівський національний університет імені Івана Франка. Львів, 2021.

У дисертації на підставі аналізу нормативно-правових актів, чинних на території Галичини у досліджуваний період, наукової літератури, архівних документів та інших писемних джерел комплексно досліджено правові основи організації і діяльності Львівського апеляційного суду у складі Другої Речі Посполитої (1919–1939 рр.). У дисертаційному дослідженні здійснено теоретичне узагальнення історичного досвіду організації і діяльності Львівського апеляційного суду в складі Другої Речі Посполитої (1919–1939 рр.). Дослідження цієї важливої наукової проблеми надало можливість обґрунтувати авторське концептуальне бачення розвитку в Галичині польської судової влади та європейських правових традицій. Саме на початку ХХ ст. в руслі реалізації польської політики у Західній Україні було створено Львівський апеляційний суд як важливий державно-правовий інститут, який став важливим судовим органом перегляду оскаржуваних рішень і вироків нижчестоящих судів Другої Речі Посполитої з метою охорони і захисту прав та інтересів людини у досліджуваний період.

Наголошено, що в українській юридичній історіографії з сучасних методологічних позицій здійснено комплексний історико-правовий аналіз місця і ролі Львівського апеляційного суду (1919–1939 рр.) в державному механізмі Другої Речі Посполитої.

На основі системного історико-правового аналізу правової природи і генези Львівського апеляційного суду комплексно розкрито вплив суспільно-політичних чинників на умови його функціонування та з'ясовано, що правові

основи організації і діяльності суду значною мірою базувалися на модифікованому австрійському законодавстві (Львівський апеляційний суд фактично став спадкоємцем Вищого крайового суду Львові, що функціонував із середини ХІХ ст. до 1918 р.).

Показано, що Львівський апеляційний округ, який охоплював суди Львівського, Тернопільського та Станіславівського воєводств, вирізнявся з-поміж інших апеляційних округів міжвоєнної Речі Посполитій національною структурою населення, у якій домінували українці, тоді як суддями в судах Галичини, зокрема в Львівському апеляційному суді, переважали поляки.

Конкретизовано і уточнено, що Львівський апеляційний суд діяв як колегіальний судовий орган (засідав у кількості трьох суддів, рідше одного) й розглядав апеляційні подання на рішення повітових судів у третій та остаточній інстанції, а у випадку оскарження рішень окружних судів – у другій інстанції; як перша інстанція він розглядав особливо важливі політичні питання.

Розкрито, що у випадках оскарження судового вироку Апеляційний суд у Львові перевіряв рішення суду першої інстанції: залишав у силі, частково задовольняв або скасовував його. Як вища судова інстанція, він мав право передати справу на повторний розгляд у той самий суд, який уже розглядав цю справу, або ж в інший суд тієї ж інстанції в межах львівського апеляційного округу.

З'ясовано, що Львівський апеляційний суд здійснював правотворчу діяльність, яка виявлялася у виданні підзаконних нормативно-правових актів (обіжників), покликаних забезпечити виконання нормативних актів законодавчих, виконавчих та вищих судових органів влади.

На основі вивчення конкретних цивільних та кримінальних справ конкретизовано і деталізовано, що Львівський апеляційний суд розглядав цивільні справи (більшість із розглянутих справ), кримінальні справи (в межах компетенції), дисциплінарні справи та займався підзаконною правотворчістю – видавав підзаконні нормативно-правові акти.

Конкретизовано науково-теоретичні положення про умови функціонування судової системи II Речі Посполитої, особливістю якою було використання законодавства держав, у складі яких до 1918–1919 рр. перебували польські, українські та білоруські землі.

Уточнено інформацію про правила розгляду апеляційних скарг (справа розглядалася за правилами, встановленими для розгляду справи судом першої інстанції), випадки відхилення апеляційних скарг, форму рішення Апеляційного суду (складалося з чотирьох основних частин: вступної, описової, мотивувальної і резолютивної).

Узагальнено наукові знання про мету діяльності Львівського апеляційного суду, його співпрацю із державною прокуратурою, адвокатурою, нотаріатом; про контролюючу діяльність за в'язницями підзвітного судового округу.

Зазначено, що під впливом політичної кон'юнктури у судовій системі Другої Речі Посполитої, зокрема в персональній структурі Львівського апеляційного суду, домінували поляки.

Проаналізовано систему загальних судів у міжвоєнній Польщі, яка складалася з повітових, окружних, апеляційних судів та Найвищого суду – касаційного суду у цивільних та кримінальних справах.

Показано, що усіх суддів Львівського апеляційного суду призначав президент держави за поданням міністра юстиції. Щоби посісти посаду судді претенденти повинні були володіти юридичною освітою, відповідними знаннями у галузі права і стажем роботи.

Ключові слова: судова система, суд, судді, цивільне судочинство, кримінальне провадження, апеляції, Львівський апеляційний суд, Друга Річ Посполита, Галичина.

ANNOTATION

Oliinyk Y.V. «Legal bases of the organization and function of the Court of Appeal of Lviv during the Second Commonwealth of Poland: historical and legal research». - Qualifying scientific work on the rights of the manuscript.

Dissertation for the degree of Doctor of Philosophy in the specialty 081 «Law» (field of knowledge - 08 «Law»). - Ivan Franko National University of Lviv. Lviv, 2021.

In the dissertation on the basis of the analysis of normative-legal acts, operating in the territory of Galicia in the studied period, scientific literature, archival documents and other written sources the legal bases of the organization and activity of the Court of Appeal of Lviv as a part of the Second Commonwealth of Poland In the dissertation research the theoretical generalization of the historical experience of the organization and activity of the Court of Appeal of Lviv as a part of the Second Rzeczpospolita (1919–1939) is carried out. The study of this important scientific problem provided an opportunity to substantiate the author's conceptual vision of the development of Polish judiciary and European legal traditions in Galicia. It was at the beginning of the twentieth century. In line with the implementation of Polish policy in Western Ukraine, the Court of Appeal of Lviv was established as an important state and legal institution, which became an important judicial body for reviewing contested decisions and judgments of lower courts of the Second Commonwealth to protect human rights and interests in the period under study.

It is emphasized that in Ukrainian legal historiography from modern methodological positions a comprehensive historical and legal analysis of the place and role of the Court of Appeal of Lviv (1919-1939) in the state mechanism of the Second Commonwealth.

Based on a systematic historical and legal analysis of the legal nature and genesis of the Court of Appeal of Lviv, the influence of socio-political factors on the conditions of its functioning is comprehensively revealed and it is found that the legal basis of the organization and activity of the court was largely based on

modified Austrian legislation. heir of the Supreme Regional Court of Lviv, which functioned from the middle of the XIX century until 1918).

It is shown that the Lviv Appellate District, which included the courts of Lviv, Ternopil, and Stanislaviv Voivodeships, differed from other appellate districts of the interwar Polish-Lithuanian Commonwealth by a national population structure dominated by Ukrainians, while judges in Galician courts, including the Court of Appeal of Lviv by Poles.

It was specified and clarified that the Court of Appeal of Lviv acted as a collegial judicial body (sitting in the number of three judges, rarely one) and considered appeals against decisions of district courts in the third and final instance, and in case of appeal of district courts - in the second instance; as a first instance, he considered particularly important political issues.

It was revealed that in cases of appeal against the court verdict, the Court of Appeal of Lviv reviewed the decision of the court of first instance: upheld, partially satisfied or revoked it. As a higher court, he had the right to remand the case to the same court that had already heard the case, or to another court of the same instance within the Lviv District of Appeal.

It was found out that the Court of Appeal of Lviv carried out law-making activities, which were manifested in the issuance of bylaws (circulars) designed to ensure the implementation of regulations of legislative, executive and higher judicial authorities.

Based on the study of specific civil and criminal cases, it was specified and detailed that the Court of Appeal of Lviv considered civil cases (most of the cases), criminal cases (within its competence), disciplinary cases and engaged in bylaws - issued bylaws.

Scientific and theoretical provisions on the conditions of functioning of the judicial system of the Second Commonwealth of Poland were specified, the peculiarity of which was the use of the legislation of the states, which until 1918–1919 included Polish, Ukrainian and Belarusian lands.

The information on the rules of consideration of appeals (the case was considered according to the rules established for consideration by the court of first instance), cases of rejection of appeals, the form of the decision of the Court of Appeal of Lviv (consisted of four main parts: introductory, descriptive, motivational and operative).

The scientific knowledge about the purpose of activity of the Court of Appeal of Lviv, its cooperation with the state prosecutor's office, bar, notary is generalized; on the oversight of the prisons of the reporting judicial district.

It is noted that under the influence of the political situation in the judicial system of the Second Commonwealth of Poland, in particular in the personal structure of the Court of Appeal of Lviv was dominated by Poles.

The system of general courts in interwar Poland, which consisted of county, district, appellate courts and the Supreme Court - the Court of Cassation in civil and criminal cases, is analyzed.

It is shown that all judges of the Court of Appeal of Lviv were appointed by the President on the proposal of the Minister of Justice. To become a judge, applicants had to have legal education, relevant knowledge of law and work experience.

Key words: judicial system, court, judges, civil proceedings, criminal proceedings, appeals, the Court of Appeal of Lviv, Second Commonwealth of Poland, Galicia.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА:

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

Публікації у періодичних наукових виданнях інших держав з наукового напрямку, за яким підготовлено дисертацію здобувача

1. Oliinyk Y. Procedure for consideration and resolution of disciplinary cases in the Court of Appeal of Lviv (1919–1939). *Recht der Osteuropäischen Staaten (ReOS)*. №2. 2021. P. 39–46.

Електронна версія: <https://www.uni-goettingen.de/de/document/download/4071c62a294072a4a1588e01ba5f74db.pdf/ReOS%2002%20aus%202021.pdf>

Статті у наукових виданнях, включених до переліку наукових фахових видань України

1. Олійник Ю. В. Організація судової влади в Західній Україні у складі Другої Речі Посполитої (1919–1939 рр.). *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. Ужгород. 2018. Вип. 52. Т.1. с. 35–40. Електронна версія: <http://repository.vsau.org/getfile.php/18955.pdf>;
2. Олійник Ю. В. Становлення та розвиток судової системи Другої Речі Посполитої (1918–1939 рр.). *Актуальні проблеми правознавства*. Тернопіль. 2018. Вип.4(16). С. 5–12. Електронна версія: <http://app.wunu.edu.ua/wp-content/uploads/2018/12/4-2018.pdf>
3. Олійник Ю. В. Правовий статус органів місцевої влади в Західній Україні у складі Польської Держави (1921–1939 рр.). *Історико-правовий часопис*. Луцьк. 2018. Вип. 2(12). С. 152–157. Електронна версія: <https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/16052/1/31.pdf>
4. Олійник Ю. В. Конституційно-правові засади розвитку судової системи Другої Речі Посполитої (1918–1939 роки). *Вісник Львівського університету. Серія: Юридична*. Львів. 2019. Вип. 68. С. 117–124.
Електронна версія:
<http://publications.lnu.edu.ua/bulletins/index.php/law/article/view/10149/10152>

5. Олійник Ю. В. Порядок формування та компетенція Львівського апеляційного суду (1919–1939 рр.). *Науковий вісник публічного та приватного права*. Київ. 2019. Вип. 1. Т. 1. С. 40–46. Електронна версія: http://www.nvppp.in.ua/vip/2019/1/tom_1/9.pdf
6. Олійник Ю. В. Структура та керівництво Львівського апеляційного суду (1919–1939 рр.). *Науково практичний господарсько-правовий журнал «Підприємство, господарство і право»*. Київ. 2019. Вип. 7(281). С. 151–155. Електронна версія: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2019/7/28.pdf>
7. Олійник Ю. В. Правовий статус суддів Львівського апеляційного суду (1919–1939 рр.). *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. Ужгород. 2020. Вип. 56. Т. 1. С. 19–23. Електронна версія: <http://visnyk-juris-uzhnu-uz.com/wp-content/uploads/2020/12/No.56-1.pdf>
8. Олійник Ю. В. Порядок розгляду справ у Львівському апеляційному суді (1919–1939 рр.). *Часопис Київського університету права*. Київ. 2020. Вип. 2. С. 77–83. Електронна версія: <https://chasprava.com.ua/index.php/journal/article/view/351/332>
9. Олійник Ю. В. Особливості розгляду цивільних справ у Львівському апеляційному суді (1919–1939 рр.). *Збірник наукових праць «Актуальні проблеми держави і права»*. Одеса. 2020. Вип. 85. С. 171–180. Електронна версія: <http://www.apdp.in.ua/v85/23.pdf>.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

1. Олійник Ю. В. Причини і наслідки захоплення Галичини Польщею та його юридичне оформлення. *Збірник матеріалів Всеукраїнської наукової конференції «Західно-Українська Народна Республіка та її місце в історії українського державотворення (до 100-річчя проголошення)»*, 1 листопада 2018 року. Львів: ЛНУ ім. Івана Франка. 2018. Вип. 2. С. 273–279. Електронна версія: <https://law.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2018/11/Materialy-KONFERENTSIYI-lystopad2018-3-2.pdf>

2. Олійник Ю. В. Організація місцевої влади в Західній Україні у складі Другої Речі Посполитої (1921–1939 рр.). *Матеріали XXXIX Міжнародної історико-правової конференції «Місьцеве управління та місьцеве самоврядування в історії права, держави і юридичної думки»*, 2–3 листопада 2018 року. Львів: МАІП, 2018. С. 95–100.
3. Олійник Ю. В. Соціально-політичні передумови створення і діяльність Львівського апеляційного суду (1919–1939 рр.). *Матеріали XXIV звітної науково-практичної конференції «Проблеми державотворення і захисту прав людини в Україні»*, 7–8 лютого 2018 року. Львів: ЛНУ ім. Івана Франка, 2018. Ч. 1. С. 73–78. Електронна версія: https://law.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2018/02/Final_1_2.pdf
4. Олійник Ю. В. Особливості реформування судової влади в Другій Речі Посполитій (1918–1939 рр.). *Матеріали IV міжнародної науково-практичної конференції «Україна в умовах реформування правової системи: сучасні реалії та міжнародний досвід»*, 5–6 квітня 2019 року. Тернопіль: ТНЕУ, 2019. Т. 1. С. 77–80. Електронна версія: <http://uf.wunu.edu.ua/wp-content/uploads/2020/03/TEZI-YUF-2019-T.-1.pdf>
5. Олійник Ю. В. Місце Львівського апеляційного суду в судовій системі Другої Речі Посполитої (1918–1939 рр.). *Матеріали XXV звітної науково-практичної конференції «Проблеми державотворення і захисту прав людини в Україні»*, 7–8 лютого 2019 року. Львів: ЛНУ ім. Івана Франка, 2019. Ч. 1. С. 66–68. Електронна версія: https://law.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2019/02/chastyna-_1.pdf
6. Олійник Ю. В. Особливості розвитку судової системи в Галичині у період Другої Речі Посполитої (1919–1939 рр.). *Ювілейний збірник наукових праць на пошану професора Володимира Семеновича Кульчицького з нагоди 100-річчя від дня народження*. Львів: ЛНУ ім. Івана Франка, 2019. С. 272–284. Електронна версія: <https://law.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2019/11/Kul-chyts-kyu.pdf>

7. Олійник Ю. В. Особливості правотворчої діяльності апеляційного суду у Львові (1918–1939 рр.). *Матеріали XIX Міжнародної студентсько-аспірантської наукової конференції «Актуальні проблеми прав людини, держави та правової системи»*, 24 квітня 2020 року. Львів: ЛНУ ім. Івана Франка, 2020. С. 33–34. Електронна версія: <https://law.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2020/04/Zbirnyk-2020.pdf>
8. Олійник Ю. В. Особливості розгляду дисциплінарних справ суддів Львівським апеляційним судом (1919–1939 рр.). *Матеріали XX Міжнародної студентсько-аспірантської наукової конференції «Актуальні проблеми прав людини, держави та правової системи»*, 22–23 квітня 2021 року. Львів: ЛНУ ім. Івана Франка, 2021. С. 16–19. Електронна версія: <https://law.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2021/04/ZBIRNYK-2021.pdf>

ЗМІСТ

Вступ.....	13
РОЗДІЛ 1. Історіографія, джерельна база та методологія дослідження.....	20
1.1. Історіографія.....	20
1.2. Джерельна база дослідження	28
1.3. Методологія дослідження.....	35
Висновки до розділу 1.....	48
РОЗДІЛ 2. Історико-правове підґрунття створення Львівського апеляційного суду.....	50
2.1. Судова система на польських та українських землях в складі Австрії та Австро-Угорщини (1772–1914 рр.) як основа становлення судоустрою Другої Речі Посполитої	50
2.2. Вплив австрійської судової системи періоду Першої світової війни (1914–1918 рр.) на формування апеляційного судочинства Другої Речі Посполитої.....	73
Висновки до розділу 2.....	95
РОЗДІЛ 3. Організація, структура і компетенція Львівського апеляційного суду (1919–1939 рр.).....	99
3.1. Соціально-політичні та правові передумови утворення Львівського апеляційного суду.....	99
3.2. Порядок формування та компетенція Львівського апеляційного суду	115
3.3. Структура та керівництво Львівського апеляційного суду.....	139
Висновки до розділу 3.....	150
РОЗДІЛ 4. Судова практика Львівського апеляційного суду (1919–1939 рр.).....	153
4.1. Порядок розгляду справ у Львівському апеляційному суді.....	153
4.2. Особливості розгляду цивільних справ.....	168
4.3. Порядок та особливості розгляду кримінальних справ.....	182
4.4. Правотворча та контролююча діяльність Львівського апеляційного суду	196
Висновки до розділу 4.....	212
Висновки	214
Список використаних джерел	221
Додатки.....	247

ВСТУП

Актуальність теми. У сучасних умовах реформування судової системи Української держави одним із важливих завдань є забезпечення кожному права на справедливий судовий розгляд справ незалежним та неупередженим судом. Для виконання цього завдання необхідно невідкладно привести чинне законодавство до міжнародних стандартів, створити незалежну систему судів з новим рівнем відповідальності та підзвітності суддів, забезпечити верховенство права, здійснити кадрове перезавантаження. Ці кроки здатні посприяти відновленню довіри суспільства до судової влади в Україні. Станом на сьогодні суди апеляційної інстанції оновлено лише частково, зокрема, кадрова складова реформи ще далека від свого завершення.

У сучасних умовах реформування судової системи і судочинства в Україні, серед іншого, важливо використати як національний, так і міжнародний історичний досвід. Значний інтерес у цьому аспекті становить вивчення історії організації та діяльності Львівського апеляційного суду (1919–1939 рр.), що сприяє кращому розумінню і висвітленню основ історичного розвитку судочинства в Україні. Вивчення й узагальнення досвіду організації і діяльності Львівського апеляційного суду (1919–1939 рр.) дасть змогу використати в доцільних межах історичний правовий досвід для з'ясування витоків демократичних традицій у розвитку національної судової системи і судочинства. Актуальність цього досвіду посилюється тим, що Львівський апеляційний суд (1919–1939 рр.) був створений за зразками тогочасних європейських судових органів.

Детальний аналіз становлення й розвитку формування та діяльності Львівського апеляційного суду дозволить краще усвідомити політичне ставлення тогочасної влади Другої Речі Посполитої до вирішення приватних та публічних (національних та громадянських) спорів за участю українців. Доцільним буде врахування прогресивних правових ідей, конструкцій, моделей та позитивного досвіду в цілому щодо удосконалення діяльності судів сучасної України, окремих аспектів її судової кадрової політики та

фінансового забезпечення. Це матиме значний позитивний вплив на демократичний та правовий розвиток Української держави, сприятиме покращенню діяльності судових органів та ефективному виконанню ними своїх функцій. Саме ці міркування визначили актуальність теми дослідження та зумовили її вибір.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дослідження виконане на кафедрі історії держави, права та політико-правових учень юридичного факультету Львівського національного університету імені Івана Франка у межах теми НДР «Актуальні проблеми історії права і держави, правових учень та української правової думки». № державна реєстрації 0118U000623.

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційної роботи є аналіз історико-правових закономірностей та особливостей організації та діяльності Львівського апеляційного суду (1919–1939 рр.).

Зазначена мета зумовлює необхідність вирішення таких **завдань**:

- узагальнити історико-правову літературу та джерельну базу, у яких розкривається історія становлення й розвитку Львівського апеляційного суду (1919–1939 рр.);
- охарактеризувати методологічну основу дослідження;
- визначити суспільно-політичні передумови реформування судової влади у Західній Україні в складі Другої Речі Посполитої;
  - визначити вплив австрійської судової системи на розвиток судоустрою в Другій Речі Посполитій;
- розкрити характерні риси судової системи і судочинства у Західній Україні в складі Польщі (1919–1939 рр.);
- охарактеризувати правові основи порядку формування та компетенції Львівського апеляційного суду;
- уточнити структуру та кадровий склад Львівського апеляційного суду;

- окреслити і конкретизувати порядок та особливості розгляду цивільних та кримінальних справ Львівським апеляційним судом;
- розглянути правотворчу та контролюючу діяльність Львівського апеляційного суду;
- узагальнити й оцінити історико-правовий досвід організації і діяльності Львівського апеляційного суду (1919–1939 рр.).

Об’єктом дослідження є Львівський апеляційний суд (1919–1939 рр.).

Предметом дослідження є правові основи організації і діяльності Львівського апеляційного суду (1919–1939 рр.) в системі судочинства Другої Речі Посполитої.

Методологія дослідження побудована на принципах історизму, об’єктивності та системності й охоплює такі найважливіші концептуальні дослідницькі підходи як антропологічний, діалектичний, цивілізаційний. Наукові методи дослідження обрано з урахуванням його мети та завдань, змісту об’єкта й предмета. В основу методології дослідження покладено діалектичний метод пізнання й історичний підхід до вивчення правових явищ, що дало змогу розглядати Львівський апеляційний суд (1919–1939 рр.) в якості апеляційної інстанції для Тернопільського, Станіславівського та Львівського воєводств. У процесі дослідження використано комплекс філософських, загальнонаукових і спеціально-наукових методів. Серед них історико-правовий метод вважається головним, оскільки його застосування відбувалося на кожному етапі дослідження, зокрема під час розкриття соціально-політичних і правових передумов утворення Львівського апеляційного суду (1919–1939 рр.) та його діяльність. Метод структурно-функціонального аналізу використано для з’ясування порядку формування та визначення компетенції Львівського апеляційного суду (1919–1939 рр.), його структури та керівного складу. Герменевтичний метод використано для пізнання й інтерпретації судових рішень і вироків Львівського апеляційного суду, монографічних видань, наукових статей, архівних матеріалів.

Джерельною базою дисертації є неопубліковані архівні матеріали та опубліковані документи (закони, інструкції та розпорядження профільних міністерств), які відображають окремі аспекти Львівського апеляційного суду (1919–1939 рр.). Першоджерелами у дисертації є архівні матеріали, частина з яких вперше впроваджується до наукового обігу. Загалом опрацьовано 64 справи з п'яти фондів Центрального державного історичного архіву України у м. Львові: “Галицьке намісництво, м. Львів” (ф. 146), “Вищий крайовий суд у м. Львові” (ф. 150), “Апеляційний суд у Львові” (ф. 151), ф. 205 (Прокуратура при Апеляційному суді у м. Львові), ф. 371 (Шухевич Степан, адвокат). Переважна частина архівних документів становлять окремі цивільні та кримінальні справи, обвинувальні акти і рішення, листування, звіти, обіжники, розпорядження та інші справи Львівського апеляційного суду (1919–1939 рр.).

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що вперше у сучасній історико-правовій науці здійснено самостійне, комплексне історико-правове дослідження правових основ організації і діяльності Львівського апеляційного суду (1919–1939 рр.). В результаті дослідження сформульовано основні положення і висновки, котрим притаманні елементи наукової новизни:

уперше:

- в українській юридичній історіографії з сучасних методологічних позицій здійснено комплексний історико-правовий аналіз місця і ролі Львівського апеляційного суду (1919–1939 рр.) в державному механізмі Другої Речі Посполитої;
- на основі системного аналізу правової природи і генези Львівського апеляційного суду комплексно розкрито вплив суспільно-політичних чинників на умови його функціонування та з'ясовано, що правові основи організації і діяльності суду значною мірою базувалися на модифікованому австрійському законодавстві (Львівський апеляційний суд фактично став

спадкоємцем Вищого крайового суду Львові, що функціонував із середини ХІХ ст. до 1918 р.);

- показано, що львівський апеляційний округ, який охоплював суди Львівського, Тернопільського та Станіславівського воєводств, вирізнявся з-поміж інших апеляційних округів міжвоєнної Речі Посполитій національною структурою населення, у якій домінували українці, тоді як в судовій системі краю, зокрема в Львівському апеляційному суді переважали поляки;

- конкретизовано і уточнено, що Львівський апеляційний суд діяв як колегіальний судовий орган (засідав у кількості трьох суддів, рідше одного) й розглядав апеляційні подання на рішення повітових судів у третій та остаточній інстанції, а у випадку оскарження рішень окружних судів – у другій інстанції; як перша інстанція він розглядав особливо важливі політичні питання;

- розкрито, що у випадках оскарження судового вироку Апеляційний суд у Львові перевіряв рішення суду першої інстанції: залишав у силі, частково задовольняв або скасовував його. Як вища судова інстанція, він мав право передати справу на повторний розгляд у той самий суд, який уже розглядав цю справу, або ж в інший суд тієї ж інстанції в межах львівського апеляційного округу;

- з'ясовано, що Львівський апеляційний суд здійснював правотворчу діяльність, яка виявлялася у видання підзаконних нормативно-правових актів (оібжників), покликаних забезпечити виконання нормативних актів законодавчих, виконавчих та вищих судових органів влади;

- на основі вивчення конкретних цивільних та кримінальних справ конкретизовано і деталізовано, що Львівський апеляційний суд розглядав цивільні справи (більшість із розглянутих справ), кримінальні справи (в межах компетенції), дисциплінарні справи та займався підзаконною правотворчістю – видавав підзаконні нормативно-правові акти.

удосконалено:

- науково-теоретичні положення про умови функціонування судової системи II Речі Посполитої, особливістю якою було використання законодавства держав, у складі яких до 1918–1919 рр. перебували польські, українські та білоруські землі;
- інформацію про правила розгляду апеляційних скарг (справа розглядалася за правилами, встановленими для розгляду справи судом першої інстанції), випадки відхилення апеляційних скарг, форму рішення Апеляційного суду (складалося з чотирьох основних частин: вступної, описової, мотивувальної і резолютивної);
- наукові знання про мету діяльності Львівського апеляційного суду, його співпрацю із державною прокуратурою, адвокатурою, нотаріатом; про контролюючу діяльність за в'язницями підзвітного судового округу;

набули подальшого розвитку положення про те, що:

- під впливом політичної кон'юнктури у судовій системі II Речі Посполитої, зокрема в персональній структурі Львівського апеляційного суду, домінували поляки;
- система загальних судів у міжвоєнній Польщі складалася з повітових, окружних, апеляційних судів та Найвищого суду – касаційного суду у цивільних та кримінальних справах;
- усіх суддів Львівського апеляційного суду призначав президент держави за поданням міністра юстиції. Щоби посісти посаду судді претенденти повинні були володіти юридичною освітою, відповідними знаннями у галузі права і стажем роботи.

Практичне значення отриманих результатів полягає у тому, що положення, обґрунтовані у дослідженні, сприятимуть збагаченню української історико-правової науки новими знаннями стосовно правових основ організації та діяльності Львівського апеляційного суду у міжвоєнний період. Результати дослідження можуть бути використані у:

- *науково-дослідній сфері* – для подальших досліджень історико-правових та інших аспектів історії апеляційних судів і судочинства в Україні;

- *навчальному процесі* – для викладання курсу «Історія держави і права України», «Історія держави і права зарубіжних країн», а також історико-правових аспектів окремих юридичних дисциплін (судові та правоохоронні органи, кримінально-процесуальне право, цивільне процесуальне право тощо);
- *правотворчості* – під час реформування законодавства у сфері оптимізації апеляційного судочинства в Україні з урахуванням усіх позитивів і негативів історико-правового досвіду.

Особистий внесок здобувача. Дисертаційна робота є самостійно виконаним науковим дослідженням. Усі наукові результати, викладені у рукописі дисертації, отримані автором особисто.

Апробація результатів дослідження. Основні положення і висновки дисертації обговорено на засіданнях кафедри історії держави, права та політико-правових учень Львівського національного університету імені Івана Франка, де було виконано дисертацію. Результати дисертації апробовано на наукових конференціях.

Публікації. Основні положення і висновки дисертаційної роботи висвітлено у *9 статтях* у виданнях, що визнані фаховими з юридичних наук в Україні й *одній статті* у зарубіжному періодичному науковому виданні, а також у *8 тезах* науково-практичних конференцій.

Структура та обсяг дисертації зумовлена метою та завданнями дослідження. Дисертація складається зі вступу, чотирьох розділів, які об'єднують 12 підрозділів, висновків, списку використаних джерел, що налічує 296 найменувань. Загальний обсяг дисертації становить 249 сторінок, з них 219 – основний текст.

РОЗДІЛ 1

ІСТОРИОГРАФІЯ, ДЖЕРЕЛЬНА БАЗА ТА МЕТОДОЛОГІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ

1.1. Історіографія

В умовах пошуку ефективної стратегії розвитку судової системи України важливим є вивчення успішної практики інших країн та врахування історичного досвіду. Питання правових основ організації і діяльності Львівського апеляційного суду належить до малодосліджених тем в історико-правовій літературі. Так, поза увагою дослідників, особливо істориків права, залишилося питання аналізу порядку формування, компетенції, структури, керівництва Львівського апеляційного суду та особливості розгляду цивільних і кримінальних справ.

Опрацьовані наукові дослідження можна поділити на такі групи:

- 1) праці загального характеру, в яких висвітлена історія правового регулювання цивільних, кримінальних та процесуальних відносин в Україні;
- 2) праці з історії судочинства у Львові, зокрема функціонування судів, які займалися апеляційним судочинством;
- 3) дослідження судової системи на польських та українських землях в складі Австрії та Австро-Угорщини (із відзначенням впливу австрійського права на польську систему судочинства);
- 4) монографії і статті, в яких висвітлюється історія правових інституцій Галичини досліджуваного періоду (суди присяжних, адвокатура);
- 5) праці, що висвітлюють соціально-політичні і правові передумови утворення Львівського апеляційного суду;
- 6) дослідження, в яких простежується роль судді у судах різних інстанцій;
- 7) особливості кримінального і цивільного процесу у міжвоєнній Польщі.

До *першої групи* вище зазначених історико-правових досліджень належать узагальнюючі праці, які розкривають етапи і особливості судової системи, як третьої гілки влади. У цьому контексті важливим є дослідження доктора права Володимира Старосольського “Держава і політичне право”, в

якій авторитетний правник проаналізував державу як політичний інститут, а громадянина як творця цієї держави і права загалом¹. Безпосередньо судової влади в Україні стосується колективна монографія за редакцією Ігоря Усенка, в якій здійснено аналіз здійснення судочинства на українських землях упродовж їх історії. Автори особливий наголос зробили на еволюції правосуддя та інституційних змінах у цій сфері². Загальний характер має також підручник львівських професорів Б. Тищика та І. Бойка, присвячений історії держави і права України, у т.ч. історії судочинства³. Історії правового регулювання цивільних, кримінальних та процесуальних відносин в Україні присвячена ґрунтовна праця вище згаданого професора І. Бойка⁴. Особливе місце тут займають праці з історії держави і права Польщі, авторами яких є О. Бальцер, Ю. Бардах, Б. Лєснодарський, М. Пієтрчак⁵.

До другої групи належать праці з історії судочинства у Львові, зокрема функціонування судів, що розглядали апеляції до 1919 р. З огляду на це, вважалось за доцільне ознайомитися із дослідженням Адама Монюшка про розвиток юридичних інституцій у Польщі до XVIII ст. включно, яке охоплює питання, пов'язані з організацією судової влади, цивільним та кримінальним правом, судовим розглядом⁶. Подібний, але вужчий характер має стаття львівського історика права Степана Білостоцького про діяльність Львівського

¹ Старосольський В. *Держава і політичне право. Частина друга*. Подебради: Видання “Видавничого т-ва при Українській Господарській Академії”, 1924. 465 с.

² *Судова влада в Україні: історичні витоки, закономірності, особливості розвитку*. За редакцією І. Б. Усенка. – Київ: Наукова думка, 2014. 450 с.

³ Тищик Б., Бойко І. *Історія держави і права України: акад. курс: підручник*. Київ: Ін Юре, 2015. 808 с.; Бойко І., Тищик Б. Становлення та розвиток органів судочинства у Галичині (X–XX ст.). *Вісник Львівського університету. Серія юридична*. Львів, 2011. Вип. 52. С. 110–119.

⁴ Бойко І. *Історія правового регулювання цивільних, кримінальних та процесуальних відносин в Україні (IX–XX ст.): навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів*. Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2014. 904 с.; Бойко І. *Органи влади і право в Галичині у складі Польського Королівства (1349–1569 рр.): монографія*. Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2009. 628 с.;

⁵ Бальцер О. *Из истории общественно-государственного строя Польши. Переводъ с польскаго*. Санкт-Петербург: Издаиіе А. Суворина, 1908. 253 с.; Balzer O. *Z zagadnień ustrojowych Polski*. Lwów: Nakładem Towarzystwa dla popierania nauki polskiej z funduszu B. Orzechowicza, 1917. 75 s.; Balzer O. *Geneza Trybunału Koronnego: studium z dziejów sądownictwa polskiego w XVI wieku*. Wyd. 2. Warszawa: Muzeum Historii Polski, 2009. 347 s.; Бардах Ю., Лєснодарский Б., Пієтрчак М. *История государства и права Польши*. Москва: Юридическая литература, 1980. 559 с.

⁶ Moniuszko A. *Prawo sądowe Rzeczypospolitej szlacheckiej (XVI–XVIII w.). Zarys wykładu z wyborem źródeł*. Warszawa: Campidoglio, 2017. 192 s.

лавничого суду⁷. Неабиякий науковий інтерес становлять дослідження Павла Едера, в яких він розкриває особливості створення Вищого крайового суду у Львові, його компетенцію, територіальну юрисдикцію, структуру та керівництво, діяльність⁸.

До *третьої групи* відносимо дослідження судової системи на польських та українських землях в складі Австрії та Австро-Угорщини (із відзначенням впливу австрійського права на польську систему судочинства). Підставовою у цьому плані є монографія професора права Львівського університету Освальда Бальцера про австрійський державно-правовий механізм⁹. Конституційний період функціонування Австро-Угорщини, зокрема особливості діяльності Найвищого суду, розкрив у своїй праці польський правник, професор Ягеллонського університету Анджей Дзяздзьо¹⁰. Систематичний характер має історія держави і права Австрії та Австро-Угорщини, авторства професора Львівського університету Бориса Тищика¹¹.

Правове становище Галичини у складі імперії Габсбургів та формування австрійських органів влади висвітлювали М. Мацькевич і І. Настасяк¹². Основна увага дослідників була спрямована на вивчення: 1) судової системи в Галичині у складі Австро-Угорщини (О. Кондратюк, І. Ковальчук)¹³;

⁷ Білостоцький С. Провадження в кримінальних справах у Львівському лавничому суді XVI–XVIII століть. *Вісник Львівського університету. Серія історична*. 1999. Вип. 33. С. 80–85.

⁸ Едер П. Особливості створення Вищого крайового суду у Львові у складі Австрії та Австро-Угорщини (1855–1918 рр.). *Часопис Київського університету права*. 2014. №3. С. 34–40; Едер П. Структура та керівництво Вищого крайового суду у Львові (1855–1918 рр.). *Часопис Київського університету права*. 2014. Вип. 4. С. 46–51; Едер П. Особливості вирішення цивільних справ Вищим крайовим судом у Львові (1855–1918 рр.). *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2015. Серія “Право”. Вип. 32. Том 1. С. 20–25.

⁹ Balzer O. *Historia ustroju Austrii w zarysie*. Lwów: Nakładem K. S. Jakubowskiego, 1908. 512 s.

¹⁰ Dziadzio A. *Monarchia konstytucyjna w Austrii (1867–1914). Władza–Obywatel–Prawo*. Kraków: Księgarnia Akademicka, 2001. 312 s.

¹¹ Тищик Б. Й. *Історія держави і права Австрії та Австро-Угорщини (X ст. – 1918 р.): навч. посіб.* Львів: Львівський національний університет імені Івана Франка, 2003. 80 с.

¹² Мацькевич М. Правове становище Галичини у складі Австрії та Австро-Угорщини. *Вісник Львівського університету. Серія юридична*. Львів. 2001. Вип. 36. С. 84–89; Настасяк І. Історико-правовий аналіз входження Галичини до складу Австрійської імперії. *Вісник Львівського університету. Серія юридична*. Львів. 2003. Вип. 38. С. 87–91.

¹³ Кондратюк О. *Судова система та судочинство в Галичині у складі Австро-Угорщини (1867–1918 рр.)*. Автореф. дис.[...] канд. юрид. наук. 12.00.01. Львівський державний університет внутрішніх справ. Львів, 2006. 23 с.; Ковальчук І. *Організація судової влади у Галичині в складі Австрії та Австро-Угорщини (1772–1918). Підприємництво, господарство і право*. 2018. №5. С. 203–208; Ковальчук І. *Організація, структура та компетенція крайових судів у Галичині (1855–1918)*. *Вісник Львівського університету. Серія юридична*. 2017. Вип. 65. С. 30–39.

2) цивільного процесу (К. Левицький, А. Дзядзьо, Х. Думич)¹⁴;
 3) кримінального процесу (Н. Худоба)¹⁵; 4) апеляційного провадження (К. Левицький)¹⁶.

Четверту групу історіографії формують праці, автори яких простежували розвиток і особливості функціонування судової системи II Речі Посполитої. Серед них: система загальних судів і принципи судової системи, згідно з Конституціями 1921 і 1935 рр. (С. Големб), розвиток судової системи у міжвоєнній Польщі (О. Липитчук, І. Лучаківська, Д. Малець), уніфікація законодавства та судоустрою в II Речі Посполитій, ухвалення нових кодексів (Р. Лищек та К. Брадлінський), В. Якімко (конституційне регулювання судової системи)¹⁷.

Участь українських адвокатів у політичних судових процесах у Східній Галичині на основі чисельних архівних і друкованих джерел детально проаналізував Іван Гловацький, котрий багато уваги приділив висвітленню етичних відносин між адвокатами, адвокатами і суддями¹⁸. Дослідження

¹⁴ Левицький К. Про новий процес цивільний в Австрії. Студія критична. *Часопись правничка. Розвідки правничі секції історично-філософичної Наукового товариства імені Шевченка*. Львів. 1896. Рочник VI. С. 105–179; Dziadzio A. Odpowiedzialność odszkodowawcza państwa za bezprawne działania jego organów według ABGB w świetle wykładni Sądu Najwyższego (1918–1939). Przyczynek do dziejów austriackiej tradycji prawnej w Polsce. *Krakowskie Studia z Historii Państwa i Prawa*. 2012. No 5(4). S. 295–305; Думич Х. Загальний порядок судочинства у Галичині за австрійським цивільним процесуальним кодексом 1895 р. *Підприємництво, господарство і право*. 2016. Вип. 5. С. 96–101.

¹⁵ Худоба Н. Австрійський кримінально-процесуальний кодекс 1873 року та його застосування на території Галичини. *Форум права*. 2009. № 2. С. 417–422.

¹⁶ Левицький К. Про новості в поступованю відклиčním. *Часопись правничка. Розвідки правничі секції історично-філософичної Наукового товариства імені Шевченка*. Львів. 1899. Рочник IX. С. 1–13.

¹⁷ Gołąb S. *Organizacja Sądów powszechnych*. Kraków: Nakładem autora, 1938. 143 s.; Липитчук О. Система судових органів та судочинство Республіки Польща (1918–1939 рр.). Автореферат дис. канд. юрид. наук. 12.00.01. Львів, 2004. 18 с.; Лучаківська І. Розвиток судової системи у Польщі 1929–1939 рр. *Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність*. 2008. Вип. 17. С. 297–305; Łyszczek R. Wpływ regulacji prawnych państw zaborczych dotyczących organów egzekucji sądowej na zunifikowane ustawodawstwo polskie w okresie II Rzeczypospolitej – wybrane zagadnienia *Krakowskie studia z historii państwa i prawa*. Pod redakcją W. Uruszczaka i D. Malec. Tom 2. Kraków: W-wo Uniwersytetu Jagiellońskiego, 2008. S. 233–251; Bradliński K. Polskie kodeksy karne okresu międzywojnia *Studenckie Zeszyty Naukowe* [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://www.researchgate.net/publication/331435904_Polskie_kodeksy_karne_okresu_miedzywojnia; Jakimko W. Pozycja prawna sądów i sędziów na gruncie regulacji konstytucyjnych od początku II Rzeczypospolitej do Konstytucji z 1997 r. w kontekście nadzoru administracyjnego nad sądami. *Palestra*. 2017. No 9. S. 64–80; Malec D. Pierwsza nowelizacja rozporządzenia Prezydenta RP z dnia 6 lutego 1928 r. – prawo o ustroju sądów powszechnych w debacie sejmowej w 1928 r. Wybrane zagadnienia. *Studia Iuridica Lublinensia*. 2016. Vol. XXV. no 3. S. 599–616.

¹⁸ Гловацький І. *Українські адвокати у політичних судових процесах у Східній Галичині (1921–1939 рр.)*. Львів: Тріада Плюс, 2003. 348 с.

важливе для нас з цієї точки зору, що політичні справи перебували у компетенції Львівського апеляційного суду досліджуваного періоду.

Діяльності судів присяжних у своїх публікаціях у різний час торкалися адвокат у кримінальних і політичних справах Лев Ганкевич та професор карного права Львівського університету Петро Стебельський¹⁹. Існування судів присяжних ставилося під сумнів у міжвоєнний час, тож поява великої кількості літератури на цю тематику не видається дивною. І хоч польська Конституція 1921 р. та кримінальний процесуальний кодекс 1928 р. передбачали існування судів присяжних, в умовах авторитарного польського режиму вони припинили свою роботу. З найновіших досліджень на цю тему варто виокремити статті Малгожати Матерняк-Павловської – історика права, професорки права Університету ім. Адама Міцкевича у Познані, дослідниці державно-правового ладу II Речі Посполитої²⁰.

Крім адвокатури і суду присяжних увагу дослідників привертала діяльність прокуратури у міжвоєнній Польщі (К. Ковальський, К. Бучинський, Р. Ястрембський)²¹. Причина полягає у тому, що у 1928 р. відбулася реформи прокуратури, яка змінила засади її діяльності. Інститут довоєнної прокуратури базувався на принципі централізму та ієрархічної підпорядкованості. Нові нормативно-правові акти тісно пов'язували прокуратуру з судовою владою, а посада головного прокурора поєднувалася з посадою міністра юстиції. На центральному рівні прокуратура перебувала під наглядом прокурора в Міністерстві юстиції, а її організаційними підрозділами стали прокуратура у Верховному суді, апеляційні та окружні суди.

¹⁹ Stebelski P. *Sądy przysięgłych i sądy ławnicze*. Lwów, 1910. 28 s.; Ганкевич Л. Чи усунути суди присяжних? *Життя і право*. 1932. Ч. 1. С. 24–29.

²⁰ Materniak-Pawłowska M. Z dziejów sądów przysięgłych na ziemiach polskich w XIX wieku. *Czasopismo prawno-historyczne*. 2014. Tom LXVI. Zeszyt 1. S. 121–148.

²¹ Kowalski K. Prokurator i Sąd, a uproszczenia proceduralne w postępowaniu karnem. *Czasopismo sędziowskie*. Organ oddziału Lwowskiego zreszenia sędziów i prokuratorów Rzpłtej Polskiej. 1932. Nr. 5–6. S. 121–126; Buczyński K., Sosnowski P. *Prokuratoria generalna. 200 lat tradycji jchrony dobra publicznego*. Warszawa: Wydawnictwo Sejmowe, 2016. 720 s.; Jastrzębski R. O stu latach Sądu Najwyższego (1917–2017). *Palestra*. 2017. No 4. S. 70–76.

Для розуміння змін в системі судочинства в період 1919–1939 років важливим стало ознайомлення з працями, що висвітлюють соціально-політичні та правові передумови утворення Львівського апеляційного суду (*п'ята група*). Такі передумови закладалися ще в роки Першої світової війни, коли було розроблено основні принципи функціонування судової системи у разі відновлення Польської держави. Зважаючи на це, вагоме значення у дослідженні мали праці тих істориків і правників, котрі розглядали організацію судової системи у Галичині в роки війни (І. Лозинська, Й. Левандовський, Р. Малежик)²².

Шоста група складається з досліджень, в яких простежується роль судді у судах різних інстанцій. До уваги бралися як узагальнюючі праці (Ю. Меліхова), так і ті, що висвітлювали певні аспекти суддівської діяльності або призначення суддів на посаду (М. Полішевський)²³. Професія судді заслуговує на особливу уваги не лише завдяки його ролі у здійсненні правосуддя, але й через спроби влади поставити собі під контроль польським авторитарним режимом. Дослідники намагалися проаналізувати соціально-правові аспекти статусу суддів (О. Липитчук), діяльність суддів у межах їхніх апеляційних округів (Л. Кжижановський, М. Матерняк-Павловська)²⁴.

У рамках цієї групи виділяються пропам'ятні книги, присвячені суддям апеляційного суду, зокрема Адольфу Червінському²⁵. Починаючи з 1912 р. він очолював Вищий крайовий суд у Львові (в роки війни переніс свій

²² Лозинська І. Організація судової системи у Галичині в роки Першої світової війни. *Проблеми гуманітарних наук*. 2014. Вип. 34. С. 97–111; Lewandowski J. Sądownictwo w Królestwie Polskim w czasie I wojny światowej: okupacja austro-węgierska. *Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska. Sectio F, Nauki Humanistyczne*. 1974. №29. S. 225–234; Maleszyk R. Więzienia wojskowe i areszty polowe na terenie okupacji austriackiej w latach 1914–1918. *Przegląd Więziennictwa Polskiego*. 2012. nr 76–77. S. 207–231.

²³ Меліхова Ю. Суд і суддя в історичній реальності (від Київської Русі до сьогодення). *Вісник Академії правових наук України*. 2011. №1(64). С. 217–228; Poliszewski M. Aplikacja sądowa jako wychowanie sędziego. *Czasopismo sędziowskie. Organ oddziału Lwowskiego zreszenia sędziów i prokuratorów Rzpłtej Polskiej*. 1934. Nr. 6. S. 283–289.

²⁴ Липитчук О. Соціально-правові аспекти статусу суддів у міжвоєнній Польщі (1918–1939). *Вісник Львівського університету. Серія юридична*. 2015. Вип. 6. С. 151–162; Kotliński T. *Zwierzchnicy sądownictwa galicyjskiego*. Przedmowa Stanisław Dąbrowski. Warszawa: Redakcja “Palestry”, 2013. – 160 s.; Krzyżanowski L. *Sędziowie w II Rzeczypospolitej. Okręgi apelacyjne: krakowski i katowicki*. Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, 2011. 514 s.; Materniak-Pawłowska M. Zawód sędziego w Polsce w latach 1918–1939. *Czasopismo prawno-historyczne*. 2011. Tom LXIII. Zeszyt 1. S. 63–110.

²⁵ *Księga Pamiątkowa ku uczczeniu pięćdziesięcioletniego jubileuszu pracy sędziowskiej Prezesa Lwowskiego Sądu Apelacyjnego Adolfa Czerwińskiego*. Lwów, 1926. 172 s.

головний офіс до чеського Оломоуца), а після Першої світової війни став президентом Львівського апеляційного суду (очолював суд до 1929 р.). А. Червінський був удостоєний почесного звання *doctor honoris causa* Львівського університету і сьогодні його називають “будівничим польського судочинства”.

Для того, щоб охарактеризувати напрямки роботи Львівського апеляційного суду простежено особливості цивільного та кримінального процесу, апеляційного провадження (сьома група). Тож, найвагоміші праці з цивільного процесу належать відомому українському історику права Андрію Яковліву, правнику, керівнику правничої секції Української Вільної Академії Наук. А. Яковліву судилося стати одним із основоположників юридичної науки в українській діаспорі²⁶. Великий внесок у вивчення цивільного процесу у міжвоєнній Польщі зробив Ян Вацлав Гробоні (суддя Найвищого суду у Варшаві, розробник нотаріального права)²⁷.

Помітну частку історико-правових досліджень складають монографії і статті, що розкривають особливості кодифікації польського права у міжвоєнний період. Дослідники вивчали внесок львівських юристів у напрацювання Кодифікаційної комісії (І. Левандовська-Малець), етапи роботи і процедура ухвалення рішень польською Кодифікаційною комісією (І. Мазурек)²⁸.

Заслуговують на особливу увагу наукові праці члена польської урядової кодифікаційної комісії, одного з авторів польського кримінального кодексу 1932 р., головного референта зі складання його проекту Ю. Макаревича, який був представником соціологічної школи кримінального права²⁹. У 1919 р. він

²⁶ Яковлів А. *Цивільний процес: курс лекцій*. Регенсбург; Мюнхен: Український технічно-господарський інститут, 1948. 79 с.

²⁷ Hrobni J. Analityczny rozbiór niektórych problemów z zakresu polskiej procedury cywilnej. *Czasopismo sędziowskie*. Organ oddziału Lwowskiego zreszenia sędziów i prokuratorów Rzpltej Polskiej. 1932. Nr. 11–12. S. 265–282.

²⁸ Lewandowska-Malec I. Udział lwowskich prawników w dorobku polskiej Komisji Kodyfikacyjnej (1919–1939). *Українознавчий альманах*. 2013. Вип. 14. С. 231–233; Mazurek I. Specyfika prac Komisji Kodyfikacyjnej w procesie unifikacji prawa w II Rzeczpospolitej. *Studia Iuridica Lublinsia*. 2014. No 23. S. 125–136.

²⁹ Makarewicz J. *Kodeks karny z komentarzem i orzeczeniem Sądu Najwyższego*. Lwów: Wydawnictwo Zakładu narodowego imienia Ossolińskich, 1935. 526 s.

увійшов до складу Кодифікаційної комісії і став головним розробником Кримінального кодексу Польщі 1932 р. (звідси назва “кодекс Макаревича”), який отримав схвальні відгуки у європейських вчених. У 1923–1924 рр. займав посаду ректора Львівського університету, на хвилі популярності обирався до Сенату польського парламенту (1925–1935 рр.).

До інших аспектів польського кримінального процесу, що знайшли своє відображення у спеціальній літературі належать: питання встановлення покарання за польським кримінальним законодавством (К. Мосінг), застосування кримінального кодексу на практиці (К. Ковальський), здійснення кримінального процесу і виконання покарань (Г. Галіцький). Усі ці автори намагалися акцентувати увагу на сильних і слабких сторонах польського кримінального законодавства³⁰.

Не на стільки представницькою є література, в якій висвітлено окремі напрямки діяльності польських апеляційних судів у міжвоєнний час, не кажучи вже конкретно про Львівський апеляційний суд. Втім, у цьому плані можна виділити наукові розвідки Г. Шиналя про судочинство у сфері преси (часто мало місце в межах політичних процесів) та Й. Коредчука про успадкування нерухомості і розгляд заповітів (тестаментів) в окрузі Львівського апеляційного суду³¹.

Увагу дослідників привертала правила подання і забезпечення апеляцій та касацій (З. Ган, Й. Рундштейн)³². Як правило, в центрі досліджень перебували теоретичні питання – місце апеляцій і касацій в Цивільному

³⁰ Mosing K. Wymiar kary w polskim kodeksie karnym. *Czasopismo sędziowskie*. Organ oddziału Lwowskiego zreszenia sędziów i prokuratorów Rzpltej Polskiej. 1932. Nr. 9–10. S. 229–250; Kowalski K. Polski kodeks karny w dotychczasowej praktyce. *Czasopismo sędziowskie*. Organ oddziału Lwowskiego zreszenia sędziów i prokuratorów Rzpltej Polskiej. 1934. Nr. 1. S. 4–10; Halicki K. Od przestępstwa do kary. Przebieg dochodzenia kryminalnego, procesu karnego oraz egzekucji wyroków w Polsce w okresie międzywojennym w sprawach o morderstwo. *Problemy kryminalistyki*. 2010. Nr. 270 (październik-grudzień). S. 71–84.

³¹ Szynal G. Polskie sądownictwo pracy w okresie międzywojennym. *Roczniki Administracji i Prawa*. 2016. nr XVI(2). S. 121–130; Koredczuk J. *Dziedziczenie nieruchomości w świetle orzecznictwa sądów apelacji lwowskiej w okresie międzywojennym*. Wrocław: Beta-druk, 2019. 290 s.; Koredczuk J. Testament prywatny w orzeczeniach sądów apelacji lwowskiej w okresie międzywojennym. *Вроцлавсько-львівський юридичний збірник*. Львівський національний університет імені Івана Франка. 2017. Вип. 8. S. 39–47.

³² Hahn Z. Kasacja wedle polskiego kodeksu postępowania cywilnego *Czasopismo sędziowskie*. Organ oddziału Lwowskiego zreszenia sędziów i prokuratorów Rzpltej Polskiej. 1932. Nr. 1–2. S. 1–34; Rundstein J. Kasacja w obronie Ustawy w Kodeksie Postępowania karnego. *Palestra*. Organ adwokatury stołecznej. *Czasopismo poświęcone zagadnieniom prawnym i korporacyjno-zawodowym*. Czerwiec-Lipiec 1929. Nr. 6–7. S. 302–310.

процесуальному і Кримінальному процесуальному кодексам. Водночас польська дослідниця М. Пйотрковська звернула увагу на повоєнну дискусію щодо термінології, особливо навколо тлумачення понять “апеляція”, “касація” і “ревізія” (із врахуванням впливу австрійського процесуального права)³³.

І, нарешті, в межах цієї групи історико-правових досліджень виділяються праці, присвячені виконавчому провадженню (екзекуційному процесу), зокрема під впливом новелізації Цивільного процесуального кодексу (З. Ган, П. Конарська)³⁴.

Проте, незважаючи на вищевикладений дослідницький доробок в історико-правовій літературі, наукові праці, присвячені проблемі спеціального аналізу правових основ організації і діяльності Львівського апеляційного суду на сьогодні практично відсутні.

1.2. Джерельна база дослідження

Використані в дисертації першоджерела можна поділити на неопубліковані (архівні) та опубліковані документи. Ці категорії джерел водночас поділяються на окремі групи, об’єднані як за характером документа, так і за тематичною спрямованістю.

Опрацьовані *архівні матеріали* Центрального державного історичного архіву України у місті Львові (ЦДІАУЛ) систематизовані у таких фондах, як: ф. 146 (Галицьке намісництво), ф. 151 (Апеляційний суд у Львові), ф. 205 (Прокуратура при Апеляційному суді у м. Львові).

Матеріали з фонду Галицького намісництва розкривають особливості політико-економічного та правового розвитку Галичини в австрійський і

³³ Piotrowska M. Kasacja czy rewizja? Wpływ poglądów Franciszka Ksawerego Fiericha opublikowanych w 1923 roku na ostateczny kształt przepisów o postępowaniu kasacyjnym w kodeksie postępowania cywilnego z 1930 roku. *Krakowskie studia z historii państwa i prawa*. Pod redakcją W. Uruszczaka, D. Malec, M. Mikuły. Tom 3. Kraków: W-wo Uniwersytetu Jagiellońskiego, 2010. S. 157–172.

³⁴ Hahn Z. Umożenie postępowania egzekucyjnego. *Czasopismo sędziowskie*. Organ oddziału Lwowskiego zreszenia sędziów i prokuratorów Rzpltej Polskiej. 1937. Nr. 2. S. 59–66; Konarska P. W. Wpływ nowelizacji Kodeksu postępowania cywilnego nausprawnienie postępowania egzekucyjnego. *Studia Iuridica Lublinensia*. 2016. Vol. XXV(2). S. 113–126.

початковий польський період. Ці документи дають можливість охарактеризувати адміністративно-правовий та судовий устрій регіону досліджуваного періоду, зокрема: 1) організацію та територіальні зміни судових округів в межах Вищого крайового суду у Львові, а пізніше й Львівського апеляційного суду; 2) листування судових інституцій з виконавчими органами державної влади, зокрема щодо утворення нових судів у повітових центрах Галичини; 3) розпорядження, листи, роз'яснення та інструкції Міністерства юстиції та Міністерства внутрішніх справ (функціонування судів присяжних, впровадження змін до цивільно-процесуального і кримінально-процесуального кодексів)³⁵.

Фонд Вищого крайового суду у Львові, який був попередником Львівського апеляційного суду, містить справи (переважно цивільні), що стосуються: 1) врегулювання земельних спорів; 2) винесення вироків у політичних справах (виступи проти державної влади, конфіскація періодичних видань, в яких цензура вбачала антидержавне спрямування, звинувачення у співпраці з ворогом в роки Першої світової війни); 3) звіти, листи, запити судів нижчих інстанцій (повітових та окружних); 4) рішення у справах, що належали до компетенції суду (шлюбні справи, аліменти, успадкування і т.п.)³⁶.

Документи фонду Апеляційного суду у Львові становлять основне архівне джерело до розкриття проблематики дисертаційного дослідження. Тематично, можемо виокремити такі групи матеріалів: 1) опис структури, штатний розпис суду, процедуру призначення нових суддів; 2) листування

---

³⁵ Центральний державний архів України у м. Львові (далі – ЦДІАУЛ), ф. 146 (Галицьке намісництво), оп. 4, спр. 3066 (Справа про організацію судових округів на території Галичини); ЦДІАУЛ, ф. 146, оп. 7, спр. 3694 (Листування з крайовим судом про відкриття судових і адвокатських закладів); ЦДІАУЛ, ф. 146, оп. 7, спр. 4042 (Лист Міністерства внутрішніх справ про запровадження судів присяжних відповідно до вимог нового кримінально-процесуального кодексу) тощо.

³⁶ ЦДІАУЛ, ф. 150 (Вищий крайовий суд, м. Львів), оп. 1 б, спр. 32 (Справа про позов Урбанович Францишки до Юби Бартоша про повернення захопленої ділянки в с. Губищі); ЦДІАУЛ, ф. 150, оп. 2, спр. 552 (Рішення у справі осіб, звинувачених у виступах проти австрійської влади); ЦДІАУЛ, ф. 150, оп. 2а, спр. 3 (Рішення по справі конфіскації газет і журналів); ЦДІАУЛ, ф. 150, оп. 3, спр. 633 (Донесення повітових й окружних судів); ЦДІАУЛ, ф. 150, оп. 3а, спр. 14 (Рішення суду у справі визнання позашлюбних дітей та виплати аліментів, 15 (Рішення суду з шлюбних справ); ЦДІАУЛ, ф. 150, оп. 5, спр. 819 (Справа по звинуваченню Косієвича Юзефа у співпраці з російськими військами) та ін.

Президента та канцелярії Апеляційного суду з повітовими та окружними судами Львівського апеляційного округу; 3) документи про відкриття нових судів у повітах, переміщення суддів у межах підзвітного округу; 4) скарги українських громадських товариств щодо нехтування українською мовою в судових установах Галичини; 5) розгляд політичних справ, у т.ч. щодо порушень законодавства періодичними виданнями; 6) пропозиції щодо удосконалення чинного законодавства та ухвалення змін, з урахуванням суспільних реалій і досягнень правничої науки³⁷. На основі проаналізованих справ можемо констатувати, що земельні та мовні питання були серед найважливіших у міжвоєнній Галичині, а таким чином і в діяльності Львівського апеляційного суду.

Документи з фонду Прокуратури при Апеляційному суді у м. Львові дозволяють простежити: 1) зміни у кримінально-процесуальному і цивільно-процесуальному законодавстві Польщі, про які надходила відповідна інформація з Державної прокуратури країни; 2) порядок співпраці між судами різних інстанцій та прокуратурами різних рівнів; 3) обіжники, директиви і розпорядження судів вищих інстанцій, надісланих для ознайомлення в Львівській апеляційній суд; створення екзаменаційних комісій для суддів; призначення заробітної плати і передбачених законодавством доплат; призначення на роботу судових асесорів; порядок призначення пенсії службовцям судів; 4) характеристика суспільно-політичних подій на території Львівського апеляційного округу; 5) план роботи, розподіл обов'язків, календар відпусток Львівського апеляційного суду із залученням представників прокуратури; 6) касації у Верховний суд на

---

³⁷ ЦДІАУЛ, ф. 151, оп. 1а, спр. 905 (Список співробітників Апеляційного суду у Львові, 1923 р.); ЦДІАУЛ, ф. 151, оп. 1а, спр. 1068 (Списки кандидатів на судові посади в Апеляційному суді у Львові, 1924 р.); ЦДІАУЛ, ф. 151, оп. 1, спр. 686 (Лист Президента Апеляційного суду у Львові від 17.V.1921 р. до Президентів окружних судів у Самборі і Львові); ЦДІАУЛ, ф. 151, оп. 1а, спр. 1109 (Рішення про призначення та переміщення суддів у судах Львівського апеляційного округу, 1924–1925 рр.); ЦДІАУЛ, ф. 151, оп. 1а, спр. 82 (Справа про відновлення повітового суду у Гвіздці, 1919 р.); ЦДІАУЛ, ф. 151, оп. 1, спр. 553 (Скарга страхового товариства “Дністер” у Львові на судові установи за нехтування українською мовою у судах Львівського апеляційного округу, 1921 р.); ЦДІАУЛ, ф. 151, оп. 1а, спр. 963 (Справа про створення комісії експертів у справах літератури та мистецтва, 1923 р.); ЦДІАУЛ, ф. 151, оп. 1а, спр. 1854 (Зауваження до проекту закону про упорядкування судів, 1927 р.); ЦДІАУЛ, ф. 151, оп. 1а, спр. 1855 (Зауваження до кодексу судових цивільних справ, виданого кодифікаційною комісією, 1927 р.) та ін.

вироки цивільних і кримінальних справ; 7) списки кримінальних і цивільних справ, розглянутих у Львівському апеляційному суді; 8) дисциплінарні справи службовців суду, адвокатів, працівників нотаріальних контор (підробка документів, шахрайство, обман, привласнення державних грошей, неповага до суду, аморальна поведінка, надання неправдивих показів перед судом, порушення судочинства); 9) акти передачі справ при зміні керівництва Апеляційного суду у Львові³⁸.

Другу групу використаних джерел становлять *опубліковані збірники документів, кодекси, конституції, статuti*. Оскільки в Польській державі міжвоєнного періоду чинним тривалий час (до 1933 р.) вважалося австрійське законодавство, зокрема Австрійське цивільне уложення (кодекс) 1811 р.³⁹. Кодекс розкривав цивільні права громадян, речові права, загальні положення. Подібним чином, але коротший час, у Галичині застосовувався і австрійський Цивільний процесуальний кодекс 1895 р., який вважався одним з найкращих у Європі й базувався на принципах диспозитивності, відкритості, усності.

Закономірно, в дисертаційному дослідженні використано польський Цивільний процесуальний та Кримінальний процесуальний кодекс, разом з рішеннями Найвищого суду і Апеляційних судів, розпорядженнями та роз'ясненнями Міністерства юстиції⁴⁰. Для порівняння із чинним

³⁸ ЦДІАУЛ, ф. 205, оп. 1, спр. 1 (Проект Закону Міністра юстиції про границі поширення карних кодексів на території Польщі, 1919 р.); ЦДІАУЛ, ф. 205, оп. 1, спр. 2 (Обіжники Міністерства юстиції у Варшаві, Апеляційного суду у Львові про порядок співробітництва судів Польщі з судами іноземних держав, 1919 р.); ЦДІАУЛ, ф. 205, оп. 1, спр. 6 (Обіжники Міністерства юстиції і голови Апеляційного суду про встановлення робочого дня в судах і прокуратурі, 1919–1939 рр.); ЦДІАУЛ, ф. 205, оп. 1, спр. 39 (Обіжники, директиви і розпорядження Міністерства юстиції і голови Апеляційного суду з питань судочинства, 1924–1932 рр.); ЦДІАУЛ, ф. 205, оп. 1, спр. 138 (Характеристика суспільно-політичних подій на території Львівського апеляційного округу в 1934–1937 рр. з донесенням львівського прокурора С. Дембіцького за 1938 р.); ЦДІАУЛ, ф. 205, оп. 1, спр. 341 (Касації Львівського апеляційного суду у Верховний суд у Варшаві на вироки цивільних і кримінальних справ у 1935–1939 рр.); ЦДІАУЛ, ф. 205, оп. 1, спр. 401 (Списки кримінальних справ, розглянутих у Львівському апеляційному суді за час з 19 до 24 жовтня 1938 р.); ЦДІУЛ, ф. 205, оп. 1а, спр. 4669 (Акт передачі справ при зміні керівництва Апеляційного суду у Львові, 1935–1937 рр.) та ін.

³⁹ *Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch für die deutschen Erbländer der Oesterreichischen Monarchie*. Teil 1–3. Wien: k. k. Hof- und Staats-Druckerey, 1811. 363 s.; *Commentar zu den Civilprozessgesetzen vom 1. August 1895*. Von G. Neumann. Wien: Manzschke Verlags- und Universitätsbuchhandlung, 1898. 1325 s.

⁴⁰ *Kodeks postępowania cywilnego z orzecnictwem Sądu Najwyższego i Sądów Apelacyjnych nowymi ustawami, okólnikami i rozporządzeniami Min. Sprawiedliwości, Komunikacji oraz Skarbu*. Ukl. Bronisław Feller. Kraków: Nakł. Wyd-wa Ustawy Stemplowej i Kodeksu Postępowania Cywilnego, 1938. 926 s.; *Ustawa o*

українським законодавством використано Кримінальний процесуальний та Цивільний процесуальний кодекси України⁴¹.

Важливу роль для розуміння суспільно-політичної ситуації в Польщі стало ознайомлення з **конституційними актами** Австро-Угорщини та II Речі Посполитої (березнева Конституція 1921 р. і квітнева Конституція 1935 р.). Ці конституції гарантували громадянам держави справедливий суд, верховенство права і справедливості, декларували права людини (національні, релігійні, індивідуальні)⁴². На жаль, не всі задекларовані в конституціях права реалізовувалися на практиці, особливо щодо дотримання національних прав великих етнічних спільнот – українців, білорусів, євреїв. З часу встановлення режиму “санації” Юзефа Пілсудського роль Конституції як основного закону держави ще більше мінімізувалася.

Проаналізувати основні напрямки діяльності Апеляційного суду у Львові дають можливість виокремити: 1) **збірники законів** Польської держави міжвоєнного періоду; 2) **рішення та ухвали Найвищого суду** у Варшаві; 3) документація Львівського судового округу⁴³.

В силу короткотривалості існування II Речі Посполитої не всі закони вдалося сформулювати у збірники чи кодекси, проте вони обов’язково

postępowaniu karnem z dnia 23 maja 1873 r. razem z odnoszącymi się do niej ustawami i rozporządzeniami. Wydanie Prof. Dra Juliusza Makarewicza. Kraków: Nakładem Leona Frommera, 1911. 820 s.; Ustawa o postępowaniu karnem obowiązująca w ziemiach Rzeczypospolitej należących przedtem do B. zaboru austriackiego z 23 maja 1873: Z wszystkimi uzupełniającymi ją ustawami tak B. zaboru jak i Rzeczypospolitej Polskiej; Z powołaniem orzeczeń Sądu najwyższego w Warszawie, jak i B. Najwyższego trybunału kasacyjnego w Wiedniu / Oprac. Kazimierz Konstanty Angerman. Warszawa: Nakł. Księg. Hoesicka, 1924. 416 s.; Procedura cywilna i norma jurysdykcyjna wraz z ustawami wprowadzonymi oraz pomniejszych ustawami procesowymi. Wydanie drugie przejrzanemu uzupełnione nowelami austriackimi i polskimi. Zestawił E. Wieliczkowski. Kolomyja: Zdrukarni Wilhelma Braunera, 1925. 460 s.

⁴¹ *Кримінальний процесуальний кодекс України: чинне законодавство із змінами та доповненнями станом на 2 червня 2017 року: Офіційний текст. Київ: Алерта, 2017. 292 с.; Цивільний процесуальний кодекс України: чинне законодавство із змінами та доповненнями (відповідає офіційному текстові). Київ: Алерта; ЦУЛ, 2011. 158 с.*

⁴² *Kodeks prawa politycznego czyli austriackie ustawy konstytucyjne 1848–1903. Systematycznie zestawili przełożył i opracował Dr. St. Starzyński. Lwów: Nakładem K. S. Jakubowskiego, 1903. 1069 s.; Konstytucja Marcowa. Lublin: W-wo Lubelskie, 1983. 104 s.*

⁴³ *Polska. Ustawy i rozporządzenia. Ustawy i rozporządzenia z lat 1918–1934. T. 4, Rok 1928, według stanu prawnego z dnia 1 października 1936 r. Warszawa: Ministerstwo sprawiedliwości, 1936. 569 s.; Rzeczpospolita Polska. Sąd Najwyższy. Zbiór orzeczeń Sądu Najwyższego: Uchwały Calej Izby II. i postanowienia składu siedmiu sędziów Izby II. (Uzupełnienie do zbioru orzeczeń Izby II. z r. 1929. Warszawa: Ministerstwo Sprawiedliwości, 1929. 30 s.; Spis biegłych sądowych Okręgu sądowego lwowskiego będących członkami Związku biegłych sądowych we Lwowie: wedle stanu z dnia 1. stycznia 1935 wraz z Zbiorem okólników J. W. P. Prezesów Apelacji Lwowskiej w sprawach biegłych sądowych oraz Autonomiczną taryfą wynagrodzeń. Lwów: Nakładem Związku biegłych sądowych we Lwowie, 1935. 59 s.*

публікувалися на сторінках *офіційних періодичних видань* “Dziennik Praw Państwa Polskiego”, “Dziennik Urzędowy Ministerstwa Sprawiedliwości” та “Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej”.

“Dziennik Praw Państwa Polskiego” видавався Регентській радою упродовж 1918–1919 років, на початках існування Польщі. За цей період вийшло 98 номерів, на сторінках яких публікувалися нормативно-правові акти польського уряду. Починаючи з 1919 р., журнал законів Польської держави виходив під назвою “Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej” (видавався до 1952 р.). Це був найважливіший польський офіційний журнал, єдине офіційне джерело інформації про загальноприйняте законодавство в Польщі. Видання “Журналу законів” вважалося виключною компетенцією Прем’єр-міністра, який санкціонував друк. В опрацьованих номерах поміщені: закони, розпорядження Президента, Ради Міністрів, Голови Ради Міністрів, міжнародні угоди, рішення Конституційного трибуналу, урядові ухвали, рішення Найвищого суду, інші важливі юридичні акти⁴⁴. Нормативні акти Міністерства юстиції Польщі видавалися в офіційному журналі “Dziennik Urzędowy Ministerstwa Sprawiedliwości” (“Урядовий щоденник Міністерства справедливості”)⁴⁵.

Значну вагу у дослідженні відіграли публікації офіційного органу Львівської асоціації суддів і прокурорів “Суддівський журнал” (“Czasopismo sędziowskie”), який редагував Альфред Ланєвський. Тут друкувалися огляди щодо певних справ, тлумачення спірних питань у сфері процесуального

---

⁴⁴ *Dziennik Praw Państwa Polskiego*. 1919 r., Nr 15, poz. 199; *Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej*, 1920 r., Nr 75, Poz. 434; *Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej*, 1924 r., Nr. 78, Poz. 757; *Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej*, 1928 r., Nr. 33, Poz. 313; *Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej*, 1930 r., Nr 83, poz. 651; *Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej*, 1932 r., Nr. 112, Poz. 934; *Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej*, 1934 r., Nr 86, poz. 789; *Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej*, 1939. r., Nr 87, poz. 553 та ін.

⁴⁵ *Dziennik Urzędowy Ministerstwa Sprawiedliwości*, 1919 r., Nr 5, poz. 165; *Dziennik Urzędowy Ministerstwa Sprawiedliwości*, 1920 r., Nr 7–9, poz. 26; *Dziennik Urzędowy Ministerstwa Sprawiedliwości*, 1921 r., Nr 46, poz. 282; *Dziennik Urzędowy Ministerstwa Sprawiedliwości*, 1928 r., Nr 15, poz. 199; *Dziennik Urzędowy Ministerstwa Sprawiedliwości*, 1929 r., Nr 42, poz. 352; *Dziennik Urzędowy Ministerstwa Sprawiedliwości*, 1930 r., Nr 17, poz. 134; *Dziennik Urzędowy Ministerstwa Sprawiedliwości*, 1932 r., Nr 102, poz. 863; *Dziennik Urzędowy Ministerstwa Sprawiedliwości*, 1933 r., Nr 102, poz. 782; *Dziennik Urzędowy Ministerstwa Sprawiedliwości*, 1937 r., Nr 30, poz. 220; *Dziennik Urzędowy Ministerstwa Sprawiedliwości*, 1938 r., Nr 24, poz. 213 та ін.

права, аналіз законодавства, інформація про призначення і переведення суддів, статті до ювілейних дат заслужених суддів⁴⁶.

Іншим фаховим виданням, яке друкувалося з останньої третини XIX ст., був “Przegląd Prawa i Administracji” (“Огляд законодавства та управління”). До 1926 р. редактором журналу був професор Львівського університету Ернест Тіль, а пізніше його син Артур. Крім нього, з аналізом чинного польського законодавства і судової практики на шпальтах журналу виступали Йозеф Мюнц, Роман Лонгшампс де Бер’є (останній редактор до 1939 р.)⁴⁷.

Особовий склад у судах Львівського апеляційного округу напередодні Першої світової війни дають можливість простежити *шematизми* – списки імен та прізвищ посадовців в адміністрації та судових установах Галичини. Їхнє вивчення важливе з огляду на той факт, що значний відсоток суддів Вищого крайового суду у Львові стали працювати в структурі новоствореного Апеляційного суду. В принципі, особливо на початках компетенція тих судів практично не різнилася, за винятком територіальної юрисдикції (у нового суду вона була обмеженішою)⁴⁸.

Попри суб’єктивний характер *праць суддів* і їхніх *спогадів*, саме вони дозволяють вивчити атмосферу в судочинстві Галичини досліджуваного

---

⁴⁶ *Czasopismo sędziowskie*. Organ oddział Lwowskiego zrzeczenia sędziów i prokuratorów Rzpłtej Polskiej. Maj-czerwiec 1931; *Czasopismo sędziowskie*. Organ Oddziału Lwowskiego zrzeczenia sędziów i prokuratorów Rzpłtej Polskiej. Marzec-kwiecień 1933; *Czasopismo sędziowskie*. Organ oddziału Lwowskiego zrzeczenia sędziów i prokuratorów Rzpłtej Polskiej. Nr. 2. 1934; *Czasopismo sędziowskie*. Organ oddział Lwowskiego zrzeczenia sędziów i prokuratorów Rzpłtej Polskiej. Styczeń-luty 1935; *Czasopismo sędziowskie*. Organ oddział Lwowskiego zrzeczenia sędziów i prokuratorów Rzpłtej Polskiej. Listopad-grudzień 1936; *Czasopismo sędziowskie*. Organ oddział Lwowskiego zrzeczenia sędziów i prokuratorów Rzpłtej Polskiej. Lipiec-sierpień 1937; *Czasopismo sędziowskie*. Organ oddział Lwowskiego zrzeczenia sędziów i prokuratorów Rzpłtej Polskiej. Listopad-grudzień 1938 та ін.

⁴⁷ *Przegląd Prawa i Administracji*. *Orzecznictwo w zakresie Małopolski*. 1924. R. XLIX, poz. 209; *Przegląd Prawa i Administracji*. *Orzecznictwo w zakresie Małopolski*. 1926. R. LI. Poz. 95; *Przegląd Prawa i Administracji*. *Orzecznictwo w zakresie Małopolski*. 1927. R. LII. Poz. 9; *Przegląd Prawa i Administracji*. *Orzecznictwo w zakresie Małopolski*. 1928. R. LIII. Poz. 349; *Przegląd Prawa i Administracji*. *Orzecznictwo w zakresie Małopolski*. 1930. R. LV. Poz. 110; *Przegląd Prawa i Administracji*. *Orzecznictwo w zakresie Małopolski*. 1935. R. LX. Poz. 186; *Przegląd Prawa i Administracji*. *Orzecznictwo w zakresie Małopolski*. 1936. R. LXI. Poz. 291; *Przegląd Prawa i Administracji*. *Orzecznictwo w zakresie Małopolski*. 1939. R. LXIV, poz. 7 та ін.

⁴⁸ *Szematyzm Królestwa Galicyi i Lodomerji z Wielkim Księstwem Krakowskim na rok 1903*. Lwów: Z drukarni Władysława Łozińskiego, 1903. 1276 s.; *Szematyzm Królestwa Galicyi i Lodomerji z Wielkim Księstwem Krakowskim na rok 1907*. Lwów: Z drukarni Władysława Łozińskiego, 1907. 1342 s.; *Szematyzm Królestwa Galicyi i Lodomerji z Wielkim Księstwem Krakowskim na rok 1913*. Lwów: Z drukarni Władysława Łozińskiego, 1912. 1544 s.; *Szematyzm Królestwa Galicyi i Lodomerji z Wielkim Księstwem Krakowskim na rok 1914*. Lwów: Z drukarni Władysława Łozińskiego, 1913. 1734 s.

періоду, проблеми, з якими стикалися суди різних рівнів, особливості співпраці судів нижчої і вищої інстанцій, законодавство, на якому базувалася робота судів⁴⁹. Цінними можна вважати спогади українського судді Степана Шухевича, особливо частину, присвячену “Обороні в політичних процесах проти українців у Польщі” (автор спогадів брав у багатьох з них безпосередню участь). Спогади С. Шухевича дають уявлення про суддівські зловживання і потурання цих зловживань Апеляційним судом у Львові⁵⁰.

Отже, при написанні дисертаційного дослідження опрацьовано велику кількість джерел різних видів, окремі з яких уперше впроваджуються до наукового обігу. Їхній критичний аналіз і співставлення дозволяють ґрунтовно висвітлити правові основи організації і діяльності Львівського апеляційного суду впродовж 1919–1939 років.

1.3. Методологія дослідження

У сучасних умовах важливими сферами наукового пізнання розвитку суспільства є історико-правові науки, до яких відносяться Історія держави й права України, Історія держави і права зарубіжних країн та Історія вчень про державу і право. Ці науки розкривають закономірності та особливості становлення і розвитку державно-правових інститутів в залежності від соціально-економічного й політичного функціонування суспільства, визначають сутність держави і права на певних етапах їхнього становлення й розвитку тощо. Гносеологічні межі історико-правових наук поступово розширюються і важливою передумовою цього є удосконалення методології та розширення їх методологічного інструментарію⁵¹.

В науці методологія виступає багатозначним поняттям і визначається як вчення про методи пізнання або сукупність прийомів наукового

⁴⁹ Czerwiński A. *Ustrój sądów powszechnych wedle rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 6-go lutego 1928 r.* Lwów: Nakł. Zrzeszenia Sędziów i Prokuratorów R. P. we Lwowie, 1928. 52 s.

⁵⁰ Шухевич С. *Моя життя. Спогади.* Лондон: Видання української видавничої спілки, 1991. 619 с.

⁵¹ *Методы изучения историко-правовых явлений: учебное пособие.* М.Н.Настюк, М.В.Костицкий, П.Ф.Гураль, Б.И.Тищик. Львов: ЛГУ, 1986. С. 3.

дослідження⁵². В науковому значенні поняття методологія пов'язане з теоретичним переосмисленням самого процесу історичного пізнання і його результатів⁵³. Для історико-правового пізнання характерним є ретроспективний характер дослідження і оцінка, насамперед історичних першоджерел. У ході наукового дослідження історичного процесу чи явища особливе місце займає історико-правове пізнання, яке об'єднує риси історичного і правового. Історико-правове дослідження ґрунтується на знаннях історичного розвитку права, законодавства, істотною особливістю якого є розуміння історії як неперервного зв'язку минулого з сучасним. В історико-правовому пізнанні відбуваються зміни гносеологічного статусу об'єкта, завдяки переходу його від емпіричного до теоретичного. Методологія пізнання історико-правових проблем полягає у визначенні загальноприйнятих в історико-правовій науці підходів до дослідження конкретних державно-правових явищ, подій чи процесів. Згідно з її основними положеннями методом є певна послідовність дій, прийомів, способів, операцій, виконання яких необхідне для досягнення заздалегідь поставленої мети, наприклад, для отримання нових знань або уточнення вже існуючих уявлень про ті чи інші факти, процеси чи явища. Науковий метод можна визначити і як сукупність принципів, вимог і норм, правил і процедур, знарядь та інструментів, які забезпечують пізнання та взаємодію суб'єкта з об'єктом, що досліджується з метою вирішення поставлених дослідницьких завдань⁵⁴. Методологія дослідження покликана класифікувати державно-правові явища, які піддаються вивченню. Важливим і відповідальним моментом на початку наукового дослідження є правильно визначити предмет дисертаційного дослідження, тобто з'ясувати найсуттєвіші закономірності, риси, властивості, особливості правового явища чи процесу. Завдання методології полягає у виявленні та розмежуванні у дисертаційному

---

⁵² *Методологические основы научного познания*. М., 1972. С. 4-5.

⁵³ Иванов В.В. *Методология исторической науки*. М., 1985. С. 6.

⁵⁴ *Історія держави і права України: підручник*. В. Д. Гончаренко, В. М. Єрмолаєв, В.О. Рум'янцев та ін.: За ред. В. Д. Гончаренка. Х.: Право, 2013. С. 6-7.

дослідженні загального, особливого і конкретного. Історико-правові явища – це конкретні державно-правові події, явища чи процеси, які відображають зовнішні аспекти об'єктивної соціальної дійсності.

Наукове дослідження історичного процесу організації та діяльності Львівського апеляційного суду базується на методологічних засадах, які визначають сутність історико-правового пізнання.

Історико-правовий аналіз організації та діяльності Львівського апеляційного суду (1919–1939 рр.) надав можливість дослідити формування та функціонування польської судової системи у Західній Україні, зокрема проаналізувати причини та умови утворення Львівського апеляційного суду, а також надав можливість використати вивчений історичний правовий досвід для удосконалення судоустрою в сучасній Україні.

У процесі даного історико-правового дослідження виявлено значне зростання інтересу в сучасному українському суспільстві до судової влади, її природи, її завдання забезпечити кожній людині права на справедливий судовий розгляд та вирішення справи в суді. Через те було проаналізовано не лише організацію і діяльність Львівського апеляційного суду в досліджуваній період, але і його статус у державно-правовій системі Другої Речі Посполитої.

Основними принципами, на яких побудована методологія цього історико-правового дослідження, є насамперед принципи всебічності та об'єктивності, за допомогою яких історико-правові явища вивчено з врахуванням різних точок зору та у взаємозв'язку з іншими історико-правовими явищами. Зокрема, ідею формування в Другій Речі Посполитій Львівського апеляційного суду розглянуто з позиції необхідності функціонування на території Західної України апеляційної інстанції. Завдяки дотримання цих принципів було встановлено, що юрисдикція Львівського апеляційного суду поширювалася на Львівське, Тернопільське і Станіславівське воєводства. Нові зміни в судовій системі Польщі відбулися на підставі розпорядження польського уряду від 6 лютого 1928 р. Львівський

апеляційний суд поширював свою юрисдикцію на воєводства Тернопільського, Станіславського і Львівського (окрім Березівського, Кольбушевського, Кросненського, Леськовського, Ланцутського, Ніського, Пшеворського, Жешувського, Сяноцького і Тарнобжезького) повітів. Основною метою в дисертаційному дослідженні було з'ясування об'єктивної істини, пошук справедливості.

Важливим для даного дослідження є принцип історизму, який полягає у дослідженні процесу становлення та еволюції історико-правових явищ і правових інститутів з врахування фактів, подій, причинно-наслідкових зв'язків, що вплинули на їхню форму та правову природу. Це, зокрема, надало можливість з'ясувати причини, з яких Друга Річ Посполита перетворилась у республіку, соціально-політичні передумови створення Львівського апеляційного суду у 1919 р. як апеляційної інстанції, що було важливим заходом на шляху демократизації судочинства.

Для ефективного та якісного дослідження дотримано також принципів комплексності та послідовності, завдяки яким встановлено, що сфера юрисдикції Апеляційного суду у Львові розповсюджувалася на такі окружні суди: Бережанський окружний суд, який охоплював своєю діяльністю Бережанський, Підгаєцький, Рогатинський, частину Бібрського і Перемишлянського повітів (гродські суди – в Більшівцях, Бережанах, Бурштині, Ходорові, Козьовій, Підгайцях, Перемишлянах і Рогатині); Чортківський окружний суд, який охоплював Борщівський, Буцацький, Чортківський, Копичинський і Заліщицький повіти (гродські суди – в Борщові, Будзанові, Чорткові, Золочеві, Товстому і Заліщиках); Коломийський окружний суд, який поширював свою діяльність на Городенківський, Коломийський, Косівський і Снятинський повіти (гродські суди – в Городенці, Яблуневі, Коломії, Кутах, Косові, Обертині, Снятині, Заболотіві); Львівський окружний суд, який діяв на території Сокальського, Рава-Руського, Жовківського, Любачівського, Городоцького, Львівського повітів, міста Львова і частини Бібрського повіту (гродські суди – в Белзі,

Бібрці); Станіславський окружний суд, який розповсюджував свою компетенцію на Калуський, Надвірнянський, Станіславський повіти (гродські суди – в Богородичанах, Делятині, Галичі, Калуші, Станіславі, Тисмениці); Стрийський окружний суд, що охоплював Тернопільський, Терехівський, Сокальський, Збараський повіти (гродські суди – в Микулинцях, Новому Селі, Підволочиську, Тернополі, Тереховлі, Збаражі); Золочівський окружний суд, який діяв на території Бродівського, Кам'янецького, Радеківського, Золочівського, Зборівського і Перемишлянського повітів (гродські суди – в Бродах, Буську, Глинянах, Лопатині, Олеську, Підкамені, Радехові, Зборові, Золочеві). Дослідницькі методи в дисертації застосовано у комплексі з дотриманням науково обґрунтованих висновків.

Важливими для застосування методів історико-правових досліджень є принципи аналітичності та критичності. При застосуванні методів дослідження автор об'єктивно аналізував історико-правові явища, факти та інститути, здійснив їхню всебічну характеристику. Історико-правові факти в даній дисертації аналізувалися на прикладі дослідження судової системи Другої Речі Посполитої. Під час аналізу історико-правових явищ, автор намагався визначити соціально-правові умови функціонування судової системи Другої Речі Посполитої, особливістю якою було використання законодавства держав, у складі яких до 1918–1919 рр. перебували польські та українські землі.

Методологічною основою даної дисертації є сукупність концептуальних підходів, філософських, загальнонаукових і спеціально-наукових методів.

Одним із найважливіших концептуальних підходів дослідження є антропологічний підхід, завдяки якому розкрито правовий статус суддів Львівського апеляційного суду. Цей суд діяв як колегіальний судовий орган (засідав у кількості трьох суддів, рідше одного) й розглядав апеляційні заяви на рішення повітових судів у третій та остаточній інстанції, а у випадку оскарження рішень окружних судів – у другій інстанції; як перша інстанція

він розглядав особливо важливі політичні справи. У відповідності до цього підходу як основного організатора Львівського апеляційного суду і носія судової влади розглянуто людину. Адже саме людська діяльність є першопричиною тих суттєвих змін, зокрема, у судовій системі, які відбулися, починаючи з 1918 р. в Другій Речі Посполитій, спричинила до утворення у 1919 р. Львівського апеляційного суду. Людський чинник став визначальним у процесі створення Львівського апеляційного суду у 1919 р., який був одним із восьми (згодом – семи) апеляційних судів у Польській державі. За кількістю населення львівський апеляційний округ був другим у міжвоєнній Речі Посполитій і його юрисдикція поширювалася на Львівське, Тернопільське та Станіславівське воєводства. Особливо сильно цей вплив стає помітним у діяльності судових органів після прийняття польської Конституції 1921 р., коли було видано закон про перебудову судової системи. У судовій системі II Речі Посполитої, зокрема в персональній структурі Львівського апеляційного суду, домінували поляки. Усіх суддів Львівського апеляційного суду призначав Президент держави за поданням Міністра юстиції. Для зайняття посади судді претенденти повинні були мати юридичну освіту, відповідні знання і стаж роботи.

Завдяки застосуванню антропологічного підходу стало можливим відображення ролі людини, особистості, індивіда, зокрема судді в організації і діяльності Львівського апеляційного суду. Польське законодавство передбачало право людини на оскарження судових рішень у цивільних і кримінальних справах у вищестоящу судову інстанцію, що мала право переглядати справи. Організація діяльності Львівського апеляційного суду як апеляційної інстанції передбачала дотримання законності та обґрунтованості судових рішень нижчестоящими судами.

Діалектичний підхід до історико-правових явищ вимагає пізнання як цілісності. У контексті даного дослідження в цій ролі могли виступати як суди першої інстанції, так і суди другої інстанції. Цей підхід застосовано для виявлення та дослідження внутрішніх соціально-правових чинників, які

вплинули на організацію та діяльність Львівського апеляційного суду в складі Другої Речі Посполитої. Зазначений підхід полягає у дослідженні діяльності Львівського апеляційного суду в контексті різноманітних історико-правових, історичних, економічних, соціальних та інших явищ, аналізі взаємозв'язків Львівського апеляційного суду з іншими судами, його співпрацю із державною прокуратурою, адвокатурою, нотаріатом; про контролюючу діяльність за в'язницями підзвітного судового округу. В основі цього підходу покладено принцип детермінізму, який полягає у виявленні особливостей в системі загальних судів у міжвоєнній Польщі, яка складалася з повітових, окружних, апеляційних судів та Найвищого суду – касаційного суду у цивільних і кримінальних справах.

Аналізуючи причини утворення Львівського апеляційного суду, завдяки діалектичному підходу виявлено причинно-наслідковий зв'язок між відновленням Польської держави, польсько-українською війною 1918-1919 рр., втратою держави ЗУНР, запровадженням нової судової системи в Другій Речі Посполитій, нових принципів польського права і переходу до європейських засад судочинства, спрямованих на визнання цінностей людини, її життя і здоров'я, прав і свобод, можливості судового захисту і апеляційного оскарження судових рішень.

Для історико-правового дослідження діяльності Львівського апеляційного суду використано також функціональний підхід. Згідно з цим підходом, діяльність Львівського апеляційного суду розглядалася як його основна функція переглядати судові рішення та вироки, які ще не набули законної сили за апеляціями учасників процесу. Аналіз соціально-економічних і політичних змін, які відбулися в Другій Речі Посполитій у першій чверті ХХ ст., дав можливість з'ясувати, що засади функціонування судової влади визначала березнева Конституція 1921 р., яка гарантувала суддям незалежність у винесенні рішень. Згідно з квітневою Конституцією 1935 р. суди у Польській державі фактично втратили свою незалежність, перетворившись на допоміжні інституції виконавчих органів влади.

Безумовним негативом розвитку судової системи у 1919–1939 рр. стало усунення із займаних суддівських посад українських юристів, яких польських режим трактував як “неблагонадійних”.

У даному історико-правовому дослідженні важливим для розкриття правового статусу Львівського апеляційного суду в складі Другої Речі Посполитої є цивілізаційний підхід, для якого характерним є діяльність суб'єктів історичного процесу (правова культура, свобода особистості, суд, право тощо), їх свободи, інтелектуальної діяльності, ролі в суспільстві тощо. Цивілізаційний підхід прийшов на зміну пануючому в радянській літературі так званому формаційному підходу, який випливав з марксистського вчення про те, що класова сутність держави визначається економічним чинником, станом виробничих відносин, способом виробництва в цілому, а сама держава є лише надбудовою над економічним базисом. В основі цивілізаційного підходу покладено розуміння цивілізації як способу життя великої спільноти людей, що має визначену територію, свою мову, державу, право, сповідує свою релігійні цінності, розвиває власні культурні традиції й систему цінностей, удосконалює оригінальний комплекс суспільно-економічних відносин. Історично сформована культурна спільність людей характеризується неповторним способом життя, певним менталітетом, цінностями, традиціями тощо. Цивілізація розвивається за власними законами і характеризується такими параметрами, як геополітичне становище, природні ресурси і господарська діяльність, етнодемографічна ситуація, державний лад і політична система, судова система, правова система, зовнішня політика, культурно-релігійні здобутки. Саме цивілізаційний підхід дав можливість дослідити конкретний фактичний історико-правовий матеріал, з'ясувати місце і роль Другої Речі Посполитої серед інших європейських держав, а також тих держав, які були створені після завершення Першої світової війни. Використання цього підходу дало змогу показати становлення і розвиток судової системи в державно-правовому механізмі Другої Речі Посполитої, а також визначити місце і роль

Львівського апеляційного суду на території Західної України у досліджуваний період.

Завдяки використанню цивілізаційного підходу в даному дисертаційному дослідженні вдалося з'ясувати, що національне питання в міжвоєнній Польщі було гострим для її влади (у т.ч. судів), а ставлення до національних меншин – німців, білорусів чи українців – не відповідало загальноєвропейським демократичним засадам. Але саме українське національне питання привертало найбільшу увагу. Причини цього полягали у декількох факторах: 1) українці були найчисельнішою національною меншиною у Польщі; 2) українці компактно проживали на теренах Західної України (Галичина і Волинь); 3) українці відзначалися високим рівнем національної самосвідомості, мали власні потужні організації⁵⁵ – як легальні, на зразок Українського Національно-Демократичного Об'єднання (УНДО), так і нелегальні, Українське військово-об'єднання (УВО, 1920–1929 рр.), а згодом Організація Українських Націоналістів (ОУН, з 1929 р.). Ці політичні об'єднання ставили за мету не тільки збереження національної самобутності українців, але й виступали за повне політичне визволення.

Зазначені вище концептуальні підходи у дисертації реалізовано за допомогою низки наукових методів, які застосовано залежно від наукового матеріалу. Наукові методи історико-правового дослідження можна розділити на філософські, загальнонаукові та спеціально-наукові.

У дисертації використання філософських методів наукового пізнання дало змогу охарактеризувати тогочасну соціально-правову дійсність, у якій було відновлено польську державу після Першої світової війни та створено її судову систему. Вони є універсальними і застосовуються при дослідженні важливих аспектів історико-правової реальності. Першим серед філософських методів у контексті даного дисертаційного дослідження було використано діалектичний метод, який об'єднує в собі отримання нових

---

⁵⁵Гловацький І. *Українські адвокати у політичних судових процесах у Східній Галичині (1921–1939 рр.)*. Львів: Тріада Плюс, 2003. С. 39.

історико-правових знань, їх перевірку та застосування на практиці. Діалектичний метод дозволив пізнати найбільш загальні закономірності розвитку Польської держави, становлення її судоустрою, правової системи. За допомогою діалектичного методу проаналізовано становлення та розвиток Львівського апеляційного суду в судовій системі Другої Речі Посполитої.

Під час здійснення даного історико-правового дослідження було використано такі загальнонаукові методи: системний, логічний, історичний, статистичний, аналогії, структурно-функціонального аналізу та ін.

З групи загальнонаукових методів вивчення історико-правових явищ важливе місце займає системний метод, застосування якого значно полегшує пошук наукової істини. Використання системного методу в ході аналізу судової системи Другої Речі Посполитої розглядалося як сукупність елементів, кожний з яких прямо чи опосередковано пов'язаний одно з одним, взаємовпливає один на одного та сприяє ефективному їхньому функціонуванню тощо. У дисертації системно проаналізовано зміни в організації та діяльності Львівського апеляційного суду, досліджено їхній вплив на судовий захист прав і свобод громадян в Західній Україні у складі Другої Речі Посполитої.

Серед загальнонаукових методів історико-правового дослідження важливе місце займає логічний метод. Він тісно пов'язаний з історичним методом, знаходиться з ним в діалектичному зв'язку. Основне завдання логічного методу в історико-правовому дослідженні полягає у розкритті тієї ролі, яку відіграють окремі елементи судової системи у розвитку державно-правової системи Другої Речі Посполитої. В історико-правовому дослідженні логічний метод проявляється як аналіз і синтез, виокремлення логічних наслідків з узагальнення, ідеалізації, дедукції, індукції тощо. Цей метод використано з метою осмислення історико-правових, політичних та соціальних явищ і процесів, які здійснили вплив на організацію Львівського апеляційного суду та зумовили особливості його діяльності на території Західної України. Автором враховано різноманітні зовнішні та внутрішні

чинники, які спричинили конституційні зміни в Другій Речі Посполитій. Зокрема, проаналізовано становлення та розвиток польської судової системи за польськими конституціями 1921 та 1935 рр.

У контексті даного історико-правового дослідження було використано історичний метод, завдяки якому виявлено закономірності прийняття, впровадження та зміни польського процесуального законодавства, проаналізовано його вплив на діяльність Львівського апеляційного суду, а також здійснено комплексний аналіз історичних, політичних, економічних та соціальних умов, що сприяли діяльності Львівського апеляційного суду, вивчено етапи його становлення та розвитку.

Порівняльно-історичний метод є одним із видів історичного методу, який застосовуються під час історико-правового дослідження. Він відображає єдність історичного і логічного. Порівняння є методом, який полягає у встановленні спільних і відмінних історико-правових явищ чи процесів. Порівняльно-історичний метод дозволив досягнути пізнання історичних ступенів одного і того ж історико-правового процесу, явища або двох різних процесів чи явищ, які існують одночасно, але знаходяться на різних етапах розвитку⁵⁶. Завдяки цьому методу автор здійснив історико-порівняльне дослідження статусу Вищого крайового суду у Львові в складі Австрійської та Австро-Угорської імперії з правовим статусом Львівського апеляційного суду в складі Другої Речі Посполитої. Основну увагу приділено історично-порівняльному аналізу порядку формування, структури та компетенції вище згаданих апеляційних судових установ. Це допомогло виокремити особливості впливу австрійського і польського конституційного права на населення Західної України та показати його позитивні та негативні наслідки.

У дисертації використано метод структурно-функціонального аналізу, завдячуючи якому вдалося з'ясувати, що структурно Львівський апеляційний

---

⁵⁶ *Методы изучения историко-правовых явлений: учебное пособие.* М.Н.Настюк, М.В.Костицкий, П.Ф.Гураль, Б.И.Тищик. – Львов: ЛГУ, 1986. С. 40.

суд складався з президіального, першого цивільного, другого цивільного, кримінального, дисциплінарного, судово-слідчого відділів та персонального бюро, а також розкрито, що у випадках оскарження судового вироку Апеляційний суд у Львові перевіряв рішення суду першої інстанції: залишав у силі, частково задовольняв або скасовував його. Як вища судова інстанція, він мав право передати справу на повторний розгляд у той самий суд, який уже розглядав цю справу, або ж в інший суд тієї ж інстанції в межах львівського апеляційного округу.

У даному історико-правовому дисертаційному дослідженні застосовано такі спеціально-наукові методи, як історико-правовий, порівняльно-правовий, герменевтико-правовий та ін.

Серед спеціально-наукових методів у цьому історико-правовому дослідженні найважливішим є історико-правовий метод. Показовим є той факт, що він використовувався на всіх етапах цього наукового дослідження. Його призначення полягає у глибинному розкритті та відтворенні історії становлення та розвитку судової системи Другої Речі Посполитої, що було тривалим процесом, безпосередній вплив на який здійснювали як внутрішні фактори (політична боротьба і дрейф у бік авторитаризму), так і зовнішні (польсько-українська війна, війна з більшовицькою Росією). Фактично, перші десять років з часу створення Польської держави і входження до їх складу західноукраїнських земель, можна назвати перехідним етапом, який характеризувався функціонуванням різних (російської, австрійської та німецької) систем судових органів. Основи судоустрою у Польщі визначала березнева Конституція 1921 р., яка визнала суди окремою (третьою) гілкою влади, незалежними від виконавчої та законодавчої влади (однак на практиці це не завжди виконувалося). Польська Конституція 1935 р. наклала на суди обов'язок захищати правовий порядок у державі та формувати "правове відчуття" суспільства. З допомогою історико-правового методу вдалося визначити суспільно-політичні передумови становлення та розвитку Львівського апеляційного суду, становлення його структури та компетенції,

основних напрямків діяльності, з'ясувати його місце у судовій системі Другої Речі Посполитої

У процесі цього історико-правового дослідження було використано порівняльно-правовий метод, завдяки якому вдалося порівняти організацію Вищих крайових судів у Львові й Кракові та Львівського апеляційного суду, особливості їхньої діяльності. Завдяки застосування цього методу, вдалося встановити, що не дивлячись на домінування у Східній Галичині українського населення, кількість українців у судах Львівського апеляційного округу була мізерною: якщо у повітових судах українці були представлені, то в окружних, а тим паче в Апеляційному суді у Львові спостерігалось цілковите домінування поляків. Закон від 31 липня 1924 р. про державну мову і мову урядування в судах не виконувався у повному обсязі, а обмеження українців (як й інших національних меншин) у їх мовних правах набрали систематичного характеру.

Під час написання дисертації активно засосовувався герменевтичний метод, основне завдання якого було ґрунтовний аналіз писемних джерел, польського матеріального та процесуального законодавства, рішень і вироків Львівського апеляційного суду, архівних та опублікованих документів, які стосувались особливостей діяльності Львівського апеляційного суду досліджуваного періоду.

Важливим методом історико-правового дослідження є тлумачення правових приписів, яке допомогло з'ясувати зміст (смісл) юридичної норми, зафіксованої у польських нормативно-правових, з метою правильного їх застосування та реалізації. Крім цього, було проаналізовано характерну для польського процесуального права офіційну термінологію та з'ясовано соціально-правову природу польських судових органів в досліджуваний період.

Вищезазначені науково-дослідницькі підходи та методи сприяли комплексному та самостійному історико-правовому дослідженню правових засад організації та діяльності Львівського апеляційного суду (1919-1939 рр.).

Висновки до розділу 1

Критичний аналіз історіографічного матеріалу у контексті досліджуваної теми дав можливість з'ясувати особливості розробки означеної проблематики. Історичну та історико-правову літературу систематизовано за тематичним принципом на сім груп, що дозволило ретельно проаналізувати ключові проблеми. Виявлено, що у контексті досліджуваної проблематики дослідники особливо активно вивчали питання організації судоустрою в II Речі Посполитій та здійснення судочинства внаслідок новелізації цивільного та кримінального процесу. Попри це, узагальнюючої праці, де б висвітлювалися правові основи організації і діяльності Львівського апеляційного суду впродовж 1919–1939 рр. досі не було.

Джерельна база дисертаційного дослідження представлена такими блоками: 1) архівні матеріали; 2) нормативні документи (закон, кодекси, конституції); 3) офіційні періодичні видання, на сторінках яких друкувалися закони, постанови Ради Міністрів, розпорядження та інструкції Міністерств юстиції і внутрішніх справ; 4) тематизми; 5) праці окремих суддів, зокрема спогади. Загалом опрацьовано 62 справи з чотирьох фондів Центрального державного історичного архіву України у Львові. Більшість виявлених архівних матеріалів складають листування, звіти, розпорядження органів державної влади судові рішення, плани перевірок, штатні розписи і т.п.

Методологічна база представлена блоком філософських, загальнонаукових і спеціально наукових методів: діалектичний, історичний системний, структурно-функціональний, історико-правовий, порівняльно-правовий. Для розкриття змісту і теоретичного осмислення досліджуваних в дисертації історико-правових явищ і процесів, використано такі правові і загальнонаукові категорії: “апеляційний суд”, “компетенція”, “територіальна юрисдикція”, “законодавство”, “нормативно-правові акти”, “судові рішення”,

“цивільний процес”, “кримінальний процес”. Їх уточнення і розкриття дозволило детальніше проаналізувати предмет дослідження.

РОЗДІЛ 2. ІСТОРИКО-ПРАВОВЕ ПІДґРУНТЯ СТВОРЕННЯ ЛЬВІВСЬКОГО АПЕЛЯЦІЙНОГО СУДУ

2.1. Судова система на польських та українських землях в складі Австрії та Австро-Угорщини (1772–1918 рр.) як основа становлення судоустрою Другої Речі Посполитої

У другій половині XVIII ст. в Речі Посполитій загострилася політична криза, спричинена боротьбою за владу між конкуруючими шляхетськими угрупованнями, які нерідко переростали у затяжні війни, поставили країну на межу розпаду⁵⁷. Цією ситуацією скористалися тогочасні сусідні держави – Австрія, Пруссія та Росія, котрі стали відкрито втручатися у внутрішні польські справи, а згодом ініціювали її поділ з метою “запобігання подальшої анархії”⁵⁸. Австрія поширила свою владу на південну частину Краківського і Сандомирського воєводств, Освенцімське і Заторське князівства, Руське та частину Белзького воєводства. В австрійській офіційній термінології інкорпорація цих земель отримала назву “ревіндикації”⁵⁹.

Австрійська імператриця Марія Терезія 11 вересня 1772 р. видала патент, згідно з яким надбані внаслідок першого поділу землі Речі Посполитої проголошувалися невід’ємною частиною Австрійської імперії. У документі, зокрема йшлося: “Ми, Марія Терезія, Королева Угорщини, Чехії, Далмації, Хорватії, Славонії, Галичини і Лодомерії... беручи до уваги теперішній стан Речі Посполитої, разом з двором російської цариці і прусського короля, вирішили, що деякі провінції цього королівства, на які кожному з нас окремо належать здавна права, потрібно відділити як частину належної віддавна нам території”⁶⁰.

⁵⁷ Balzer O. *Z zagadnień ustrojowych Polski*. Lwów: Nakładem Towarzystwa dla popierania nauki polskiej z funduszu B. Orzechowicza, 1917. S. 25.

⁵⁸ Настасяк І. Історико-правовий аналіз входження Галичини до складу Австрійської імперії. *Вісник Львівського університету. Серія юридична*. Львів. 2003. Вип. 38. С. 87.

⁵⁹ Настасяк І. Історико-правовий аналіз входження Галичини до складу Австрійської імперії... С. 87.

⁶⁰ *Occupantur Regna Galliciae et Lodomeriae. Edicta et mandata universalis Regnis Galliciae et Lodomeriae. A die 11 Septembr. 1772 initae possessionis promulgata*. Leopoli: Typis Viduae Josephae Piller, 1773. S. 2.

Приєднана до Австрії в результаті першого поділу Речі Посполитої територія складалася з двох історичних частин – української та польської, об'єднаних у штучну адміністративну одиницю, коронний край – Королівство Галичини та Володимирії з Великим князівством Краківським і князівствами Освенцима і Затору⁶¹. Королівство Галичини і Володимирії було територіально найбільшим в імперії Габсбургів – 83 тис. кв. км. і одним із найбільш заселених країв держави – понад 2,5 млн. жителів⁶². У спрощеній формі до регіону вживався термін Галичина. У Східній Галичині поляки становили менше третини населення, але їхні домінуючі позиції в економіці і політиці автоматично давали певні переваги над українцями в регіональному розрізі. Сьогодні під Галичиною ми розуміємо західний історичний та географічний регіон України (сучасні Львівська, Івано-Франківська та Тернопільські області) та південно-східної Польщі (сучасні Підкарпатське і Малопольське воєводства). У XIX ст. вживалися терміни Західна Галичина (з центром у Кракові, переважно польська) і Східна Галичина (з центром у Львові, переважно українська)⁶³.

Початок австрійського управління в Галичині означав нові підходи у сфері адміністрування і судочинства. В адміністративному відношенні Галичина володіла статусом коронного краю і отримала більше можливостей для розвитку, ніж це було в складі Речі Посполитої⁶⁴. Існуючі порядки в Галичині у складі Польського Королівства, а потім і об'єднаної Речі Посполитої, не дозволяли регіону повноцінно розвиватися. Ситуація в складі Австрії була іншою і зумовлювалося це тим, що імперія на чолі з династією Габсбургів мала унікальний національний характер⁶⁵. Австрія була багатонаціональною державою, в якій панівна нація – австрійці – складала

⁶¹ Brawer A. *Galizien. Wie es an Österreich kam. Eine historisch-statistische studie über die inneren Verhältnisse des Landes in Jahre 1772.* Leipzig, 1910. S. 18.

⁶² Kalinka W. *Galicja i Kraków pod panowaniem austriackim.* Paryż: Komisja Księg. Polsk., 1853. S. 17.

⁶³ Ісаєвич Д. Галичина. *Енциклопедія історії України:* у 10 т. Редкол. В. А. Смолій та ін. Інститут історії України НАН України. Київ: Наукова думка, 2004. Т. 2. С. 40.

⁶⁴ Мацькевич М. Правове становище Галичини у складі Австрії та Австро-Угорщини. *Вісник Львівського університету. Серія юридична.* Львів. 2001. Вип. 36. С. 84.

⁶⁵ Тейлор А. Дж. *Габсбурзька монархія 1809–1918.* Пер. з англ. Львів: ВНТЛ–Класика, 2002. С. 11.

меншість, тоді як більшістю були слов'янські народи. Територіальне розростання Австрійської імперії привело до появи в межах одного державного утворення земель з різними правовими традиціями і практиками здійснення правосуддя. Габсбургам довелося балансувати поміж інтересами різних підкорених народів, давати їм певні права, пом'якшувати національно-культурну політику і навіть допускати до управління державою⁶⁶.

Після приєднання Галичини до Австрії на цих землях певний час зберігалася попередня польська судова система, відповідне розпорядження щодо цього з'явилося одночасно з актом про зайняття регіону військами⁶⁷. Цивільні справи й надалі розглядали земські суди, кримінальні – гродські, а земельні справи – т.зв. підкоморські суди. Кожен суспільний стан колишньої Речі Посполитої користувався власним судочинством, існували суперечності у здійсненні судочинства (наприклад, між нормами писаного та звичаєвого права)⁶⁸. Така організація судочинства явно суперечила прагненням австрійського імператора Йосифа II в дусі освіченого абсолютизму уніфікувати розрізнені правові системи й покінути із надмірними привілеями польської шляхти. Тож, внаслідок реформ освіченого абсолютизму, проведених Марією Терезією та Йосифом II, чинна державно-правова система і судоустрій були модифіковані. У 1784–1787 рр. замість ліквідованих земських і гродських судів утворено три шляхетські суди у Львові, Станіславові та Тарнові, відомі як *forum nobilem*. Були утворені також кримінальні суди у 19 циркулах (округах) Королівства Галичини і Володимерії⁶⁹.

⁶⁶ Мицик Ю., Бажан О., Власов В. *Історія України: Навч. посіб.* – 3-тє вид., допов. і переробл. Київ: Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2010. С. 236.

⁶⁷ *Decernitur iustatio iudeorum. Edicta et mandata universalis Regnis Galicie et Lodomeriae. A die 11 Septembr. 1772 in itae possessionis promulgata.* Leopoli: Typis Viduae Josephae Piller, 1773. S. 17.

⁶⁸ Moniuszko A. *Prawo sądowe Rzeczypospolitej szlacheckiej (XVI–XVIII w.). Zarys wykładu z wyborem źródeł.* Warszawa: Campidoglio, 2017. S. 11.

⁶⁹ Wawel-Louis J. *Początkowie sądownictwo austriackie w Galicji (1772–1784).* – Lwów: Z drukarni Władysława Łozińskiego, 1897. – S. 6–7.

Кримінальні суди розглядали складні кримінальні справи представників усіх суспільних станів, у тому числі й польської шляхти, яка звикла до окремого судочинства. Таким чином, австрійська влада ліквідувала окрему шляхетську підсудність в рамках боротьби зі становими привілеями. Юрисдикція кримінальних судів утім не поширювалася на так звані політичні справи, зокрема, що стосувалися образи честі та гідності монарха, державну зраду, антидержавні виступи, підробку грошей і державних документів⁷⁰. Ці справи розглядав створений у Львові Апеляційний суд, котрий виступав апеляційною інстанцією для судів нижчих рівнів. У різний час він відомий під різними назвами: Губернаторський суд, Королівський (Імператорсько-Королівський) трибунал, Апеляційна рада. Зауважимо, що на початку ХХ ст. польське апеляційне судочинство міжвоєнного періоду значною мірою базувалося саме на принципах австрійського судочинства. Отже, як другу судову інстанцію для Галичини та Буковини у 1784 р. було створено Апеляційний суд, який розглядав апеляції на рішення і вироки шляхетських і кримінальних судів в окрузі своєї відповідальності⁷¹. Суд містився у Львові – столичному місті Королівства Галичини і Володимерії. Починаючи з 1828 р., він отримав назву Апеляційний і кримінальний вищий суд у Львові, що діяв як вища судова інстанція у Галичині. До його складу входили президент, віце-президент, судді, секретарі і протоколісти. Структурними одинцями суду були президія, цивільний та кримінальний сенати⁷². Найвищою інстанцією в австрійському судочинстві був Трибунал справедливості у Відні⁷³.

Особливо помітні зміни в австрійському судочинстві у Галичині відбулися після революції 1848–1849 рр. Зокрема, внаслідок ухвалення законів 1850–1854 рр. вдалося ліквідувати домініальне судочинство, коли у

⁷⁰ Balzer O. *Historia ustroju Austrii w zarysie*. Lwów: Nakładem K. S. Jakubowskiego, 1908. S. 371.

⁷¹ Ковальчук І. Організація судової влади у Галичині в складі Австрії та Австро-Угорщини (1772–1918). *Підприємництво, господарство і право*. 2018. №5. С. 204.

⁷² Едер П. Особливості створення Вищого крайового суду у Львові у складі Австрії та Австро-Угорщини (1855–1918 рр.). *Часопис Київського університету права*. 2014. Вип. 3. С. 38.

⁷³ Тищик Б. Й. *Історія держави і права Австрії та Австро-Угорщини (X ст. – 1918 р.): навч. посіб.* Львів: Львівський національний університет імені Івана Франка, 2003. С. 39.

нижній ланці роль судів для селян виконували дідичі (пани, поміщики). Та оскільки австрійська влада не могла цілковито забезпечити організацію судів у найнижчій ланці, то до 1867 р. суди не були відокремлені від місцевих адміністрацій. І тільки груднева ліберально-буржуазна австрійська Конституція 1867 р. остаточно відділила суд від адміністрації, гарантувала незалежність судів й передавала судочинство в руки професійних суддів, призначуваних від імені імператора на безстроковій основі⁷⁴. Австрійське судочинство мало базуватися на незалежних судах, в яких працювали професійні, незалежні від адміністрації, незмінні, призначувані пожиттєво міністром юстиції від імені імператора. Суддів допускалося тимчасово відсторонити від своїх обов'язків з дотриманням законодавства або перевести на роботу інших судів⁷⁵.

Згідно з імператорським патентом Франца Йосифа I 14 червня 1849 р. судоустрій в державі передбачав існування повітових, крайових або окружних, вищих крайових судів і Найвищого трибуналу в столиці. Модернізована судова система передбачала функціонування судів нижчих і вищих інстанцій, передбачивши право оскаржувати рішення нижчого суду до вищої судової інстанції. У цивільних справах, як правило, існувало три, а в кримінальних – дві інстанції⁷⁶. Патент імператора, виданий у грудні 1851 р. (більш відомий як «грудневий патент») затверджував триступеневу організацію судів⁷⁷. Отже, перші два ступеня – це одноособові повітові та колегіальні повітові суди (як правило, територіально охоплювали межі повітів), до компетенції яких входив розгляд цивільних та кримінальних справ. Третій ступінь нижчих судів – крайові суди, юрисдикція яких

⁷⁴ Płaza S. *Historia prawa w Polsce. Część II. Polska pod zaborami*. Kraków: W-wo “Księgarnia Akademicka”, 1993. S. 177.

⁷⁵ Państwowa ustawa zasadnicza z d. 21 grudnia 1867, dz. u. p. Nr. 144 (o władzy sędziowskiej). *Kodeks prawa politycznego czyli austriackie ustawy konstytucyjne 1848–1903*. Systematycznie zestawili przełożył i opracował Dr. St. Starzyński. Lwów: Nakładem K. S. Jakubowskiego, 1903. S. 650.

⁷⁶ Старосольський В. *Держава і політичне право. Частина друга*. Подєбради: Видання “Видавничого т-ва при Українській Господарській Академії”, 1924. С. 138.

⁷⁷ Кондратюк О. *Судова система та судочинство в Галичині у складі Австро-Угорщини (1867–1918 рр.)*. Автореф. дис.[...] канд. юрид. наук. 12.00.01. Львівський державний університет внутрішніх справ. Львів, 2006. С. 9.

поширювалися на декілька повітів⁷⁸. У 1855 р. У Королівстві Галичини і Володимерії затверджено судоустрій, що також передбачав трьохступеневу систему судочинства. Імператорським патентом від 14 червня 1849 р. було передбачено нову судову організацію для імперії Габсбургів, яка складалася із судів декількох рівнів: повітових судів (*Bezirksgerichte*) – одноособових, а для окремих справ – колегіальних (*Bezirks-Kollegialgerichte*), крайових судів (*Landesgerichte*), вищих крайових (*Oberlandesgerichte*) і Найвищого трибуналу (*der oberste Gerichts- auch Kassationshof*)⁷⁹.

Основу судоустрою в Галичині у складі Австрії було закладено 29 вересня 1855 р. на підставі спеціальних розпоряджень Міністерства юстиції від 9 червня 1855 р. і Міністерства внутрішніх справ від 4 липня 1857 р.⁸⁰. Згідно з урядовими розпорядженнями впроваджувалося 105 повітових судів у Східній Галичині та 14 на Буковині. До 1855 р. у Львові працював Цісарсько-королівський апеляційний й кримінальний верховний суд, земельні та кримінальні суди у великих містах, зокрема таких як Тарнув чи Станіславів.

Новий судоустрій частково опирався на Найвищу імператорську постанову від 14 вересня 1852 р., міністерський указ від 16 січня 1853 р., на Законах від 26 квітня 1873 р., 1 серпня 1895 р. і 27 листопада 1896 р.⁸¹. У зв'язку з впровадженням у життя нового процесуального кодексу 1 січня 1898 р. відбулася чергова реорганізація судоустрою в Королівстві Галичини з Великим Князівстві Краківським і на Буковині⁸².

Відзначимо, що в Німеччині, у складі якої перебувала частина польських земель, судоустрій був дещо подібним. У 1879 р. там впроваджено єдиний

⁷⁸ Allerhöchstes Cabinetsschreiben Seiner Majestät des Kaisers vom 31. Dezember 1851 [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://alex.onb.ac.at/cgi-content/alex?aid=rgb&datum=1852&page=114&size=45>

⁷⁹ Grzybowski K. *Galicja 1848–1914. Historia ustroju politycznego na tle historii ustroju Austrii*. Kraków-Wrocław-Warszawa: Wyd-wo PAN, 1959. S. 181.

⁸⁰ Ковальчук І. Організація судової влади у Галичині в складі Австрії та Австро-Угорщини (1772–1918). *Підприємництво, господарство і право*. 2018. №5. С. 203.

⁸¹ *Szematyzm Królestwa Galicyi i Lodomerji z Wielkim Księstwem Krakowskim na rok 1914*. Lwów: Z drukarni Władysława Łozińskiego, 1913. S. 98.

⁸² *Szematyzm Królestwa Galicyi i Lodomerji z Wielkim Księstwem Krakowskim na rok 1899*. Lwów: Z drukarni Władysława Łozińskiego, 1899. S. 49.

для всіх земель імперії судоустрій. Суди поділялися на: 1) місцеві урядові одноособові суди (*Amtsgericht*); 2) регіональні колегіальні суди (*Landgericht*); 3) крайові апеляційні суди (*Oberlandesgericht*); 4) трибунал справедливості (*Gerichtshof*). Коли йшлося про суворі покарання за кримінальний злочин, справу розглядали суди присяжних, які виносили вердикт – винний чи не винний. В Німеччині останньої третини ХІХ ст. існували й спеціальні суди: адміністративний, фінансовий, трибунал праці⁸³.

Повітові суди в Австрії були найнижчою ланкою судочинства. Діяльність повітових судів і їхні округи, попри назву, не співпадали з кордонами адміністративних повітів. У кожному повіті було в середньому по два або навіть більше судів, причому територіальна юрисдикція таких судів нерідко накладалася, що усувалося більше двадцяти років. Повітові суди були одноособовими органами правосуддя, які виносили рішення у дрібних цивільних справах, предмет спору яких не перевищував 1 000 корон. Виняток становили тільки спори щодо порушень прав на посідання⁸⁴.

Кількість повітових судів постійно змінювалася через заснування нових, ліквідацію старих або реорганізацію повітових судів в окружні. Станом на 1873 р. у Східній Галичині діяло 106, а на Буковині – 14 повітових судів⁸⁵. На початку вересня 1887 р. повітовий суд у Сяноку було перетворено на окружний суд. Тоді ж повітові суди в Кросно, Дуклі і Змігроді долучено до меж Вищого крайового суду у Кракові. Таким чином, у межах цього округу (фактично польської частини Галичини) існувало 117 повітових судів. У 1887 р. створено повітовий суд в Динові, а 1892 р. – у Прухніку (сьогодні східна Польща)⁸⁶.

Середньою ланкою австрійського судочинства, яка перейшла у спадок Польській державі були *крайові суди*, утворені на підставі Закону 1850 р.

⁸³ Kloch B. *Zarys dziejów sądownictwa w południowej części Górnego Śląska*. Rybnik – Gliwice: Tondo, 2011. S. 22.

⁸⁴ Płaza S. *Historia prawa w Polsce. Część II. Polska pod zaborami...* S. 177.

⁸⁵ *Szematyzm Królestwa Galicyi i Lodomeryi z Wielkim Księstwem Krakowskim na rok 1874*. Lwów: Z drukarni E. Winiarza, 1874. S. 97.

⁸⁶ *Szematyzm Królestwa Galicyi i Lodomeryi z Wielkim Księstwem Krakowskim na rok 1913*. Lwów: Z drukarni Władysława Łozińskiego, 1912. S. 91.

Усіх їх було створено дев'ять для всієї Галичини. Після реформи 1853 р. крайові суди змінили свою назву на окружні. Змінилася також кількість таких судів: шість діяло у Західній Галичині (на схід від Сяну) і одинадцять у Східній Галичині (тут домінувало українське населення)⁸⁷. У 1860 р. австрійська влада дозволила вживати у крайових судах рідні мови населення, яке там проживало (німецьку, українську, польську) і видавати ними вироки. Від 1869 р. урядовою мовою в Галичині, у т.ч. в судочинстві, стала польська мова (вона стала поволі домінувати і в першій половині ХІХ ст.).

У 1855 р. вищою австрійською владою було утворено львівський та станіславівський крайові суди. Територіальна юрисдикція першого поширювалася на бережанський, жовківський, золочівський, власне львівський, перемишльський, самбірський судові округи; а другого – на коломийський, власне станіславівський, стрийський, тернопільський та чортківський судові округи⁸⁸. За рік у Східній Галичині засновано золочівський, перемишльський, самбірський та тернопільський крайові суди як суди першої інстанції в складних цивільних і легких кримінальних справах⁸⁹. На території Західної Галичини, як трибунали першої інстанції (другої для апеляцій на рішення повітових судів), діяли такі крайові та окружні суди: краківський, яслівський, ново-сончеський, жешувський, тарнівський, вадовіцький (створений дещо пізніше, ніж інші подібні суди).

Крайовий суд у Львові виступав судом першої інстанції для столиці Королівства Галичини і Володимерії з передмістями, а також для сусідніх львівського й жовківського судових округів⁹⁰. У 1900 р. його територіальна юрисдикція охоплювала 550 містечок і сіл, загальною площею 125,41 кв.

⁸⁷ Ковальчук І. Організація судової влади у Галичині в складі Австрії та Австро-Угорщини (1772–1918). *Підприємництво, господарство і право*. 2018. №5. С. 205.

⁸⁸ *Handbuch der Lemberger Statthaltereigebietes in Galizien für das Jahr 1855*. Lemberg: Aus der k.k. galiz. Aerial-Staats-Druckerrei, 1855. S. 208–212.

⁸⁹ *Handbuch der Lemberger Statthaltereigebietes in Galizien für das Jahr 1856*. Lemberg: Piller, 1856. S. 102.

⁹⁰ *Handbuch des Statthaltereigebietes in Galizien für das Jahr 1862*. Lemberg: Aus der k.k. galiz. Aerial-Staats-Druckerrei, 1862. S. 127.

миль і майже 607 тис. жителів⁹¹. Крайовий суд у Львові виступав апеляційною інстанцією на рішення п'ятнадцяти повітових судів: Белза, Бібрки, Великих Мостів, Винник, Городка, Жовкви, Куликова, Любачева, Немирова, Рави-Руської, Сокаля, Щирця, Угнева, Цешанова, Янова (сучасне смт Івано-Франкове)⁹². Підзвітними Крайовому суду у Перемишлі значилися 22 повітові суди; Крайовому суду в *Самборі* – 19 повітових судів; Крайовому суду в *Станіславові* – 18 повітових судів; Крайовому суду в *Тернополі* – 16 повітових судів; Крайовому суду в *Золочеві* – 17 повітових судів⁹³.

Територіальна юрисдикція окружного суду в Перемишлі охоплювала перемишльський та сяноцький судові округи (понад шістсот сіл і містечок з населенням майже 641 тис. жителів). Окружний суд у Самборі охоплював самбірський (874 населені пункти) і стрийський судові округи (363 населені пункти). Територія окружного суду в Станіславові була меншою і простягалася лише на станіславівський судовий округ з 280 населеними пунктами. Ще меншим територіально був коломийський судовий – 220 містечок і сіл. Йому підзвітними були суди у Гвіздці, Городенці, Заболотові, Косові, Кутах, Обертині, Печеніжині, Снятині⁹⁴. Територіальна юрисдикція окружного суду у Тернополі поширювалася на тернопільський і чортківський судові округи – рівноцінні за кількістю населених пунктів. Окружний суд у Золочеві поширював свою юрисдикцію, крім золочівського, і на бережанський судовий округ (понад сімсот населених пунктів)⁹⁵.

У львівському судовому окрузі юрисдикція Перемишльського крайового суду поширювалася на власне Перемишльський (населення 243 447 особи) та Сяноцький (населення 252 503 ос.) округи; Самбірського – на Самбірський (273 000 ос.) і Стрийський округи (252 071 ос.); Станіславівського – на

⁹¹ *Szematyzm Królestwa Galicyi i Lodomeryi z Wielkim Księstwem Krakowskim na rok 1901*. Lwów: Z drukarni Władysława Łozińskiego, 1901. S. 71.

⁹² *Szematyzm Królestwa Galicyi i Lodomeryi z Wielkim Księstwem Krakowskim na rok 1907*. Lwów: Z drukarni Władysława Łozińskiego, 1907. S. 83.

⁹³ *Galizisches Provinzial-Handbuch für das Jahr 1868*. Lemberg: Aus der k. k. galiz. Aerial-Staats-Druckerei, 1868. S. 194–201.

⁹⁴ *Szematyzm Królestwa Galicyi i Lodomeryi z Wielkim Księstwem Krakowskim na rok 1877*. Lwów: Z drukarni A. J. O. Rogosza, 1877. S. 88.

⁹⁵ *Szematyzm Królestwa Galicyi i Lodomeryi z Wielkim Księstwem Krakowskim na rok 1877...* S. 71–96.

Станіславівський (303 304 ос.) і Коломийський (287 887 ос.); Тернопільського – на Тернопільський (247 367 ос.) і Чортківський (278 892 ос.) округи; Золочівського – на Золочівський (278 117 ос.) і Бережанський (237 832 ос.) округи⁹⁶.

Крайовий суд у Кракові (президент Вільгельм Сейдль) призначався для розгляду справ жителів Кракова і його передмість, а також краківського і бохенського округів (усього 3 655 кв. км., 575 населених пунктів з населенням майже 681 тис осіб). У межах округу розташовувалося 15 повітових судів, а саме у: Бохні, Бжешку, Чжанові, Добжичах, Явожно, Кжешовіце, Лішку, Неполміце, Подгоже, Радлуві, Скавіні, Велічці, Вишнічу, Войнічу і Заклічину⁹⁷.

Окружний суд у Ясло (президент Кароль Беганський) розглядав цивільні та кримінальні справи мешканців цього міста та його околиць (всього 2 860 кв. км, 335 населених пунктів з населенням 191 тис. осіб). Повітові суди існували у самому Яслі, а також у Бечі, Бжостеку, Дуклі, Фриштаку, Горлице, Кросно і Змігроді⁹⁸.

Окружний суд у Новому Сончі (президент Францішек Вирвальський) призначався для однойменного міста та адміністративного округу (площа 4 105 кв. км., загалом 400 населених пунктів з населенням 346 тис. чол.). У цьому судовому окрузі розміщувалося 9 повітових судів – у Цежковіцах, Чарні, Дунайцю, Грибові, Кросьценку, Ліманові, Мшані Дольній, Мушині, Новому Таргу, Старому Сончу⁹⁹.

Окружний суд у Жешові (Ряшеві; президент Йозеф Добровольський) розглядав справи жителів цього міста, а також жешувського і частини яслівського повітів (загальна площа – 5 357 кв. км., 406 населених пунктів з населенням 556 тис. осіб). В окрузі діяло 13 повітових судів із садибами у:

⁹⁶ *Handbuch des Statthaltereii-Gebietes in Galizien für das Jahr 1862*. Lemberg: Aus der k.k. galiz. Aerial-Staats-Druckerei, 1862. S. 136–143.

⁹⁷ *Szematyzm Królestwa Galicyi i Lodomeryi z Wielkim Księstwem Krakowskim na rok 1914...* S. 203.

⁹⁸ *Szematyzm Królestwa Galicyi i Lodomeryi z Wielkim Księstwem Krakowskim na rok 1914...* S. 216.

⁹⁹ *Szematyzm Królestwa Galicyi i Lodomeryi z Wielkim Księstwem Krakowskim na rok 1914...* S. 213.

Глогові, Кольбушові, Лешайську, Ланцуті, Ніско, Пржеворську, Розвадові, Руднику, Соколові, Стришові, Тарнобжегу, Тичині, Уланові¹⁰⁰.

Окружний суд у Тарнові (президент Владислав Кручкєвіч) призначався для розгляду справ мешканців цього міста і тарнівського повіту (площа округу – 3 514 кв. км., 395 населених пунктів з населенням 369 тис. чол.). Крім повітового суду у Тарнові, тарнівський судовий округ включав повітові суди у Демброві, Дембіці, Мельцу, Пільзно, Великому Радомишлі, Ропчицях, Тучові і Жабному¹⁰¹.

Окружний суд у Вадовіцах (президент Францішек Буяк¹⁰²) виступав трибуналом першої інстанції для власне Вадовіц і його передмість (площа – 3 666 кв. км., 295 населених пунктів з населенням 442 тис. жителів). У цьому судовому окрузі функціонували повітові суди у самих Вадовіцах, Андрухові, Бялій, Йорданові, Кальварії, Кєнтах, Макові, Міловці. Мисєніцах, Освенцімі, Сухій, Заторі і Живцю¹⁰³.

Крайові суди були колегіальними інстанціями, розглядаючи цивільні справи у кількості трьох суддів, а кримінальні справи – чотирьох суддів. Юрисдикція цих судів поширювалася на справи, які не належали до юрисдикції повітових судів¹⁰⁴. Водночас крайові суди були апеляційною інстанцією (II-ю) для повітових судів (I-а інстанція). Крайові суди, як суди першої інстанції, розглядали *цивільні справи* – сімейні спори, справи опікунства, усиновлення, успадкування за складеними заповітами, погашення боргових документів, поновлення у громадянських правах; *кримінальні справи* – створення нелегальних, таємних товариств, завдання тілесної шкоди, убивства, крадіжки, підпали майна тощо¹⁰⁵. Як апеляційна інстанція, Крайові суди мали право розглядати апеляційні скарги на рішення

¹⁰⁰ Szematyzm Królestwa Galicyi i Lodomeryi z Wielkim Księstwem Krakowskim na rok 1914... S. 226.

¹⁰¹ Szematyzm Królestwa Galicyi i Lodomeryi z Wielkim Księstwem Krakowskim na rok 1914... S. 232.

¹⁰² Повний тезка професора Львівського університету Францішека Буяка.

¹⁰³ Szematyzm Królestwa Galicyi i Lodomeryi z Wielkim Księstwem Krakowskim na rok 1914... S. 238.

¹⁰⁴ Ковальчук І. Організація судової влади у Галичині в складі Австрії та Австро-Угорщини (1772–1918). *Підприємництво, господарство і право*. 2018. №5. С. 205.

¹⁰⁵ Ковальчук І. Організація, структура та компетенція крайових судів у Галичині (1855–1918). *Вісник Львівського університету. Серія юридична*. 2017. Вип. 65. С. 34–35.

у всіх цивільних і кримінальних справах, рішення по яких видали повітові суди. На рішення крайового суду могла бути подана скарга до Вищого крайового суду відповідного округу – Львівського чи Краківського¹⁰⁶.

Крім територіальної юрисдикції варто звернути увагу на підсудність і предметну компетенцію крайових та окружних судів. Розподіл справ між повітовими і окружними судами залежав безпосередньо від предмету й ціни позову¹⁰⁷. У випадку, якщо предмет спору оцінювався не великою сумою, то відповідну справу у першій інстанції розглядав повітовий суд, якщо предмет спору складав значну суму (більше, ніж 1 тис. зол. рин.), то така справа потрапляла на розгляд крайового суду¹⁰⁸. Вартість предмету позову визначав суд на основі заяви позивача та наданих ним доказів. Найпростіше було в ситуації, коли предметом позову були цінні папери або гроші, бо в такому випадку ціна позову прирівнювалася до їх номіналу. У випадку позову стосовно майна, відбувалася його оцінка, яка і становила предмет спору¹⁰⁹. Незважаючи на вартість предмету спору, до компетенції крайових судів у Галичині входили питання примусового розірвання шлюбу, визнання родинного зв'язку, сімейні спори. Крайові суди у Львові та Кракові мали також право розглядати справи про революційні виступи¹¹⁰.

У кримінальних справах, коли підозрюваному загрожувало покарання терміном понад п'ять років, або злочин стосувався політичного життя краю, винуватість визначали судді присяжних у кількості дванадцяти осіб (починаючи з 1869 р.). Присяжні визначали винуватість/невинуватість людини, а вже судді встановлювали міру покарання¹¹¹. Присяжними могли бути особи у віці не молодше 30 років, які проживали в межах судового

¹⁰⁶ Тищик Б., Бойко І. *Історія держави і права України: акад. курс: підручник*. Київ: Ін Юре, 2015. С. 372.

¹⁰⁷ *Commentar zu den Civilprozessgesetzen vom 1. August 1895*. Von G. Neumann. Wien: Manzschke Verlags- und Universitätsbuchhandlung, 1898. S. 1205.

¹⁰⁸ *Commentar zu den Civilprozessgesetzen...* S. 1246.

¹⁰⁹ Див., наприклад, ЦДІАУЛ, ф. 150, оп. 1 б, спр. 32 (Справа про позов Урбанович Францишки до Юби Бартоша про повернення захопленої ділянки в с. Губищі), арк. 1–2.

¹¹⁰ *Судова влада в Україні: історичні витоки...* С. 272.

¹¹¹ ЦДІАУЛ, ф. 146, оп. 7, спр. 4042 (Лист Міністерства внутрішніх справ про запровадження судів присяжних відповідно до вимог нового кримінально-процесуального кодексу, 1872 р.), арк. 9.

округу і сплачували податки. Суддями присяжних не могли бути урядники, військові, учителі, залізничники і працівники пошти. Перелік суддів присяжних первісно формував начальник гміни, а згодом спеціальна комісія при суді визначала, хто може, а хто не може бути суддею присяжних. Після цього відбувався вибір кандидатів на суддів присяжних методом сліпого вибору (*losowania*) на термін каденції суду. Після ухвалення Кримінально-процесуального кодексу 1873 р. на суди присяжних покладено розгляд справ про антидержавні виступи, політичні злочини, за які передбачались покарання у вигляді страти або позбавлення волі більш, ніж на 10 років, а також злочинну діяльність газет, журналів і видавництв, за які передбачалось покарання не менше 5 років¹¹².

Суди присяжних збиралися ситуативно і не діяли на постійній основі. Проте за виниклої потреби, коли накопичилося багато справ, або до суду потрапила резонансна справа (наприклад, вбивство чи вчинення політичного злочину) суд із присяжними мав право зібратися позачергово¹¹³. При тому, склад суду присяжних формувався перед початком процесу і в жодному разі під час нього. Так само новий склад присяжних формувався для кожної окремої справи, коли необхідних дванадцять присяжних обиралися серед 36 потенційних кандидатів (як бачимо, пропорція один до трьох). Присяжним засідателем не могла бути особа, котра виступала свідком, представником (захисником) або кровним родичем однієї із сторін процесу. Так само не могли бути присяжними особи, які були засуджені і відбули покарання у в'язниці, або ті, стосовно яких велося слідство чи справа по його звинуваченню перебувала в іншому суді. Не могли бути присяжними і державні службовці, військові, учителі початкових шкіл, поштарі і залізничники¹¹⁴.

¹¹² Stebelski P. *Sądy przysięgłych i sądy lawnicze*. Lwów, 1910. S. 23.

¹¹³ ЦДДАУЛ, ф. 146, оп. 7, спр. 4042 (Лист Міністерства внутрішніх справ про запровадження судів присяжних відповідно до вимог нового кримінально-процесуального кодексу, 1872 р.), арк. 7–9.

¹¹⁴ Materniak-Pawłowska M. Z dziejów sądów przysięgłych na ziemiach polskich w XIX wieku. *Czasopismo prawno-historyczne*. 2014. Tom LXVI. Zeszyt 1. S. 136.

Третій рівень судів становили *Вищі крайові суди*, утворені 1853 р. у Львові і Кракові (свою фактичну діяльність почали через два роки) і не надто відрізнялися своєю структурою і компетенцією від апеляційних судів, що діяли в період кінця XVIII – першої половини XIX ст.¹¹⁵. Ці суди були колегіальними органами судової влади і засідали в кількості п'яти осіб. Вищі крайові суди були другою апеляційною інстанцією для крайових (окружних) судів та третьою (фінальною) для повітових судів. Вони виступали судами другої інстанції у справах цивільних, вексельних, торгівельних та гірничих. Вищі крайові суди склалися з двох палат: цивільної і кримінальної. Також при них діяли дисциплінарні ради, котрі розглядали факти правопорушення суддями і судовими службовцями.

В рамках Вищих крайових судів діяли окремі сенати (відділи), кожен з яких мав чітко визначену сферу правочинності. Сенат складався з голови, заступників (як правило, двох), чотирьох суддів і чотирьох їхніх заступників. Сенат №1 розглядав апеляційні скарги і звернення на вироки й ухвали Крайового суду у Кракові; апеляції на вироки окружних і крайових судів у цивільних справах, у яких стороною спору виступала держава або її адміністративна одиниця. Інші сенати мали розділену юрисдикцію за територіальним принципом¹¹⁶. При Вищому крайовому суді діяв також особовий сенат, який розглядав особові справи судових службовців і нотаріусів.

Діяльність Вищих крайових судів регулювалася Законом від 22 травня 1853 р., рескриптом Міністерства внутрішніх справ, юстиції (справедливості) і фінансів від 24 квітня 1854 р. (№ 111), розпорядженням Міністерства юстиції від 29 червня 1855 р. (№ 117) і Міністерства внутрішніх справ від 4 липня 1855 р. Серед інших установчих документів для Вищих крайових

---

¹¹⁵ Balzer O. *Historia ustroju Austrii w zarysie*. Lwów: Nakładem K. S. Jakubowskiego, 1908. S. 534.

¹¹⁶ Едер П. Структура та керівництво Вищого крайового суду у Львові (1855–1918 рр.). *Часопис Київського університету права*. 2014. Вип. 4. С. 48.

судів були імператорські укази від 26 листопада 1852 р. та 3 травня 1853 р.¹¹⁷. Округ львівського суду був майже утричі більшим за краківський. Він охоплював колишній львівський адміністративний округ (55,319 км. кв.) і князівство Буковину (10,441 км. кв.), тобто 65 760 км. Якщо на початку ХХ ст. округу Вишого крайового суду у Кракові належали один крайовий (краківський) і п'ять окружних судів, то до Львівського – два крайових (львівський і чернівецький) і десять окружних. Закономірно, тут проживало більше населення, ніж у краківському окрузі¹¹⁸. Загалом, станом на 1903 р. краківський апеляційний округ охоплював цілий краківський адміністративний округ площею 23,160 км. кв., нараховував 2 398 гмін і 2 млн. 299 тис. мешканців. До нього належали такі суди I-ї інстанції: 1. Крайовий суд у Кракові; 2. Окружний суд у Тарнові; 3. Окружний Суд у Новому Санчі; 4. Окружний суд у Ряшеві; 5. Окружний суд у Яслі; 6. Окружний суд у Вадовіцах¹¹⁹.

Вищий крайовий суд у Львові, діяльність якого у свій час стала предметом дослідження П. Едера, створений у 1855 р. замість апеляційного суду. До його округу відповідальності належали такі суди першої інстанції: крайовий суд у Чернівцях для Буковини, крайовий суд у Львові (львівський і жовківський округи), окружний суд у Перемишлі (перемишльський і замойський округи), окружний суд у Станіславові (станіславівський і коломийський округи), окружний суд у Самборі (самбірський і стрийський округи), окружний суд у Тернополі (тернопільський і чортківський округи), окружний суд у Золочеві (золочівський і бережанський округи). В їхніх межах діяло 106 повітових судів¹²⁰.

У рамках львівського крайового суду існувало три, у рамках чернівецького суду – два, а у всіх решта крайових/окружних судів – один

¹¹⁷ *Handbuch der Lemberger Statthaltereigebietes in Galizien für das Jahr 1856*. Lemberg: Piller, 1856. S. 97.

¹¹⁸ *Szematyzm Królestwa Galicyi i Lodomeryi z Wielkim Księstwem Krakowskim na rok 1903*. Lwów: Z drukarni Władysława Łozińskiego, 1903. S. 149.

¹¹⁹ *Szematyzm Królestwa Galicyi i Lodomeryi z Wielkim Księstwem Krakowskim na rok 1903...* S. 149.

¹²⁰ *Szematyzm Królestwa Galicyi i Lodomeryi z Wielkim Księstwem Krakowskim na rok 1875*. Lwów: Z drukarni Władysława Łozińskiego, 1875. S. 96.

міський делегований повітовий суди. Торгові справи розглядалися колегіальними судами в окремому сенаті. Гірниче судочинство здійснював окружний суд у Самборі – для власного округу, округу крайового суду у Львові, окружного суду у Перемишлі, окружного суду у Станіславові. Крайовий суд у Чернівцях здійснював розгляд гірничих справ для власного судового округу (Буковини), а також для округів у Станіславові, Тернополі і Золочеві¹²¹.

Ранг суддівських посад визначався Законами від 21 травня 1873 р., 5 травня 1897 р., 9 травня 1899 р., а також розпорядженнями Міністерства юстиції від 22 травня 1873 р. (1.6.444); 11, 13, 14, 15, 28, 29 вересня, 2 жовтня 1897 р.; 13 серпня 1898 р.; 4 серпня, 3 вересня 1899 р.¹²².

В окрузі Вищого крайового суду Львова систематизований особовий склад складався з: 1 президента Вищого крайового суду III рангу, 1 віце-президента того ж суду V рангу, 2 президентів Крайових судів V рангу, 2 віце-президентів Крайового суду у Львові VI рангу, 1 віце-президента Крайового суду у Чернівцях VI рангу, 8 радників двору як президентів окружних судів V рангу, 2 президентів окружних судів, 7 віце-президентів окружних судів VI рангу, 32 радники Вищого крайового суду VI рангу, 294 радників Крайових судів, з яких 208 – при колегіальних судах і 86 радників крайових судів при повітових судах і 2 *extra statum* VII рангу, 34 радники повітових судів VIII рангу і 161 секретар, зокрема 4 при Вищому крайовому суді, 86 секретарів судів першої інстанції і 71 секретар при повітових судах VIII рангу; 400 ад'юнктів IX рангу, зокрема 21 при Вищому крайовому суді у Львові без сталого місця праці, 31 ад'юнкт при колегіальних судах, 348 ад'юнктів при повітових судах, 1 *extra statum* IX рангу; 253 аускультанти (для Галичини і Буковини; 114 із зарплатою річною у 600 зол., 114 – 500 зол. і 25 – на безплатній основі); 1 рахунковий надрадник VII рангу, 1 рахунковий радник VIII рангу, 6 рахункових

¹²¹ *Szematyzm Królestwa Galicyi i Lodomeryi z Wielkim Księstwem Krakowskim na rok 1875*. Lwów: Z drukarni Władysława Łozińskiego, 1875. S. 97.

¹²² *Szematyzm Królestwa Galicyi i Lodomeryi z Wielkim Księstwem Krakowskim na rok 1900...* S. 66.

ревідентів ІХ рангу, 7 рахункових офіціалів Х рангу, 6 рахункових асистентів ХІ рангу; 1 директор іпотечного відділу VІІІ рангу, 1 віце-директор іпотечного відділу ІХ рангу, 50 укладачів іпотечних книг ІХ рангу; 2 директори канцелярії VІІІ рангу, 5 старших начальників канцелярії ІХ рангу; 1 директор канцелярії Вищого крайового суду у Львові, 1 директор канцелярії Крайового суду у Львові, 1 директор канцелярії Крайового суду у Чернівцях VІІІ рангу, 10 начальників канцелярії Х рангу, 1 старший начальник канцелярії Крайового суду у Чернівцях ІХ рангу, 3 начальники канцелярії Крайового суду у Львові і 10 начальників канцелярії окружних судів Х рангу; 2 виконавчих урядники при крайових судах у Львові і Чернівцях Х рангу, 8 асистентів канцелярії, 3 з яких при Крайовому суді у Львові, 2 – у Чернівцях, по одному при окружних судах у Перемишлі, Станіславові і Тернополі; 35 старших канцелярських офіціалів ІХ рангу, один з яких при Вищому крайовому суді у Львові, 17 при колегіальних судах і 17 при повітових судах, 240 канцеляристів Х рангу, 519 канцеляристів ХІ рангу (з них 11 при Вищому крайовому суді у Львові); 7 начальників в'язниць в ХІ рангу, 160 возних при судах першої і другої інстанцій, 325 возних при повітових судах і 142 тюремних наглядачі¹²³.

В окрузі Вищого крайового суду Кракова систематизований особовий склад складався з: 1 президента Вищого крайового суду ІІІ рангу, 1 віце-президента того ж суду V рангу, 1 президента Крайового суду V рангу, 2 радників двору як президентів окружних судів V рангу, 3 радників як президентів окружних судів, 1 віце-президент Крайового суду і 1 віце-президент як начальник кримінального відділу Крайового суду в Кракові VІ рангу, 2 віце-президенти окружних судів VІ рангу, 22 радники Вищого крайового суду VІ рангу, 98 радників Крайового суду VІІ рангу, 50 радників повітових судів VІІ рангу, 12 повітових суддів VІІІ рангу; 2 секретарі Вищого крайового суду і 92 секретарі при судах першої інстанції і при повітових

---

¹²³ *Szematyzm Królestwa Galicyi i Lodomeryi z Wielkim Księstwem Krakowskim na rok 1900*. Lwów: Z drukarni Władysława Łozińskiego, 1900. S. 67.

судах VIII рангу; 11 ад'юнктів при колегіальних судах, 180 ад'юнктів при повітових судах, 18 судових ад'юнктів для округу IX рангу і 117 аускультантів (52 із зарплатою річною у 600 зол., 53 – 500 зол. і 12 – на безплатній основі); 1 рахунковий радник VII рангу, 1 рахунковий радник VIII рангу, 4 рахункові ревіденти IX рангу, 4 рахункові офіціали X рангу, 2 рахункові асистенти XI рангу, 1 рахунковий практикант; 1 директор іпотечного відділу VIII рангу, 1 віце-директор іпотечного відділу IX рангу, 13 укладачів іпотечних книг IX рангу; 2 директори канцелярії VIII рангу, 5 старших начальників канцелярії IX рангу, 7 начальників канцелярії X рангу, 1 екзаменаційний урядник, 4 канцелярські асистенти, 28 старших канцелярських офіціалів IX рангу, 125 канцеляристів X рангу, 251 канцелярист XI рангу, 7 возних при Вищому крайовому суді, 69 возних при колегіальних судах I інстанції, 166 возних при повітових судах і 64 тюремних наглядачів. Загалом, в окрузі Вищого крайового суду було задіяно 1074 урядники: 623 концептових, 13 рахункових, 438 канцелярських і 306 судових слуг (помічників)¹²⁴.

Типова структура Вищих крайових судів передбачала посади президента, віце-президента, радників/суддів, секретарів секретарів-ад'юнктів-секретарів, аускультантів (частина у ранзі помічників), директором та ад'юнктів канцелярії, офіціалів, акцесіатів, возних тощо¹²⁵. Наприклад, структура Вищого крайового суду у Кракові у 1900 р. передбачала посади: одного президента, одного віце-президента, 22 радників, двох секретарів, 117 аускультантів (з них 105 ад'юнктів), один директор канцелярії, один старший офіціал і вісім звичайних офіціалів канцелярії, сім возних, один рахунковий радник, чотири ревіденти, два асистенти і один практикант¹²⁶. Кваліфікаційні вимоги до посадовців Вищого крайового суду

¹²⁴ *Szematyzm Królestwa Galicyi i Lodomeryi z Wielkim Księstwem Krakowskim na rok 1900*. Lwów: Z drukarni Władysława Łozińskiego, 1900. S. 142.

¹²⁵ *Handbuch der Lemberger Statthaltereigebietes in Galizien für das Jahr 1859*. Lemberg: Piller, 1859. S. 81.

¹²⁶ *Szematyzm Królestwa Galicyi i Lodomeryi z Wielkim Księstwem Krakowskim na rok 1900*. Lwów: Z drukarni Władysława Łozińskiego, 1900. S. 142.

були такими: президент суду – III кл. рангу, віце-президент – V кл. рангу, радники (судді) – VI кл. рангу, судові секретарі – VIII кл. рангу, ад'юнкти – IX кл. рангу¹²⁷.

Сфери діяльності Вищих крайових судів у складі Австрії, як судів II-ї інстанції, поширювалася на цивільні, торговельні, векселеві і гірничі справи. До їх компетенції належало вирішення суперечок між окружними судами (наприклад, щодо остаточного визначення територіальної юрисдикції), формування списків адвокатів для розгляду кримінальних справ, прийняття рішень про екстрадицію громадян інших держав, які скоїли злочин на території округу відповідальності, охорона приватної власності і питання праці, відкриття нових повітових і окружних судів, адвокатських контор¹²⁸. Вищі крайові суди у Львові та Кракові розглядали також справи, які стосувалися збору податків і штрафів (і зловживань у цій сфері), ведення табулярних, метричних та іпотечних книг. Серед цивільних справ серед розглянутих тими судами значний відсоток складали справи про шлюб і розлучення, права позашлюбних дітей та виплати аліментів¹²⁹. Проте, більшість з усіх справ, які коли-небудь розглядали Вищі крайові суди, стосувалися майнових суперечок, спадщини, відшкодування завданих збитків. Майнові суперечки були найрізноманітнішими: про повернення пасовищ, лісів, земельних ділянок, виплату заборгованості за оренду чи купівлю рухомого чи нерухомого майна, вексельні справи (часто грошові стягнення за протерміновані векселі)¹³⁰.

Вищі крайові суди у Львові та Кракові були причетні до організації судових канцелярій при судах нижчих інстанцій, притягнення до дисциплінарної відповідальності судів і судових службовців, номінуванням і переведенням суддів в межах свого округу компетенції, організації та

¹²⁷ *Szematyzm Królestwa Galicyi i Lodomeryi z Wielkim Księstwem Krakowskim na rok 1900...* S. 66–67.

¹²⁸ ЦДІАУЛ, ф. 146, оп. 7, спр. 3694 (Листування з крайовим судом про відкриття судових і адвокатських закладів), арк. 1–18.

¹²⁹ ЦДІАУЛ, ф. 150, оп. 3а, спр. 14 (Рішення суду у справі визнання позашлюбних дітей та виплати аліментів, 15 (Рішення суду з шлюбних справ).

¹³⁰ ЦДІАУЛ, ф. 150, оп. 3, спр. 633 (Донесення повітових й окружних судів), арк. 35–40.

ліквідації судових органів першої інстанції (повітових судів). У разі потреби Вищі крайові суди могли організовувати перевірки в повітових і окружних судах, підставою для чого могли слугувати скарги на порушення законодавства. Суди нижчих інстанцій періодично звітували перед Вищими крайовими судами¹³¹.

При Вищих крайових судах функціонували Дисциплінарні комісії, очолювані президентом або віце-президентом суду. Ці органи займалися справами, в яких обвинувачувалися судді, нотаріуси, судові й тюремні службовці у законодавчих порушеннях, зловживаннях службовим становищем, порушеннях дисципліни та етики судді. На прикладі діяльності Дисциплінарної ради Вищого крайового суду у Львові, можемо встановити типологію дисциплінарних порушень, які були подібними і й у Кракові. Так, серед таких порушень найчастіше згадаються халатне ставлення до своїх обов'язків та роботи, самовільне полишення робочого місця, порушення службової дисципліни, судового статуту та правил ведення суду, зневага авторитету суду, винесенні вироку всупереч існуючим доказам, підробці документів, хабарництві, п'янстві, нетактовній та аморальній поведінці, образі судді, незабезпеченні контролю в роботі (у т.ч. контролю за ув'язненими), використанні праці ув'язнених з корисливою метою (для власних цілей)¹³².

Крім того, до компетенції Вищих крайових судів належала цензура друкованої продукції, і вони часто приймали рішення про конфіскацію тих газет, журналів, брошур і листівок, в яких містилися наклепи на державну владу або інші антидержавні висловлювання¹³³. Вищі крайові суди у 1860-х роках неодноразово розглядали справи осіб, обвинувачених у виступах проти влади, підготовки та участі в антидержавних бунтах. Чимало таких справ було розглянуто у Львові та Кракові після придушення польського антиросійського повстання у 1863–1864 рр. на Правобережній Україні. Річ у

¹³¹ ЦДДАУЛ, ф. 150, оп. 3, спр. 740 (Донесення повітових й окружних судів), арк. 7–9.

¹³² ЦДДАУЛ, ф. 150, оп. 3, спр. 633 (Донесення повітових й окружних судів), арк. 10–14.

¹³³ ЦДДАУЛ, ф. 150, оп. 2а, спр. 3 (Рішення по справі конфіскації газет і журналів), арк. 1.

тім, що багато польських повстанців після поразки повстання намагалися переховатися в межах Австрії, зокрема в Галичині¹³⁴. Втім, австрійська влада побоюючись перебування на своїй території польських деструктивних елементів, діяла подібно і як російська, вдаючись до арештів усіх причетних до виступів на Правобережній Україні. На нашу думку, це пояснюється пам'яттю про Краківське повстання 1846 р., яке у багато чому було подібне на повстання на Правобережній Україні 1863–1864 рр. Багато справ, які трактувалися як антидержавні виступи, Вищі крайові суди розглянули в роки Першої світової війни¹³⁵.

Округ Вищого крайового суду у Кракові напередодні Першої світової війни обіймав 23 159 кв. км., складався з 2 406 населених пунктів, в яких проживало 2 млн. 687 тис. мешканців. Підзвітними цьому суду виступали крайовий суд у Кракові, окружні суди в Яслі, Новому Сончі, Жешуві, Тарнові і Вадовіцах. На території краківського судового округу діяли 64 повітові суди, що було майже наполовину менше в окрузі львівського Вищого крайового суду. У Кракові також діяв промисловий суд. Загалом в системі судочинства краківського округу було задіяно 1 096 осіб¹³⁶. Для порівняння, округ Вищого крайового суду у Львові становив 55 310 кв. км. Плюс Буковини – 10 441 кв. км. В окрузі львівського Вищого крайового суду діяли крайові (окружні) суди у Львові, Перемишлі, Станіславові, Коломиї, Самборі, Тернополі, Золочеві, Бережанах, Сяноку, Стрию, Чорткові¹³⁷.

Найвищою судовою інстанцією в Австро-Угорщині виступав Найвищий трибунал справедливості, який засідав у Відні. Для Галичини у ньому діяв окремий сенат (сім суддів), який розглядав апеляції на рішення судів нижчих інстанцій. Найвищий трибунал справедливості вважався другою інстанцією

¹³⁴ Starzyński St. *Historja ustroju Polski porozbiorowej*. Lwów: Nakładem Towarzystwa „Biblioteka Słuchaczów Prawa U. J. K.”, 1931. S. 38.

¹³⁵ ЦДІАУЛ, ф. 150, оп. 2, спр. 552 (Рішення у справі осіб, звинувачених у виступах проти австрійської влади), арк. 1–17.

¹³⁶ *Szematyzm Królestwa Galicyi i Lodomeryi z Wielkim Księstwem Krakowskim na rok 1914*. Lwów: Z drukarni Władysława Łozińskiego, 1913. S. 200–201.

¹³⁷ *Szematyzm Królestwa Galicyi i Lodomeryi z Wielkim Księstwem Krakowskim na rok 1913*. Lwów: Z drukarni Władysława Łozińskiego, 1912. S. 923.

для справ, розглянутих Вищими крайовими судами і третьою (останньою або ревізійною) – для справ, які розглядалися у крайових судах в першій інстанції.

Крім судів загальної юрисдикції, в Австро-Угорщині існували спеціальні суди. Таким, зокрема, був *Державний трибунал*, створений у 1869 р. Він складався з 14 осіб, який призначалися суддями пожиттєво імператором на основі подання парламенту. Характерно, що вибір міг проводитися не тільки з-поміж кваліфікованих суддів, оскільки Трибунал мав більше політичний, ніж правовий характер, хоч і розглядав дисциплінарні справи суддів¹³⁸. Інституція мала стояти на захисті державної єдності, прав громадян імперії. Державний трибунал займався розглядом суперечок між виконавчою і судовою владою щодо компетенції, центральними і крайовими органами управління, призначуваним чиновниками і місцевим самоврядуванням¹³⁹. На наш погляд, трибунал до певної міри нагадував конституційний суд, за винятком того, що не співставляв ухвалені закони з конституцією. Державний трибунал також не мав права розглядати на предмет законності імператорські укази¹⁴⁰.

Ще одним судовим органом поза системою загальних судів був утворений у 1875 р. *Адміністративний трибунал*. Він складався з пожиттєво призначуваних імператором суддів, незалежних у своїй діяльності. Він розглядав тільки ті адміністративні справи, які не вдалося вирішити в судах загальної юрисдикції. Громадянин Австро-Угорщини володів правом подати до нього скаргу на рішення певного адміністративного органу, яке суперечило законодавству. Трибунал мав характер типового касаційного суду, обмежуючись у своїй діяльності відхиленням поданої скарги або її задоволенням і скеруванням у компетентні органи¹⁴¹.

¹³⁸ Dziadzio A. *Monarchia konstytucyjna w Austrii (1867–1914)*. Władza–Obywatel–Prawo. Kraków: Księgarnia Akademicka, 2001. S. 76.

¹³⁹ Płaza S. *Historia prawa w Polsce. Część II. Polska pod zaborami...* S. 178.

¹⁴⁰ Dziadzio A. *Monarchia konstytucyjna w Austrii (1867–1914)*. Władza–Obywatel–Prawo... S. 79.

¹⁴¹ Płaza S. *Historia prawa w Polsce. Część II. Polska pod zaborami...* S. 178.

В Австро-Угорській імперії формально існував, але так ні разу не зібрався і не виніс жодного рішення, створений 1867 р. *Трибунал стану*. Він складався з 24-х осіб, обраних двома палатами парламенту (відповідно по 12 осіб від кожної палати). Трибунал був покликаний розглядати справ міністрів, яких звинувачували у порушенні конституції або іншого законодавства¹⁴².

Крім того, в монархії Габсбургів функціонували *промислові суди*, законодавчо усталені з 1869 р. (реформовані у 1896 р.). У Галичині діяли три таких суди: в Бельську, Кракові і Львові. Промислові суди склалися із судді-головуючого і лавників, порівно обраних від промисловців і робітників. Ці суди розглядали спори, що стосувалися питань праці. Апеляційною інстанцією на рішення промислових судів виступали крайові суди, котрі засідали у цих справах у складі трьох професійних суддів і двох лавників.

У 1895–1898 рр. відбулася чергова судова реформа, пов'язана із змінами в процесуальному законодавстві. З того часу в Австро-Угорщині діяли *повітові одноособові суди*, які виносили вироки у дрібних справах і *окружні суди* (як суди першої інстанції), *вищі крайові суди* (у Кракові і Львові) як апеляційні суди для окружних судів. А ревізійною інстанцією залишався *Найвищий суд у Відні*.

Отже, на території Галичини, яка входила до складу Австрії (з 1867 р. Австро-Угорщини), судочинство було результатом тривалих реформ XIX ст., які покінчили з багатьма пережитками минулого і правовими невідповідностями. Судоустрій в Галичині у складі Австрії (Австро-Угорщини) у період 1772–1914 рр. відповідав імперській політиці Відня і був спрямований на модернізацію, відхід від становості та уніфікацію судочинства. Це проявилось у формуванні чіткої структури судоустрою: повітові, крайові/окружні та Вищі крайові суди. На судочинстві міжвоєнної

¹⁴² Dziadzio A. *Monarchia konstytucyjna w Austrii (1867–1914). Władza–Obywatel–Prawo...* S. 79–80.

Польщі вплив норм австрійського правосуддя був вирішальним, значно більшим, ніж вплив німецького та російського.

2.2. Вплив австрійської судової системи періоду Першої світової війни (1914-1918 рр.) на формування апеляційного судочинства Другої Речі Посполитої

Суперечності між великими європейськими державами, об'єднаних в Троїстий Союз (Німеччина, Австро-Угорщина, Італія) і Антанту (Англія, Франція, Росія), призвели до початку Першої світової війни (1914–1918 рр.). Як відомо, війна принесла незліченні жертви і руйнування, окупацію територій інших країн. Значних руйнувань зазнали українські і польські землі, приєднання яких з різних мотивів розглядали ті самі держави, які брали участь в поділах Речі Посполитої в останній третині XVIII ст.¹⁴³.

Під час Галицької битви 1914 р. російські війська зайняли всю Східну і частину Західної Галичини. Так почалася окупація Галичини Російською імперією. До Львова російські війська вступили 3 вересня 1914 р. і одним із перших розпоряджень змусили вивісити російські прапори на урядових будівлях і здати особисту зброю. Військова адміністрація розглядала себе як окупаційну владу і прагнула зберегти спокій і лояльність населення. Разом з тим розпочалися заходи, спрямовані на державно-правову уніфікацію краю з решта частинами Російської імперії (це стосувалося переходу на московський час, встановлення грошового еквіваленту між австрійською короною і російським рублем, створення міської міліції)¹⁴⁴.

Після захоплення Галичини російські урядовці у своїй внутрішній політиці спиралися на галицьких москвофілів, які сповідували принцип “єдності народів Галичини і Великої Русі” й сподівалися на визволення

¹⁴³ Zgórnjak M. Terytorium Polski w planach wojennych państw centralnych i Rosji w chwili wybuchu pierwszej wojny światowej – 1914 rok. *Dzieje Najnowsze*. 2004. No 36/3. S. 31.

¹⁴⁴ Пілінкевич А. Львів в умовах російської окупації (1914–1915). *Галицька брама*. №7–8 (151–152). Липень-серпень 2007. С. 23.

“братами-слов’янами з австрійського ярма”¹⁴⁵. У той час важко говорити про дотримання принципів правосуддя, оскільки нова влада тих осіб, яких трактувала “неблагодійними”, просто виселяла у Сибір без жодного судового рішення. Щоденна україномовна газета “Діло” писала про це свавілля наступне: “Хто не був тоді в Галичині, а передовсім у Львові, той не може мати поняття про те, які ми переходили торттури, як нас на кожному кроці обиджувано і провоковано. Промовити на вулиці або в яким публічному локалі українське слово уважалось справжнім героїзмом...”¹⁴⁶.

Прихід російських військ у Галичину позначився на національній політиці в краї. У найгіршому становищі опинилися місцеві німці, євреї та українці. Ставлення до німців було зрозуміле, адже Німеччина – противник Росії у війні. Без належного суду з території Галичини було вивезено сотні німців, звинувачених у шпигунстві на користь Центральних держав. Ставлення до євреїв значною мірою виходило із антисемітських настроїв в самій Росії з численними єврейськими погромами. Такий погром трапився й у Львові 27 вересня 1914 р. і під час нього загинули десятки львівських євреїв. Політику стосовно ж галицьких українців красномовно озвучив комендант Старого Самбора князь Гагарін, котрий заявив: “Русских будемо любити, поляків шанувати, євреїв бити, а “мазепинців” (тобто, українців) у Сибір вивозити”¹⁴⁷.

У планах російської адміністрації було впровадження російського законодавства і судочинства. Закономірно, це вимагало більше часу, аніж створення виконавчих органів влади. Тому судочинство в період російської окупації велося на основі австрійського законодавства, а зміни мали радше символічний характер. Так, замість німецької мови в судочинстві у Галичині

---

¹⁴⁵ Zgórnjak M. Terytorium Polski w planach wojennych państw centralnych i Rosji w chwili wybuchu pierwszej wojny światowej – 1914 rok. *Dzieje Najnowsze*. 2004. No 36/3. S. 31–32.

¹⁴⁶ *Діло*. 1 грудня 1915.

¹⁴⁷ *Діло*. 19 жовтня 1915.

впроваджено російську мову, хоча судові процеси відбувалися переважно польською¹⁴⁸.

Серед перших кроків російського градоначальника генерала Сергія Шереметьєва стало розпорядження від 4 вересня 1914 р., яке передбачало за крадіжки і пограбування негайний польовий суд за законами воєнного часу (в тому числі і австрійських солдатів, перевдягнутих у цивільну форму)¹⁴⁹. Віцепрезидент Крайового суду у Львові Станіслав Пшилуський позитивно характеризував С. Шереметьєва як людину “європейської культури”, освіченого, прекрасного співрозмовника¹⁵⁰. Жорсткі покарання застосовувалися і до солдатів-мародерів. Траплялися випадки, коли російські стражі порядку розстрілювали грабіжників безпосередньо на місці злочину без суду та слідства. Галицький адвокат Володимир Шухевич з цього приводу писав: “Солдати напали на військовий магазин, рабують, а сторожа міска дала знати до коменди, приїхали автомобілем два старших офіцери і на місці чину застрілили 2, а може і більше солдатів, бо стрілів було 4”¹⁵¹.

Ще до окупації Галичини росіянами Президент Крайового суду у Львові видав розпорядження для судових службовців, відповідно до якого їм пропонувалося залишатися на робочих місцях і продовжувати виконувати свої обов’язки. У вересні 1914 р. генерал-губернатор Г. Бобринський зустрівся з делегацією львівських суддів, запропонувавши їм продовжувати свою роботу і пообіцявши вирішити питання щодо виплати зарплати судовим чиновникам¹⁵².

Однак невдовзі Міністр закордонних справ Росії С. Сазонов звернувся до міністра юстиції І. Щегловітова з пропозиціями про створення власного суду в Галичині. Його пропозиції виходили з тези про Галичину як

¹⁴⁸ Пілінкевич А. Львів в умовах російської окупації (1914–1915). *Галицька брама*. №7–8 (151–152). Липень-серпень 2007. С. 23.

¹⁴⁹ Janusz B. *Dokumenty urzędowe okupacji rosyjskiej Lwowa*. Lwów: Nakładem Wydawcy, 1916. S. 24.

¹⁵⁰ Мрака І. Зустріч з росіянами: царська армія в оцінці львів’ян (1914–1915). *Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність*. 2015. Вип. 26. С. 278.

¹⁵¹ Мрака І. Зустріч з росіянами: царська армія в оцінці львів’ян (1914–1915)... С. 274.

¹⁵² Лозинська І. Організація судової системи у Галичині в роки Першої світової війни. *Проблеми гуманітарних наук*. 2014. Вип. 34. С. 100.

споконвічну “руську землю”, якій потрібно “дарувати” справедливий російський суд. Разом з тим, міністр застерігав від поспіху в руйнування чинного судоустрою, який міг зашкодити. До того ж, до реформування суду не можна було вдаватися аж до остаточного приєднання Східної Галичини і Буковини до Російської імперії. Як видається, складно вважати, чи у скорому часі можна було вирішити проблему розбіжностей в австрійському і російському законодавстві. С. Сазонов рекомендував зберегти вищу судову інституцію в Галичині – Вищий крайовий суд, однак з делегуванням до цієї інституції фахівців, які розумілися на австрійському законодавстві і, що головне, були віддані Російській імперії. Потенційною кандидатурою на посаду президента Вищого крайового суду міністр вважав одного з лідерів галицьких москвофілів Володимира Дудикевича¹⁵³.

Як відзначає дослідниця Ірина Лозинська, кампанія за перетворення австрійських судів у Галичині за російським взірцем пов’язана з іменем начальника штабу Верховного головнокомандувача Миколою Янушкевичем. Наприкінці жовтня 1914 р. він подав голові Ради міністрів І. Горемікіну записку про проблеми судоустрою в Галичині. Він вбачав у збереженні австрійських судів у краї проблемним з огляду на декілька моментів: 1) серед суддів переважали євреї, німці і поляки, неприязно налаштовані щодо Росії; 2) судочинство велося польською, німецькою і рідше українською мовами; 3) кількість австрійських судових службовців була надзвичайно великою, тож їхнє грошове забезпечення, обіцяне Г. Бобринським, виглядало проблематичним¹⁵⁴.

З усіх пропозицій, які лунали восени 1914 р. міністр юстиції Іван Щегловітов в цілому погоджувався лише з необхідністю відправлення до Галичини російського представника прокурорського нагляду, здатного організувати контроль над повітовими й окружними судами. Водночас він вважав, що при збереженні австрійських цивільно-процесуального і

¹⁵³ Лозинська І. Організація судової системи у Галичині в роки Першої світової війни... С. 101.

¹⁵⁴ Лозинська І. Організація судової системи у Галичині в роки Першої світової війни... С. 103.

кримінально-процесуального кодексів, приїжджі російські юристи опинилися б у складній ситуації. Декларуючи зміни в судочинстві, росіянам у короткому часі легше було обмежитись впровадженням російської мови у судочинство і звільненням із займаних суддівських посад нелояльних осіб (це одночасно призводило до бажаного скороченням видатків на суди в Галичині)¹⁵⁵.

На початку 1915 р. був опрацьований проєкт постанови про місцеві суди, за яким визнавалася чинність австрійського законодавства і принципів судочинства. Разом з тим вказувалося, що судові вироки і рішення повинні вноситися не від імені австрійського імператора, а “в ім’я закону”. Так само постанова передбачила новий порядок судочинства з урахуванням того, що Найвищий касаційний суд у Відні і австрійське міністерство юстиції були вилучені з інстанцій, чия компетенція поширювалася на суди в Галичині. Одночасно із впровадженням російської мови в судочинство, допускалося вживання польської мови, яка посідала провідні позиції у галицькому судочинстві. Німецька мова використовувалася переважно в офіційному листуванні з вищими імперськими установами у Відні (Найвищий суд, Державний трибунал, міністерство юстиції тощо), а внутрішнє життя і судовий процес проводилися польською мовою. Становище польської мови в судовій системі Галичини забезпечувало панування поляків у цій сфері державної діяльності¹⁵⁶.

Організаційний бік судочинства в Галичині (повітові, окружні/крайові суди та Вищий крайовий суд) практично не викликав принципових зауважень. Проте на початку 1915 р. був утворений Військово-окружний суд, покликаний розглядати злочини, вчинені там, де не діяли австрійські суди, а також усі без винятку справи, де потерпілими вважалися російські піддані або йшлося про злочини проти російської державної влади. Як відзначають дослідники, цей суд виявився переобтяжений великою кількістю справ і паралізований у виконанні власних повноважень. Таким чином, наміри

---

¹⁵⁵ Лозинська І. Організація судової системи у Галичині в роки Першої світової війни... С. 103–104.

¹⁵⁶ Лозинська І. Організація судової системи у Галичині в роки Першої світової війни... С. 106.

реформувати судочинство в Галичині залишалася переважно на рівні проєктів, але і це викликало незадоволення польського й українського населення, яке побачило в майбутній реорганізації судів ознаки русифікаторської політики¹⁵⁷.

Російська окупація тривала до літа 1915 р., коли австро-німецькі війська внаслідок переможно битви під Горлицями здобули Східну Галичину, Холмщину, Підляшшя, частину Полісся та Західну Волинь¹⁵⁸. Львівська газета “Діло” так описала відступ російських військ з міста: “Найстрашнішим був день відступу, москалі все палили, грабували людей, убивали, всякими способами знущались. Людей наших гнали цілими юрбами зі собою з різних сіл і міст”¹⁵⁹.

Перед відступом зі Львова росіяни вивезли до Києва т.зв. заручників з-поміж цивільного населення. Їх брали для того, щоби російські війська могли спокійно відступити. Спочатку планувалося вивезти 250 осіб, але в підсумку стала менша кількість галичан. Серед них було чимало суддів, сужових службовців і адвокатів, зокрема: доктор права, повітовий суддя Зигмунд Ган, апеляційний радник Роман Роголя Левицький, судовий радник Юзеф Казимир Любинецький, цісарсько-королівський радник і судовий хімік Валерій Влодзімірський, доктор права і крайовий адвокат Степан Федак, апеляційний радник Роман Наленч Сосновський, доктор права і крайовий адвокат Якуб Діаманд, доктор права і крайовий адвокат Якуб Райх тощо¹⁶⁰. Додому заручники поверталися у різний час впродовж 1916–1918 років (були однак і такі, хто помер в заручниках).

У середині 1915 р. окуповані території Королівства Польського розділено на німецьке військове Генерал-губернаторство із садибою у Варшаві і австрійське військове Генерал-губернаторство з осідком у Кельцях,

¹⁵⁷ Лозинська І. Організація судової системи у Галичині в роки Першої світової війни... С. 101.

¹⁵⁸ Кондратюк К. *Новітня історія України. 1914–1945 рр.* Видання 2-е, доповнене. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2018. С. 23.

¹⁵⁹ Діло. – 12 листопада. 1915.

¹⁶⁰ Chołodecki J. *Lwów w czasie okupacji rosyjskiej (3 września 1914 – 22 czerwca 1915). Z własnych przeżyć i spostrzeżeń.* Lwów, 1930. S. 165–167.

а пізніше в Любліні¹⁶¹. Наступ Центральних держав призвів до зайняття частини польських земель, які входили до складу Російської імперії з часу наполеонівських воєн. Зокрема, до таких земель належала південно-центральна Любельщина з адміністративним центром у Кельцях, контроль над якою встановила Австро-Угорщина – *Okupations Gebiet Königs Polen*. Наприкінці 1915 р. імперія Габсбургів контролювала 27 південних повітів територій, які поляки називали Конгресувка (від *Królestwo Polskie Kongresowe*). Гаазька конвенція 1907 р., у статтях, які визначали окупацію, передбачала право окупанта творити власний судоустрій, але зберігати норми цивільного, кримінального і торговельного кодексів окупованих територій¹⁶².

Тож, після зайняття земель, які раніше входили до складу Російської імперії, військове керівництво Австро-Угорщини видало директиви, які проголошували найвищу виконавчу і судову владу прерогативою імператора держави Габсбургів¹⁶³. Нова влада скасувала дію російського Статуту 1864 р., впровадивши регулювання судочинства за австрійським взірцем. І тільки тоді, коли Польща у 1918 р. стала незалежною державою, положення Статуту знову були відновлені в тому обсязі, в якому вони існували до австро-німецької окупації. Після російсько-польської війни 1920 р. і Ризького договору 1921 р. дію Статуту відновили у Варшаві, Любліні і Вільнюсі¹⁶⁴.

При адміністративній структурі краю були створенні військові суди (*Militärgericht*), які часто працювали як польові суди (*Feldgericht*). Власне польові суди діяли до жовтня 1917 р., а натомість утворено губерніальні

---

¹⁶¹ *Sądy i inne organy postępowania karnego. Redakcja naukowa Zbigniew Kwiatkowski*. Warszawa: Wolters Kluwer, 2015. S. 48.

¹⁶² IV конвенція “Про закони і звичаї війни на суходолі та додаток до неї: Положення про закони і звичаї війни на суходолі”, Гаага, 1907 [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_222

¹⁶³ Lewandowski J. Sądownictwo w Królestwie Polskim w czasie I wojny światowej: okupacja austro-węgierska. *Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska*. Sectio F, Nauki Humanistyczne. 1974. №29. S. 226.

¹⁶⁴ Рыльські П., Вэйтц К. Влияние Устава гражданского судопроизводства 1864 г. на гражданское судопроизводство в Польше. *Судебные уставы Российской империи 1864 года: влияние на современное законодательство...* С. 29.

інспекції в Пйотркуві, Кельцях, Радимі, Любліні і Замосцю¹⁶⁵. Зауважимо, що напередодні вибуху Першої світової війни в Австро-Угорщині функціонували військові суди трьох інстанцій – військовий суд, вищий військовий суд і верховний військовий трибунал, які до 1912 р. розглядали ввірені їм справи на підставі застарілого й суворого законодавства другої половини – кінця XVIII ст.¹⁶⁶.

Подалі від лінії фронту над рештою існуючих судів (повітових і мирових) австрійська влада встановила суворий контроль. У 1915 р. російська влада здійснила евакуацію суддів-росіян з Королівства Польського – всього 160 осіб, переважно суддів окружних судів і Судової палати (апеляційного органу). Тож, довелося заповнювати наявні вакансії і частину суддів перевели з Галичини. Урядовою мовою проголошено німецьку, проте польська допускалася для полегдження справ із місцевим польськомовним населенням. Урядові оголошення і розпорядження друкувалися двома мовами: німецькою і польською¹⁶⁷.

Посилаючись на “руську зраду” в Галичині австрійська влада за допомогою судових органів розпочала переслідування осіб, звинувачених у шпигунстві на користь Росії. Це були переважно москвофіли, але інколи на лаву підсудних потрапляли і випадкові люди, на яких з різних мотивів доносили у поліцію. Спершу у Львові і Чернівцях відбулися показові процеси проти місцевих москвофілів, але вже невдовзі Галицьке намісництво видало розпорядження про боротьбу з москвофільським рухом із застосуванням найширших засобів екзекуції і без помилування винуватих. Розпочалися превентивні арешти осіб, які співчували москвофільству. Дійшло до того, що в’язниці Львова були переповнені¹⁶⁸.

¹⁶⁵ Maleszyk R. Funkcjonowanie austriackich sądów wojskowych na Lubelszczyźnie w latach 1915–1918. *Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska*. 2013. Vol. LXVIII. Z. 1–2. S. 54.

¹⁶⁶ Ковальчук І. Організація судової влади у Галичині в складі Австрії та Австро-Угорщини (1772–1918). *Підприємництво, господарство і право*. 2018. №5. С. 206.

¹⁶⁷ Lewandowski J. Sądownictwo w Królestwie Polskim w czasie I wojny światowej: okupacja austro-węgierska... S. 226.

¹⁶⁸ Берест І. Репресивні акції щодо населення [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://vlp.com.ua/files/07_7.pdf

З оголошенням воєнного стану у Галичині почали впроваджуватися військово-польові суди. Перший такий суд відбувся ще 24 серпня 1914 р. – напередодні окупації краю росіянами. У той день через повішання було страчено чотири особи, звинувачені у шпигунстві на користь Росії. Понад сотню смертних вироків, як суддя, виніс колишній адвокат зі Львова С. Загурський. Та ще більш жорстокими були військово-польові суди, організовані угорськими військовими частинами. З поверненням австрійської влади після російської окупації спороджувалися подальшими арештами нелояльних до Відня галичан. Багато з них опинилися у концентраційному таборі Талергоф в Штірії. За час існування цього табору в ньому побувало до 10 тис. українців¹⁶⁹.

Після повернення австрійської влади в Галичину у 1915 р. судочинство і судоустрій не зазнали разючих змін: діяли повітові, окружні (як суди першої інстанції для складних справ і як апеляційні на рішення повітових судів), апеляційні суди. Проте значно більше уваги приділялися політичним злочинам і злочинам проти держави. Вищі крайові суди на території Австро-Угорщини розглянули чимало справ, пов'язаних із державними злочинами, під якими, як правило, розумілася співпраця з російською окупаційною адміністрацією (1914–1915 рр.)¹⁷⁰. Розгляд таких справ міг тривати рік і більше, як наприклад, справа Йосифа Косієвича або Михайла Качора¹⁷¹. Часто в категорію обвинувачуваних потрапляли судді або судові службовці українського походження – прихильники русофільства або ті, хто виявляв симпатії до окупантів. Подібні обвинувачення було непросто довести, адже доказова база ґрунтувалася здебільшого на усних свідченнях.

На зайнятих австрійською землях Любельщини було утворено 17 окружних команд при якій діяли Військовий відділ (*Militärabteilung*),

¹⁶⁹ Мазур О., Патер І. Талергоф – Голгофа галичан. *Галицька брама*. №7–8 (151–152). Липень-серпень 2007. С. 32.

¹⁷⁰ Едер П. Структура та керівництво Вищого крайового суду у Львові (1855–1918 рр.). *Часопис Київського університету права*. 2014. Вип. 4. С. 49.

¹⁷¹ ЦДІАУЛ, ф. 150, оп. 5, спр. 819 (Справа по звинуваченню Косієвича Юзефа у співпраці з російськими військами), 820 (Справа по звинуваченню Качора Михайла у співпраці з російськими військами).

Адміністративний відділ (*Verwaltungsabteilung*) і Військовий суд (*Militärgericht*) з підлеглим йому “польовим арештом” (*Feldarrest*). З другої половини 1916 р. до середини 1919 р. функціонувало десять судів, а саме у: Білгору, Хелмі, Грубешові, Янові, Красноставі, Любартові, Любліні, Пулавах, Томашові, Замосці. Австрійці залишили гмінні (волосні) і мирові суди, хоч в них і бракувало суддів, яких росіяни змусили емігрувати з відступаючими військами¹⁷². Зважаючи на це, у рамках кожного з військових судів засновано, крім військового, ще й цивільний відділ. Після судової реформи 1916 р. з Військових судів зняли функцію апеляційних проваджень. Нагляд за військовим судочинством здійснював Відділ військового судочинства у Військовій секції. Цьому відділові підлягали також питання ув'язнення військових і польові арешти. Справи, пов'язані з безпекою в армії, підбурювання до непослуху, дезертирством і шпигунством підлягали юрисдикції військовим польовим судам. У кожному з тих випадках підозрюваному загрожувала смертна кара. Всі інші справи, які стосувалися завдання шкоди армії і перебували поза компетенцією гмінних і мирових судів, розглядали військові суди при окружних командах. Наприклад, ці суди розглядали справи з порушенням субординації, дезертирство з місця постою гарнізону, перевищення повноважень, службові зловживання, злочинство, розбій¹⁷³.

Починаючи з 1917 р. за згодою урядових кіл Німеччини і Австро-Угорщини було започатковано окреме польське судочинство, що базувалося на приписах Тимчасової державної ради. Тимчасова державна рада королівства Польського (*Provisorischer Staatsrat im Königreich Polen*) була створена у січні 1917 р. окупаційною німецькою і австрійською владою на території підросійського Королівства Польського. Ці землі перейшли під контроль німецько-австрійських військ ще у 1915 р., однак до 1917 р., де-

¹⁷² Lewandowski J. Sądownictwo w Królestwie Polskim w czasie I wojny światowej: okupacja austro-węgierska... S. 225–226.

¹⁷³ Maleszyk R. Funkcjonowanie austriackich sądów wojskowych na Lubelszczyźnie w latach 1915–1918. *Annales...* S. 59.

юре, вважалися частиною Росії. Тимчасова рада складалася з 25-ти осіб: 15 призначених німецькою владою, а 10 – австрійською (склад цього органу влади не можна назвати репрезентативним¹⁷⁴). Тимчасова державна рада виступала дорадчим органом влади, який складався з декількох департаментів. Департамент юстиції, який займався питання судочинства, очолював Станіслав Буковецький (1867–1944). З-поміж інших завдань, на Тимчасову державну раду покладался обов'язок уніфікації законодавства на землях колишнього Королівства Польського та підготовка проекту конституції (такий проект був уже готовий у липні 1917 р.)¹⁷⁵.

Розпорядження про судочинство від 25 серпня 1917 р. складалося з 12-ти параграфів, які регулювали загальні принципи судочинства і було підписане військовим генерал-губернатором, генерал-майором Станіславом Шептицьким (1867–1950). Закономірно, значна увага в період війни присвячувалася розподілу компетенції між звичайними і військовими судами. Так, Військовий суд мав право розглядати всі злочини, вчинені проти військових австро-угорської армії або проти полонених цієї армії. До його юрисдикції належали випадки шпигунства, підбурювання до виступу, образа урядовців і представників імператорського двору (§8)¹⁷⁶.

Розпорядження про судочинство визначало, що питання правосуддя передаються до юрисдикції Тимчасової державної ради (за винятком військового суду; духовне судочинство у подружніх справах залишалося без змін). Тимчасова державна рада здійснювала вимір справедливості через свій орган – Департамент правосуддя. Очільника – “директора” Департаменту обирала Рада зі свого складу, а він мав право призначати своїх заступників (§2). Департамент правосуддя здійснював службовий нагляд за діяльністю судових інституцій в цілому. Верховний ж нагляд над правосуддям в роки

¹⁷⁴ Materiały dotyczące aktu 5 listopada 1916 i Tymczasowej Rady Stanu Królestwa Polskiego z 1917 r. Memoriały, protokoły, sprawozdania, pisma ulotne i inne [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://bazy.oss.wroc.pl/kzc/pobpdf.php?rekopisy_wroclawskie/rw_rkps_6913.pdf [17.04.2020].

¹⁷⁵ Przepisy tymczasowe o urządzeniu sądownictwa w Królestwie Polskim. *Dziennik Rozporządzeń. C. i K. Zarządu Wojskowego w Polsce*. Część XIV. Wydana w Lublinie i rozesłana 27. Sierpnia 1917 r. S. 3.

¹⁷⁶ Rozporządzenie z dnia 25. sierpnia 1917 dotyczące sądownictwa. *Dziennik Rozporządzeń. C. i K. Zarządu Wojskowego w Polsce*. Część XIV. Wydana w Lublinie i rozesłana 27. Sierpnia 1917 r. S. 1.

війни виконував військовий губернатор, котрий володів правом помилування засуджених до смертної кари (§1)¹⁷⁷.

Взаємини між виконавчою і судовою владою регулювалися розпорядженням головнокомандувача окупаційних військ від 9 травня 1916 р. Воно практично не зачіпало діяльності нотаріусів, іпотеки, судових комірників. Старі російські повітові суди могли існувати не довше 15 вересня 1917 р., щоби завершити розпочаті раніше справи (§6). Новим судам передавалися вся документація, включно з реєстрами та актами¹⁷⁸.

Іншим документом, покликаним регулювати судоустрій, були “Тимчасові приписи про судочинство в Королівстві Польським”. Стаття 2 першої частини “Загальні принципи” гласила, що створювані суди називатимуться Королівсько-польськими і свою діяльність виконуватимуть від імені Корони Польської¹⁷⁹. Мовою судочинства визначено польську мову, а у випадку незнання польської – суд мав призначити перекладача. Перекладачем мав право виступати судовий секретар або інший судовий урядник. Ведення окремого протоколу перекладу не вважалося обов’язковим (Стаття 3)¹⁸⁰.

Друга частина стосувалася власне судоустрою в Королівстві Польському. Отже, створювалися мирові, окружні, апеляційні суди (у Варшаві і Любліні), а також Найвищий суд (Стаття 4)¹⁸¹.

Мирові суди (sądy pokoju) склалися з суддів і лавників. Вироки ці суди виносили у складі судді (виконував роль головуючого) і двох лавників, функції яких були радше дорадчими (Стаття 5)¹⁸². Лавників для мирових судів призначав президент окружного суду, на території якого діяв конкретний суд. Попередній перелік лавників склали повітові сеймики або

¹⁷⁷ Rozporządzenie z dnia 25. sierpnia 1917 dotyczące sądownictwa. *Dziennik Rozporządzeń. C. i K. Zarządu Wojskowego w Polsce. Część XIV.* Wydana w Lublinie i rozesłana 27. Sierpnia 1917 r. S. 1.

¹⁷⁸ Ibid. S. 2.

¹⁷⁹ Ibid. S. 3.

¹⁸⁰ Przepisy tymczasowe o urządzeniu sądownictwa w Królestwie Polskim. *Dziennik Rozporządzeń. C. i K. Zarządu Wojskowego w Polsce. Część XIV.* Wydana w Lublinie i rozesłana 27. Sierpnia 1917 r. S. 4.

¹⁸¹ Ibid. S. 4.

¹⁸² Ibid. S. 4.

міські ради. З цього переліку обирали на один рік лавників. А ті, хто не пройшов по конкурсу автоматично отримували статус заступників. Варто відзначити, що перший контингент лавників через технічні труднощі, зумовлені війною, допускалося призначити розпорядженням директора Департаменту правосуддя. Але на термін довший за шість місяців (Стаття 24)¹⁸³. Від лавників вимагали достатнє знання польської мови – усно і письмово. Початково впроваджений інститут лавників у судочинстві поступово обмежувався у своїй діяльності, аж поки у 1927 р. узагалі не був скасований.

Окружні суди склалися з президента, віце-президентів (їхня кількість залежала від величини судового округу), суддів, судових слідчих і лавників. Лавників до окружних судів призначав президент відповідного апеляційного суду. Округові суди виносили вироки у кримінальних справах у складі головуючого судді і двох лавників; у цивільних справах – у складі трьох суддів; у торговельних справах – у складі одного судді (як головуючого) і двох лавників, обраних представниками купецтва. Для формування необхідної кількості суддів, могли залучатися президент і віце-президент суду. Натомість мирові судді і лавники не мали права заповнювати вакантні місця в окружному суді. Слідчий суддя не мав права брати участь у винесенні рішення, в якій проводив розслідування (Стаття 6)¹⁸⁴. Заступників прокурорів, іпотечних писарів при окружних судах, аплікантів, секретарів і комірників призначав директор Департаменту правосуддя на основі представлення прокурорів або президентів відповідних судів. У 1919 р. було призупинено діяльність судів присяжних, які так і не відновили свою діяльність у подальшому.

Апеляційні суди склалися з президента, віце-президентів (подібно як в окружних судах, їх кількість залежала від розміру судового округу), суддів і лавників. Апеляційний суд виносив рішення у складі двох суддів і трьох

¹⁸³ Przepisy tymczasowe o urządzeniu sądownictwa w Królestwie Polskim. *Dziennik Rozporządzeń. C. i K. Zarządu Wojskowego w Polsce. Część XIV. Wydana w Lublinie i rozesłana 27. Sierpnia 1917 r. S. 6–7.*

¹⁸⁴ Ibid. S. 4.

лавників (у кримінальних справах), трьох суддів (цивільні і торгівельні справи). Для заповнення необхідної комплектації суддів можна було запрошувати президентів окружних судів (Стаття 7)¹⁸⁵. Президентів, суддів і прокурорів апеляційних суддів призначав Маршалок Корони на основі представлення директора Департаменту правосуддя (Стаття 20).

Система апеляції у Польщі, яка нас у даному випадку цікавить найбільше, була компромісом між німецькою, австрійською, французькою і російською моделями апеляційного провадження. Подібно до російського законодавства XIX ст., польська апеляційна система була свого роду *cum beneficio novorum*, тобто дозволяла надавати нові докази у процесі. Касаційна модель, відображена у Кодексі 1930 р., була скопійована із Статуту, однак тільки в частині термінології, а саме терміну “касація”¹⁸⁶. Крім того, з російського законодавства польські законотворці запозичали і основи для подання касації (ст. 438 Кодекс у і ст. 813 Статуту)¹⁸⁷.

Найвищий суд складався з Цивільної і Кримінальної палат. Палати формувалися з президента і суддів відповідної кількості. Один із президентів палат одночасно очолював весь суд. Палати засідали і виносили рішення у складі трьох суддів (серед них мав право бути і президент). У разі потреби, для комплектації повного складу, можна було запрошувати суддів апеляційного суду (Стаття 8). При Найвищому суді, апеляційних і окружних судах функціонувала прокуратура, а обов’язки генерального прокурора виконував директор Департаменту правосуддя (Стаття 9)¹⁸⁸. Президенти, судді і прокурор Найвищого суду призначалися з числа висококваліфікованих юристів, які крім теоретичних знань володіли

¹⁸⁵ Przepisy tymczasowe o urządzeniu sądownictwa w Królestwie Polskim. *Dziennik Rozporządzeń. C. i K. Zarządu Wojskowego w Polsce. Część XIV.* Wydana w Lublinie i rozesłana 27. Sierpnia 1917 r. S. 4.

¹⁸⁶ Рыльські П., Вэйтц К. Влияние Устава гражданского судопроизводства 1864 г. на гражданское судопроизводство в Польше. *Судебные уставы Российской империи 1864 года: влияние на современное законодательство...* С. 36.

¹⁸⁷ Порів. Kodeks Postępowania Cywilnego *Dziennik Ustaw.* 1930. No 83. poz. 651 і Судебные уставы 20 ноября 1864 года [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.prlib.ru/item/372590>

¹⁸⁸ Przepisy tymczasowe o urządzeniu sądownictwa w Królestwie Polskim. *Dziennik Rozporządzeń. C. i K. Zarządu Wojskowego w Polsce. Część XIV.* Wydana w Lublinie i rozesłana 27. Sierpnia 1917 r. S. 5.

практичним досвідом роботи у суді (Стаття 17). Характерно, що нижча судова ланка, то й вимоги до претендентів на суддівські посади були меншими.

При судах створювалися іпотечні відділи. Крім того, в судах і при прокуратурах залучалися апліканти, секретарі, канцеляристи, комірники, судові возні та судові службовці. Посади в судах могли займати кваліфіковані особи з польським громадянством (такий припис існував попри юридичну відсутність Польської держави). Громадяни інших держав могли працевлаштуватися тільки за згодою Тимчасової державної ради. Усі претенденти на посаду в суді зобов'язувались скласти відповідну присягу, зміст якої був прописаний у Статті 14 Розпорядження 1917 р.¹⁸⁹.

Судді і судові службовці призначалися на невизначений час, однак могли позбутися посади внаслідок рішення вищих судових органів, які їх призначали (Стаття 16). Дисциплінарним судом для суддів і прокурорів при Найвищому суді, апеляційних судах та президентів, віце-президентів і прокурорів окружних судів виступав Найвищий суд. Для інших судових службовців роль дисциплінарного суду виконував апеляційний суд, який розглядав такі справи у кількості п'яти суддів (Стаття 28)¹⁹⁰. Слідчі дії супроти судових службовців, підозрюваних у порушенні законодавства здійснював прокурор при дисциплінарному суді. Оскаржений мав право запросити на свій захист адвоката. Розгляд дисциплінарної справи відбувався усно і публічно. У разі визнання судді (судового службовця) винним у вчиненні злочину його могли покарати. Серед дисциплінарних кар значилися такі: 1) штраф у розмірі 500 польських марок; 2) догана; 3) переміщення за власний кошт на інше місце служби; 4) звільнення з посади. Коли було доказано здійснення суддею тяжкого злочину, його могли тимчасово або назавжди позбавити службової пенсії (Стаття 31)¹⁹¹.

---

¹⁸⁹ Przepisy tymczasowe o urządzeniu sądownictwa w Królestwie Polskim. *Dziennik Rozporządzeń. C. i K. Zarządu Wojskowego w Polsce. Część XIV.* Wydana w Lublinie i rozesłana 27. Sierpnia 1917 r. S. 5.

¹⁹⁰ Ibid. S. 7.

¹⁹¹ Ibid. S. 8.

За роботу суддям передбачалася оплата залежно від категорії. Таких категорій було встановлено чотирнадцять: 1) президенти Найвищого суду; 2) президенти апеляційних судів, судді і прокурори Найвищого суду; 3) президенти окружних судів, прокуратури і віце-президенти апеляційних судів; 4) прокурори і віце-президенти окружних судів, судді і заступники прокурорів апеляційних судів; 5) судді окружних судів; 6) заступники прокурорів окружних судів; 7) мирові судді в містах; 8) мирові судді у селах; 9) лавники; 10) секретарі Найвищого суду, апеляційних і окружних, писарі повітових іпотек; 11) помічники-секретарі Найвищого суду, апеляційних і окружних, писарі повітових іпотек; 12) секретарі повітових судів; 13) комірники; 14) канцеляристи та інші допоміжні службовці.

Таблиця 1. Розмір оплати суддів на польських землях, 1917–1918 рр. (у марках)¹⁹².

<i>Категорія суддів</i>	<i>Основна пенсія</i>	<i>Дожиттєвий додаток</i>	<i>Інші доплати</i>
Президенти Найвищого суду	11 400	4 200	Для першого президента – 1 200
Президенти апеляційних судів, судді і прокурори Найвищого суду	9 000	4 200	Для президентів апеляційних судів 1 200
Президенти окружних судів, прокурори і віце- президенти апеляційних судів	від 7 200 до 8 400 (залежно від віку)	від 2 400 до 3 600 (залежно від сімейного статусу)	Для президентів у Варшаві і Лодзі – 900, в інших містах – 600

¹⁹² Przepisy tymczasowe o wynagrodzeniu urzędników wymiaru sprawiedliwości w Polsce. *Dziennik Rozporządzeń. C. i K. Zarządu Wojskowego w Polsce. Część XIV*. Wydana w Lublinie i rozesłana 27. Sierpnia 1917 r. S. 10–11.

Прокурори і віце-президенти окружних судів, судді і заступники прокурорів апеляційних судів	від 6 000 до 7 200 (залежно від віку)	від 2 400 до 3 600 (залежно від сімейного статусу)	
Судді окружних судів, судові слідчі і мирові судді	від 5 400 до 6 600 (залежно від віку)	від 1 800 до 3 000 (залежно від сімейного статусу)	
Заступники прокурорів в окружних судах	від 4 200 до 6 000 (залежно від віку)	від 1 200 до 2 400 (залежно від сімейного статусу)	
Мирові судді в міських округах	від 3 600 до 4 800 (залежно від віку)	–	
Мирові судді у сільських округах	2 400	–	
Секретарі Найвищого суду, апеляційних і окружних судів, писарі іпотеки в окружних судах	від 3 000 до 4 200 (залежно від віку)	від 900 до 1 500 (залежно від сімейного статусу)	
Помічники секретарів Найвищого суду, апеляційних і окружних судів, помічники касирів	від 1 800 до 3 000 (залежно від віку)	від 900 до 1 500 (залежно від сімейного статусу)	Секретарі, які виконували функції касирів отримували додатково 300

Секретарі мирових судів, іпотечні писарі при мирових судах	від 1 600 до 2 560 (залежно від віку)	від 800 до 1 280 (залежно від сімейного статусу)	Секретарі, які виконували функції касирів отримували додатково 300
Секретарі мирових судів у сільських округах	1 500	300	

Оплата лавників в апеляційних судах становила 10 марок, в окружних судах – 8 марок, в міських мирових судах – 5 марок один день роботи. Лавникам у сільських судових округах оплачували помісячно – 35 марок. Система оплати канцеляристів та возних не була до кінця усталена і залежала від багатьох чинників – умов і місця праці, віку, виконуваних обов’язків. Тому Тимчасова державна рада встановила тільки межі розміру оплати: для канцеляристів – від 100 до 250; стенографісток – від 150 до 250; возних – від 100 до 150; працівників допоміжної служби – від 60 до 100 марок¹⁹³.

У випадку відрядження судді чи іншого судового службовця в іншу місцевість, передбачалося відшкодування коштів подорожі, добові на харчування (*djety dzienne*) і надзвичайні видатки. Добові передбачалися у розмірі 25 марок на день для 1–3 категорій, 20 марок для 4–5 категорій, 18 марок для 6 категорії, 15 марок для 7 категорії, 12 марок для 10 категорії, 7 марок для 11 категорії, 5 марок для 12 категорії. Канцеляристи і службовці нижчої ланки отримували не менше 3 марок на день відрядження. За відрядження до 6 год. кошти не поверталися, а якщо відрядження тривало від 6 до 12 год. розмір відшкодування становив половину від передбаченого для повноцінного відрядження. Характерно, що польське законодавство

¹⁹³ Przepisy tymczasowe o wynagrodzeniu urzędników wymiaru sprawiedliwości w Polsce. *Dziennik Rozporządzeń. C. i K. Zarządu Wojskowego w Polsce. Część XIV*. Wydana w Lublinie i rozesłana 27. Sierpnia 1917 r. S. 12.

визначало суму за відшкодування під час подорожі поїздом. Зокрема, службовці 1–3 категорій мали право на відшкодування білету першого класу, 4–7 категорій – другого класу; решта – третього класу. Якщо мировий суд був змушений проводити засідання поза своїм осідком (понад 15 км), то в такому випадку за кожен день судді і секретарі отримували по 10 марок, а лавники – по 8 марок¹⁹⁴.

Одночасно з впровадженням у Королівстві Польському (в межах Варшавського і Люблінського) системи польського судочинства тимчасово використовувався цивільний процесуальний кодекс Російської імперії (редакції 1914 р.) із змінами. Подібним чином використовувався російський кримінальний процесуальний кодекс, перекладений із змінами і доповненнями 1914 р.

До юрисдикції мирових судів належали: 1) справи, предмет спору яких не перевищував 1 000 польських марок; 2) справи, які стосувалися дрібних спорів навколо земельної власності, власності маєтків; 3) усі неспірні справи; 4) справи, які передалися від колишніх гмінних судів. Не зважаючи на вартість предмету спору, мирові суди не мали права розглядати справи щодо 1) права власності, зокрема на нерухомість; 2) винагороди і авторські права; 3) фінансових спорів¹⁹⁵.

Окружні суди розглядали:

у першій інстанції: неспірні і спірні справи, не належні до компетенції мирових судів або спеціалізованих судів; *у другій інстанції*: апеляційні й інцидентальні скарги на вироки і рішення мирових судів, а також іпотечних відділів при цих судах. Апеляційні суди, згідно із встановленою компетенцією, розглядали апеляції на рішення судів першої інстанції¹⁹⁶.

Цивільні справи, розгляд яких розпочався у російських судах, але вони не були завершені, мали отримати своє продовження в нових польських

¹⁹⁴ Przepisy tymczasowe o wynagrodzeniu urzędników wymiaru sprawiedliwosci w Polsce... S. 12.

¹⁹⁵ Przepisy przejściowe do ustawy o postępowaniu karnego. *Dziennik Rozporządzeń. C. i K. Zarządu Wojskowego w Polsce*. Część XIV. Wydana w Lublinie i rozesłana 27. Sierpnia 1917 r. S. 13.

¹⁹⁶ Ibid. S. 14.

судах згідно з польськими перехідними положеннями до цивільного кодексу. Водночас, справи які почали розглядати в німецьких судах, мали бути закінчені за німецькою цивільною процедурою (Стаття 29 “Перехідних положень”)¹⁹⁷. Причому законодавці залишали право сторонам звернутися до нових польських судів з апеляцією на рішення німецьких чи російських судів.

Зміни в кримінальному судочинстві регулювалися “Перехідними положеннями”. В них чітко визначилися справи, які не мав права розглядати мировий суд (наприклад, якщо вартість спору була більшою за 1 000 марок). Окружні суди мали право розглядати в першій інстанції всі кримінальні справи, що не належали до компетенції мирових судів. У другій інстанції вони могли розглядати апеляційні скарги на рішення судів нижчої інстанції (апеляції не поширювалися на вироки, які передбачали три дні арешту або 50 марок). Водночас Найвищий суд розглядав касації на остаточні вироки окружних або апеляційних судів¹⁹⁸.

Одночасно з впровадженням в Королівстві Польському на території Варшавського і Люблінського Генерал-губернаторств польського законодавства, німецька окупаційна влада залишила чинним російський кримінальний кодекс 1903 р. з певними змінами. Зокрема, було чітко визначено перелік кар: кара смерті, ув’язнення (строге і легке), арешт, штраф (Стаття 2). Нова влада відмовилися від практики заслання ув’язнених на важкі роботи, що практикувалося в Росії, замінивши це покарання довічним ув’язненням. Покарання ув’язненням могло бути і на конкретні терміни – від одного до п’ятнадцяти років (Стаття 3)¹⁹⁹.

Значні зміни зачепили статті, які визначали покарання за виступ проти державної влади, що в умовах війни було цілком логічним кроком. За подібний злочин, залежно від мети і наслідків, могло загрожувати тривале

---

¹⁹⁷ Przepisy przejściowe do ustawy do kodeksu karnego. *Dziennik Rozporządzeń. C. i K. Zarządu Wojskowego w Polsce. Część XIV*. Wydana w Lublinie i rozesłana 27. Sierpnia 1917 r. S. 16.

¹⁹⁸ Ibid. S. 18.

¹⁹⁹ Ibid. S. 21.

ув'язнення або ж кара смерті (Стаття 15). Якщо виступ був вчинений з метою набуття власності, такі особа (особи) позбавлялися своїх матеріальних надбань, включно з будинком. Певні пом'якшення, звинувачених по цій статті, стосувалися осіб жіночої статі і чоловіків, яким ще не виповнився 21 рік²⁰⁰.

Згідно із Статтею 27 “Перехідних приписів до кримінального кодексу” окружним судам делегувалося право дочасного звільнення з в'язниці особи, яка відбула не менше третини часу встановленого у судовому порядку покарання²⁰¹.

Окремі перехідні приписи були видані і стосовно судових сплат. У тих справах, розгляд яких розпочався ще в російських судах, порядок судових сплат мали регулювати Тимчасові положення від 18 липня 1917 р., підписані очільником Департаменту справедливості Буковецьким і віце-маршалком Йозефом Мікуловським-Поморським. У випадку справ, які почали розглядатися в німецьких судах, чітко йшлося про потребу встановлення різниці в оплаті. При тому, передбачалися доплати для тих осіб, які сплатили меншу суму, ніж визначалося польськими судами, але у випадку протилежному – суди не мали повертати проплачену різницю (*nie będzie zwracana przez sądy polskie*)²⁰².

Безпосереднім наслідком Першої світової війни (1914–1918) став розпад європейських багатонаціональних монархій (Російської, Австро-Угорської, Німецької) та проголошення нових незалежних держав. Відновлена 11 листопада 1918 р. Польська держава з перших днів свого існування розпочала діяльність, спрямовану на формування нових кордонів, органів державної влади, війська, правоохоронних органів, в тому числі судових. Становлення польської судової системи в Галичині відбувалося із значною затримкою, порівняно з іншими регіонами країни, що було пов'язано з

---

²⁰⁰ Przepisy przejściowe do ustawy do kodeksu karnego. *Dziennik Rozporządzeń. C. i K. Zarządu Wojskowego w Polsce. Część XIV*. Wydana w Lublinie i rozesłana 27. Sierpnia 1917 r. S. 23.

²⁰¹ Ibid. S. 23.

²⁰² Ibid. S. 33.

перебігом польсько-української війни за землі, які склали Західноукраїнську Народну Республіку (ЗУНР). Вищий законодавчий орган ЗУНР Українська Національна Рада 21 листопада 1918 р. ухвалив “Закон про тимчасову організацію судів і влади суддеїської”, який передбачав, що судами ЗУНР стають всі суди на території колишнього Вищого крайового суду у Львові²⁰³. У цьому документі, як і в наступних, чітко простежувалася тенденція до збереження основ австрійської правової системи.

Державний секретаріат судівництва ЗУНР під проводом Осипа Бурачинського (1877–1948) розпочав реформування судової системи, видавши у лютому 1919 р. розпорядження про створення на території ЗУНР 12 судових округів і 130 судових повітів²⁰⁴. Закон Української Національної Ради від 15 лютого 1919 р. “Про тимчасове виконуване судівництва в цивільних і карних справах в другій і третій інстанції в часі надзвичайних відносин, спричинених війною” визначив структуру і порядок функціонування судів вищих інстанцій. Другою і вищою інстанцією у цивільних і кримінальних справах повинен був стати Вищий суд у Львові, а третьою – Найвищий державний суд²⁰⁵ (як бачимо, зберігалися колишні австрійські назви). Проте ці суди не розпочали свою роботу через те, що з середини 1919 р., після відступу Української Галицької Армії за р. Збруч під тиском озброєного Антантою польського війська, розпочався процес перебирання поляками влади на українських землях. Що характерно, нова польська влада, як і попередня українська, також взяла за основу австрійську правову систему, зокрема в частині судочинства.

Запроваджені зміни в судочинстві на початках не можна аж ніяк назвати радикальними: 1) практично не довелося впроваджувати нову мову в судовий процес і ведення справ, адже з кінця ХІХ ст. вони і так провадилися переважно польською мовою (лише незначна частина німецькою і

²⁰³ Судова влада в Україні: історичні витоки, закономірності, особливості розвитку. За редакцією І. Б. Усенка. Київ: Наукова думка, 2014. С. 337.

²⁰⁴ Тищик Б. Західно-Українська Народна Республіка (1918–1923). Історія держави і права. Львів: Тріада Плюс, 2004. С. 191.

²⁰⁵ Судова влада в Україні: історичні витоки, закономірності, особливості розвитку... С. 339.

українською); 2) процесуальне законодавство залишалося ще понад десять років австрійським; 3) продовжували залишатися чинними колишні цивільний і кримінальний кодекси монархії Габсбургів²⁰⁶; 4) не зазнала разючих змін і система судоустрою. Чи не єдиним нововведенням – по своїй суті символічним – стало зобов'язання, що всі судові вироки відтепер оголошуватимуться від імені Польської держави²⁰⁷. Фактично, був застосований той самий підхід, що і в ЗУНР, за винятком іншої мови судочинства – української, і винесення вироків – від імені української влади в регіоні.

Отже, в роки війни судочинство стало заручником ситуації на фронті. Зміна територіального підпорядкування частини польських та українських земель призвела до впровадження права і судоустрою держави-окупанта. Однак для радикальних змін забракло часу, та й вони через бойові дії не завжди були нагальними. Підготовка до відновлення Польської державності в роки війни передбачала і розбудову власної судової системи, щоправда тісно пов'язаної із правовими системами держав, у складі яких знаходилися майже півтори століття польські землі.

Висновки до розділу 2:

Отже, на території Галичини у складі Речі Посполитої діяли різні джерела права, що визначало характер судоустрою. Впродовж XVI–XVIII ст. тут діяли, як суди першої інстанції, земські, гродські, підкоморські, магістратські (рада і лава), асесорські, референдарські, маршалківські, комісарські суди. Апеляційні функції виконував Коронний трибунал, котрий виступав трибуналом другої і останньої інстанції на вирокі / рішення земських і гродських судів. Такий судоустрій існував до кінця існування Речі Посполитої.

²⁰⁶ ЦДІАУЛ, ф. 205, оп. 1, спр. 1 (Проект Закону Міністра юстиції про границі поширення карних кодексів на території Польщі, 1919 р.), арк. 1–4.

²⁰⁷ Krzyżanowski L. *Sędziowie w II Rzeczypospolitej. Okręgi apelacyjne: krakowski i katowicki*. Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, 2011. S. 79.

Унаслідок першого поділу Речі Посполитої і входження у 1772 р. Галичини до складу імперії Габсбургів замість польського судового права поступово почало впроваджуватися австрійське судочинство та судоустрій. Це згодом справило безпосередній вплив на формування правової системи відновленої у 1918 р. Польської держави, бо більшість норм польського цивільного, кримінального чи процесуального права, які на практиці не застосовувалися майже півтори століття, банально застаріли. Будь які спроби повернутися до історико-правових традицій минулого апріорі робили польську правову систему недієвою. Таким чином, очевидним стало те, що австрійське право і принципи судочинства мають слугувати основою для формування нової польської правової системи.

Впроваджений австрійською владою у Галичині у ХІХ ст. судоустрій без істотних змін (якщо не рахувати зміни чисельності повітових і окружних судів), як і вся система судочинства, проіснували в Галичині не тільки до Першої світової війни, але й певний час продовжували існувати у Польській державі після відновлення її незалежності і правосуб'єктності. Загалом. у Галичині в складі Австрії та Австро-Угорщини діяли одноособові повітові суди для розгляду дрібних цивільних і кримінальних справ; крайові/окружні – для важливіших справ та апеляцій від повітових судів й Вищі крайові суди (у Кракові і Львові) – для оскаржень рішень і вироків окружних судів. Юрисдикція останніх поширювалася на цивільні та кримінальні справи, на які не поширювалася компетенція інших судів. Зокрема, цивільні відділи розглядали сімейні, боргові та спадкові спори, а кримінальні про крадіжки, нищення майна, образи честі і гідності чиновників. Складні кримінальні справи крайові/окружні суди розглядали за участю присяжних засідателів, які виносили вердикт, а суд на основі цього визначав міру покарання.

Апеляційне судочинство в Галичині у складі Австрії та Австро-Угорщини, як форма оскарження рішень судів нижчих інстанцій перед вищими було колегіальним. У цивільних справах крайові суди розглядали

справи у кількості трьох осіб, а в кримінальних – чотирьох суддів. Колегіальність вважалася вищим ступенем правосуддя й була покликана гарантувати справедливість й об'єктивність винесеного судом рішення. Вищі крайові суди склалися з президії і двох відділів (сенатів, палат): цивільного і кримінального. Ці суди були другою апеляційною інстанцією для крайових (окружних) судів та третьою для повітових судів. Вони виступали судами другої інстанції у справах цивільних, вексельних, торгівельних та гірничих. При апеляційних інституціях діяли дисциплінарні ради, котрі розглядали правопорушення, вчинені судьями і судовими працівниками.

В роки Першої світової війни організація судочинства у Галичині залежала від пересування лінії фронту та організації адміністративної влади на зайнятих територіях. Окупація Галичини у вересні 1914 р. Російською імперією створила необхідність реорганізації судових установ, але головно під оглядом того, що наявність австрійського суду у Східній Галичині розглядалась як політична проблема. Побоюючись незадоволення місцевого населення від радикального втручання у діяльність австрійських судів, російська влада відмовилася від цієї ідеї. Потенційно складним виглядало завдання змінювати чинне австрійське законодавство, яке різнилося від російського. Про справедливе правосуддя в роки війни, як з австрійського, так і з російського боку, не доводиться, адже закон часто підмінявся політичною доцільністю.

Під час війни польські правники розпочали підготовку до розробки принципів власного судочинства і судоустрою у майбутній Польській державі. Ці проєкти мали багато недоліків, однак заклали підґрунтя для польського судочинства. Так, прообраз апеляційного судочинства був закладений у 1917 р., коли “Тимчасові приписи про судочинство в Королівстві Польським” передбачили створення апеляційних судів, які мали замінити Вищі крайові суди у Галичині. До компетенції цих судів належав розгляд апеляцій на рішення судів першої інстанції. Система апеляції, яка закладалася в роки війни, була компромісом між німецькою, австрійською,

французькою і російською моделями апеляційного провадження. Тож, судоустрій відновленої у 1918 р. Польської держави значною мірою наслідував судові системи держав, у складі яких перебували польські землі впродовж 1772–1918 рр. Потенційне збереження старого польського судочинства з чітко вираженим становим характером суперечило не тільки прагненням до державно-правової уніфікації, але й викликам часу.

РОЗДІЛ 3.

ОРГАНІЗАЦІЯ, СТРУКТУРА І КОМПЕТЕНЦІЯ ЛЬВІВСЬКОГО АПЕЛЯЦІЙНОГО СУДУ (1919–1939 рр.)

3.1. Соціально-політичні та правові передумови утворення Львівського апеляційного суду

Становлення та розвиток судової системи Другої Речі Посполитої видалося тривалим процесом і включало два етапи. Перший етап (1918–1928 рр.), перехідний, характеризувався функціонуванням різних (російської, австрійської та німецької) систем судових органів, пристосуванням їх до нових соціально-політичних умов та наростанням деформацій, зумовлених порушенням демократичних засад Березневої конституції 1921 р. Другий етап (1928–1939 рр.) характеризувався створенням єдиної системи загальних судів, уніфікацією й кодифікацією польського законодавства²⁰⁸. Все це відбувалося в умовах антидемократичних засад, тенденція до чого стала вимальовуватися з 1926 р., але остаточно була закріплена в новій польській конституції 1935 р.²⁰⁹.

У межах кожного з цих етапів можна виокремити вузчі періоди з певними характерними рисами розвитку правової системи. Так, в рамках першого етапу доцільно виділити період 1918–1921 рр., коли взагалі не можна говорити про цілісну юридичну систему Польщі, а радше про співіснування декількох моделей державно-правових відносин. Польська державно-правова система була формально поширена на Східну Галичину згідно з Декретом Начальника держави Юзефа Пілсудського від 31 грудня 1918 р., однак до практичної реалізації не дійшло через воєнний спротив польській окупації з боку галицьких українців. Починаючи з 1 січня 1919 р. Міністерство юстиції Польщі перебрало на себе повноваження в колишньому

---

²⁰⁸ Олійник Ю. В. Становлення та розвиток судової системи Другої Речі Посполитої (1918–1939 рр.). *Актуальні проблеми правознавства*. Тернопіль, 2018. Вип. 4(16). С. 7.

²⁰⁹ Липитчук О. *Система судових органів та судочинство Республіки Польща (1918–1939 рр.)*. Автореферат дис. канд. юрид. наук. 12 00 01. Львів, 2004. С. 10.

“заборі австрійському”²¹⁰, але тільки наприкінці того року можна говорити про поступове заповнення владного вакууму. 25 червня 1919 р. Антанта, передусім Велика Британія і Франція, визнали право Польщі тимчасово окупувати Галичину²¹¹.

Деякі роки Галичина перебувала у складі у невизначеному міжнародною спільнотою статусі, аж поки 14 березня 1923 р. на вимогу польського уряду Рада амбасадорів (послів) Антанти не ухвалила остаточне рішення про приєднання Галичини до Польщі з умовою надання українському населенню автономії²¹². Це рішення, однак, не було втілене у життя, а міжнародного механізму домагатися його виконання не існувало. Українське населення Галичини не визнало рішення Ради амбасадорів Ліги Націй²¹³.

Однак, ще до рішення Ради амбасадорів Ліги Націй, у грудні 1920 р. в складі Польської держави було утворене Львівське воєводство з центром у Львові (фактично функціонувало з 1 вересня 1921 р.). Воєводство складалося з 19-ти повітів Східної Галичини та 8-ми повітів Західної Галичини. Округи чинних повітових й окружних судів далеко не завжди співпадали з територіально-адміністративним поділом. Питання творення нових судів і поділу на судові округи перебувало у компетенції Міністерства юстиції і Ради Міністрів²¹⁴, однак польські органи влади на початках намагалися кардинально не видозмінювати їхні межі, щоби не провокувати додатковий хаос. Площа Львівського воєводства складала 28,4 тис. кв. км., на території якого розміщувалося 58 міст, 252 сільські гміни. Населення воєводства складало 2 718 014 мешканців (дані за 1921 р.); населення воєводського

²¹⁰ *Ustawa o postępowaniu karnem obowiązująca w ziemiach Rzeczypospolitej należących przedtem do B. zaboru austriackiego z 23 maja 1873: Z wszystkimi uzupełniającymi ją ustawami tak B. zaboru jak i Rzeczypospolitej Polskiej; Z powołaniem orzeczeń Sądu najwyższego w Warszawie, jak i B. Najwyższego trybunału kasacyjnego w Wiedniu.* Oprac. Kazimierz Konstanty Angerman. Warszawa: Nakł. Księg. Hoesicka, 1924. S. 10.

²¹¹ Кондратюк К. *Новітня історія України. 1914–1945.* Вид. 2-е, доп. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2018. С. 128.

²¹² Олійник Ю. В. Правовий статус органів місцевої влади в Західній Україні у складі Польської Держави (1921–1939 рр.). *Історико-правовий часопис.* Луцьк. 2018. Вип. 2(12). С. 153.

²¹³ Кондратюк К. *Новітня історія України. 1914–1945...* С. 208.

²¹⁴ Fiedorczyk P., Kowalski P. *Sądownictwo powszechne na terenie województwa białostockiego w II RP. Miscellanea historic-iridica.* 2012. Tom XI. S. 278.

центру, тобто Львова – 312 231 ос. Значна частина мешканців краю була українського походження, але сподівання на надання автономії, не виправдалися (у складі Польщі українці склали 20% її населення, а всі національні меншини загалом – 30%). Першим львівським воєводою був Казімеж Грабовський (1921–1924)²¹⁵, випускник юридичного факультету Львівського університету. До того, як обійняти адміністративну посаду, працював суддею Найвищого адміністративного трибуналу і Найвищого суду.

Для проміжку часу 1921–1926 рр. характерна розбудова конституційної системи із використанням досвіду країн, до складу яких входили польські, українські та білоруські землі. Важливим аспектом цієї розбудови стала співпраця із судовими органами сусідніх держав, що регламентувалося спеціальними обіжниками Міністерства юстиції²¹⁶. Ці декілька років в історії державно-правової системи Польщі продемонстрували прагнення її політичних кіл наслідувати західноєвропейські традиції державотворення, однак на місцевому ґрунті вони не завжди приживалися і завжди знаходили розуміння.

17 березня 1921 р. Законодавчі збори ухвалили Конституцію Польщі, достатньо демократичну за своїм характером. Стаття 2 головного закону країни визначала, що носієм верховної влади є народ, який здійснює свою волю через обраний ним парламент²¹⁷. Річ Посполита таким чином перейняла зразок демократичного устрою Франції, а в частині законодавчої діяльності також Веймарської Німеччини. Березнева Конституція визнавала ідею представницької демократії і це стосувалося органів законодавчої влади. Представниками народу були обрані ним сейм і сенат. Згідно з Березневою

²¹⁵ *Dziennik Urzędowy Ministerstwa Sprawiedliwości*, 1921 r., Nr 46, poz. 282.

²¹⁶ ЦДІАУЛ, ф. 205, оп. 1, спр. 2 (Обіжники Міністерства юстиції у Варшаві, Апеляційного суду у Львові про порядок співробітництва судів Польщі з судами іноземних держав, 1919 р.), арк. 4–7.

²¹⁷ *Konstytucja Marcowa*. Lublin: W-wo Lubelskie, 1983. S. 67.

Конституцією 1921 р. Польща проголошувалась демократичною парламентською республікою з парламентсько-президентським устроєм²¹⁸.

Головний закон держави передбачив також принцип відповідального уряду (парламентаризм), оскільки відносини між органами законодавчої і виконавчої влади будувались на основі урядової відповідальності перед парламентом²¹⁹. Цікаво й те, що назву сейм отримав не весь парламент як було до третього поділу Речі Посполитої у 1795 р., а лише його нижня палата²²⁰. В галузі законодавства утверджувалась система двопалатного представницького органу, де сенату було відведено другорядну роль. Законодавчі повноваження, що належали сейму і сенату полягали у встановленні публічних і приватних (індивідуальних) прав. За Березневою Конституцією будь-який закон повинен мав бути ухвалений сеймом. Разом з тим, такі питання як прийняття державного бюджету, оподаткування, встановлення чисельності війська, оголошення амністії, ратифікація договорів й інші важливі акти мали прийматись у законодавчому порядку. Право законодавчої ініціативи ст. 10 надавала урядові й сейму. Сенат отримав право вносити поправки в закони прийняті сеймом. Водночас ці поправки могли бути відхилені нижньою палатою більшістю в 11/20 голосів. Промульгація й публікація ж законів були обов'язком президента²²¹.

Незалежність судів за березневою Конституцією 1921 р., за визначенням дослідника Вітольда Якимка, становила “індивідуалістичний елемент бачення розвитку держави” й виступала гарантією незалежності й об'єктивності суддів. Однак з еволюцією бачення концепції розвитку держави, змінилося й уявлення про суддівську незалежність, більше того суддів стали розглядати як державних чиновників, покликаних керуватися не

²¹⁸ Gwiżdż A. *Sejm i senat w latach 1918–1939. Dzieje sejmu Polskiego*. Koordynator pracy J. Bardach. Warszawa: W-wo sejmowe, 1997. S. 170.

²¹⁹ Бардах Ю. *История государства и права Польши*. Москва: Юридическая литература, 1980. С. 427.

²²⁰ *Konstytucja Marcowa...* S. 22.

²²¹ *Konstytucja Marcowa...* S. 3–7.

стільки буквою і духом закону, скільки інтересами Польщі²²². У цьому контексті варто розглядати і ставлення польського уряду до національних громад, які склали третину населення держави.

Період 1924–1926 рр. пройшов з одного боку, під знаком парламентської боротьби, а з другого під наростаючою тенденцією до перегляду владних повноважень. Слабкість партій та гострі політичні суперечки не сприяли нормальному розвитку польського парламентаризму. Однак, конституційно змінити існуючий лад не судилось і в Польщі силою було встановлено режим “санації” – оздоровлення політичного і економічного життя країни, визначальним елементом якого було творення в майбутньому надпартійних урядів (фактично, авторитаризм). Із встановленням у 1926 р. режиму “санації” (оздоровлення державної системи) Юзефа Пілсудського правова система Польщі була підважена прагненням т.зв. “державної асиміляції” і зміцнення держави за будь-яку ціну.

Одним із головних і безумовних механізмів зміцнення держави розглядалася уніфікація законодавства і кодифікація розрізненого права. Паралельне функціонування австрійської, німецької і російської правових моделей в одній державі стояло на заваді нормального державного розвитку. 3 червня 1919 р. польський сейм ухвалив одноголосне рішення про скликання Кодифікаційної комісії, завданням якої було опрацювання проектів кодексів цивільного і кримінального права²²³.

Спеціальну Кодифікаційну комісію було створено 22 серпня 1919 р. з провідних польських юристів (усього 44 юристи, з яких 4 склали Президію – Президент і три віце-президенти; загалом, за час діяльності комісії в ній пропрацювало 69 осіб)²²⁴. Перший склад комісії призначив Начальник держави Ю. Пілсудський на внесок Міністра юстиції за

---

²²² Jakimko W. Pozycja prawna sądów i sędziów na gruncie regulacji konstytucyjnych od początku II Rzeczypospolitej do Konstytucji z 1997 r. w kontekście nadzoru administracyjnego nad sądami. *Palestra*. 2017. No 9. S. 71.

²²³ *Czasopismo sędziowskie*. Organ oddział Lwowskiego zrzeszenia sędziów i prokuratorów Rzpltej Polskiej. Listopad-grudzień 1938. S. 282.

²²⁴ Mazurek I. Specyfika prac Komisji Kodyfikacyjnej w procesie unifikacji prawa w II Rzeczypospolitej. *Studia Iuridica Lublinsia*. 2014. No 23. S. 132.

погодженням з маршалком сейму. З усіх репрезентантів 19 осіб представляли Варшаву, 11 – Краків, 8 – Познань, 6 – Львів, по 1 – Гданськ і Вільно²²⁵. Будучи представниками різних юридичних шкіл, що нерідко призводило до дискусій, члени Кодифікаційної комісії вирішили об'єднуватися навколо “творення польського характеру права”²²⁶.

Ціла низка членів Кодифікаційної комісії так чи інакше були пов'язані зі Львовом, зокрема, Юліуш Макаревич, Казімеж Пжибиловський, Мауріцій Аллерганд, Каміль Стефко, Владислав Абрагам, Марцелій Хламтач, Роман Лонгшампс де Бер'є, Ернест Тіль, Александр Долинський, Адольф Червінський, Юліуш Новотний, Петро Стебельський²²⁷. Окремі з них ставали ректорами Львівського університету, як-от Ю. Макаревич (1923–1924), К. Стефко (1933–1934), Р. Лонгшампс де Бер'є (1939–1940); деканами юридичного факультету університету – Ю. Макаревич (1919–1920), А. Долинський (1921–1922), Р. Лонгшампс де Бер'є (1923–1924; 1929–1932), К. Стефко (1926–1929), К. Пшибловський (1937–1940) або завідувачами кафедр на юридичному факультеті, як, наприклад, В. Абрагам (релігійного права, до 1936 р.), М. Хламтач (римського права II, до 1933 р.), П. Стебельський (права народів; права і кримінального процесу II, до 1923 р. – дня смерті), Е. Тіль (приватного права I, до 1926 р.), Р. Лонгшампс де Бер'є (приватного права II, до 1939 р.), Ю. Макаревич (права і кримінального процесу I, до 1939 р.), Ю. Новотний (допоміжних наук кримінального права), К. Стефко (цивільного процесу I, до 1939 р.), М. Аллерганд (цивільного процесу II), А. Долинський (торговельного і векселевого права, до 1930 р.), К. Пшибловський (цивільного права, 1929–1939 рр.)²²⁸.

²²⁵ Krzyżanowski L. *Sędziowie w II Rzeczypospolitej...* S. 103.

²²⁶ ЦДІАУЛ, ф. 205, оп. 1, спр. 1 (Лист прокурора при Апеляційному суді у Львові до Міністерства юстиції), без арк.

²²⁷ Lewandowska-Malec I. *Udział lwowskich prawników w dorobku polskiej Komisji Kodyfikacyjnej (1919–1939)*. *Українознавчий альманах*. 2013. Вип. 14. С. 232.

²²⁸ Redzik A. *Wydział prawa Uniwersytetu Lwowskiego w okresie Drugiej Rzeczypospolitej i w czasie II wojny światowej – wybrane zagadnienia*. *Prace Komisji Historii Nauki PAU*. 2010. Tom X. S. 115–116, 119, 126.

У червні 1919 р. головою Кодифікаційної комісії став Францішек Ксаверій Фейріх, а віце-президентом – Ернест Тіль²²⁹. У вересні 1928 р. К. Фейріха замінив Вікторин Маньковський (1856–1928), суддівська кар’єра якого була пов’язана зі Львовом, зокрема роботою в апеляційному судочинстві. У засіданнях комісії, які розпочалися з листопада того ж року, брав участь і Міністр юстиції Польщі або його представник. Спочатку Кодифікаційна комісія складалася з двох відділів: цивільного і кримінального. Цивільний відділ поділявся на три секції: цивільного права, судового процесу і торговельного права; кримінальний – на дві секції: матеріального права і кримінально-процесуального права²³⁰.

Керівником секції торговельного права Цивільного відділу був Александр Долинський; віце-президентом кримінального відділу – професор Львівського університету Юліуш Макаревич, який вирізнявся чималою ерудицією і глибокими знаннями у сфері юриспруденції. Після реорганізації кримінального відділу Кодифікаційної комісії на секцію матеріального права і секцію кримінально-процесуального права, Ю. Макаревич очолив першу. У 1922 р. львівський правник представив на розгляд перший варіант підготовленого очолюваною ним групою юристів кодексу. Цікаво, що вже у 1929 р. у повідомленні Найвищого суду у Варшаві йшлося про впровадження нового кримінального кодексу²³¹, однак документ ще неодноразово переглядався і набув чинності щойно у 1932 р.²³² (відомий як “кодекс Макаревича”).

Питання, пов’язані із судовою компетенцією та повноваженнями суддів у Кодифікаційній комісії опрацьовували краківський адвокат Єжи Траммер

²²⁹ Lewandowska-Malec I. *Udział lwowskich prawników w dorobku polskiej Komisji Kodyfikacyjnej (1919–1939)*. *Українознавчий альманах*. 2013. Вип. 14. С. 233.

²³⁰ Piotrowska M. *Kasacja czy rewizja? Wpływ poglądów Franciszka Ksawerego Fiericha opublikowanych w 1923 roku na ostateczny kształt przepisów o postępowaniu kasacyjnym w kodeksie postępowania cywilnego z 1930 roku*. *Krakowskie studia z historii państwa i prawa*. Pod redakcją W. Uruszczaka, D. Malec, M. Mikuły. Tom 3. Kraków: W-wo Uniwersytetu Jagiellońskiego, 2010. S. 159.

²³¹ ЦДІАУЛ, ф. 205, оп. 1, спр. 2595 (Рішення кримінальної палати Найвищого суду про зміну кримінального кодексу, 1929 р.), арк. 1; Rzeczpospolita Polska. Sąd Najwyższy. *Zbiór orzeczeń Sądu Najwyższego: Uchwały Całej Izby II. i postanowienia składu siedmiu sędziów Izby II. (Uzupełnienie do zbioru orzeczeń Izby II. z r. 1929)*. Warszawa: Ministerstwo Sprawiedliwości, 1929. – S. 5.

²³² *Dziennik Urzędowy Ministerstwa Sprawiedliwości*, 1932 r., Nr 60, poz. 571.

(1876–1936) і професор Львівського університету М. Аллерганд (1868–1942)²³³. Відомо, що Апеляційний суд у Львові, як репрезентант юристів львівського округу, у 1927 р. вносив власні пропозиції і зауваження до проекту цивільного кодексу Кодифікаційної комісії²³⁴. Результатом ж роботи комісії стало прийняття Кримінально-процесуального кодексу 1928 р., Кримінального кодексу 1932 р., Цивільно-процесуального кодексу 1933 р. та Кодексу зобов'язань 1933 р.²³⁵.

Над Кодексом зобов'язань, який набув чинності з 1933 р.²³⁶, працювали львів'яни, професори Львівського університету Ернест Тіль і Роман Лонгшампс де Бер'є. Цей кодекс був чинний у Польщі до 1964 р. Кодифікацією торговельного, вексельного і чекового права займався А. Долинський (кодекс торговельного права 1934 р. його авторства з доповненнями був чинним у Польщі аж до 2001 р.); родинного права – В. Абрагам. Окремо врегульовувалося питання про права, обов'язки і відповідальність суддів торговельних судів²³⁷.

Декретом Начальника держави від 8 лютого 1919 р. у Східній Галичині залишено без змін стару австрійську судову систему, засади якої були викладені у Законі про судоустрій від 21 грудня 1867 р. Цей Закон регламентував діяльність судів та запровадив принцип відокремлення суду від адміністрації, гарантував суддівську незалежність, усність і гласність судового процесу²³⁸. В інших частинах новоствореної Польщі функціонували пруське (німецьке) й російське законодавство (наприклад, на Поліссі і Волині), що надавало правовій системі країни своєрідного еkleктизму.

²³³ Piotrowska M. *Kasacja czy rewizja? Wpływ poglądów Franciszka Ksawerego Fiericha opublikowanych w 1923 roku na ostateczny kształt przepisów o postępowaniu kasacyjnym...* S. 159–160.

²³⁴ ЦДІАУЛ, ф. 151, оп. 1а, спр. 1855 (Зауваження до кодексу судових цивільних справ, виданого кодифікаційною комісією, 1927 р.), арк. 1.

²³⁵ Бойко І. *Правове регулювання цивільних відносин в Україні (ІХ–ХХ ст.)* [навч. посіб. для студ. вищ. навч. закладів]. Київ: Атіка, 2012. С. 294.

²³⁶ *Dziennik Urzędowy Ministerstwa Sprawiedliwości*, 1933 r., Nr 82, poz. 598.

²³⁷ *Polska. Ustawy i rozporządzenia. Ustawy i rozporządzenia z lat 1918–1934. T. 4, Rok 1928, według stanu prawnego z dnia 1 października 1936 r.* Warszawa: Ministerstwo sprawiedliwości, 1936. S. 558.

²³⁸ Państwowa ustawa zasadnicza z d. 21 grudnia 1867, dz. u. p. Nr. 144 (o władzy sędziowskiej). *Kodeks prawa politycznego czyli austriackie ustawy konstytucyjne 1848–1903*. Systematycznie zestawił przełożył i opracował Dr. St. Starzyński. Lwów: Nakładem K. S. Jakubowskiego, 1903. S. 650.

Пропозиція заступника Міністра юстиції Станіслава Кара, щоби російський кримінальний кодекс (Таганцева) разом з російською кримінально-процесуальним кодексом прийняли у всій Польщі, залишилася нереалізованою²³⁹. До прийняття нового кримінального кодексу у Східній Галичині залишався чинним австрійський кодекс 1873 р.²⁴⁰, до якого впродовж кінця XIX – початку XX ст. внесли низку поправок.

Отже, суди у Польській державі, починаючи з 1919 р., поділялися на звичайні і спеціальні. Перші розглядали звичайні цивільні і кримінальні справи; другі – вузькопрофесійні питання. Спеціальне судочинство, наприклад, здійснювали духовні, військові суди, Державний трибунал, Компетенційний трибунал і Верховний адміністративний трибунал. Система загальних (звичайних) судів складалася з 1) гродських (повітових) судів, які розглядали дрібні кримінальні і цивільні справи; 2) окружних судів, що виступали судами першої інстанції для всіх інших – складніших справ; 3) апеляційних судів, які виступали апеляційною інстанцією для окружних судів, а також здійснювали судове управління на території свого округу (у нашому випадку – Львівського судового округу); 4) Найвищого суду, який мав характер касаційного суду у цивільних та кримінальних справах та дисциплінарного суду для суддів вищих судів²⁴¹. Президентами Найвищого суду по чергово були цивіліст Станіслав Сржедніцький (до 1922), Францішек Новодворський (1922–1924), Владислав Сейда (1924–1929) і Леон Супінський (1929–1939)²⁴².

На підставі австрійського Закону від 23 травня 1873 р. у Східній Галичині могли створюватися військово-польові суди, покликані розглядати питання про політичні заворушення і бунти. Польська влада сповна

²³⁹ Lewandowska-Malec I. *Udział lwowskich prawników w dorobku polskiej Komisji Kodyfikacyjnej (1919–1939)*. *Українознавчий альманах*. 2013. Вип. 14. С. 231.

²⁴⁰ *Ustawa o postępowaniu karnem obowiązująca w ziemiach Rzeczypospolitej należących przedtem do B. zaboru austriackiego z 23 maja 1873: Z wszystkimi uzupełniającymi ją ustawami tak B. zaboru jak i Rzeczypospolitej Polskiej; Z powołaniem orzeczeń Sądu najwyższego w Warszawie, jak i B. Najwyższego trybunału kasacyjnego w Wiedniu*. Oprac. Kazimierz Konstanty Angerman. Warszawa: Nakł. Księg. Hoesicka, 1924. S. 1–2.

²⁴¹ Jastrzębski R. *O stu latach Sądu Najwyższego (1917–2017)*. *Palestra*. 2017. No 4. S. 72.

²⁴² *Ibid.* S. 73.

використовувала цей механізм для поборювання українського національного руху. Військово-польові суди формувалися на базі окружних судів і їхні вироки не підлягали оскарженню²⁴³. У компетенції цих судів перебували справи про вбивства, грабежі, підпали тощо (перелік розширено у 1920 р.). Міністерство внутрішніх справ спільно з Міністерством юстиції видало 14 травня 1919 р. розпорядження про запровадження в окрузі Львівського апеляційного суду надзвичайних судів для вище зазначеної категорії справ. Згодом, а саме 19 березня 1928 р. президент Польщі своїм розпорядженням запровадив однаковий для всіх порядок діяльності надзвичайних судів на всій території держави²⁴⁴. Згадки про військово-польові суди знаходимо навіть на початку польської кампанії Вермахту на початку Другої світової війни у вересні 1939 р.²⁴⁵.

Основи судоустрою у Польщі визначала Конституція від 17 березня 1921 р., яка визнала суд окремим органом державної влади, незалежним від виконавчої та законодавчої влади. Суддів призначав голова держави, і вони, за законом, мали бути незалежні від державної адміністрації. Це був загальноприйнятний принцип судочинства того часу²⁴⁶. Березнева Конституція 1921 р. (ст. 83) передбачала участь населення в судах присяжних, щоправда такі суди діяли тільки на колишній австрійській території, зокрема в Галичині²⁴⁷. Юридично, обсяг їхньої компетенції і територіальної юрисдикції визначали міністерські розпорядження від 23 січня 1920 р. (про суди присяжні у львівському апеляційному окрузі) та 25 грудня 1920 р. (про діяльність судів присяжних у Бережанах, Чорткові, Коломиї, Станіславові, Стрию, Тернополі і Золочеві)²⁴⁸.

²⁴³ Гловацький І. *Українські адвокати у політичних судових процесах у Східній Галичині (1921–1939 рр.)*. Львів: Тріада Плюс, 2003. С. 62.

²⁴⁴ Там само. С. 63.

²⁴⁵ ЦДАУЛ, ф. 205, оп. 1, спр. 160 (Директиви про порядок розгляду кримінальних справ військово-польовими судами під час німецько-польської війни, 1939 р.), арк. 1–6.

²⁴⁶ Старосольський В. *Держава і політичне право. Частина друга*. Подєбради: Накладом Української Господарської Академії, 1924. С. 139.

²⁴⁷ ЦДАУЛ, ф. 205, оп. 1, спр. 2286 (Списки присяжних засідателів Львівського апеляційного округу, 1922–1923 рр.), арк. 31–37.

²⁴⁸ *Ustawa o postępowaniu karnem obowiązująca w ziemiach Rzeczypospolitej należących przedtem do B. zaboru austriackiego z 23 maja 1873: Z wszystkimi uzupełniającymi ją ustawami tak B. zaboru jak i*

Суди присяжних склалися з головуючого, двох суддів з відповідною юридичною освітою та 12-ти присяжних засідателів. Після дискусії про потрібність судів присяжних (найбільше дискутувалися питання про професійний і майновий ценз засідателів), у 1938 р. їх ліквідували²⁴⁹. На думку І. Гловацького, офіційну польську владу передусім не влаштувало існування судів присяжних на території Східної Галичини, для якої була характерна велика кількість політичних процесів (тут мова про процеси над членами УВО, КПЗУ, ОУН), причому деяких підсудних такі суди виправдовували²⁵⁰.

Уніфікація, характерна для *другого етапу* розвитку державно-правової системи Польщі (після 1926 р.), завершилася конституційним обмеженням ролі судової гілки влади за квітневою Конституцією 1935 р. Ті нові функції, які поклалися на Міністерство юстиції Польщі не відповідали ні усталеним правовим нормам, ні традиціям. Система розподілу владних повноважень у Польщі не функціонувала після встановлення режиму “санації” *de facto*, а після 1935 р. і *de jure*²⁵¹. Справдилися побоювання правознавця, професора Львівського університету Мауріція Аллерганда, висловлені ним ще усередині 1920-х років, про існування загрози зведення права лише до “стосунків обов’язку”²⁵². Після ухвалення конституції 1935 р. поняття суддівської незалежності стало радше науковим надбанням, а не орієнтиром у розвитку державно-правової системи.

Починаючи з лютого 1928 р. у польському Сеймі зайшла мову про потребу вдосконалення системи судоустрою в державі. Про дискусійність свідчать цифри: із 229 статей документа залишилося тільки 154, з яких

Rzeczypospolitej Polskiej; Z powołaniem orzeczeń Sądu najwyższego w Warszawie, jak i B. Najwyższego trybunału kasacyjnego w Wiedniu. Oprac. Kazimierz Konstanty Angerman. Warszawa : Nakł. Księg. Hoesicka, 1924. S. 12.

²⁴⁹ *Dziennik Urzędowy Ministerstwa Sprawiedliwości*, 1938 r., Nr 24, poz. 213.

²⁵⁰ Гловацький І. *Українські адвокати у політичних судових процесах у Східній Галичині (1921–1939 рр.)*. С. 68.

²⁵¹ Jakimko W. Pozycja prawna sądów i sędziów na gruncie regulacji konstytucyjnych od początku II Rzeczypospolitej do Konstytucji z 1997 r. w kontekście nadzoru administracyjnego nad sądami. *Palestra*. 2017. No 9. S. 66.

²⁵² *Księga Pamiątkowa ku uczczeniu pięćdziesięcioletniego jubileuszu pracy sędziowskiej Prezesa Lwowskiego Sądu Apelacyjnego Adolfa Czerwińskiego*. Lwów, 1926. S. 20.

згодом 56 взагалі вилучили (переважно ті, що дублювали вже прописані норми), а 98 зазнали помітних змін²⁵³. Характер новелізаційних змін значною мірою залежав від еволюції політичної системи устрою Польської держави внаслідок травневого перевороту 1926 р. Відтак дебати навколо Закону про судоустрій перетворилися на протистояння між виконавчою владою і прихильниками ліберального розподілу влади. Спочатку у центрі уваги опинився проект змін колишнього судді апеляційного суду у Варшаві, а на той час судді Найвищого суду А. Могильницького (1875–1956). Його пропозиції були близькими до тих, які висловлював Президент Апеляційного суду у Львові А. Червінський рік перед тим²⁵⁴. Утім 24 квітня 1928 р. до сейму потрапили пропозиції польських соціалістів – всього 31 стаття, а в жовтні того ж року – енедеків – 98 статей. Згодом до новелізації Закону про судоустрій долучилися й інші політичні сили у сеймі.

Правнича комісія сейму приступила до розгляду пропозицій політичних сил про зміни в судоустрої 24 травня 1928 р., створивши восьмиособову підкомісію для розгляд змін. Основна робота проводилася упродовж 10 листопада 1928 – січня 1929 р., коли комісія відбула 14 насичених засідань²⁵⁵. Хоч підкомісія ще не закінчила своєї роботи, 14 грудня 1928 р. розпочалися сеймові дебати щодо зміни судоустрою в державі. Депутати прагнули встигнути ухвалити новий закон до 1 січня 1929 р. Дебати започаткував голова Правничої комісії Герман Ліберман (1870–1941), котрий висловив сумніви щодо можливості ухвалення змін у зазначений термін і виступав за потребу спокійної праці на довший час. Подібні пропозиції вносив і заступник міністра юстиції Станіслав Кар, мотивуючи це потребою підготовки відповідних міністерських розпоряджень²⁵⁶.

²⁵³ Malec D. Pierwsza nowelizacja rozporządzenia Prezydenta RP z dnia 6 lutego 1928 r. – prawo o ustroju sądów powszechnych w debacie sejmowej w 1928 r. Wybrane zagadnienia. *Studia Iuridica Lublinensia*. 2016. Vol. XXV. no 3. S. 601.

²⁵⁴ ЦДІАУЛ, ф. 151, оп. 1а, спр. 1854 (Зауваження до проекту закону про упорядкування судів, 1927 р.), арк. 1–2.

²⁵⁵ Malec D. Pierwsza nowelizacja rozporządzenia Prezydenta RP z dnia 6 lutego 1928 r. – prawo o ustroju sądów powszechnych w debacie sejmowej w 1928 r. Wybrane zagadnienia. *Studia Iuridica Lublinensia*. 2016. Vol. XXV. no 3. S. 606.

²⁵⁶ Ibid. S. 606.

Найбільш дискусійними були питання екзаменів для суддів, адміністративного нагляду за судами, звільнення суддів і переміщення на інше місце праці, номінації президентів і віце-президентів судів та ін.²⁵⁷. Розбіжності виникали із різного розуміння правових засад судочинства – частина депутатів апелювала до німецького (австрійського) права, а частина до російського. Після проведення дебатів і виступу прем'єр-міністра Казіміжа Бартеля, сейм приступив до голосування: 162 депутатів підтримали компромісний варіант впровадження змін в судоустрої, 108 виступили проти²⁵⁸. Тож, попри рекомендації функціонерів Міністерства юстиції, а також окремих авторитетних правників (зокрема, львівських), сейм ухвалив Закон про зміну судоустрою з 1 січня 1930 р. Міністерство юстиції опублікувало пакет супроводжуючих документів тільки 30 грудня 1928 р. Політичною жертвою змін до судоустрою став міністр юстиції Александр Мейштович (1926–1928), якого замінив випускник Варшавського університету Станіслав Кар (1928–1929; 1930)²⁵⁹. Щоправда, невдовзі позбувся посади і він, зайнявшись політичною діяльністю і ставши віце-маршалком польського сейму (1930–1935)²⁶⁰. Крім А. Мейштовича своїх посад в результаті судової реформи позбулися Президент Найвищого суду Владислав Сейда (1924–1929) та Президент кримінального відділу Найвищого суду А. Могильницький (1924–1929), колишній член польської Кодифікаційної комісії. Останній категорично відмовлявся пристати на пропозиції Міністерства юстиції щодо потреби змінити ухвали Найвищого суду у справі судоустрою.

В лютому-березні 1929 р. сейм приступив до подальшої новелізації судового законодавства. Саме в той час було відкореговано питання номінації суддів і переведення їх на інше місце праці без їхньої на те згоди,

²⁵⁷ Czerwiński A. *Ustrój sądów powszechnych wedle rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 6-go lutego 1928 r.* Lwów: Nakł. Zrzeszenia Sędziów i Prokuratorów R. P. we Lwowie, 1928. S. 30.

²⁵⁸ Malec D. Pierwsza nowelizacja rozporządzenia Prezydenta RP z dnia 6 lutego 1928 r. – prawo o ustroju sądów powszechnych w debacie sejmowej w 1928 r. *Wybrane zagadnienia. Studia Iuridica Lublinensia.* 2016. Vol. XXV. no 3. S. 611.

²⁵⁹ Ibid. S. 612.

²⁶⁰ Ibid.

процедуру творення і змін судових округів. До 1929 р. процедура переведення суддів в межах апеляційного округу була досить ліберальною, про що свідчать тогочасні документи²⁶¹. Остаточо ж відхід від ліберальних принципів судочинства відбувся у серпні 1932 р.²⁶². Ознайомлення із справами другої половини 1930-х років дає підстави стверджувати про використання директивного методу переведення суддів без врахування їхніх побажань²⁶³.

Тож, єдину систему судоустрою для Польщі було запроваджено з 1 січня 1929 р. після ухвалення Закону про судоустрій. Таким чином, судова система країни набула такого вигляду: гродські (повітові), окружні й апеляційні суди, Найвищий суд. Станом на 1936 р. у Польщі функціонувало 548 гродських, 45 окружних і 7 апеляційних судів (серед них Львівський апеляційний суд)²⁶⁴. Гродські або повітові суди, як їх за австрійським звичаєм називали у Галичині, виступали судами першої інстанції для розгляду “дрібних справ” (*w sprawach drobniejszych*). Складніші справи і апеляції на рішення повітових судів були покликані розглядати окружні суди. Відповідно розгляд апеляцій на рішення окружних судів покладался на апеляційні суди (суди другої інстанції, але в окремих питаннях могли виступати і як суди першої інстанції). Судом третьої інстанції виступав Найвищий суд, котрий розглядав касаційні скарги.

Ті зміни, що відбулися у сфері судочинства наприкінці 1920-х років були закріплені і консттуційно. Питанню судів у Конституції 1935 р. був присвячений XI розділ основного закону держави (*wymiar sprawiedliwości*), статті якого регламентували функції судових органів влади. Конституція наклала на суди обов’язок захищати правовий порядок у державі та

²⁶¹ ЦДІАУЛ, ф. 151, оп. 1а, спр. 1109 (Рішення про призначення та переміщення суддів у судах Львівського апеляційного округу, 1924–1925 рр.), арк. 2–3.

²⁶² Malec D. Pierwsza nowelizacja rozporządzenia Prezydenta RP z dnia 6 lutego 1928 r. – prawo o ustroju sądów powszechnych w debacie sejmowej w 1928 r. Wybrane zagadnienia. *Studia Iuridica Lublinensia*. 2016. Vol. XXV. no 3. S. 613.

²⁶³ ЦДІАУЛ, ф. 205, оп. 1, спр. 2635 (Постанова голови Апеляційного суду у Львові про переміщення службовців судів і листування у цій справі, 1939 р.), арк. 50.

²⁶⁴ Бардах Ю. *История государства и права Польши*. Москва: Юридическая литература, 1980. С. 485.

формувати “правове відчуття” суспільства (ст. 64 §2). За визначенням Івонни Лучаківської, суди перестали бути “органами народу” і стали державними органами з підпорядкуванням президентові (визначення “незалежні” було пропущено)²⁶⁵. Хоча за Квітневою конституцією (ст. 65) президент призначав суддів, але ст. 66, 67 надавали право адміністративній владі призупиняти засаду неусуваності та надавали широкі можливості переміщення та усунення суддів взагалі в період реорганізації судоустрою, яка проводилася на підставі “законодавчого акту” чи навіть декрету Президента Польщі²⁶⁶. Тобто сама конституція створювала умови для більшої залежності суддів від виконавчої влади²⁶⁷.

Серйозною проблемою міжвоєнної Польщі залишалася нестача висококваліфікованих суддів. Така ситуація, з-поміж іншого, була зумовлена усуненням із займаних посад осіб інших національностей, котрі розглядалися як потенційного антипольський елемент. В цьому переконуємося, коли проаналізуємо списки суддів Апеляційного суду у Львові, в якому знайти осіб з типовими українськими прізвищами дуже важко, а якщо вони і є, то їхні прізвища й імена сполонізовані²⁶⁸. Подібне спостерігаємо у всій Східній Галичині, хоча суддів-українців у повітових судах було більше, ніж в окружних.

Окремою сторінкою галицького судівництва у 1919–1923 рр. стали перевірки на лояльність до Польської держави судових працівників українського походження. Наприклад, при перевірці верифікаційною комісією Апеляційного суду у Львові окружного суду у Чорткові з’ясувалося, що його співробітник Костянтин Вербицький у свій час склав присягу ЗУНР.

²⁶⁵ Лучаківська І. Розвиток судової системи у Польщі 1929 –1939 рр. *Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність*. 2008. Вип. 17. С. 298.

²⁶⁶ Ławnikowicz G. Spuścizna zaborcza a zagadnienie unifikacji postaw w debacie na temat pożądanego statusu trzeciej władzy. “*Rodzinną Europą*”. *Europejska myśl polityczno-prawna u progu XXI wieku*. Pod. red. P. Fiktusa, H. Malewskiego, M. Marszała. Wrocław: Wydzał Prawa, Administracji i Ekonomii Uniwersytetu Wrocławskiego, 2015. S. 204.

²⁶⁷ Лучаківська І. Розвиток судової системи у Польщі 1929 –1939 рр. *Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність*. 2008. Вип. 17. С. 298–299.

²⁶⁸ ЦДАУЛ, ф. 151, оп. 1а, спр. 905 (Список співробітників Апеляційного суду у Львові, 1923 р.), арк. 1–4.

Зі встановленням польської влади він наново склав присягу, але вже варшавському урядові. У звіті комісії йшлося, що він зробив це вимушено (служив ЗУНР), хоч весь час “виявляв лояльність до поляків”²⁶⁹. Подібних прикладів знаходимо чимало і щодо інших працівників суду, причому можуть зустрічатися в звітах верифікаційної комісії Апеляційного суду у Львові такі характеристики, як “сіоніст, котрий служив ЗУНР” (мова про Ісидора Рагтгаузера) чи “радикальний українець” (канцелярист Микола Антонович)²⁷⁰.

Нестача суддів зумовлювала велике навантаження на тих, хто залишався і склав присягу вірності польському урядові. Щоправда, потрібно зауважити, що в апеляційному суді таке навантаження було меншим, ніж в гродських і окружних судах. Ще однією причиною недостатньої кількості суддів стала порівняно низька оплата праці й економічні труднощі в державі (найбільш відчутно до 1924 р.). Один із найавторитетніших польських правників того часу Януш Ямонт нарікав, що “судді не мають, що їсти... їм бракує порядного одягу... і чи готовий юрист їхати у провінцію за 320 злотих?”²⁷¹.

Починаючи з 1927 р. на підставі ухвали Ради Міністрів від 21 грудня 1926 р. до 40% збільшено т.зв. “кресову доплату” для суддів, переглянуто розмір надбавок для президентів апеляційних судів (500 пунктів; для порівняння – голова повітового суду – 100 пунктів). Під кінець 1920-х років Президент апеляційного суду додатково отримував 500 злотих, а віцепрезидент – 200 злотих²⁷². Існувала також система повернення суддям коштів за винайм житла. Поза Варшавою нежонатий суддя апеляційного суду у 1927 р. отримував 671 зл., жонатий з двома дітьми – 784 зл. (для порівняння, некваліфікований робітник у той час заробляв бл. 200 зл., інспектор поліції – 700 зл., інженер – 850 зл., кваліфікований лікар – до 2 тис. зл.). Розмір

²⁶⁹ ЦДІАУЛ, ф. 151, оп. 1а, спр. 82 (Справа про відновлення повітового суду у Гвіздці, 1919 р.), арк. 4.

²⁷⁰ ЦДІАУЛ, ф. 151, оп. 1а, спр. 82 (Справа про відновлення повітового суду у Гвіздці, 1919 р.), арк. 26зв.–27.

²⁷¹ Fiedorczyk P., Kowalski P. Sądownictwo powszechne na terenie województwa białostockiego w II RP. *Miscellanea historic-iridica*. 2012. Tom XI. S. 290.

²⁷² Krzyżanowski L. Sędziowie w II Rzeczypospolitej... S. 269.

зарплати постійно збільшувався і в 1929 р. суддя апеляційного суду заробляв 907 зл. з доплатами²⁷³.

Отже, у перші роки перебування у складі Польської держави у Східній Галичині продовжувало діяти колишнє австрійське законодавство, а судоустрій зазнав порівняно невеликих змін. Єдина система судоустрою була впроваджена з 1929 р. і передбачала поділ судів на гродські (повітові), окружні, апеляційні і Найвищий суд. Кодифікаційна ж робота, до якої були залучені львівські правники, затягнулася у часі і тільки у 1930-х роках впроваджено в дію декілька нових кодексів.

Засади функціонування судової гілки влади визначала березнева Конституція 1921 р., яка гарантувала суддям незалежність у винесенні рішень. Згідно з квітневою Конституцією 1935 р. суди у Польській державі фактично втратили свою незалежність, перетворившись на допоміжні інституції виконавчих органів влади. Безумовним негативом розвитку судової системи у 1919–1939 рр. стало усунення із займаних суддівських посад українських юристів, яких польських режим трактував як “неблагонадійних”.

3.2. Порядок формування та компетенція Львівського апеляційного суду

У державній системі Австро-Угорщини, до складу якої упродовж 1772–1918 рр. входила Галичина, апеляційне судочинство посідало особливе місце (на відміну від періоду перебування українських земель у складі Речі Посполитої). Почергово функції вищої апеляційної інстанції в регіоні виконували Вищий губернаторський суд у Львові під керівництвом галицького губернатора, Імператорсько-королівський трибунал з

---

²⁷³ Krzyżanowski L. Sędziowie w II Rzeczypospolitej... S. 273–274.

Апеляційною радою, Апеляційний і кримінальний вищий суд у Львові, і нарешті, Вищий крайовий суд у Львові (*K. k. Ober-Landesgericht*)²⁷⁴.

Вищий крайовий суд у Львові був створений згідно з розпорядженням Міністерства юстиції від 25 червня 1855 р. на базі місцевого апеляційного суду. Він не надто відрізнявся своєю структурою (колегіальний характер) і компетенцією (здебільшого розглядав цивільні справи) від свого попередника. Це пояснювалося тим, що вироки у кримінальних справах, винесених судами присяжних (існували до 1938 р.), не могли бути оскарженими до апеляційних судів. Вищий крайовий суд у Львові був другою інстанцією для окружних і третьою для повітових судів у цивільних справах²⁷⁵. У роки Першої світової війни Вищий крайовий суд функціонував в еміграції – у чеському Оломоуці. Окремо було створено кримінальні відділи у Чеській Липі і Бадзейовичах. У вересні 1917 р. до Львова повернувся Президент суду А. Червінський, а у жовтні повернулася президія Вищого крайового суду²⁷⁶.

Після розпаду Австро-Угорської імперії у 1918 р. Вищий крайовий суд у Львові формально припинив свою діяльність, однак саме на його базі у 1919 р. було створено Апеляційний суд у Львові (*Sąd apelacyjny we Lwowie*). Місцем його розташування була вулиця Стефана Баторія, 1. Поруч розміщувався кримінальний відділ окружного суду Львова²⁷⁷ (сьогодні вул. князя Романа, 1/3). Приміщення апеляційного суду у Львові було збудоване у 1890-х роках за проектом Францішека Сковрона у стилі віденського неоренесансу на місці монастирського комплексу, який в австрійські часи використовувався як в'язниця²⁷⁸. З початку ХХ ст. у цьому

²⁷⁴ Едер П. Особливості створення Вищого крайового суду у Львові у складі Австрії та Австро-Угорщини (1855–1918 рр.). *Часопис Київського університету права*. 2014. №3. С. 36–37.

²⁷⁵ Едер П. Особливості створення Вищого крайового суду у Львові у складі Австрії та Австро-Угорщини (1855–1918 рр.)... С. 34.

²⁷⁶ Kotliński T. *Zwierzchnicy sądownictwa galicyjskiego*. Przedmowa Stanisław Dąbrowski. Warszawa: Redakcja "Palestry", 2013. S. 51.

²⁷⁷ *Lwów. Przewodnik orientacyjny z planem i 8 ilustracjami*. Lwów: Nakładem gminy król. stoł. miasta Lwowa, 1930. P. 16.

²⁷⁸ Мельник І., Масик Р. *Пам'ятники та меморіальні таблиці міста Львова*. Львів: Априорі, 2012. С. 170.

будинку містився Вищий крайовий суд, який був II-ою інстанцією для окружних і III-ою для повітових судів у цивільних справах.

Створений 1919 р. Львівський апеляційний суд був одним із восьми (згодом – семи) подібних судів у Польській державі.

Таблиця 1. Апеляційні суди у Польщі, 1929, 1937 рр.²⁷⁹.

	1929	1937
Кількість судів	8	7
Кількість суддів	215	214
Прокурорів	38	64

Таблиця 2. Територія і кількість населення в округах апеляційних судів²⁸⁰.

<i>Апеляційний округ</i>	<i>Територія, км.кв.</i>	<i>Кількість населення, тис.</i>
Варшавський	71,0	7 484
Люблінський	67,0	4 871
Віленський	101,3	4 031
Познанський	57,2	4 574
Катовіцький	4,2	1 295
Краківський	36,2	4 130
Львівський	51,7	5 231

З таблиці бачимо, що за кількістю населення львівський апеляційний округ був другим у Польщі, після столичного – Варшавського, а за територією – лише п'ятий. Для порівняння, звернемо увагу, що Вищий крайовий суд у Львові станом на початок ХХ ст. охоплював колишній львівський адміністративний округ (площа 55,319 км. кв.) і князівство

²⁷⁹ *Mały rocznik statystyczny 1939*. Warszawa: Nakładem głównego urzędu statystycznego, 1939. S. 360.

²⁸⁰ *Mały rocznik statystyczny 1939*. Warszawa: Nakładem głównego urzędu statystycznego, 1939. S. 360.

Буковину (площа 10,441 км. кв.). Загальна площа – 65 760 км.²⁸¹. До колишнього Вищого крайового суду у Львові належали два крайових (львівський і чернівецький) та десять окружних судів. Помітною була перевага і стосовно чисельності населення на території, яку охоплював своєю юрисдикцією Вищий крайовий суд у Львові.

Як вища судова апеляційна інстанція Вищий крайовий суд у Львові (1855–1918) поширював свою діяльність на територію Східної Галичини і Буковини. Юрисдикція ж Апеляційного суду у Львові поширювалася на Львівське, Тернопільське і Станіславівське воєводства²⁸². Нові зміни в судовій системі Польщі відбулися на підставі розпорядження польського уряду від 6 лютого 1928 р. Львівський апеляційний суд поширював свою юрисдикцію на воєводства Тернопільського, Станіславського і Львівського (окрім Березівського, Кольбушевського, Кросненського, Леськовського, Ланцутського, Ніського, Пшеворського, Жешувського, Сяноцького і Тарнобжезького) повітів²⁸³.

Сфера юрисдикції Апеляційного суду у Львові розповсюджувалася на такі окружні суди: *Бережанський окружний суд*, який охоплював своєю діяльністю Бережанський, Підгаєцький, Рогатинський, частину Бібрського і Перемишлянського повітів (гродські суди – в Більшівцях, Бережанах, Бурштині, Ходорові, Козьовій, Підгайцях, Перемишлянах і Рогатині); *Чортківський окружний суд*, який охоплював Борщівський, Буцацький, Чортківський, Копичинський і Заліщицький повіти (гродські суди – в Борщові, Будзанові, Чорткові, Золочеві, Товстому і Заліщиках); *Коломийський окружний суд*, який поширював свою діяльність на Городенківський, Коломийський, Косівський і Снятинський повіти (гродські суди – в Городенці, Яблунові, Коломійі, Кутах, Косові, Обертині, Снятині,

²⁸¹ *Szematyzm Królestwa Galicyi i Lodomeryi z Wielkim Księstwem Krakowskim na rok 1903*. Lwów: Z drukarni Władysława Łozińskiego, 1903. S. 66.

²⁸² Олійник Ю. В. Структура та керівництво Львівського апеляційного суду (1919–1939 рр. *Науково-практичний господарсько-правовий журнал «Підприємство, господарство і право»*. Київ. 2019. Вип. 7(281). С. 152.

²⁸³ Бойко І., Тищик Б. Становлення та розвиток органів судочинства у Галичині (X – XX ст.). *Вісник Львівського університету. Серія юридична*. Львів, 2011. Вип. 52. С. 110 – 119.

Заболотові); *Львівський окружний суд*, який діяв на території Сокальського, Рава-Руського, Жовківського, Любачівського, Городоцького, Львівського повітів, міста Львова і частини Бібрського повіту (гродські суди – в Белзі, Бібрці); *Станіславський окружний суд*, який розповсюджував свою компетенцію на Калуський, Надвірнянський, Станіславський повіти (гродські суди – в Богородичанах, Делятині, Галичі, Калуші, Станіславі, Тисмениці); *Стрийський окружний суд*, що охоплював Тернопільський, Терехівський, Сокальський, Збараський повіти (гродські суди – в Микулинцях, Новому Селі, Підволочиську, Тернополі, Тереховлі, Збаражі); *Золочівський окружний суд*, який діяв на території Бродівського, Кам'янецького, Радеківського, Золочівського, Зборівського і Перемишлянського повітів (гродські суди – в Бродах, Буську, Глинянах, Лопатині, Олеську, Підкамені, Радеківі, Зборові, Золочеві)²⁸⁴.

Зміни округів активно обговорювалися у 1933 р., що пов'язано з бажанням забезпечити ефективніше управління і зменшити видатки на утримання судів у період світової економічної кризи. Якраз тоді зайшла мова про вилучення з Львівського апеляційного округу Сяноцького суду і його передачу до юрисдикції Краківського апеляційного суду (до останнього мали також приєднати низку судів Сілезії)²⁸⁵. Цю пропозицію обговорювали 27 березня 1934 р. на спеціальній конференції у Львові. Відтак 24 вересня 1934 р. президент Польщі своїм розпорядженням ліквідував окружний суд у Сяноку і тим самим підкорегував територію краківського, львівського і люблінського апеляційних округів²⁸⁶. Більшість сяноцького судового округу перейшла до юрисдикції Краківського апеляційного суду (підпорядковано судові в Ясло); невелика частина території відійшла до жешувського округу,

²⁸⁴ Бойко І., Тищик Б. Становлення та розвиток органів судочинства у Галичині (X–XX ст.). *Вісник Львівського університету. Серія юридична*. Львів, 2011. Вип. 52. С. 110–119.

²⁸⁵ Krzyżanowski L. *Sędziowie w II Rzeczypospolitej*... S. 120.

²⁸⁶ *Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej*, 1934 r., Nr 86, poz. 789.

а суд в Бірчі перейшов у підпорядкування Перемишльського окружного суду, залишаючись в юрисдикції Львівського апеляційного суду²⁸⁷.

До завершення кодифікації й уніфікації польського законодавства судді керувалися у своїй діяльності цілим комплексом нормативних документів, що регулювали питання: керівництва судами, дислокації судів, оплати праці суддям та ін.²⁸⁸. У т.зв. південних воєводствах Польщі (землі, що перебували у складі Австро-Угорщини), які зокрема включали Східну Галичину, судді керувалися старими австрійськими нормами, модифікованими під чинне польське законодавство²⁸⁹. З-поміж австрійських юридичних актів особливе значення мали: розпорядження Міністерства юстиції від 29 червня 1855 р. і Міністерства внутрішніх справ Австрії від 4 липня 1855 р., судові інструкції і процесуальні правила у кримінальних справах від 16 червня 1854 р., Закон про унормування порядку дії у цивільних справах й інструкцією до нової кримінальної процедури, Закон про судову владу від 21 грудня 1867 р., Закон про дисциплінарне провадження щодо суддів від 21 травня 1868 р., Закон про здійснення судочинства і властивості звичайних суддів (норма юрисдикційна) від 1 серпня 1895 р., Закон про організацію судів від 27 листопада 1896 р., розпорядження австрійського Міністерства юстиції з інструкціями для суддів від 5 травня 1897 р., Закон про судочинство у вищих крайових судах і в Найвищому трибуналі судовому і касаційному від 24 лютого 1907 р., імператорське розпорядження про зміни в розгляді цивільних справ від 1 червня 1914 р. (фактично, зміни про Закон 1896 р.)²⁹⁰.

Упродовж першого десятиліття існування Польської держави було видано низку нормативних документів, які вносили зміни до австрійських приписів. Зокрема, 8 лютого 1919 р. видано Декрет щодо змін у сфері виміру

²⁸⁷ Krzyżanowski L. *Sędziowie w II Rzeczypospolitej...* S. 121.

²⁸⁸ *Dziennik Urzędowy Ministerstwa Sprawiedliwości*, 1928 r., Nr 15, poz. 199.

²⁸⁹ Dziadzio A. Odpowiedzialność odszkodowawcza państwa za bezprawne działania jego organów według ABGB w świetle wykładni Sądu Najwyższego (1918–1939). Przyczynek do dziejów austriackiej tradycji prawnej w Polsce. *Krakowskie Studia z Historii Państwa i Prawa*. 2012. No 5(4). S. 299.

²⁹⁰ ЦДАУЛ, ф. 146, оп. 4, спр. 3066 (Справа про організацію судових округів на території Галичини), арк. 1–2.

справедливості на колишніх австрійських землях²⁹¹; Розпорядження Міністра юстиції від 4 липня 1919 р. щодо судової апікації у Краківського і Львівському апеляційних округах²⁹²; Розпорядження Міністра юстиції про вимоги до апікантів, котрі претендують на посаду суддів²⁹³; Закон про кваліфікаційні вимоги до суддів і прокурорів від 31 травня 1921 р.²⁹⁴; Розпорядження про скорочення термінів для підготовки суддів від 16 червня 1921 р.²⁹⁵; приписи про присягу суддів (*Rozporządzenie Rady Ministrów w przedmiocie nowego tekstu roty przysięgi dla ministrów, urzędników i sędziów*)²⁹⁶, приписи про строки обіймання суддівських і прокурорських посад (*Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości w przedmiocie skrócenia czasu urzędowania w sądach i prokuraturach b. zaboru austriackiego*)²⁹⁷ тощо. Варто зазначити, що окремі регулятивні акти, що видавалися у 1918–1928 рр., стосувалися всіх регіонів Польської держави, незалежно від попереднього адміністративного підпорядкування. Загальнопольське значення, наприклад, мав Декрет тимчасового Начальника держави від 8 лютого 1919 р., що стосувався устрою Найвищого суду²⁹⁸.

Закон про судоустрій, що набув чинності 1 січня 1929 р. і діяв до початку Другої світової війни, декілька разів доповнювали важливими юридичними нормами. Так, 4 березня 1929 р. прийнята перша зміна (набула чинності з 3 лютого 1930 р.), а 24 листопада 1930 р. – друга (*Rozporządzenie Prezydenta RP z dnia 24 listopada 1930 w sprawie zmiany niektórych postanowień rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 6 lutego 1928 r. zawierającego Prawo o ustroju sądów powszechnych*)²⁹⁹. У 1932 р. прийнято дві зміни, які згодом об'єднали в єдиний документ від 22 листопада про загальний судовий

²⁹¹ *Dziennik Praw Państwa Polskiego*. 1919, Nr 15, poz. 200.

²⁹² *Dziennik Urzędowy Ministerstwa Sprawiedliwości*, 1919 r., Nr 6, poz. 224.

²⁹³ *Dziennik Urzędowy Ministerstwa Sprawiedliwości*, 1919 r., Nr 67, poz. 733.

²⁹⁴ *Dziennik Urzędowy Ministerstwa Sprawiedliwości*, 1921 r., Nr 50, poz. 302.

²⁹⁵ *Dziennik Urzędowy Ministerstwa Sprawiedliwości*, 1921 r., Nr 53, poz. 339.

²⁹⁶ *Dziennik Urzędowy Ministerstwa Sprawiedliwości*, 1919 r., Nr 89, poz. 486.

²⁹⁷ *Dziennik Urzędowy Ministerstwa Sprawiedliwości*, 1919 r., Nr 5, poz. 165.

²⁹⁸ *Dziennik Praw Państwa Polskiego*. 1919 r., Nr 15, poz. 199.

²⁹⁹ *Dziennik Urzędowy Ministerstwa Sprawiedliwości*, 1930 r., Nr 80, poz. 626.

устрій у формі розпорядження Міністра юстиції (*Obwieszczenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 15 listopada 1932 r. w sprawie ogłoszenia jednolitego tekstu Prawa o ustroju sądów powszechnych*)³⁰⁰. Остання зміна відбулася 14 квітня 1937 р. (*Ustawa z dnia 14 kwietnia 1937 r. o zmianie Prawa o ustroju sądów powszechnych*)³⁰¹.

Крім загальних документів, що регулювали судоустрій, видано низку судових регламентів, що стосувалися внутрішнього урядування гродських, окружних і апеляційних судів. Перший регламент внутрішнього урядування цих судів з'явився 24 грудня 1928 р., другий – 1 грудня 1932 р. Для апеляційних судів у 1929 і 1932 рр. видано окремі міністерські регламенти, які стосувалися кримінального і цивільного процесів (*Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości zawierające regulamin wewnętrznego urzędowania sądów apelacyjnych, okręgowych i grodzkich w sprawach karnych; Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości zawierające nowy regulamin wewnętrznego urzędowania sądów apelacyjnych, okręgowych i grodzkich w sprawach karnych*)³⁰².

Окрему групу нормативних документів складали міністерські розпорядження, що стосувалися займання суддями посад: посідання вільних суддівських місць (24 грудня 1928 р.), перенесення судді на інше місце служби або вихід на пенсію (24 грудня 1928 р., доповнення від 4 березня 1930 р. й новий документ від 23 серпня 1932 р.), а також окремо про заповнення вакантних посад президентів і віце-президентів окружних і апеляційних судів у Польщі (4 березня 1930 р.; *Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości o trybie postępowania przy obsadzaniu wolnych stanowisk prezesów i wiceprezesów sądów apelacyjnych i okręgowych*)³⁰³. Повноваження

---

³⁰⁰ *Dziennik Urzędowy Ministerstwa Sprawiedliwości*, 1932 r., Nr 102, poz. 863.

³⁰¹ *Dziennik Urzędowy Ministerstwa Sprawiedliwości*, 1937 r., Nr 30, poz. 220.

³⁰² *Dziennik Urzędowy Ministerstwa Sprawiedliwości*, 1929 r., Nr 42, poz. 352; *Dziennik Urzędowy Ministerstwa Sprawiedliwości*, 1932 r., Nr 110, poz. 909.

³⁰³ *Dziennik Urzędowy Ministerstwa Sprawiedliwości*, 1930 r., Nr 17, poz. 134.

апелікантів і судових асесорів розкривало розпорядження Міністра юстиції від 25 жовтня 1932 р.³⁰⁴ (вдосконалене 9 квітня 1938 р.).

До додаткових судових приписів належали правові акти, які регулювали питання функціонування допоміжних судових інституцій (наприклад, т.зв. коморників, 24 грудня 1928 р. і 15 грудня 1932 р.), внесення записів до судових книг (2 червня 1937 р.; *Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości o przechowywaniu i niszczeniu akt i ksiąg w sprawach sądowych i administracji sądowej*), виконання повноважень перекладачами у судах присяжних (24 грудня 1928 р.)³⁰⁵.

Сфера діяльності Апеляційного суду у Львові охоплювала цивільні, торговельні, векселеві справи; вирішення суперечок між окружними судами, складання списків адвокатів, розгляд пропозицій суду першої інстанції у справах преси, рішення про повернення злочинців тій державі, на території якої вони вчинили злочин, охорона приватної власності, відкриття нових судових закладів і адвокатських контор. Про кількість розглянутих справ (рекурсів) Апеляційним судом у Львові свідчать дані 1929 р.: у тому році надійшло на розгляд 2 554 справи, з яких судді апеляційного суду розглянули 2 359, а 195 (7,16%) були перенесені на наступний 1930 р.³⁰⁶.

Важливою сферою діяльності Апеляційного суду у Львові було роз'яснення окремих правових норм і нововведень. У “Списку справ судового округу” Апеляційний суд у Львові подавав в окремій частині свої циркуляри у різних справах³⁰⁷. Зважаючи на це, Президент Апеляційного суду у Львові А. Червінський заохочував львівських юристів до публікації їхніх наукових розвідок в “*Czasopismo sędziowskie*” – друкованому органі

³⁰⁴ *Dziennik Urzędowy Ministerstwa Sprawiedliwości*, 1932 r., Nr 95, poz. 825.

³⁰⁵ *Dziennik Urzędowy Ministerstwa Sprawiedliwości*, 1928 r., Nr 104, poz. 943; *Dziennik Urzędowy Ministerstwa Sprawiedliwości*, 1937 r., Nr 42, poz. 335.

³⁰⁶ *Czasopismo sędziowskie*. Organ oddział Lwowskiego zrzeszenia sędziów i prokuratorów Rzpltej Polskiej. Maj-czerwiec 1931. S. 107.

³⁰⁷ *Spis biegłych sądowych Okręgu sądowego lwowskiego będących członkami Związku biegłych sądowych we Lwowie: wedle stanu z dnia 1. stycznia 1935 wraz z Zbiorem okólników J. W. P. Prezesów Apelacji Lwowskiej w sprawach biegłych sądowych oraz Autonomiczną taryfą wynagrodzeń*. Lwów: Nakładem Związku biegłych sądowych we Lwowie, 1935. S. 47–48.

об'єднання суддів і прокурорів³⁰⁸. Нам відомо про активну науково-роз'яснювальну роботу таких суддів Апеляційного суду у Львові, як Адольф Червінський, Міхал Грек, Йозеф Б'юн (*Bühn*), Йозеф Серковський та ін.

Розглядаючи конкретну справу, апеляційний суд засідав у кількості трьох суддів³⁰⁹, рідше одного (порівняно з австрійським періодом, склад суддів зменшився від п'яти до трьох). Усіх суддів призначав президент держави за поданням міністра юстиції – це визначали і березнева Конституція 1921 р. і квітнева Конституція 1935 р. (ст. 65). Очільників Найвищого суду, апеляційних, окружних і слідчих судів для справ виняткової ваги за поданням Міністра юстиції призначав президент Польщі. Призначення на посади звичайних суддів в окружних і повітових судах здійснювали апеляційні суди, які для такої нагоди засідали у кількості п'яти осіб³¹⁰. Унаслідок законодавчих змін 4 березня 1929 р. і 7 жовтня 1932 р., які були чинними аж до вересня 1939 р., усіх суддів призначав президент Польщі на внесок Міністра юстиції з погодження голови Ради Міністрів³¹¹.

Представлення кандидатів на вільні суддівські посади апеляційних судів відбувалося через два тижні з часу подання оголошення про конкурс. Колегіальну ухвалу окружного суду, якщо кандидат раніше працював на цьому рівні, з характеристикою кожного кандидата пересилали до апеляційного суду. Останній впродовж семи днів виносив рішення щодо подання, до того ж мав право запропонувати і свою кандидатуру на вакантну посаду³¹². Після розгляду апеляційний суд пересилав своє рішення з іншими супроводжуваними документами у Міністерство юстиції, відзначаючи при

³⁰⁸ *Czasopismo sędziowskie*. Organ oddział Lwowskiego zrzeszenia sędziów i prokuratorów Rzpltej Polskiej. Styczeń-luty 1935. S. 1.

³⁰⁹ Czerwiński A. *Ustrój sądów powszechnych wedle rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 6-go lutego 1928 r.* Lwów: Nakł. Zrzeszenia Sędziów i Prokuratorów R. P. we Lwowie, 1928. S. 18.

³¹⁰ Ławnikowicz G. Spuścizna zaborcza a zagadnienie unifikacji postaw w debacie na temat pożądanego statusu trzeciej władzy. *“Rodzinna Europa”*. *Europejska myśl polityczno-prawna u progu XXI wieku*. Pod. red. P. Fiktusa, H. Malewskiego, M. Marszała. Wrocław: Wydział Prawa, Administracji i Ekonomii Uniwersytetu Wrocławskiego, 2015. S. 192.

³¹¹ *Dziennik Praw Państwa Polskiego*. 1921, Nr 50, poz. 302.

³¹² ЦДІАУЛ, ф. 151, оп. 1а, спр. 1109 (Рішення про призначення та переміщення суддів у судах Львівського апеляційного округу, 1924–1925 рр.), арк. 5.

цьому найвідповіднішого кандидата. Врешті Міністр юстиції визначав одного кандидата на вакантну посаду³¹³.

Кваліфікаційні вимоги до посадовців Апеляційного суду у Львові певний час залишалися такими, якими були за Австро-Угорщини: президент суду мав бути – III кл. рангу, віце-президент – V кл. рангу, радники (судді) – VI кл. рангу, судові секретарі – VIII кл. рангу, ад'юнкти – IX кл. рангу³¹⁴. Кандидат на посаду судді апеляційного суду повинен був мати юридичну освіту, досягти 25-річного віку, пройти трирічну судову практику й успішно скласти суддівський іспит. Декрет про судову аплікацію, тобто практику (*szłąbą przygotowawczą*), від 8 лютого 1919 р. чітко визначав, що суддею мав право стати громадянин Польщі чоловічої статі³¹⁵. Жінки володіли правом претендувати тільки на посаду адвоката і лише після 1929 р. перша жінка у Польщі отримала суддівську номінацію (на той час у Європі практика призначення жінок на посади суддів тільки починала поширюватися)³¹⁶.

Претендент на посаду судді повинен був закінчити юридичний факультет одного з “крайових” університетів, тобто польських; за окремих випадків, з дозволу Міністра юстиції суддею могли призначити й особу, яка навчалася на юридичному факультеті за кордоном³¹⁷. Згідно з даними 1935 р. кандидатами на суддівську посаду в Галичині були переважно випускники Львівського і Краківського університетів. Вони цінувалися з огляду на знання німецької мови, що було важливим для Польщі, де існувала численна німецька громада. Кандидат не мав права належати до жодної політичної партії, не брати участь в політичних акціях, які могли впливати на його безсторонність. Кандидати на посаду судді, як і самі судді, не могли

³¹³ Materniak-Pawłowska M. Zawód sędziego w Polsce w latach 1918–1939. *Czasopismo prawnohistoryczne*. 2011. Tom LXIII. Zeszyt 1. S. 90.

³¹⁴ *Szematyzm Królestwa Galicyi i Lodomeryi z Wielkim Księstwem Krakowskim na rok 1900*. Lwów: Z drukarni Władysława Łozińskiego, 1900. S. 66–67.

³¹⁵ *Dziennik Praw Państwa Polskiego*. 1932, Nr 86, poz. 734.

³¹⁶ Старосольський В. *Держава і політичне право. Частина друга*. Подєбради: Накладом Української Господарської Академії, 1924. С. 140.

³¹⁷ Materniak-Pawłowska M. Zawód sędziego w Polsce w latach 1918–1939. *Czasopismo prawnohistoryczne*. 2011. Tom LXIII. Zeszyt 1. S. 81.

працювати на іншій державній посаді, за винятком посад професора чи доцента навчальних закладів³¹⁸.

Загальний нагляд за судовою практикою здійснювали апеляційні суди³¹⁹, тоді як безпосереднє керівництво – інституції, в яких апліканти відбували практику. Президент апеляційного суду мав право відрахувати апліканта у випадку занедбуванням ним навчання і не виконання покладених на нього обов'язків. Згідно з Законом від 31 травня 1921 р. після складення підсумкового екзамену апліканта могли призначити суддею або прокурором у будь-який суд Польщі³²⁰. Судових аплікантів призначали президенти апеляційних судів, а з 1932 р. вони також отримали право усувати їх від кандитування³²¹. Рішення президента апеляційного суду мав право змінити тільки Міністр юстиції.

**Таблиця 3. Кількість аплікацій
на розгляді апеляційних судів, 1929, 1937 рр.**³²².

<i>Кількість/рік</i>	<i>1929</i>	<i>1937</i>
Судових аплікацій	882	1 620
Нотаріальних аплікацій	215	214

У львівському й краківському апеляційних округах згідно з розпорядженням Міністерства юстиції існувала можливість скоротити термін судової практики на півтори роки, що зумовлювалося нестачею суддів³²³ (це не відразу виправило ситуацію, про що свідчать оголошення в пресі і суддівська переписка)³²⁴. Така можливість існувала до 18 червня 1926 р., після того скоротити термін судової практики могли тільки особам, які

³¹⁸ ЦДІАУЛ, ф. 151, оп. 1а, спр. 1068 (Списки кандидатів на судові посади в Апеляційному суді у Львові, 1924 р.), арк. 1–6.

³¹⁹ Czerwiński A. *Ustrój sądów powszechnych wedle rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 6-go lutego 1928 r.* Lwów: Nakł. Zrzeszenia Sędziów i Prokuratorów R. P. we Lwowie, 1928. S. 26.

³²⁰ Materniak-Pawłowska M. *Zawód sędziego w Polsce w latach 1918–1939. Czasopismo prawno-historyczne.* 2011. Tom LXIII. Zeszyt 1. S. 84.

³²¹ *Dziennik Urzędowy Ministerstwa Sprawiedliwości*, 1932 г., Nr 73, poz. 661.

³²² *Mały rocznik statystyczny 1939.* Warszawa: Nakładem głównego urzędu statystycznego, 1939. S. 360.

³²³ *Dziennik Praw Państwa Polskiego.* 1919, Nr 15, poz. 200.

³²⁴ ЦДІАУЛ, ф. 151, оп. 1, спр. 686 (Лист Президента Апеляційного суду у Львові від 17.V.1921 р. до Президентів окружних судів у Самборі і Львові), арк. 56.

проявили особливі вміння й були готові до самостійної роботи. Зазначимо також, що за розпорядженням Міністерства юстиції Апеляційний суд у Львові, попри нестачу кадрів, відсилав окремих суддів до Сілезії (знову ж таки через знання німецької мови). Про це свідчить переписка Президента Апеляційного суду із Президентами окружних судів у Самборі і Львові³²⁵. Судова аплікація розпочиналася зі складання присяги. Вона відбувалася у два етапи: перший – теоретичний, другий – практичний (в інституціях Міністерства юстиції). Здебільшого апліканти відбували практику в судах, зокрема, судових канцеляріях, але могли скеровуватися до прокуратури, адвокатури, нотаріальних контор. Після першого року практики апліканта могли допустити до виконання функцій слідчого судді або прокурора окружного суду; після двох років практики і складання підсумкового екзамену перед спеціальною екзаменаційною комісією при апеляційному суді – до роботи в адвокатурі; після трьох років практики – міністр юстиції мав право скерувати аплікантів на роботу до гродських і окружних судів³²⁶.

Перебіг підсумкового екзамену регулювали спеціальні приписи. На підставі ст. 12 декрету від 8 лютого 1919 р. про судову аплікацію видано розпорядженням Міністра юстиції Ю. Моравського про предмет судових екзаменів. Спочатку норми цього розпорядження поширювалися тільки на апеляційні округи у Варшаві і Люблін³²⁷, але після встановлення польської влади у Східній Галичині й відступу УГА за р. Збруч, і на створений округ львівського апеляційного суду. Отже, згідно з розпорядженням міністра Ю. Моравського, спеціально скликані екзаменаційні комісії, склалися з суддів і викладачів права й діяли при апеляційних судах (ст. 1). Відповідно головою такої комісії виступав президент або віце-президент апеляційного суду (ст. 2). Така комісія збиралася чотири рази на рік – на так звані сесії

---

³²⁵ ЦДІАУЛ, ф. 151, оп. 1, спр. 686, арк. 2.

³²⁶ ЦДІАУЛ, ф. 205, оп. 1, спр. 2130 (Листування з Міністерством юстиції і головою Апеляційного суду про створення екзаменаційної комісії для суддів, 1920–1939 рр.), арк. 4–7.

³²⁷ *Dziennik Urzędowy Ministerstwa Sprawiedliwości*, 1920 r., Nr 7–9, poz. 26.

(ст. 3)³²⁸. Президент апеляційного суду особисто складав список осіб, які подали заяви на складання екзаменів (ст. 4). Екзамен відбувався у приміщенні апеляційного суду у терміни, визначені президентом цього суду (ст. 5). Екзамен передбачав знання питань з матеріального і процесуального права, а також адміністративного, фінансового і державного права. Що цікаво, особа, котра складала екзамен мала право користуватися текстами законів, у той час як всіляка зовнішня допомога заборонялася (ст. 6)³²⁹. Оцінка результатів екзамену (двох його частин – письмового й усного) виражалася у формулюваннях “дуже добре”, “добре” і “недостатньо” (ст. 10). Аплікантам, котрі здали екзамен суддя апеляційного суду видавав відповідне свідоцтво (ст. 11). У разі не складення екзамену аплікат мав право його перездати, але лише один раз (ст. 12)³³⁰. Від аплікації й суддівського екзамену були звільнені професори й доценти права, котрі працювали в університетах, адвокати й урядники прокуратури, офіцери судового корпусу, які виконували функції військових суддів чи прокурорів.

Практику, яку проходили апліканти, нерідко піддавався критиці. Дослідниця судочинства міжвоєнної Польщі І. Лучаківська відзначала: “Стан судової практики, яку проходили апліканти, також не відповідав потребам підготовки висококваліфікованих суддів. Крім цього, негативно відбивалася на судовій практиці її безоплатність. Деякі апліканти неохоче проходили практику, багатьом з них доводилося шукати підробітку, що не давало можливості належно підготуватися до іспиту. Багато недоліків було в організації самої практики та методах підготовки аплікантів до суддівської роботи, яких часто використовували для виконання некваліфікованої технічної роботи (вести протоколи, зшивати документи, писати і розносити виклики та ін.) і мало залучали до необхідної практичної роботи, пов’язаної з

---

³²⁸ Ibid.

³²⁹ *Dziennik Urzędowy Ministerstwa Sprawiedliwości*, 1920 r., Nr 7–9, poz. 26.

³³⁰ Ibid.

проведенням слідства, підготовкою рішень”³³¹. Зважаючи на все це, лунали пропозиції про покращення підготовки суддів, посилення їх практичної підготовки. Закон про зміни в судоустрої загальних судів 1937 р. особливу увагу приділяв формуванню суддівського корпусу у Польщі. До аплікантів почали ставитися прискіпливіше, що стало результатом втручання виконавчої влади у вершення судочинства. Зміни у підходах, на нашу думку, також можна пояснити частковим вирішенням питання про нестачу суддів у судових установах львівського апеляційного округу.

В окрузі Львівського апеляційного суду траплялися і скарги на дискримінацію за національною ознакою при складанні суддівських екзаменів. Показовою є справа адвоката єврейського походження Й. Бібрінга, котрий впродовж 1926–1928 рр. працював у Станіславові. Він звернувся до Президента Апеляційного суду у Львові з проханням вписати його на аплікацію і надати йому суддівську посаду з одночасним перенесенням “подалі від атмосфери національних суперечок Східної Малополющі”. Однак відповідне звернення Президент Апеляційного суду у Львові відхилив звернення Й. Бібрінга, після чого той звернувся із скаргою до Міністерства юстиції, яке залишило рішення чинним.

Попри наявність в Польській державі великої кількості національних меншин (українці, німці, білоруси, євреї) від суддів вимагали послуговуватися в роботі тільки польською мовою³³². У березні 1919 р. 29 суддів української національності поставили до відома Президію Вищого крайового суду у Львові, що подібні вимоги є неприйнятними (у листі посилалися на спірність території)³³³. Пізніше мовне питання у судах регулював Закон від 31 липня 1924 р. про державну мову і мову урядування адміністративної влади, ст. 2 якого формально давала можливість українцям

³³¹ Лучаківська І. Розвиток судової системи у Польщі 1929–1939 рр. *Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність*. 2008. Вип. 17. С. 301.

³³² Czerwiński A. *Ustrój sądów powszechnych wedle rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 6-go lutego 1928 r.* Lwów: Nakł. Zrzeszenia Sędziów i Prokuratorów R. P. we Lwowie, 1928. S. 7.

³³³ ЦДАУЛ, ф. 151, оп. 1, спр. 20 (Лист суддів-українців з проханням звільнити їх від складання присяги, 1919 р.), арк. 4–5.

львівського, тернопільського, станіславівського, волинського і поліського воєводств робити подання до органів влади українською мовою (в тексті документу – русинською)³³⁴. Однак в архівних документах, що відтворюють діяльність Апеляційного суду у Львові, знаходимо низку скарг на дискримінацію української мови у судових установах Східної Галичини і до ухвалення закону, і після. Прикладом може слугувати скарга страхового товариства “Дністер” (засноване 1892 р.) через нехтування українською мовою у судах Львівського апеляційного округу³³⁵.

Апеляційний суд наділявся правом призначати суддю у конкретний окружний суд, де він відбував практику. Законодавство дозволяло президентові апеляційного суду переводити такого апліканта в інший окружний суд, а з санкції Міністра юстиції – в окружний суд іншого апеляційного округу³³⁶. Під час проходження практики кандидат зобов’язувався ознайомитися з функціями й особливостями роботи судді і прокурора, судової канцелярії. Причому він мав ознайомитися і з кримінальним, і з цивільним судочинством, а також з іпотекою. Після здачі екзамену Міністр юстиції на внесок президента апеляційного суду призначав апліканта судовим асесором, але певний час він не мав права видавати вироки³³⁷.

Від кандидатів на вищу суддівську посаду, зокрема від суддів апеляційного суду вимагалася наявність відповідного стажу роботи. На підставі Закону від 13 листопада 1920 р. і розпорядження Міністерства юстиції від 5 серпня 1920 р. до стажу зараховувалася робота в судах Австро-Угорщини. При Апеляційному суді у Львові з 10 грудня 1920 р. діяла

---

³³⁴ ЦДІАУЛ, ф. 205, оп. 1, спр. 10 (Лист Президента Апеляційного суду у Львові від 30.X.1925 р. до прокурора при Апеляційному суді у Львові), арк. 5.

³³⁵ ЦДІАУЛ, ф. 151, оп. 1, спр. 553 (Скарга страхового товариства “Дністер” у Львові на судові установи за нехтування українською мовою у судах Львівського апеляційного округу, 1921 р.), арк. 1.

³³⁶ ЦДІАУЛ, ф. 151, оп. 1а, спр. 1109 (Рішення про призначення та переміщення суддів у судах Львівського апеляційного округу, 1924–1925 рр.), арк. 1–3.

³³⁷ *Dziennik Urzędowy Ministerstwa Sprawiedliwości*, 1932 r., Nr 95, poz. 825.

спеціальна верифікаційна комісія, яка визначала такий стаж у претендентів на судові посади в окружні й гродські суди³³⁸.

Для судді апеляційного суду вимагалось не менше шести років роботи у суді або прокуратурі чи дев'ять років праці в адвокатурі³³⁹. Для порівняння, претендент на посаду судді окружного суду мав пропрацювати у суді нижчого рівня або прокуратурі не менше трьох років чи чотири роки в адвокатурі. Натомість для претендентів на суддівську посаду до Найвищого суду вимагався стаж не менше дев'яти років у суді або прокуратурі чи тринадцять років в адвокатурі³⁴⁰. Для президентів і віце-президентів вимагався більший стаж, ніж для звичайних суддів. Зокрема, для президентів і віце-президентів окружних судів, а також віце-президентів апеляційних судів, стаж повинен був складати не менше шести років роботи у суді або прокуратурі чи дев'ять років в адвокатурі. Ознайомлення з архівними матеріалами Апеляційного суду у Львові дає підстави твердити, що його судді мали значно більший стаж, ніж від них вимагався³⁴¹.

Функціонування інституту судівництва в Польщі безпосередньо залежало від юридичних традицій, суспільних змін, рівня правової культури і впливу законодавства країн, які у свій час були учасниками поділів Речі Посполитої. У міжвоєнний час в Польській державі на суддю покладали особливу місію, адже він виступав виразником суспільної справедливості³⁴². У своїй діяльності судді зобов'язувалися діяти згідно чинного законодавства. Однак, зважаючи на затягування питання ухвалення нового процесуального законодавства, судді були змушені лавірувати в умовах застарілих і деколи

³³⁸ ЦДІАУЛ, ф. 151 (Апеляційний суд у Львові), оп. 1а, спр. 197 (Протокол засідання провірочної комісії про зарахування стажу служби в колишніх австрійських закладах співробітникам окружного суду в Коломиї, 1920 р.), арк. 1.

³³⁹ Czerwiński A. *Ustrój sądów powszechnych wedle rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 6-go lutego 1928 r.* Lwów: Nakł. Zrzeszenia Sędziów i Prokuratorów R. P. we Lwowie, 1928. S. 28.

³⁴⁰ Materniak-Pawłowska M. *Zawód sędziego w Polsce w latach 1918–1939. Czasopismo prawno-historyczne.* 2011. Tom LXIII. Zeszyt 1. S. 85.

³⁴¹ ЦДІАУЛ, ф. 205, оп. 1а, спр. 2488 (Листування з головою Львівського апеляційного суду і прокуратурою Львівського апеляційного округу про призначення на роботу судових асесорів, 1933–1934 рр.), арк. 90–92.

³⁴² *Księga Pamiątkowa ku uczczeniu pięćdziesięcioletniego jubileuszu pracy sędziowskiej Prezesa Lwowskiego Sądu Apelacyjnego Adolfa Czerwińskiego.* Lwów, 1926. S. 51.

непрактичних юридичних норм. Заступник прокурора Апеляційного суду у Варшаві Казімеж Флешинський з цього приводу зауважував: “Суддя... не є бездушним манекеном або автоматом до видання присудів. Він не може відгородитися від пливучої довкола нього хвилі життя, що наперекір приписам перестарілих не раз законів підноситься аж так високо, що досягає його... совісті. Він мусить не раз заповнювати прогалину, що утворилася між життям, а мертвою буквою закону, мусить іноді обтесувати канти не допасованого до умов сучасного життя перестарілого закону”³⁴³.

З часу ухвалення Конституції 1921 р. і прийняття Закону про судоустрій у грудні 1928 р. судді користувалися широкими гарантіями незалежності у своїй роботі. Принцип суддівської незалежності був одним із найважливіших, поряд із принципами про не усунення судді із займаної посади, підставою безстороннього виміру справедливості³⁴⁴. Завдяки гарантованій незалежності, суддя мав права демонструвати свою нейтральність й об’єктивність у вирішенні справи. Усунути суддю із займаної посади можна було тільки в разі виявлення волі самого судді, виходу на пенсію (у 70 років, тоді як судді Найвищого суду йшли на пенсію у віці 75-ти років)³⁴⁵ або за станом здоров’я, смерті судді, в разі дисциплінарних порушень, внаслідок зміни судоустрою (наприклад, укрупнення судів). Звернемо увагу на той факт, що за австрійським правом, як і німецьким, суддя призначався пожиттєво.

При Апеляційному суді у Львові діяла спеціальна Дисциплінарна комісія, яка займалася справами про звинувачення суддів, нотаріусів, судових і тюремних службовців у зловживаннях владою, службовим становищем, порушенні судового статуту і судової дисципліни, неправильному винесенні вироків, халатному ставленні до роботи і своїх

³⁴³ Ганкевич Л. Чи усунути суди присяжних? *Життя і право*. 1932. Ч. 1. С. 27.

³⁴⁴ Materniak-Pawłowska M. Zawód sędziego w Polsce w latach 1918–1939. *Czasopismo prawnohistoryczne*. 2011. Tom LXIII. Zeszyt 1. S. 73–74.

³⁴⁵ ЦДІАУЛ, ф. 205, оп. 1, спр. 2404 (Обіжники і розпорядження Міністерства юстиції і голови Апеляційного суду та листування з прокурорами окружних судів про порядок призначення пенсії службовцям судів, 1928–1938 рр.), арк. 62–65.

обов'язків, хабарництва, аморальній поведінці, підробці документів. Найчастіше дисциплінарну відповідальність судді несли за порушення службових обов'язків і зловживання посадою³⁴⁶. Як приклад, можемо назвати справу судді окружного суду Дрогобича Володимира Кобрини, яка розглядалася в Апеляційному суді Львова (суть справи – порушення процедури судочинства)³⁴⁷.

Певний час на територіях, що колись належали Австрії, використовувався дисциплінарний Закон від 21 травня 1868 р. Дисциплінарним судом для судів Найвищого суду, апеляційних судів, для президентів і віце-президентів окружних судів був Найвищий суд, який засідав у кількості п'яти осіб. Для решти суддів дисциплінарним виступав Апеляційний суд у Львові, який розглядав такі справи також у кількості п'яти осіб. У разі доведення службового недбальства судді могли виголосити догану. Якщо ж суддя вчинив серйозніше правопорушення, то до нього могли застосувати одне з трьох видів покарань: 1) переведення на інше, рівноцінне місце праці (без відшкодування коштів за переїзд); 2) усунення від займаної посади з одночасним позбавленням пенсійного забезпечення (або суд мав право позбавити пенсійного забезпечення частково). Прикладом усунення із суддівської посади і скорочення пенсії на 20% може слугувати справа середини 1930-х років судді з Бережан Януша Михальського³⁴⁸; 3) усунення з посади з втратою статусу і права просити про його повернення³⁴⁹. Відмова звільнити суддю могла мати місце у випадках, коли стосовно судді була відкрита дисциплінарна або кримінальна справа; коли він не завершив розгляд розпочатих справ. Відставка з посади судді апеляційного суду означала зречення від усіх службових привілеїв.

³⁴⁶ *Czasopismo sędziowskie. Organ oddział Lwowskiego zrzeszenia sędziów i prokuratorów Rzpltej Polskiej.* Maj-czerwiec 1931. S. 111.

³⁴⁷ ЦДІАУЛ, ф. 205, оп. 1, спр. 2114 (Рішення дисциплінарної комісії при Апеляційному суді з м. Дрогобича Володимира Кобрини, обвинуваченого в порушенні судочинства, 1919–1920 рр.), арк. 71–75.

³⁴⁸ Krzyżanowski L. *Sędziowie w II Rzeczypospolitej...* S. 405.

³⁴⁹ Materniak-Pawłowska M. *Zawód sędziego w Polsce w latach 1918–1939. Czasopismo prawnohistoryczne.* 2011. Tom LXIII. Zeszyt 1. S. 102.

З часу уніфікації судоустрою, підхід до розгляду дисциплінарних справ змінився, оскільки передбачався розгляд у двох інстанціях. У справах проти суддів окружних і гродських судів у першій інстанції справи розглядав Апеляційний суд у кількості трьох суддів; в другій інстанції – вищий дисциплінарний суд у складі трьох суддів Найвищого суду. Проти суддів Апеляційного суду і суддів Найвищого суду в першій інстанції справи розглядав вищий дисциплінарний суд у складі трьох суддів Найвищого суду; в другій інстанції – той самий суд, але в складі п'яти суддів³⁵⁰

Дисциплінарний суд Львівського апеляційного округу спочатку складався з шести суддів, серед яких два заступники головуючого, пізніше – з 4 березня 1929 р. – з дев'яти суддів, у т.ч. трьох заступників головуючого, яким виступав президент Апеляційного суду. Нове роз'яснення окремих аспектів у провадженні дисциплінарних справ з'явилося у 1937 р. у формі комунікату Міністерства юстиції Польщі. Воно стосувалося дисциплінарних справ судових перекладачів, використання свідків у процесі, і, нарешті, що робити у випадку втечі особи стосовно якої ведеться дисциплінарне провадження³⁵¹.

Суддівський імунітет передбачав, що суддю не можна було притягнути до відповідальності без відповідного рішення суду³⁵². Однак у міжвоєнній Польщі питання суддівської незалежності неодноразово дискутувалося. Противники суддівської незалежності акцентували увагу на тому, що 1) “суддівська незалежність” залежить від сумління судді як людини; 2) судді отримують заробітну плату від держави, а відтак не можуть бути повністю незалежними³⁵³. Після 1928 р. міністр юстиції і президент держави отримали право упродовж року з часу ухвалення Закону про судоустрій переміщати і переводити на пенсію суддів апеляційних судів (Найвищого суду упродовж

³⁵⁰ Materniak-Pawłowska M. Zawód sędziego w Polsce w latach 1918–1939. *Czasopismo prawnohistoryczne*. 2011. Tom LXIII. Zeszyt 1. S. 102.

³⁵¹ *Dziennik Urzędowy Ministerstwa Sprawiedliwości*, 1937 r., Nr 7, poz. 87–88.

³⁵² Materniak-Pawłowska M. Zawód sędziego w Polsce w latach 1918–1939. *Czasopismo prawnohistoryczne*. 2011. Tom LXIII. Zeszyt 1. S. 76.

³⁵³ *Ibid.* S. 79.

трьох місяців, гродських судів – упродовж двох років). На переконання дослідника Івана Гловацького, за допомогою цієї правової норми польська влада отримала можливість позбуватися неугодних для неї суддів-українців³⁵⁴.

Новела від 4 березня 1929 р. усувала можливість переміщення суддів Найвищого суду й апеляційних суддів без їхньої на те згоди в інше місце, однак це відбулося, коли влада вже зуміла усунути неугодних суддів³⁵⁵. Однак вже за декілька років, згідно з розпорядженням президента Польщі від 23 серпня 1932 р., Міністр юстиції набув права переводити суддів без їхньої згоди до іншого рівнозначного суду або звільняти на пенсію у двомісячний термін (із 27 серпня до 31 жовтня 1932 р.)³⁵⁶. Зокрема, президентів і віцепрезидентів апеляційних судів можна було без їхньої згоди переводити у подібні суди або суди вищі за статусом³⁵⁷.

Таким чином, принцип суддівської незалежності виявився остаточно підваженим. Розпорядження президента 1932 р. значно обмежило суддівську незалежність, а Міністр юстиції натомість отримав більші права щодо призначення і звільнення суддів Найвищого суду. Водночас відбулося нівелювання ролі загальних зборів суддів. Жертвами нововведень стали передусім судді-українці й неугодні для польської влади судді³⁵⁸. В. Старосольський щодо принципу неусуваності судді відзначав: “Згідно з цим принципом не можна судді без його бажання ані усунути з займаної вже ним посади, ані його перевести на іншу посаду. Одно і друге може статися тільки на основі судового рішення, на випадок, коли суддя провинився в своїм урядуванні. Порівнюючи з усуненням або переведенням на іншу посаду шляхом наказу адміністраційної влади, вимагане тут судове рішення

³⁵⁴ Гловацький І. *Українські адвокати у політичних судових процесах у Східній Галичині (1921–1939 рр.)*... С. 62.

³⁵⁵ *Dziennik Urzędowy Ministerstwa Sprawiedliwości*, 1930 r., Nr 5, poz. 43.

³⁵⁶ *Dziennik Urzędowy Ministerstwa Sprawiedliwości*, 1932 r., Nr 73, poz. 661.

³⁵⁷ Materniak-Pawłowska M. Zawód sędziego w Polsce w latach 1918–1939. *Czasopismo prawnohistoryczne*. 2011. Tom LXIII. Zeszyt 1. S. 78.

³⁵⁸ Лучаківська І. Розвиток судової системи у Польщі 1929 –1939 рр. *Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність*. 2008. Вип. 17. С. 298.

дає судді більшу запороку, що воно не буде своєвільне. А власне, воно має цю вищість над адміністративним рішенням... »³⁵⁹.

Суддям апеляційних суддів передбачалося винагородження за працю – заробітна плата. Це питання врегулював Закон від 13 липня 1920 р., який поділяв усіх суддів на чотири категорії, до належності від яких залежав розмір платні. До I категорії належали судді повітових судів; до II – окружних; до III – апеляційних; до IV – Найвищого суду. Крім основного окладу існувало три види доплат: звичайні надбавки, доплати за керівництво і доплати за виконання спеціальних функцій. Звичайні надбавки залежали як від сімейного статусу судді, так і від місцевості, в якій він працював. Відштовхуючись від сімейного статусу, суддів поділяли на чотири групи: 1) самотні; 2) ті, що утримували двох членів родини; 3) утримували до чотирьох членів родини; 4) утримували більше чотирьох осіб. Природно, доплата для першої групи суддів була нижчою, ніж для другої, другої – нижча, ніж третьої і третьої – нижча, ніж четвертої. Доплати за керівництво і виконання спеціальних функцій коливалися від 300 до 5 100 польських марок, залежно від суду³⁶⁰.

Варто відзначити, що зарплата суддів залежала від інфляції, яка була звичним явищем для польської економіки. Це, зокрема, враховував Закон від 5 грудня 1923 р., який впровадив, крім поділу на групи, поділи на шаблі всередині груп із заданими коефіцієнтами. У черговий раз питання про зарплати було переглянуте 28 жовтня 1933 р., що стало наслідком економічної кризи в країні. Серед нововведень можна згадати впровадження т.зв. “локального і регуляційного додатків”³⁶¹. Надбавки суддям щоразу визначалися окремим розпорядженням Президента Апеляційного суду у Львові (включно з термінами виплат)³⁶². Чергова новелізація процедури

³⁵⁹ Старосольський В. *Держава і політичне право. Частина друга*. Подєбради: Накладом Української Господарської Академії, 1924. С. 142.

³⁶⁰ Materniak-Pawłowska M. *Zawód sędziowski w Polsce w latach 1918–1939. Czasopismo prawnohistoryczne*. – 2011. – Tom LXIII. – Zeszyt 1. – S. 96.

³⁶¹ *Dziennik Urzędowy Ministerstwa Sprawiedliwości*, 1933 г., Nr 102, poz. 782.

³⁶² ЦДІАУЛ, ф. 205, оп. 1, спр. 2295 (Розпорядження голови Апеляційного суду про призначення додаткової платні, 1922–1934 рр.), арк. 6–8.

виплат заробітних плат і корегування їхнього розміру відбулося у 1935 р., фактично зробивши суддів залежними від доброї волі виконавчої влади держави³⁶³.

Згідно з повоєнними приписами судді, які йшли на пенсію отримували одноразову виплату; у разі смерті судді, його рідним теж здійснювалася виплата. Так само судді мали право на відпустку, але її тривалість була різною. Так, повітові і окружні судді могли розрахувати на відпустку на 4 тижні, а судді апеляційних судів – на 6 тижнів³⁶⁴. На період 15 липня – 25 серпня припадали судові вакації (*ferii sądowy*). Вони існували для судів і до 1918 р. і регулювалися австрійським законодавством, зокрема інструкції для судів від 1897 р. У результаті новелізації у 1929 р. термін відпустки було поставлено у залежність від стажу роботи судді³⁶⁵. У випадку хвороби або виникнення іншої причини, яка заважала виконувати службові обов'язки, суддя зобов'язувався повідомити про це президента суду. Самі ж обов'язки суддів звичайних судів впливали з чинного законодавства, зокрема Закону про судоустрій³⁶⁶.

Апеляційний суд у Львові виступав апеляційною інстанцією у справах, що розглядали окружні суди. Як перша інстанція він розглядав особливо важливі політичні питання. До таких питань належали процеси проти комуністів, членів ОУН, учасників різноманітних мітингів, захоплення селянами поміщицьких маєтків, пошкодження телеграфних ліній, зловживання службовим становищем, підробку документів, цінних паперів і грошей, образу релігійної гідності, вбивства (все це буде предметом розгляду у наступному розділі дослідження). Інколи політичні питання трактувалися як дисциплінарні. Наприклад, 22 січня 1937 р. Апеляційний суд у Львові розпочав розгляд справи українських адвокатів І. Кульчицького та В. Гамали,

³⁶³ *Dziennik Urzędowy Ministerstwa Sprawiedliwości*, 1930 r., Nr 5, poz. 43.

³⁶⁴ ЦДІАУЛ, ф. 205, оп. 1, спр. 2350 (Положення про розподіл обов'язків серед працівників Президії апеляційного суду та графік відпусток на 1925 р.), арк. 10–11.

³⁶⁵ Materniak-Pawłowska M. Zawód sędziiego w Polsce w latach 1918–1939. *Czasopismo prawnohistoryczne*. 2011. Tom LXIII. Zeszyt 1. S. 96.

³⁶⁶ ЦДІАУЛ, ф. 205, оп. 1, спр. 2350 (Положення про розподіл обов'язків серед працівників Президії апеляційного суду та графік відпусток на 1925 р.), арк. 1–2.

яких звинувачували у поширенні неправдивих відомостей за кордоном з метою нашкодити Польській державі (попередньо їх судив окружний суд у Тернополі і адвокатів виправдав)³⁶⁷.

У разі виникнення спору між окремими судами щодо визначення територіальної підсудності тієї чи іншої справи, Апеляційний суд у Львові розглядав цей спір і визначав, який суд має розглядати конкретну справу. Як правило, такі суперечки виникали щодо судових процесів над пресою³⁶⁸. У 1929 р. в Польщі діяло 16 судів преси у всіх апеляційних округах (до порівняння у Німеччині таких судів було суттєво більше). Суд у справах преси у Львові знаходився на вул. Стефана Баторія, 24³⁶⁹ (тобто, на тій самій вулиці, що й Апеляційний суд).

На початку 1930-х років відбулися зміни в організації судівництва у сфері преси. Каденція суддів у пресових судах зросла з 2 до 3-х років, а призначати їх повинен був не особисто Міністр юстиції, а президент конкретного апеляційного округу³⁷⁰. Нерідко процеси над пресою перетворювалися на процеси з політичним підтекстом й суперечили засадничим положенням про свободу слова. Наприклад, згідно з рішенням львівського окружного суду було вилучено номер української газети “Діло” за 21 вересня 1932 р., у якій порівнювалося становище суддів-українців за австрійських і польських часів. Автор, зокрема, наголошував на зменшенні числа суддів-українців в апеляційних судах³⁷¹. Загальнопольське регулювання діяльності судів преси було впроваджене 24 жовтня 1934 р. президентом Польщі³⁷².

³⁶⁷ Гловацький І. *Українські адвокати у політичних судових процесах у Східній Галичині (1921–1939 рр.)*... С. 127.

³⁶⁸ Szynal G. Polskie sądownictwo pracy w okresie międzywojennym. *Roczniki Administracji i Prawa*. 2016. nr XVI(2). S. 123.

³⁶⁹ *Lwów. Przewodnik orijentacyjny z planem i 8 ilustracjami*. Lwów: Nakładem gminy król. stoł. miasta Lwowa, 1930. P. 16.

³⁷⁰ Szynal G. Polskie sądownictwo pracy w okresie międzywojennym. *Roczniki Administracji i Prawa*. 2016. nr XVI(2). S. 127.

³⁷¹ Лучаківська І. Розвиток судової системи у Польщі 1929 –1939 рр. *Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність*. 2008. Вип. 17. С. 298.

³⁷² Krzyżanowski L. *Sędziowie w II Rzeczypospolitej*... S. 134.

З початком Другої світової війни у вересні 1939 р. Апеляційний суд у Львові припинив свою діяльність. Доля багатьох суддів виявилася трагічною – вони стали жертвами репресій спочатку радянського, а згодом нацистського окупаційного режиму. Радянська судова система передбачала дещо інший підхід, передбачаючи існування т. зв. народних судів, окружних судів і Верховного суду республіки.

Отже, порядок формування Апеляційного суду, створеного 1919 р. у Львові, визначався законодавством Польської держави. Усіх суддів, а також Президента Апеляційного суду призначав президент держави за попереднім поданням міністра юстиції. Щоби посісти посаду судді претенденти повинні були володіти юридичною освітою, відповідними знаннями і стажем роботи. Попри значний відсоток українського населення у Львові і Галичині загалом, українці фактично були усунуті від роботи в Апеляційному суді.

Апеляційний суд у Львові був апеляційною інстанцією для окружних судів, а також здійснював судове управління на території свого округу, розглядав дисциплінарні справи суддів підзвітного округу, виступав із юридичними роз'ясненнями складних у суперечливих питань тощо. Компетенція Апеляційного суду у Львові, в адміністративному відношенні, поширювалася на три воєводства Східної Галичини – Львівське, Тернопільське і Станіславівське, роблячи цей апеляційний округ одним із найбільших у тогочасній Польській державі.

3.3. Структура та керівництво Львівського апеляційного суду

Апеляційний суд у Львові був колегіальним органом, структуру якого визначено, як й інших подібних судових органів, законодавством, розпорядженнями президента і Міністерства юстиції Польщі. Структура Апеляційного суду у Львові передбачала посади президента, віце-президента (теоретично, допускалася можливість і двох віце-президентів), судових

радників, секретарів, ад'юнктів-секретарів, помічників, канцеляристів³⁷³. Кількість суддів у різні роки існування Апеляційного суду була неоднаковою (більше 20-ти), так само як і коливалася кількість допоміжних судових працівників (канцеляристів, урядників, помічників, офіціалів)³⁷⁴.

Апеляційний суд у Львові поділявся на відділи: 1) президіальний, який керував діяльністю суду і розглядав загальні питання (у складі президії працювало чимало службовців та суддів, які отримували завдання відповідно до їхньої компетенції – правила внутрішнього трудового розпорядку, охорона праці, охорона суду тощо); 2) перший цивільний відділ розглядав справи, що стосувалися державної скарбниці, апеляції на вироки Львівського, Золочівського і певний час Станіславівського окружних судів; 3) другий цивільний відділ розглядав апеляції на вироки окружних судів Львівського апеляційного округу та справи господарських монополій; 4) відділ кримінальних справ; 5) дисциплінарний відділ для суддів і прокурорів; 6) дисциплінарна комісія для службовців, допоміжного персоналу; 7) дисциплінарна комісія для службовців в'язниць; 8) судовий слідчий відділ у справах особливого значення; 9) персональне бюро³⁷⁵.

Також при Апеляційному суді діяв колегіальний орган – Загальні збори суддів, на яких обирався дисциплінарний суд для суддів, вносилися рекомендації стосовно рекомендацій на посади суддів³⁷⁶. Значну роль в структурі апеляційного суду відігравала канцелярія, працівники якої стежили за документообігом. Після звершення термінів оскарження апеляції окружні

³⁷³ Czerwiński A. *Ustrój sądów powszechnych wedle rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 6-go lutego 1928 r.* Lwów: Nakł. Zrzeszenia Sędziów i Prokuratorów R. P. we Lwowie, 1928. S. 18.

³⁷⁴ ЦДІАУЛ, ф. 205, оп. 1, спр. 2442 (Штатний розподіл у Львівському апеляційному суді, 1930–1931 рр.), арк. 7–9.

³⁷⁵ *Учреждения Западной Украины до воссоединения ее в едином Украинском Советском Социалистическом Государстве. Справочник.* Львов: Издательство Львовского государственного университета, 1955. С. 75–85.

³⁷⁶ Гловацький І. *Українські адвокати у політичних судових процесах у Східній Галичині (1921–1939 рр.)...* С. 62.

суд передавали до канцелярії апеляційного суду у Львові розглянуті справи (згідно з вимогою ст. 405 Цивільного кодексу)³⁷⁷.

При Апеляційному суді у Львові, як і при інших апеляційних судах Польської держави, функціонувала прокуратура (*Prokuratura sądu apelacyjnego we Lwowie*), заснована декретом польського уряду від 8 лютого 1919 р. Прокурорів при апеляційних судах призначав президент Польщі і вони підпорядковувалися Міністрові юстиції, який одночасно виступав генеральним прокурором. Повноваження прокуратури регулював Закон від 31 липня 1919 р. До компетенції прокурорів належав захист приватно-правових і публічних інтересів держави, церковного майна тощо³⁷⁸. Прокуратура Апеляційного суду стежила за виконанням законів в інтересах Польської держави, а її організація була врегульована в результаті ухвалення Закону про судоустрій 1928 р. Здебільшого прокурорами призначали осіб польської національності, про що красномовно свідчить статистика: станом на 1923 р. із 304 прокурорів в Польщі тільки 12 були не римо-католицького віросповідання і були закріплені лише при окружних судах; при апеляційних судах призначалися лише поляки³⁷⁹.

Першим прокурором Апеляційного суду у Львові, упродовж 1919–1929 рр., був Тадеуш Маліна (1856–1933), колишній цісарсько-королівський радник імператорського двору (з 1913 р.). У кар'єрному резюме цього юриста значиться робота судовим ад'юнктом у Перемишлі, заступником державного прокурора Золочівського суду, заступником Старшого прокурора у Львові (з 1897 р.). У червні 1898 р. Т. Маліна отримав почесне звання крайового судового радника, працюючи у наступні роки почергово у Крайовому і Вищому крайовому суді Львова³⁸⁰. У 1913 р. після нетривалої роботи у

³⁷⁷ *Kodeks postępowania cywilnego z orzecnictwem Sądu Najwyższego i Sądów Apelacyjnych nowymi ustawami, okólnikami i rozporządzeniami Min. Sprawiedliwości, Komunikacji oraz Skarbu*. Ukl. Bronisław Feller. Kraków: Nakł. Wyd-wa Ustawy Stemplowej i Kodeksu Postępowania Cywilnego, 1938. S. 402–403.

³⁷⁸ Buczyński K., Sosnowski P. *Prokuratoria generalna. 200 lat tradycji jchrony dobra publicznego*. Warszawa: Wydawnictwo Sejmowe, 2016. S. 119.

³⁷⁹ Гловацький І. *Українські адвокати у політичних судових процесах у Східній Галичині (1921–1939 рр.)*... С. 70.

³⁸⁰ Kotliński T. *Zwierzchnicy sądownictwa galicyjskiego*. Przedmowa Stanisław Dąbrowski. Warszawa: Redakcja "Palestry", 2013. S. 61.

Найвищому трибуналі юстиції у Відні, Т. Маліну призначили Старшим прокурором при Вищому крайовому суді у Львові. З розпадом імперії Габсбургів його досвід знадобився вже на посаді прокурора Апеляційного суду Львова (обіймав цю посаду до 1928 р.). Помер Т. Маліна у Львові, похований на Личаківському цвинтарі³⁸¹.

Крім прокуратури при Апеляційному суді у Львові, 28 серпня 1919 р. було створено окремий відділ Генеральної прокуратури по вул. Романовича (інший створений у Кракові). Відділом керував начальник, а згодом президент. Першим керівником відділу Генеральної прокуратури Польщі у Львові був Кароль Мар'ян Енгель (1919–1922), а його наступником – випускник юридичного факультету Львівського університету Віктор Гамерський (1923–1939)³⁸². Створенням окремих відділів Генеральної прокуратури – не при апеляційних судах – польська влада намагалася поставити собі їх на службу і використовувати для політичних цілей.

1 травня 1919 р. Міністерство юстиції Польщі видало загальну інструкцію, якою впроваджувала 6-годинний робочий день – від понеділка до п'ятниці (з 9.00 до 15.00) і в суботу 4-годинний робочий день (з 9.00 до 13.00). Зважаючи на такий розпорядок дня, суди не встигали розглянути вчасно справи, не кажучи вже про підготовчу бюрократичну роботу. Це зумовило звернення Президента Львівського апеляційного округу до Міністерства юстиції із закликом врегулювати це питання³⁸³. Тільки 23 березня 1928 р. Рада Міністрів затвердила попередній припис Міністерства юстиції, який дозволяв, там де існувала відповідна традиція (землі колишньої Австро-Угорщини), суддям працювати 7 годин у робочі дні і 5,5 годин у суботу. Відтак Президент Апеляційного суду у Львові додатково

³⁸¹ *Czasopismo Sędziowskie*. Organ oddziału Lwowskiego zrzeszenia sędziów i prokuratorów RzPłteż Polskiej. 1933. Wresień – Październik. Nr. 5.

³⁸² Buczyński K., Sosnowski P. *Prokuratoria generalna. 200 lat tradycji jchrony dobra publicznego*. Warszawa: Wydawnictwo Sejmowe, 2016. S. 123.

³⁸³ ЦДІАУЛ, ф. 205, оп. 1, спр. 6 (Відозва Президента Апеляційного суду у Львові від 6.V.1919 р.), арк. 38.

регулював питання робочого дня в судах підзвітному йому округу і прокуратурі своїми обіжниками³⁸⁴.

Кандидат на посаду президента апеляційного суду мав мати стаж щонайменше дев'ять років суддівської або прокурорської роботи чи тринадцять з половиною років в адвокатурі³⁸⁵. Президентом апеляційного суду могли обрати також особу, яка щонайменше три роки очолювала окружний суд³⁸⁶. Президент апеляційного суду зі стажем не менше дванадцяти років мав право претендувати на посаду президента Найвищого суду Польщі³⁸⁷.

Спосіб обрання кандидатів на посади президента і віце-президента апеляційних (подібно й окружних) судів регулювало окреме розпорядження Міністра юстиції від 4 березня 1930 р.³⁸⁸. Згідно з цим документом кандидатів на вакантні посади віце-президентів апеляційних судів (на тих самих умовах і президентів окружних судів) Міністрові юстиції представляв президент апеляційного суду. Подання на посаду президента апеляційного суду безпосередньо вносив Міністр юстиції. Призначений віце-президент апеляційного суду зобов'язувався упродовж 14-ти днів зголоситися до призначеного суду і приступити до роботи (починаючи з 1932 р. термін міг бути скорочений)³⁸⁹. Якщо з певних причин цього не відбулося, Міністерство юстиції володіло правом уневажнити попереднє рішення. Обіймаючи керівну посаду, суддя Апеляційного суду обов'язково складав присягу³⁹⁰.

Президент Апеляційного суду забезпечував організаційне керівництво судом. До обов'язків президента апеляційного суду належало: забезпечення

³⁸⁴ ЦДІАУЛ, ф. 205, оп. 1, спр. 6 (Обіжники Міністерства юстиції і голови Апеляційного суду про встановлення робочого дня в судах і прокуратурі, 1919–1939 рр.), арк. 2–7.

³⁸⁵ Олійник Ю. В. Структура та керівництво Львівського апеляційного суду (1919–1939 рр.). *Науково-практичний господарсько-правовий журнал «Підприємство, господарство і право»*. Київ, 2019. Вип. 7(281). С. 153.

³⁸⁶ Czerwiński A. *Ustrój sądów powszechnych wedle rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 6-go lutego 1928 r.* Lwów: Nakł. Zrzeszenia Sędziów i Prokuratorów R. P. we Lwowie, 1928. S. 18.

³⁸⁷ Materniak-Pawłowska M. Zawód sędziego w Polsce w latach 1918–1939. *Czasopismo prawno-historyczne*. 2011. Tom LXIII. Zeszyt 1. S. 85.

³⁸⁸ *Dziennik Urzędowy Ministerstwa Sprawiedliwości*, 1930 r., Nr 17, poz. 134.

³⁸⁹ *Dziennik Urzędowy Ministerstwa Sprawiedliwości*, 1932 r., Nr 73, poz. 661.

³⁹⁰ *Księga Pamiątkowa ku uczczeniu pięćdziesięcioletniego jubileuszu pracy sędziowskiej Prezesa Lwowskiego Sądu Apelacyjnego Adolfa Czerwińskiego*. Lwów, 1926. S. 51.

належного і своєчасного розгляду справ, рівномірний і предметний розподіл праці поміж судьями. Президент Апеляційного суду також складав план роботи на рік і відсилав його до Варшави³⁹¹. Президент відповідав також за розгляд кореспонденції, роботу допоміжного апарату, передання розглянутих справ в архів. За виконану роботу президент звітував перед Найвищим судом³⁹².

Президент апеляційного суду здійснював адміністративний контроль над гродськими й окружними судами у підвладному окрузі³⁹³. Він також володів правом вимагати усунення невідповідностей в їхній роботі. У разі виявлення правових відхилень у роботі судді нижчої інстанції, президент апеляційного суду мав право ініціювати дисциплінарне розслідування³⁹⁴.

Водночас Президент Апеляційного суду був ключовою фігурою в комунікації з Міністерством юстиції. 8 серпня 1935 р. Міністр юстиції звернувся до очільників апеляційних судів у Польщі із зверненням щодо необхідності вивчення ситуації навколо практичних недоліків ухваленого цивільного кодексу: “Міністерство просить... про зібрання з судів підлеглого йому округу відповідного матеріалу, який складає істотну вагу”³⁹⁵. В окремих випадках Президент Апеляційного суду видавав роз’яснення (*okolniki*) щодо трактування тих чи інших юридичних норм. Кількість таких роз’яснень суттєво зросла із впровадженням нових кодексів – цивільного і кримінального. Наприклад, 25 вересня 1936 р. М. Збровський видав роз’яснення щодо винесення судами вироків³⁹⁶.

³⁹¹ ЦДІАУЛ, ф. 205, оп. 1, спр. 341 (Касації Львівського апеляційного суду у Верховний суд у Варшаві на вироки цивільних і кримінальних справ у 1935–1939 рр.), арк. 21–23.

³⁹² ЦДІАУЛ, ф. 205, оп. 1, спр. 296 (План роботи Апеляційного суду у Львові на 1933 р.), арк. 1–5.

³⁹³ *Ustawa o postępowaniu karnem obowiązująca w ziemiach Rzeczypospolitej należących przedtem do B. zaboru austriackiego z 23 maja 1873: Z wszystkimi uzupełniającymi ją ustawami tak B. zaboru jak i Rzeczypospolitej Polskiej; Z powołaniem orzeczeń Sądu najwyższego w Warszawie, jak i B. Najwyższego trybunału kasacyjnego w Wiedniu*. Oprac. Kazimierz Konstanty Angerman. Warszawa: Nakł. Księg. Hoesicka, 1924. S. 23.

³⁹⁴ Materniak-Pawłowska M. Zawód sędziego w Polsce w latach 1918–1939. *Czasopismo prawno-historyczne*. 2011. Tom LXIII. Zeszyt 1. S. 100.

³⁹⁵ Łyszczek R. Wpływ regulacji prawnych państw zaborczych dotyczących organów egzekucji sądowej na zunifikowane ustawodawstwo polskie w okresie II Rzeczypospolitej – wybrane zagadnienia. *Krakowskie studia z historii państwa i prawa*. Pod redakcją W. Uruszczaka i D. Malec. Tom 2. Kraków: W-wo Uniwersytetu Jagiellońskiego, 2008. S. 251.

³⁹⁶ *Czasopismo sędziowskie*. Organ oddział Lwowskiego zrzeszenia sędziów i prokuratorów Rzpltej Polskiej. Listopad-grudzień 1936. S. 325.

Процесуальні повноваження Президента апеляційного суду були прописані в кримінальному і цивільному кодексах. Президент апеляційного суду визначав суддю, який розглядатиме ту чи іншу справу і встановлював терміни розгляду згідно із законодавством. Стаття 403 Цивільного кодексу передбачала право для Президента суду повертати на доопрацювання апеляційну скаргу (в межах тижня) або ж відмовляти у її прийнятті у випадку порушення часових термінів³⁹⁷.

Таблиця 4. Керівники Апеляційного суду у Львові (1919–1939 рр.)

<i>Президент</i>	<i>Роки на посаді</i>	<i>Віце-президент</i>	<i>Роки на посаді</i>
Адольф Червінський (<i>Czerwiński</i>)	1919– 1929	Владзімеж Лучкевич (<i>Łuczkiewicz</i>) Станіслав Обертинський (<i>Obertyński</i>) Антоній Старкевич (<i>Starkiewicz</i>) Чеслав Вуйціцький (<i>Wójcicki</i>)	1919–1922 1922 1922–1927 1927–1929
Чеслав Вуйціцький (<i>Wójcicki</i>)	1929– 1932	Станіслав Яніцький (<i>Janicki</i>)	1930–1931
Конрад Юзеф Зелінський (<i>Zieliński</i>)	1932– 1935	Чеслав Вуйціцький (<i>Wójcicki</i>)	1932
Мар'ян Збровський (<i>Zbrowski</i>)	1935– 1937	Владислав Маркевич (<i>Markiewicz</i>) Ян Міхал Бейнорович (<i>Beynarowicz</i>)	1930–1934 1934–193?

³⁹⁷ *Kodeks postępowania cywilnego z orzecznictwem Sądu Najwyższego i Sądów Apelacyjnych nowymi ustawami, okólnikami i rozporządzeniami Min. Sprawiedliwości, Komunikacji oraz Skarbu.* Ukl. Bronisław Feller. Kraków: Nakł. Wyd-wa Ustawy Stemplowej i Kodeksu Postępowania Cywilnego, 1938. S. 397.

Станіслав Дембіцький (<i>Dębicki</i>)	1937– 1939	Станіслав Зубрицький (<i>Zubrzycki</i>) Владислав Фургальський (<i>Furgalski</i>)	1937–1938 1938–1939
--	---------------	---	----------------------------

Першим президентом Апеляційного суду у Львові (водночас останнім президентом Вищого крайового суду) був уродженець Медині на Станіславівщині Адольф Червінський* (1852–1937), кавалер ордену Леопольда, таємний радник імператорського двору (отримав це звання напередодні 1914 р.)³⁹⁸. У галузі юриспруденції А. Червінський розпочав працювати у 1876 р.; як суддя почав працювати у повітовому суді Радехова. Через п'ять років перебрався до Відня, де виконував функції секретаря при Найвищому судовому і касаційному трибуналі. Після цього він влаштувався на роботу в прокуратурі – спочатку у Сяноку, згодом у Львові, і, нарешті, в Стрию. У 1907 р. А. Червінського призначили головою окружного суду у Самборі, а невдовзі – Тернополі. У 1910 р. імператор призначив його суддею Вищого крайового суду у Львові, а через два роки – Президентом цього суду (залишався на чолі суду до кінця існування Австро-Угорської монархії)³⁹⁹.

У травні 1917 р. А. Червінського відзначили Воєнним хрестом I класу за заслуги в період війни, зокрема в сфері цивільного судочинства. Після створення Польської держави А. Червінський став першим Президентом новоствореного Апеляційного суду у Львові. Він не приховував свого задоволення з того, заявляючи: “Почуваюся щасливим, що дано бути першим президентом Апеляційного суду у Львові у відродженій Польщі і закладати підвалини під будівлю польського судівництва”⁴⁰⁰. Обійнявши посаду

* Попри греко-католицьке віросповідання, вважав себе поляком.

³⁹⁸ Kotliński T. *Zwierzchnicy sądownictwa galicyjskiego*. Przedmowa Stanisław Dąbrowski. Warszawa: Redakcja “Palestry”, 2013. S. 48–49.

³⁹⁹ *Gazeta Lwowska*. 1929, 11 października. Nr. 234.

⁴⁰⁰ *Czasopismo sędziowskie*. Organ oddział Lwowskiego zrzeszenia sędziów i prokuratorów Rzpltej Polskiej. Lipiec-sierpień 1937. S. 174.

Президента Львівського апеляційного суду, А. Червінський видав розпорядження, яким визнавалися нечинними рішення судових інстанцій ЗУНР, що були прийняті на підставі українських законів, звільнив з посад суддів, призначених західноукраїнською владою⁴⁰¹.

Червінського небезпідставно називали “творцем польського судівництва”. Про авторитет цього судді в середовищі львівських юристів свідчить факт ювілейного відзначення його 50-річчя суддівської діяльності⁴⁰². У 1929 р. він отримав почесне звання доктор Honoris causa Львівського університету⁴⁰³. Того ж року, 22 червня, у великій залі кримінального відділу Апеляційного суду у Львові А. Червінському влаштували урочисті проводи з посади. Крім суддів Апеляційного суду, були присутні президенти окружних і гродських судів львівського апеляційного округу. У своєму виступі А. Червінський закликав суддів докласти всіх зусиль аби на майбутнє зберегти незалежність судової гілки влади⁴⁰⁴.

А. Червінський, крім практичної роботи, підкреслював важливість наукових досліджень у сфері правознавства, твердячи, що особисто щасливий, коли займається наукою⁴⁰⁵. Він автор низки правничих досліджень, як-от: “*Ustrój sądów powszechnych wedle rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 6-go lutego 1928 r. Dz. Ust. nr 12 poz. 93: odczyt wygłoszony przez autora w Polskim Tow. Prawniczym we Lwowie w dn. 2 i 9 marca 1928 roku*” (1928), “*Postępowanie karne przed sądem pierwszej instancji: wedle Kodeksu postępowania karnego z dnia 19-go marca 1928 r. nr. 33, poz. 313 dz. u. Rz. P.*” (1929), “*O dowodach wedle Kodeksu Postępowania Cywilnego: z 29 listopada 1930, Nr. 83, poz. 651 Dz. U. R. P.*” (1931), “*Problem*

⁴⁰¹ Білостоцький С. Судова влада Львова міжвоєнного періоду у спогадах львів'ян-емігрантів. *Вісник Львівського університету. Серія історична*. 2019. Спецвипуск. – С. 340.

⁴⁰² ЦДІАУЛ, ф. 205, оп. 1, спр. 2368 (Доповідні записки та листування про святкування 50-річного ювілею діяльності голови Апеляційного суду у Львові Адольфа Червінського, 1925–1926 рр.), арк. 5–8.

⁴⁰³ *Czasopismo sędziowskie*. Organ oddział Lwowskiego zrzeszenia sędziów i prokuratorów Rzpltej Polskiej. Lipiec-sierpień 1937. S. 173.

⁴⁰⁴ Kotliński T. *Zwierzchnicy sądownictwa galicyjskiego*. Przedmowa Stanisław Dąbrowski. Warszawa: Redakcja “Palestry”, 2013. S. 52.

⁴⁰⁵ *Czasopismo sędziowskie*. Organ oddział Lwowskiego zrzeszenia sędziów i prokuratorów Rzpltej Polskiej. Lipiec-sierpień 1937. S. 175.

unifikacji osobowego prawa małżeńskiego w Polsce” (1936). Похований А. Червінський на Личаківському цвинтарі у Львові⁴⁰⁶.

У час, коли А. Червінський очолив Апеляційний суд у Львові, віце-президентом наприкінці 1919 р. був призначений відомий юрист Владзімеж Лучкевич (1861–1935). Уродженець Львова, В. Лучкевич закінчив юридичний факультет Львівського університету. Починаючи з 1881 р. відбував практику у Львівському крайовому суді. Як самостійний суддя розпочав працювати у повітовому суді Бурштина, а 1900 р. був переведений до Львова, де очолив Крайовий суд (очолював до 1918 р.). Після завершення українсько-польської війни (1918–1919) В. Лучкевич був призначений першим Президентом окружного суду у Львові. Саме з цієї посади його перевели на посаду віце-президента Апеляційного суду у Львові⁴⁰⁷.

Наступником А. Червінського у 1929 р. став колишній віце-президент Апеляційного суду Чеслав Вуйціцький. Свою суддівську кар’єру він починав у Підгайцях і Перемишлянах, згодом працював прокурором в Самборі, і, нарешті, упродовж 1902–1924 рр. – заступником президента окружного суду в Самборі. Чи не найвищим досягненням стало короткочасне призначення до Найвищого суду у Варшаві. Саме йому довелося зіткнутися з труднощами, пов’язаними із перебудовою судової системи, впровадження нових кодексів і законодавчих новел, економічні труднощі, пов’язані з господарською кризою 1929 р.⁴⁰⁸.

Упродовж 1932–1935 рр. президентом Апеляційного суду у Львові був Конрад Юзеф Зелінський (1884–1959), полковник Війська Польського, доктор права. Суддівську кар’єру розпочинав у Кракові, а з червня 1919 р. приєднався до польської армії. Починаючи з 1923 р. розпочав працювати в одному з департаментів Міністерства юстиції. У 1927 р. призначений

⁴⁰⁶ Medyński A. Pustrowany przewodnik po cmentarzu Łyczakowskim [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.lwow.home.pl/lycz.html> [10.12.2018].

⁴⁰⁷ Kotliński T. *Zwierzchnicy sądownictwa galicyjskiego*го Przemowa Stanisław Dąbrowski. Warszawa: Redakcja “Palestry”, 2013. S. 63.

⁴⁰⁸ Ustapienie zastużonego członka Zarządu Czesława Woycickiego. *Czasopismo Sędziowskie*: organ Oddziału Lwowskiego Zrzeszenia Sędziów i Prokuratorów Rzpltej Polskiej. R. 7, nr 2 (marzec-kwiecień 1933). S. 64–65.

прокурором при окружних військових судах, а з 1932 р. призначений президентом Апеляційного суду у Львові⁴⁰⁹. З його призначенням понад триста суддів із Львівського апеляційного округу були переведені на роботу у західну частину Польщі, а багато політичних справ стали вирішуватися за вказівкою з Варшави⁴¹⁰. У 1935 р. через непорозуміння з Міністром юстиції Чеславом Міхалковським К. Зелінський був відкликаний з посади Президента Апеляційного суду у Львові і через два роки вийшов на пенсію⁴¹¹.

Відзначимо, що після призначення нового Президента Апеляційного суду відбувалося формальне передання справ новому керівникові Президент Апеляційного суду складав план роботи рік і відсилав його до Варшави⁴¹². Наступний після К. Зелінського Президент Апеляційного суду у Львові – Мар'ян Збровський (1872–1944) був польським поетом і юристом, однак не мав такого авторитету, як А. Червінський. Значною мірою М. Збровського можна вважати перехідною фігурою в Апеляційному суді Львова. Після звільнення з посади через вихід на пенсію⁴¹³ він був призначений писарем при відділі іпотечного окружного суду у Лодзі.

Останнім президентом Апеляційного суду у Львові був Станіслав Дембіцький (1891–1940) – юрист, адвокат, прокурор, суддя. Уродженець Келць, він навчався на юридичному факультеті Московського університету. З вересня 1917 р. розпочав роботу в суді міста Кельці, де згодом став заступником прокурора округу. З 1919 р. працював суддею в Замосці, згодом призначався окружним прокурором у Вільно і Гродно. Починаючи з 1931 р. С. Дембіцький був прокурором Львівського округу, а у серпні 1937 р. президентом Польщі Ігнацієм Мосціцьким призначений президентом Апеляційного суду у Львові. З початком Другої світової війни був

⁴⁰⁹ *Wschód: Prasowa Agencja Informacyjna*. 1934, R. 3, nr. 613–763 (lipiec-grudzień).

⁴¹⁰ Білостоцький С. Судова влада Львова міжвоєнного періоду у спогадах львів'ян-емігрантів. *Вісник Львівського університету. Серія історична*. 2019. Спецвипуск. С. 348.

⁴¹¹ Kunret A. Pułkownik "Karola". *Miscellanea*. 1981. Rocznik XIII. S. 228.

⁴¹² ЦДАУЛ, ф. 205, оп. 1а, спр. 4669 (Акт передачі справ при зміні керівництва Апеляційного суду у Львові, 1935–1937 рр.), арк. 1–3.

⁴¹³ *Dziennik Urzędowy Ministerstwa Sprawiedliwości*, 1937 r., Nr 7, poz. 87–88.

заарештований радянським НКВС і вивезений на схід. Навесні 1940 р. був убитий енкаведистами у Харкові⁴¹⁴ (жертвою більшовиків також став віце-президент Апеляційного суду у Львові Владислав Фургальський).

Отже, основними структурними одиницями Апеляційного суду у Львові були відділи (президіальний, перший цивільний, другий цивільний, кримінальних справ, дисциплінарний, дисциплінарна комісія для службовців, допоміжного персоналу і для службовців в'язниць, судовий слідчий відділ у справах особливого значення). Також при суді функціонувала прокуратура. Апеляційний суд у Львові очолював Президент, а в штаті суду значилися віце-президент, судові радники, секретарі, ад'юнкти-секретарі, помічники, канцеляристи тощо. Упродовж 1919–1939 рр. Президентами Апеляційного суду у Львові по чергово були п'ятеро суддів, які займалися організацією роботи суду, забезпечення належного і своєчасного розгляду справ, рівномірний і предметний розподіл праці поміж суддями.

Висновки до розділу 3.

Система права і правових відносин у Польській державі після Першої світової війни певний час залишалася еkleктичною, оскільки у різних регіонах держави функціонували норми німецького, російського і австрійського права. Зокрема, у Галичині впродовж десяти років послуговувалися австрійськими нормами права і судочинства. В процесі кодифікації права у Польщі, починаючи з 1919 р., помітну роль відіграли львівські правники, професори Львівського університету (як в цивілістиці, так і в криміналістиці). Становлення і розвиток власне польської судової системи було врегульовано в двох польських Конституціях 1921 і 1935 рр. Велике значення мало видання у 1928 р. Закону про судоустрій (набув чинності 1929 р.), який уніфікував судову систему міжвоєнної Польщі. Саме

---

⁴¹⁴ *Księga Cmentarna Polskiego Cmentarza Wojennego*: Charków. Rada Ochrony Pamięci Walk i Męczeństwa. Warszawa: Oficyna Wydawnicza RYTM, 2003. S. 91.

цей закон остаточно встановив судову систему в держав: гродські (повітові), окружні, апеляційні суди та Найвищий суд у Варшаві.

Апеляційний суд у Львові, як колегіальний орган, був створений у 1919 р., будучи правонаступником Вищого крайового суду. Він складався з декількох структурних частин, зокрема президії, цивільного сенату, кримінального сенату, дисциплінарної комісії для судових службовців, фінансового відділу з канцелярією. До структури суду належала також прокуратора, керівник якої звітував перед Апеляційним судом у Львові. Його повноваження поширювалися на судовий округ, один з найбільших у державі, що охоплював три воєводства – Львівське, Тернопільське і Станіславівське. За час існування Апеляційного суду у Львові територія його правочинності майже не змінилася, за винятком, коли відбувалося розділення існуючих окружних та повітових судів і створення нових судів. Утім, юрисдикція окружних й апеляційних судів не завжди співпадала з межами адміністративних одиниць. Загалом, підзвітними Апеляційному судові у Львові виступали сім окружних судів.

Структура Апеляційного суду у Львові передбачала посади президента, віце-президента, судових радників, секретарів, секретарів-ад'юнктів-канцеляристів тощо. У керівництві суду, як зрештою і серед усіх працівників Апеляційного суду у Львові, абсолютно переважали поляки. При формуванні суддівського корпусу Львівського апеляційного суду, важливим критерієм була політична благонадійність, що проявлялося у призначенні та переведенні суддів на інше місце роботи (або відправлення на пенсію). Суддів Апеляційного суду, до яких існували чіткі кваліфікаційні вимоги, за поданням міністерства юстиції призначав особисто президент держави.

Апеляційний суд у Львові був відповідальним за адміністрування у своєму судовому окрузі, здійснення перевірки в судах нижчих інстанцій, притягнення до відповідальності суддів і судових службовців через дисциплінарні порушення, організації та реорганізації судових органів першої і другої інстанцій. Апеляційний суд також займався номінуванням і

переведенням суддів з одного в інший суд, стежив за дотриманням законодавства судами нижчих інстанцій, регулював території судових округів (остаточне рішення все ж було за Найвищим судом у Варшаві і Міністерством юстиції), приймав звіти про кількість розглянутих справ судами нижчих інстанцій.

До компетенції Вищого крайового суду у Львові належало вирішення суперечок між окружними судами стосовно їхньої компетенції, розгляд політичних справ, перегляд майнових суперечок, питань спадщини, відшкодування шкоди і т.п. При Апеляційному суді у Львові існувала прокуратура і Дисциплінарна комісія (як правило, очолював особисто президент суду), яка займалася розглядом справ про звинувачення суддів, нотаріусів, судових і службовців в'язниці у зловживаннях владою, службовим становищем, порушенні судового статуту і судової дисципліни, неправильному винесенні вироків.

Розділ 4.

СУДОВА ПРАКТИКА ЛЬВІВСЬКОГО АПЕЛЯЦІЙНОГО СУДУ (1919–1939 рр.)

4.1. Порядок розгляду справ в Апеляційному суді Львова

Як відомо, головна мета й завдання судочинства полягає в організації процесу в такий спосіб, щоби в підсумку відбулося справедливе вирішення справи в суді як з точки зору інтересів сторін, так і з точки зору норм чинного права. Оскільки закон формально ставив сторони у рівне становище, то та сторона, яка залишилася незадоволеною результатом рішення суду першої інстанції володіла правом подавати апеляцію до суду вищої інстанції⁴¹⁵.

Апеляція (*appellation* – звернення) – це оскарження рішень (вироків, ухвал) суду нижчої інстанції перед судом вищої інстанції у цивільних і кримінальних справах. Наявність апеляційного провадження виступала важливим елементом і гарантією забезпечення справедливості того чи іншого судового рішення. Згідно із ст. 393 Цивільно-процесуального кодексу Польщі на вирокі окружних судів у цивільних справах передбачалася апеляція до Апеляційного суду, яку необхідно було подати у двотижневий термін⁴¹⁶. Строки подання апеляції у більшості тогочасних європейських країнах були подібними. Натомість, у чинному Цивільному процесуальному кодексі України передбачено, що апеляційна скарга на рішення суду подається упродовж десяти днів з дня його проголошення. Водночас, апеляційна скарга на ухвалу суду першої інстанції подається упродовж п'яти днів з дня отримання копії ухвали⁴¹⁷.

---

⁴¹⁵ Бойко І. *Історія правового регулювання цивільних, кримінальних та процесуальних відносин в Україні (IX–XX ст.): навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів*. Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2014. С. 727.

⁴¹⁶ *Kodeks postępowania cywilnego z dnia 1 grudnia 1932. Dziennik Ustaw. 1932. Poz. 934. Nr. 112. S. 2411.*

⁴¹⁷ *Цивільний процесуальний кодекс України: чинне законодавство із змінами та доповненнями (відповідає офіційному текстові)*. Київ: Алерта; ЦУЛ, 2011. С. 102.

Апеляційний суд у Львові розглядав апеляційні подання на рішення повітових судів (всього бл. 120 судів округу) у третій та остаточній інстанції, а у випадку оскарження рішень окружних судів (всього 11 судів) – у другій інстанції (третьою інстанцією в такому разі вважався Найвищий суд у Варшаві; після набрання чинності нового Цивільно-процесуального кодексу Польщі при Найвищому суді було створено цивільну палату, яка розглядала справи з львівського апеляційного округу)⁴¹⁸.

Подати апеляцію до Апеляційного суду у Львові штовхало передусім прагнення тієї чи іншої процесуальної сторони виправити рішення на свою користь. Причому траплялися випадки, коли апеляції подавали і без великої надії на успішний розгляд справи. Наведемо, як приклад, уривок із спогадів авторитетного львівського адвоката Степана Шухевича, який відверто розмірковував щодо однієї справи, яку вів (стилістику викладу збережено): “Завтра є послідній день до внесення подання (мається на увазі апеляційне подання – *авт.*). До суду увійде доперва в суботу. Заки розглянуть пошту, предсідник піде на обід. У неділю не буде в суді, проте дістане до рук доперва в понеділок, а в понеділок зачиняється розправа. Цей внесок мусить піти до президії апеляційного суду для полагодження. Вони його відкинуть, але все ж добре в ряди противника впроваджувати замішання, а може, будуть боятися, що може-може, найвищий суд в дорозі касації признає нам рацію. Не маю надії, аби то нам щось допомгло, але купити – не купити, а поторгувати можна”⁴¹⁹. Тобто, як бачимо, апеляцію могли трактувати і як останню надію на виправлення рішення суду нижчої інстанції.

У випадках оскарження судового вироку Апеляційний суд у Львові перевіряв рішення суду першої інстанції: залишав у силі, частково задовольняв або скасовував його. Як вища судова інстанція, він мав право передати справу на повторний розгляд у той самий суд, який уже розглядав цю справу, або ж в інший суд тієї ж інстанції в межах львівського

---

⁴¹⁸ Kodeks postępowania cywilnego z dnia 1 grudnia 1932. *Dziennik Ustaw*. 1932. Poz. 934. Nr. 112. S. 2411.

⁴¹⁹ Шухевич С. *Моє життя. Спогади*. Лондон: Видання української видавничої спілки, 1991. С. 550.

апеляційного округу. Згідно норм процесуального права суб'єктами апеляційного розгляду вважалися ті ж сторони, що й під час розгляду справи в першій інстанції. Суб'єкти апеляційного поділялися на активних (ті, які прагнули домогтися перегляду рішення суду першої інстанції) і пасивних (ті, проти яких був спрямований перегляд рішення). Активними суб'єктами могли виступати, як позивач, так і відповідач, залежно від того, хто з них домагався перегляду конкретної справи⁴²⁰. Могли бути присутні на розгляді апеляції і треті особи, що вступили в процес на боці позивача чи відповідача. Такі випадки мали місце, коли справа стосувалася певного підприємства, діяльність якого зачіпала інтереси багатьох осіб⁴²¹.

Апеляцію, як правило, подавала сторона, котра вважала, що її законні права та інтереси порушені; натомість сторона, клопотання якої повністю задовольнив суд першої інстанції, не могла подавати апеляцію. Водночас, коли скарга у суді першої інстанції була задоволена частково, законодавство залишало можливість подавати апеляцію і другій стороні процесу. Законодавство передбачало реалізацію цього права також упродовж двох тижнів (згідно із ст. 397 Цивільно-процесуального кодексу)⁴²². Така апеляція отримала назву "взаємної", хоч ст. 404 не подавала такої дефініції і здебільшого термін вживали неофіційно⁴²³. З метою порівняння, зупинимося на порядку подання апеляційної скарги в сучасній Україні. Отже, апеляційна скарга подається апеляційному суду через суд першої інстанції, який виніс оскаржене судове рішення у цивільній справі. Відтак, суд першої інстанції на наступний день після закінчення строку для подання апеляційної скарги надсилає її разом зі справою до апеляційного суду⁴²⁴. Водночас, у випадку

⁴²⁰ Яковлів А. *Цивільний процес: курс лекцій*. Регенсбург; Мюнхен: Український технічно-господарський інститут, 1948. С. 56.

⁴²¹ ЦДІАУЛ, ф. 205, оп. 1, спр. 1931, т. 1–3 (Справа про передачу кредиторам майна нафтового товариства "Зегіль" у Надвірній у зв'язку з неспроможністю повернути заборгованості, 1924 р.), арк. 245.

⁴²² Kodeks postępowania cywilnego z dnia 1 grudnia 1932. *Dziennik Ustaw*. 1932. Poz. 934. Nr. 112. S. 2411.

⁴²³ Hrobni J. Analityczny rozbiór niektórych problemów z zakresu polskiej procedury cywilnej. *Czasopismo sędziowskie*. Organ oddziału Lwowskiego zreszenia sędziów i prokuratorów RzpltejPolskiej. 1932. Nr. 11–12. S. 277.

⁴²⁴ *Цивільний процесуальний кодекс України: чинне законодавство із змінами та доповненнями (відповідає офіційному текстові)*. Київ: Алерта; ЦУЛ, 2011. С. 104.

оскарження рішень у кримінальних справах, ст. 395 Кримінального процесуального кодексу України передбачає подання апеляції у такі терміни: 1) на вирок або ухвалу про застосування чи відмову у застосуванні примусових заходів медичного або виховного характеру – упродовж 30 днів з дня їх проголошення; 2) на інші ухвали суду першої інстанції – упродовж семи днів з дня їх проголошення; 3) на ухвалу слідчого судді – упродовж п'яти днів з дня її оголошення⁴²⁵.

У процесах перед Апеляційним судом у Львові в досліджуваний період з часу подання апеляційної скарги до її розгляду могло минути 3–4 тижні, а у т.зв. “арештантських справах” – 2–3 тижні. У випадках, коли конче необхідна була присутність трьох суддів, а не одного, на розгляд справи в Апеляційному судді потрібно було чекати від 1 до 3 місяців. Загалом, до винесення вироку могло пройти, причому не тільки у Львові, до чотирьох місяців⁴²⁶. Однак вивчення архівних справ, розглянутих Апеляційним судом у Львові свідчить, що чимало спроб розглядали (з періодичним переносом) по року, а то й більше (максимально, що нам траплялося – це до семи років)⁴²⁷. У контексті цього, зауважимо, що праця суддів апеляційного суду тривала 7 годин у будні дні (судові службовці – 8 годин) і 4 години в суботу (службовці аналогічно). Насправді, судді Апеляційного суду у Львові (як і їхні колеги з Варшави) працювали найдовше з-поміж суддів всіх інших апеляційних інстанцій – не менше 9-ти годин щоденно, що пояснюється значною завантаженістю⁴²⁸.

Згідно з даними загальної польської статистики за 1937 р. на одного апеляційного суддю припадало 335 справ у рік, на одного окружного суддю – 863; на одного повітового суддю – 2 700 справ. Ці показники були вищими за визначені Міністерством юстиції Польщі, в яких передбачалася норма для

⁴²⁵ *Кримінальний процесуальний кодекс України: чинне законодавство із змінами та доповненнями станом на 2 червня 2017 року: Офіційний текст*. Київ: Алерта, 2017. С. 197.

⁴²⁶ Krzyżanowski L. *Sędziowie w II Rzeczypospolitej. Okręgi apelacyjne: krakowski i katowicki*. Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, 2011. S. 176.

⁴²⁷ Див., наприклад, ЦДІАУЛ, ф. 205, оп. 1, спр. 1923 (Справа про обвинувачення адвоката у Львові Рапа Юзефа, судового асесора Хаєка Юзефа та ін. у шахрайстві, 1932–1939), арк. 120.

⁴²⁸ Krzyżanowski L. *Sędziowie w II Rzeczypospolitej. Okręgi apelacyjne...* S. 178.

судді Найвищого суду – 200–250 справ, апеляційного суду – 250–300 (з яких 150 апеляцій на рішення судів першої інстанції), окружного судді – 500–750 справ, повітового судді – 2500–3000 справ⁴²⁹. По Апеляційному суді Львова показники були вищими за середньостатистичні. Зростання кількості розглядуваних справ, а відповідно і зменшення часу на ретельне вивчення справи (помилки на стадії підготовки справи до слухання), елементарне перевантаження суддів через нестачу судових працівників і судів загалом, було однією з причин допуску судових помилок, виправляти які був суд вищої інстанції. Як слушно вважає дослідниця О. Липитчук, на якість судових постанов у першій інстанції впливали й недоліки в системі підготовки суддівських кадрів. Зокрема, підготовка юристів в тодішніх університетах проводилася без врахування нових суспільних викликів. Стан судової практики, яку відбували апліканти на суддівські посади, також не відповідав потребам підготовки висококваліфікованих суддів першої половини ХХ ст.⁴³⁰.

Межі апеляції встановлювалися вироком суду та апеляційною скаргою (подібно і в чинному українському законодавстві⁴³¹). Зміст судового вироку в його резолютивній частині, як правило, встановлював межі обсягу апеляції, за які Апеляційний суд не мав права вийти (звичайно, за умови, що при тому не порушено законодавство). Апеляційна скарга таким чином впливала на обсяг діяльності Апеляційного суду у Львові: звужувала його, коли йшлося про перегляд лише певної частини вироку суду першої інстанції, або розширювала його, коли йшлося про перегляд судового вироку цілком. Зважаючи на цей аспект, законодавство завжди чітко вимагало вказувати, щодо чого конкретно апелює та чи інша сторона процесу⁴³².

⁴²⁹ Krzyżanowski L. *Sędziowie II Rzeczypospolitej. Okręgi apelacyjne...* S. 173.

⁴³⁰ Липитчук О. Соціально-правові аспекти статусу суддів у міжвоєнній Польщі (1918–1939). *Вісник Львівського університету. Серія юридична*. 2015. Вип. 6. С. 159.

⁴³¹ *Кримінальний процесуальний кодекс України: чинне законодавство із змінами та доповненнями станом на 2 червня 2017 року: Офіційний текст*. Київ: Алерта, 2017. С. 200.

⁴³² Яковлів А. *Цивільний процес...* С. 58.

Після того як скарга потрапляла до Апеляційного суду, перед ним поставало завдання перевірити правдивість заявленого протесту проти судового вироку⁴³³. Розгляд і перевірку апеляційних вимог Апеляційний суд у Львові мав право проводити двома способами. *Перший спосіб*: на підставі поданого матеріалу перевірити оскаржений вирок суду та встановити, чи суд першої інстанції на підставі матеріалу, який був у його розпорядженні, правильно вирішив справу з матеріального і формального боку. У цій ситуації Апеляційний суд обмежувався тільки тим фактичним матеріалом, який слугував основою для оскарженого вироку та тими вимогами, які були заявлені в апеляції. В результаті такого розгляду суд підтверджував правоту суду першої інстанції, змінював вирок згідно до вимог, або повертав справу для поновного розгляду в суді першої інстанції. Діяльність Апеляційного суду у зазначених межах була лише контрольною (формальною) і, як правило, називалася неповною апеляцією. Це вид діяльності Апеляційного суду у Львові превалує у міжвоєнний період. *Другий спосіб*: Апеляційний суд не розглядав правильність вироку суду першої інстанції в тих межах, які визначені фактичним матеріалом, поданих сторонами, а виносив новий вирок по суті справи. Така діяльність Апеляційного суду нагадувала діяльність першої інстанції та називалася повною апеляцією⁴³⁴.

В апеляційному поданні були передбачені такі обов'язкові елементи, як 1) назва суду другої інстанції, до якої подавалася апеляція (в нашому випадку Апеляційного суду у Львові); 2) ім'я та прізвище особи, яка оскаржувала рішення суду першої інстанції; 3) посилання на рішення суду першої інстанції, що підлягало оскарженню; 4) юридичні підстави необхідності перегляду ухваленого судом рішення (скасування повністю чи частково); 5) подання фактів і процесуальних доказів, які підтверджували апеляційні вимоги тієї чи іншої сторони; підпис адвоката (як правило) чи сторони

⁴³³ Kodeks postępowania cywilnego z dnia 1 grudnia 1932. *Dziennik Ustaw*. 1932. Poz. 934. Nr. 112. S. 2411.

⁴³⁴ Яковлів А. *Цивільний процес...* С. 59.

цивільної справи⁴³⁵. Однією із складових апеляційної скарги було обґрунтування того, в чому полягала, на думку скаржника, незаконність чи необґрунтованість рішення. Йшлося і про неправильність установлення повітовим чи окружним судом обставин, які були важливими для конкретної справи (або неправильна оцінка доказів)⁴³⁶.

Апеляційна скарга у розглядуваний період мала відповідати чітко визначеним вимогам, зокрема: 1) зазначення чи апеляція спрямована проти всього вироку загалом, чи проти його певної частини; 2) викладення підстав апеляції з вказівкою на потребу долучення нових фактів і доказів, не долучених під час розгляду справи в окружному суді; 3) внесення про зміну вироку або його відхилення (згідно із ст. 395 Цивільно-процесуального кодексу Польщі)⁴³⁷. Якщо апеляційна скарга не відповідала вказаним вимогам і була подана з порушенням термінів подачі, її не приймали; натомість апеляційна скарга, підготовлена згідно усіх встановлених правил, приймалася до розгляду Апеляційним судом. Копія апеляційної скарги, як веліло законодавство, передавалася іншій стороні процесу⁴³⁸.

Про бажання скористатися апеляцією стороні процесу необхідно було заявити до суду першої інстанції, який розглядав конкретну цивільну справу. У випадку протермінування строку апеляційного оскарження, суд першої інстанції, як йшлося вище, відхиляв апеляційне подання. Суддя суду першої інстанції, який складав спеціальний протокол і реєстрував апеляційне подання від адвоката сторони процесу, зобов'язувався проконтролювати, щоби в документі були чітко вказані підстави оскарження, апеляційні

---

⁴³⁵ *Kodeks postępowania cywilnego z orzecnictwem Sądu Najwyższego i Sądów Apelacyjnych nowymi ustawami, okólnikami i rozporządzeniami Min. Sprawiedliwości, Komunikacji oraz Skarbu*. Ukl. Bronisław Feller. Kraków: Nakł. Wyd-wa Ustawy Stemplowej Kodeksu Postępowania Cywilnego, 1938. S. 396.

⁴³⁶ ЦДІАУЛ, ф. 205 (Прокурор Апеляційного суду у Львові), оп. 1, спр. 39 (Обіжники, директиви і розпорядження Міністерства юстиції і голови Апеляційного суду з питань судочинства, 1924–1932 рр.), арк. 80.

⁴³⁷ *Kodeks postępowania cywilnego z dnia 1 grudnia 1932. Dziennik Ustaw*. 1932. Poz. 934. Nr. 112. S. 2411.

⁴³⁸ *Kodeks postępowania cywilnego z dnia 1 grudnia 1932. Dziennik Ustaw*. 1932. Poz. 934. Nr. 112. S. 2411.

вимоги, важливі обставини справи. Водночас суддя попереджав апелянта про юридичні наслідки подання апеляції⁴³⁹.

У Львові склалося невелике коло адвокатів, котрі спеціалізувалися на поданнях апеляцій і касацій (форма оскарження). Серед них, зокрема, був і українець С. Шухевич, котрий у книзі “Моє життя” пригадував (стилістику збережено): “Не раз адвокати приходили до мене, – навіть поляки, – щоб їм виготовити касацію. Я це й робив, але ніколи не давав на тих касаціях своєї фірми з товариських зглядів. Своєю дорогою, за таку прислугу мені плачено... Зі справ, у яких я чужим адвокатам вироблював касації, особливо інтересні були дві: одна проти комуніста Ляша про головну зраду, де я виготовив касацію адвокату Живіцкому проти присуду окружного суду в Самборі, а друга справа якогось польського митного ревідента проти присуду апеляційного суду у Львові, в якій боронили адвокати Пеллех-Личковські і д-р Ян Перацкі. В обох справах присуд ухилено”⁴⁴⁰. Водночас, у листуванні адвокатів можна натрапити й на негативні характеристики окремих суддів. Наприклад, у листі Богдана Дзеровича С. Шухевичу, той згадував прізвище віце-президента суду Вендриховського, як “найгіршу сторону справи”⁴⁴¹.

З іншого боку, значним авторитетом користувалися й окремі судді Апеляційного суду у Львові, особливо ті, які працювали ще у Вищому крайовому суді. Так, у першій половині 1920-х років таким був суддя Максиміліан Ладижинський, котрий згодом перебрався до Верхньої Сілезії⁴⁴². Зазначимо, що у Катовіце переїхав працювати ще один суддя з львівського апеляційного округу – А. Френдль. Значним авторитетом у правничих колах Львова користувався суддя Апеляційного суду А. Ланєвський, котрий певний час редагував “Суддівський часопис” (“*Czasopismo sędziowskie*”), який виходив друком у Львові у 1930-ті роки.

⁴³⁹ *Kodeks postępowania cywilnego z orzecznictwem Sądu Najwyższegoi Sądów Apelacyjnych nowymi ustawami, okólnikami i rozporządzeniami...* S. 396.

⁴⁴⁰ Шухевич С. *Моє життя. Спогади...* С. 426.

⁴⁴¹ ЦДАУЛ, ф. 371 (Шухевич Степан, адвокат), оп. 1, спр. 96 (Листування Степана Шухевича), арк. 25.

⁴⁴² Krzyżanowski L. *Sędziowie II Rzeczypospolitej. Okręgi apelacyjne...* S. 217.

Повагою правників користувався Антоні Ягодзінський, уродженець Любачева, випускник Львівського університету, котрий пройшов довгий службовий шлях судді – від повітового судді у Сокалі до судді Львівського апеляційного суду⁴⁴³. Загалом, львівський апеляційний округ став постачальником кадрів в сусідні судові округи і це при тому, що місцевим судам бракувало кваліфікованих суддів⁴⁴⁴.

Подання апеляційної скарги автоматично призупиняло виконання рішення суду першої інстанції⁴⁴⁵. Оскаржений вирок з моменту апеляції втрачав свою законну силу і не мав право виконуватися надалі. Польське законодавство дозволяло апелянту відмовитися від апеляції до моменту завершення розгляду справи в Апеляційному суді Львова⁴⁴⁶. Такі випадки в історії суду трапляються, хоч їх і не так багато. Здебільшого це могло статися, коли сторони раптом полюбовно домовилися вирішити суперечку і не ускладнювати взаємних стосунків, або ж з'явилися нові обставини справи⁴⁴⁷. Апелянт мав право озвучити відмову, зробивши відповідну заяву перед розглядом справи або скерувати до Апеляційного суду листа. Отримавши лист з відмовою від апеляції, Апеляційний суд мав до початку відкриття засідання скасувати розгляд. Характерно, що юридичними наслідками відмови від поданої апеляції була неможливість вдруге її подати. Крім того, сторона, яка подавала апеляцію, але вирішила від неї відмовитися, зобов'язувалася сплатити всі судові витрати апеляційного провадження.

Предметом апеляції виступав безпосередньо вирок суду першої інстанції. Переглядаючи справу, Апеляційний суд досліджував як фактичну сторону справи, так і її формальну сторону у тому самому обсязі, що й конкретний окружний суд. Таким чином, перегляд справи в апеляційній

⁴⁴³ ЦДІАУЛ ф. 150, оп. 1, спр. 7328 (Ягодзінські Антоні), арк. 1–3.

⁴⁴⁴ Липитчук О. Соціально-правові аспекти статусу суддів у міжвоєнній Польщі (1918–1939). *Вісник Львівського університету. Серія юридична*. 2015. Вип. 6. С. 152.

⁴⁴⁵ Hahn Z. Umozwienie postępowania egzekucyjnego. *Czasopismo sędziowskie*. Organ oddziału Lwowskiego zreszenia sędziów i prokuratorów Rzpltej Polskiej. 1937. Nr. 2. S. 59.

⁴⁴⁶ Hroboni J. Analityczny rozbiór niektórych problemów z zakresu polskiej procedury cywilnej. *Czasopismo sędziowskie*. Organ oddziału Lwowskiego zreszenia sędziów i prokuratorów Rzpltej Polskiej. 1932. Nr. 11–12. S. 272.

⁴⁴⁷ Hroboni J. Analityczny rozbiór niektórych problemów z zakresu polskiej procedury cywilnej... S. 277.

інстанції дозволяв гарантувати реалізацію права на судовий захист, позаяк передбачався другий розгляд по суті справи. Рішення апеляційних інстанцій традиційно слугувало орієнтиром для місцевих судів, що дозволяло зменшити вірогідність судової помилки⁴⁴⁸.

Більшість процесуальних кодексів дозволяли наводити в апеляції нові факти та посилатись на нові докази, які не були предметом перевірки й оцінки в суді першої інстанції⁴⁴⁹. У Польщі залишився помітний вплив австрійського процесуального права, яке забороняло подавати в апеляції нові докази на тій підставі, що таким чином мінялася матеріальна частина процесу й вироку суду першої інстанції. Якщо ж сторона оскаржувала вирок у повному обсязі, то з цього автоматично випливало, що апелянт не мав права ставити в апеляційній скарзі нових вимог, про які він не просив в суді першої інстанції. Таким чином, не дозволялося поширювати обсяг апеляції поза межі судового вироку чи змінювати позов по суті⁴⁵⁰.

При розгляді апеляцій на рішення судів першої інстанції у цивільних справах Апеляційний суд у Львові спочатку керувався нормами австрійської цивільної процедури 1895–1897 рр., а після 1 січня 1933 р. – польського Цивільно-процесуального кодексу. Цей кодекс базувався на засадах диспозитивності, рівності сторін і розпочинався з часу внесення письмової скарги до суду першої інстанції⁴⁵¹. Логічним завершенням процесу було винесення судового вироку, на який існувало право подавати апеляцію. Компетенцію Апеляційного суду визначали статті 393–418 Цивільно-процесуального кодексу Польщі (Dział VI. Środkiodwoławcze. Rozdział I. Apelacja)⁴⁵².

⁴⁴⁸ Гусаров К. Апелляционное производство в судах гражданской юрисдикции. *Підприємництво, господарство і право*. 2003. №7. С. 38.

⁴⁴⁹ Яковлів А. *Цивільний процес...* С. 59.

⁴⁵⁰ Kodeks postępowania cywilnego z dnia 1 grudnia 1932. *Dziennik Ustaw*. 1932. Poz. 934. Nr. 112. S. 2412.

⁴⁵¹ Konarska P. W. Wpływ nowelizacji Kodeksu postępowania cywilnego na usprawnienie postępowania egzekucyjnego. *Studia Iuridica Lublinensia*. 2016. Vol. XXV(2). S. 114.

⁴⁵² Kodeks postępowania cywilnego z dnia 1 grudnia 1932. *Dziennik Ustaw*. 1932. Poz. 934. Nr. 112. S. 2411–2413.

Після надходження матеріалів справи до Апеляційного суду у Львові, його президент призначав відповідального суддю у цій справі, який ретельно вивчав матеріали на юридичну відповідність (згідно із ст. 401 Цивільно-процесуального кодексу)⁴⁵³. Якщо справа відповідала юрисдикції суду і була оформлена згідно із встановленими вимогами, такий суддя виносив справу на засідання. Якщо ж 1) справа виходила за межі юрисдикції Апеляційного суду у Львові; 2) її подала особа, яка не була стороною цивільного процесу; 3) апеляцію подали з порушенням встановлених законом термінів, 4) в апеляційній скарзі не чітко зазначалося рішення суду першої інстанції, яке підлягало оскарженню; 5) не чітко вказувалася апеляційна вимога та її правове обґрунтування; 6) якщо суд першої інстанції розглянув цивільну справу, але не мав права її розглядати через визначену законом компетенцію, – то суд не приймав апеляційного подання до розгляду. У випадку, зазначеному під №6, Апеляційний суд у Львові мав право відправити справу на поновний розгляд до суду, юрисдикція якого відповідала порушеному у справі питанню⁴⁵⁴. Апеляційний суд мав право повернути суду першої інстанції цивільну справу для повторного розгляду у випадку, коли: 1) суд нижчої інстанції опустив деякі деталі, які в підсумку вплинули на його рішення; 2) розгляд цивільної справи у суді першої інстанції був неповним, що не створило належної картини справи (згідно із ст. 412 Цивільно-процесуального кодексу)⁴⁵⁵.

Могла трапитися і така ситуація, коли справу вирішив суддя повітового чи окружного суду, який відповідно до закону не мав права її розглядати (наприклад, був родичем однієї зі сторін процесу), то рішення суду першої інстанції оголошувалося недійсним. Іншими важливими обставинами визнання рішення суду першої інстанції недійсними були порушення у

---

⁴⁵³ *Kodeks postępowania cywilnego z orzecznictwem Sądu Najwyższego i Sądów Apelacyjnych nowymi ustawami, okólnikami i rozporządzeniami...* S. 396–397.

⁴⁵⁴ ЦДІАУЛ, ф. 205, оп. 1, спр. 39 (Обіжники, директиви і розпорядження Міністерства юстиції і голови Апеляційного суду з питань судочинства, 1924–1932 рр.), арк. 49–55.

⁴⁵⁵ *Kodeks postępowania cywilnego z dnia 1 grudnia 1932. Dziennik Ustaw. 1932. Poz. 934. Nr. 112. S. 2412.*

1) дотриманні вимог щодо складу суду; 2) не було реалізоване право на захист котроїсь зі сторін; 3) справа не підлягала судовому вирішенню; 4) відбулася видима фальсифікація матеріалів справи; 5) рішення суду першої інстанції суперечило саме собі⁴⁵⁶.

У випадку, коли відповідальний суддя Апеляційного суду у Львові, ознайомившись з матеріалами справи, не знайшов підстав, зазначених вище, він передавав справу на розгляд суду, який мав відбутися у визначені законом терміни. Про дату засідання повідомляли сторони процесу, треті сторони (якщо такі були), адвокатів сторін. Також викликалися свідки та експерти, якщо на їхні покази покликалися сторони в апеляційному листі чи відповіді на нього.

Розгляд цивільної справи в Апеляційному суді Львова розпочинався з того, що призначений відповідальним за конкретну справу суддя знайомив присутніх з матеріалами справи. При цьому він наводив обставини справи, озвучував рішення суду першої інстанції, прописані апеляційні вимоги тощо. Як і за колишнім австрійським процесуальним правом, суддя не мав права висловлювати власну думку з приводу того, яким чином справу необхідно вирішити. Якщо виникала потреба, секретар на судовому засіданні мав право зачитати окремі фрагменти з протоколу судового розгляду суду першої інстанції та детально представити всі докази, зупиняючись на показах сторін. Апеляційний суд мав право вимагати додаткові докази у справі, якщо виникала така потреба⁴⁵⁷.

Після ознайомлення з основними деталями справи, Апеляційний суд заслуховував сторони процесу. Згідно з чинним законодавством, першим право голосу надавалося апелянтові⁴⁵⁸. Виступи сторін вносилися в протокол апеляційного розгляду цивільної справи тільки в тому випадку й обсязі, в

---

⁴⁵⁶ Kodeks postępowania cywilnego z dnia 1 grudnia 1932. *Dziennik Ustaw*. 1932. Poz. 934. Nr. 112. S. 2412.

⁴⁵⁷ ЦДІАУЛ, ф. 205, оп. 1, спр. 39 (Обіжники, директиви і розпорядження Міністерства юстиції і голови Апеляційного суду з питань судочинства, 1924–1932 рр.), арк. 55, 58.

⁴⁵⁸ Kodeks postępowania cywilnego z dnia 1 grudnia 1932. *Dziennik Ustaw*. 1932. Poz. 934. Nr. 112. S. 2412.

яких вони відрізнялися від їх виступів під час її розгляду судом першої інстанції. Зауважимо, що перегляд справи, передусім цивільної, міг відбутися і без присутності однієї із сторін чи відразу двох сторін процесу (згідно зі ст. 402 Цивільно-процесуального кодексу)⁴⁵⁹.

Сьогодні підготовка розгляду справ українськими апеляційними судами, де ключову роль відіграє суддя-доповідач, відбувається у такій послідовності (згідно з ст. 301 Цивільного процесуального кодексу України): 1) суддя з'ясовує питання про склад осіб, які беруть участь у справі; 2) визначає характер спірних правовідносин та закон, який їх регулює; 3) з'ясовує обставини, на які посилаються сторони; 4) визначає обставини, які заперечуються сторонами (чи на які ці сторони посилаються); 5) вирішує питання щодо вагомості причин неподання доказів до суду першої інстанції; б) зважаючи на попередній пункт, вирішує питання виклику свідків до апеляційного суду; 7) вживає заходів щодо вжиття заходів забезпечення позову тощо⁴⁶⁰. Тож, як бачимо схема розгляду справи апеляційними судами достатньо подібна.

Сила вироку Апеляційного суду залежала від системи апеляції. В системі неповної апеляції вирок Апеляційного суду мав силу нового вироку лише в тих частинах, які цей вирок міняли; в інших випадках суд або стверджував лише вирок суду першої інстанції, не виносячи свого вироку по суті справи. При системі повної апеляції вирок Апеляційного суду, навіть у тих випадках, коли він стверджував оскаржений вирок суду першої інстанції, був новим і остаточним ви роком по суті справи і виконувався сторонами при допомозі Апеляційного суду⁴⁶¹.

Під час судових розглядів у судах першої інстанції часто виникали потреби ухвалення постанов, які також могли не задовольнити ту чи іншу сторону процесу (наприклад, постанова про неприйняття того чи іншого

⁴⁵⁹ Kodeks postępowania cywilnego z dnia 1 grudnia 1932. *Dziennik Ustaw*. 1932. Poz. 934. Nr. 112. S. 2412.

⁴⁶⁰ Цивільний процесуальний кодекс України: чинне законодавство із змінами та доповненнями (відповідає офіційному текстові). Київ: Алерта; ЦУЛ, 2011. С. 105–106.

⁴⁶¹ Яковлів А. Цивільний процес... С. 60.

доказу чи експертизи). Польське процесуальне право дозволяло сторонам оскаржити такі судові постанови перед Апеляційним судом та домагатись перегляду. Під впливом австрійського процесуального права у міжвоєнній Польщі дозволялося подавати скарги на постанови судів першої інстанції окремо від апеляцій⁴⁶². Зважаючи на таку специфіку, підсилена набуттям чинності цивільного і кримінального процесуальних кодексів, на початку 1930-х років виникла потреба упорядкувати документообіг Апеляційного суду у Львові. Розпорядження Міністерства юстиції від 15 грудня 1932 р. рекомендувало здійснювати поділ всіх справ в архіві суду в алфавітному порядку на дві категорії: 1) “CA” – для апеляцій на рішення окружних судів; 2) “CZ” – скарги на рішення окружних судів (сюди також відносилися і справи щодо визначення судової компетенції). За президентом Апеляційного суду залишалося право вносити зміни до вимог ведення документообігу, в тому числі і в судах підпорядкованого йому округу⁴⁶³.

Розглянувши справу стосовно скарги на рішення суду першої інстанції, у випадку скасування і ухвалення нового або зміни старого рішення, Апеляційний суд у Львові виносив своє рішення. У рішенні Апеляційного суду у Львові як правило подавалися причини скасування або підтвердження судових рішень судів першої інстанції (дуже часто у формі загальних фраз). Варто звернути увагу на те, що вирок Апеляційного суду не мав сили негайного виконання у трьох випадках: 1) коли йшлося про зміну цивільного стану; 2) у випадку розлучення; 3) у справі проти державної казни. Питання продажу нерухомості затримувалося до часу набуття чинності остаточного вироку⁴⁶⁴.

⁴⁶² ЦДІАУЛ, ф. 205 (Прокурор Апеляційного суду у Львові), оп. 1, спр. 39 (Обіжники, директиви і розпорядження Міністерства юстиції і голови Апеляційного суду з питань судочинства, 1924–1932 рр.), арк. 74–77.

⁴⁶³ Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 15 grudnia 1932 r. Regulamin we wewnętrznego urzędowania sądów apelacyjnych, okręgowych i grodzkich w sprawach cywilnych. *Dziennik Ustaw RP z 1932 r.* nr 114, poz. 941.

⁴⁶⁴ Kodeks postępowania cywilnego z dnia 1 grudnia 1932. *Dziennik Ustaw.* 1932. Poz. 934. Nr. 112. S. 2413.

Рішення Апеляційного суду у Львові складалося з чотирьох основних частин: вступної, описової, мотивувальної і резолютивної. У *вступній частині* вказувалися час і місце винесення рішення, назва суду (в нашому випадку Апеляційного суду у Львові), ім'я та прізвище головуючого судді (суддів, якщо справу розглядало троє суддів), ім'я та прізвище протоколіста, назва справи та зазначення осіб – сторін справи. В *описовій частині* зазначалися: короткий зміст первісних позовних вимог і рішення суду першої інстанції, суть апеляційної скарги, посилення на докази скаржника, позицію протилежної сторони. У *мотивувальній частині* наводилися мотиви зміни чи скасування рішення суду першої інстанції (звідси і назва цієї частини), наведення встановлених Апеляційним судом обставин, посилення на відповідні статті (включно з пунктами, підпунктами й абзацами) та норми законодавства, згідно з якими ухвалено рішення. І, нарешті, в *резолютивній частині* подавалися висновок Апеляційного суду про зміну чи скасування рішення суду нижчої інстанції (часткове чи повне задоволення позову), висновок по суті позовних вимог, розподіл судових витрат між сторонами процесу, час і порядок набрання законної сили рішення суду⁴⁶⁵.

Отже, обсяг діяльності Апеляційного суду у Львові був обмежений вирахом суду першої інстанції та вимогами апелянта, визначав лише матеріальний бік діяльності суду і не торкався формального боку цієї діяльності. Справа розглядалася Апеляційним судом за правилами, встановленими для розгляду справи судом першої інстанції (повітовим чи окружним). Апеляційний суд у Львові переглядав справу у повному обсязі, або зосереджувався лише на окремій її частині, але лише в межах поданої скарги стороною в процесі. Апеляційний суд розглядав справу по суті й ухвалював рішення, змінюючи рішення нижчого суду, або залишаючи його без змін.

---

⁴⁶⁵ Див, наприклад, ЦДІАУЛ, ф. 205, оп. 1, спр. 1931, т. 3 (Справа про передачу кредиторам майна нафтового товариства “Зегіль” у Надвірній у зв’язку з неспроможністю повернути заборгованості, 1924 р.), арк. 260–261.

4.2. Особливості розгляду цивільних справ

З часу відновлення Польської держави на її території певний час діяв австрійський Цивільно-процесуальний кодекс 1895 р. авторства Ф. Кляйна. Кодекс був ухвалений як закон “Про судовий процес у цивільних справах” (“Закон про судочинство і приналежність судів у цивільних справах”) і набував чинності з 1 січня 1898 р. Четверта частина містила три розділи, зокрема про апеляцію (§ 461–501), ревізію (§ 502–513) та рекурс (§ 514–528)⁴⁶⁶.

Судовий процес у цивільних справах згідно з нормами Кодексу 1895 р. розпочинався з подання скарги до суду, а завершувався ухваленням рішення по суті справи⁴⁶⁷. Цивільно-процесуальний кодекс 1895 р. передбачав такі способи оскарження судових рішень: *апеляцію* (спосіб оскарження рішень у цивільних справах перших інстанцій), *касацію* (спосіб оскарження рішень у цивільних справах других інстанцій) та *рекурс* (спосіб оскарження судових постанов у цивільних справах)⁴⁶⁸. Предметом рекурсу могли виступати формальні постанови суду, а також лише та частина судового рішення, яка стосувалася судових видатків. Вищий крайовий, а згодом і Апеляційний суд у Львові здійснював провадження за рекурсами без попереднього усного розгляду на закритому судовому засіданні⁴⁶⁹.

За сторонами процесу закріплювалося право подавати апеляцію до суду вищої інстанції (у межах чотирнадцяти днів). Формами апеляції на рішення повітових судів (перша інстанція) в окружних судах (друга інстанція) колишньої Австро-Угорщини було визначено звернення та рекурс, а в третій інстанції – відзив. Цивільно-процесуальний кодекс передбачав, що у

⁴⁶⁶ Neumann von G. *Commentar zu den Civilprozessgesetzen vom 1. August 1895*. Wien: Manzschke Verlags- und Universitätsbuchhandlung, 1898. S. 867–1012.

⁴⁶⁷ *Procedura cywilna i norma jurysdykcyjna wraz z ustawami wprowadzemi oraz pomniejszych ustawami procesowemi. Wydanie drugie przejraneiu zupelnicne novelami austrjackiemii polskiemii*. Zestawil E. Wieliczkowski. Kolomyja: Zdrukarni Wilhelma Braunera, 1925. S. 224.

⁴⁶⁸ Левицький К. Про новий процес цивільний в Австрії. Студія критична. *Часопись правнича. Розвідки правничі секції історично-філософичної Наукового товариства імені Шевченка*. Львів. – 1896. Рочник VI. С. 149.

⁴⁶⁹ Едер П. Особливості вирішення цивільних справ Вищим крайовим судом у Львові (1855–1918 рр.). *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія “Право”*. 2015. Вип. 32. Том 1. С. 21–22.

цивільних справах другою інстанцією ставав окружний суд, а не вищий крайовий суд (після 1919 р. – Апеляційний суд) як у кримінальних справах, а третьою – Найвищий суд⁴⁷⁰.

Австрійське апеляційне судочинство було винятково перевіркою законності й обґрунтованості рішень суду першої інстанції. Суд другої інстанції з'ясовував, чи були порушені норми права у конкретній справі, причому на базі тих слідчих матеріалів, якими володів суд першої інстанції на момент оголошення рішення⁴⁷¹. Апеляція в австрійському цивільному процесі від самого початку характеризувалася як “обмежений спосіб оскарження” без розгляду по суті. Як зазначав авторитетний галицький юрист і державний діяч Кость Левицький, межі оскарження визначалися трьома обов’язковими положеннями апеляційної скарги: заявою про оскарження, підставами апеляції, апеляційними вимогами⁴⁷².

Апеляційний суд у Львові у межах власної територіальної юрисдикції виступав апеляційною інстанцією у цивільних справах стосовно рішень загальних судів, що ухвалили рішення, піддані оскарженню. Апеляційний суд перевіряв рішення суду першої інстанції у межах апеляційних вимог. Перевірці не підлягали ті рішення, які згідно закону не підлягали оскарженню взагалі або ті, які набули чинності через відсутність своєчасної апеляції. Повітові суди у Галичині розглядали цивільні справи, пов’язані з майновими спорами наказного провадження (не значної вартості предмету спору). Водночас майнові спори позовного провадження повинні були розглядати окружні суди незалежно від вартості предмету спору. До компетенції повітових судів належали також справи про встановлення батьківства позашлюбної дитини, визначення меж нерухомого майна, спори, які виникали з договору купівлі-найму і т.п. Окружним судам були

⁴⁷⁰ *Procedura cywilna i norma jurysdykcyjna wraz z ustawami wprowadzemi oraz pomniejszych ustawami procesowemi...* S. 25–26.

⁴⁷¹ Загальний порядок судочинства у Галичині за австрійським цивільним процесуальним кодексом 1895 р. *Підприємництво, господарство і право*. 2016. Вип. 5. С. 99.

⁴⁷² Левицький К. Про новости в поступованю відкличнім. *Часопись правнича. Розвідки правничі секції історично-філософичної Наукового товариства імені Шевченка*. Львів. 1899. Рочникъ IX. С. 1.

підвідомчі усі цивільні справи, не віднесені до компетенції повітових судів. Зокрема, до них належали спори про визнання батьківства шлюбної дитини, про розлучення та про визнання шлюбу недійсним, про майнові і немайнові правовідносини між подружжям, батьками та дітьми⁴⁷³.

Вивчення низки архівних справ засвідчує, що проблематика цивільних справ в Апеляційному суді Львова була достатньо різною, втім значна частина розглянутих судом справ стосувалися майнових суперечок, передусім тих, які виникали внаслідок успадкування. Серед них є найрізноманітніші справи – від суперечок за спадщину між дітьми заповідача – до успадкування майна духовними особами⁴⁷⁴.

Закон про спадщину, що регулює процес спадкування, зазвичай виникає у прямій залежності від панівних відносин власності. Традиція, звичаї та соціальна обізнаність у широкому розумінні цього слова також відіграють певну роль у їх формулюванні (у нашому випадку чітко простежуватиметься австрійський вплив). Ці джерела, під впливом яких формуються положення спадкового права, також безперечно впливають на формування обсягу прав, дозволяючи спадкодавцю розпоряджатися своїм майном у разі смерті. Цивільний, як і Цивільно-процесуальний кодекси не завжди давали летальне роз'яснення окремих моментів, тож цим роз'ясненням і займалися суди вищої інстанції – Апеляційний і Найвищий.

У практиці Апеляційного суду у Львові знаходимо найрізноманітніші роз'яснення. Цікавим варто вважати роз'яснення Апеляційного суду у Львові від 17 березня 1924 р. Вс I 77/24/3 щодо останньої волі людини, позбавленої мови. У ньому, зокрема йшлося, що останню волю людина могла виразити за допомогою певних знаків (кивати головою і руками), даючи таким чином

⁴⁷³Ustawa z dnia 1 sierpnia 1895 o wykonywaniu sądownictwa i właściwości Sądów zwyczajnych w sprawach cywilnych (Norma jurysdycyjna). *Dziennik ustaw państwa dla królestw i krajów w Radzie państwa reprezentowanych*. Rok 1895. Wiedeń, 1895. S. 341.

⁴⁷⁴ЦДІАУЛ, ф. 151, оп. 1а, спр. 3329 (Листування з Греко-Католицькою митрополичою консисторією у Львові про спадкові справи духовних осіб, 1930–1937 рр.), арк. 3–7; 13.

відповіді на поставлені питання⁴⁷⁵. Зазначена справа була складною, свідченням чого стало те, що вона пройшла розгляд у всіх можливих інстанціях (повітовий, окружний, апеляційний та найвищий суд). Найвищий суд у Варшаві визнав рацію повітового суду, який ухвалив рішення на користь позивача, котрий апелював до різниці між поняттями “мовчазний” та “явний”, що дозволяло дізнатися про його намір скласти остаточний заповіт, а не лише мотивами спадкодавця, як це було зазначено у справі⁴⁷⁶.

Подібно до того, як законодавство вимагало, щоби свідки на процесі були свідомі того, про що вони свідчать, так само і людина, котра складала заповіт мала бути при повній свідомості. На факторі свідків у своїх листах наголошував і відомий у Галичині адвокат Степан Шухевич, котрий звертав увагу на те, як веде себе свідок і чи бува він (вона) не зацікавленні у подачі тих чи інших свідчень⁴⁷⁷. Суд мав право перевірити, чи свідки, присутні під час складання заповіту не були підставними і чи взагалі знали мову, якою складався заповіт. У випадку виявлених порушень заповіт визнавався Апеляційним судом не чинним⁴⁷⁸. Нотаріус, який складав заповіт, відповідно до §596 австрійського Цивільного кодексу 1811 р. (*Allgemeines Bürgerliches Gesetzbuch*), був зобов'язаний визначити, чи спадкодавець при пам'яті і з'ясувати в яких стосунках він перебував з тими, про кого йшлося у заповіті⁴⁷⁹.

Питання заповіту регулювалися австрійським Цивільним кодексом 1811 р., який діяв певний час у повоєнній Польщі. Заповіт мав право складати особисто заповідач (голографічний заповіт, §578 Цивільного кодексу) та можна було скласти на його прохання у письмовій формі іншою

⁴⁷⁵ Koredczuk J. Testament prywatny w orzeczeniach sądów apelacji lwowskiej w okresie międzywojennym. *Вроцлавсько-львівський юридичний збірник. Львівський національний університет імені Івана Франка*. 2017. Вип. 8. S. 42.

⁴⁷⁶ Koredczuk J. *Dziedziczenie nieruchomości w świetle orzecznictwa sądów apelacji lwowskiej w okresie międzywojennym*. Wrocław: Beta-druk, 2019. S. 79–80.

⁴⁷⁷ ЦДІАУЛ, ф. 371 (Шухевич Степан, адвокат), оп. 1, спр. 95 (Листування Степана Шухевича), арк. 175–177.

⁴⁷⁸ Koredczuk J. *Dziedziczenie nieruchomości w świetle orzecznictwa sądów apelacji lwowskiej w okresie międzywojennym*... S. 80.

⁴⁷⁹ *Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch für die deutschen Erbländer der Oesterreichischen Monarchie*. Teil 1–3. Wien: k. k. Hof- und Staats-Druckerey, 1811. S. 98.

особою (алографічний заповіт, §579 Цивільного кодексу)⁴⁸⁰. У судовій практиці суперечки щодо алографічних заповітів були складнішими за голографічні, що відображалось, серед іншого, у судових рішеннях Львівського апеляційного суду. Навіть після ухвалення у 1933 р. Зобов'язального кодексу Польщі, у сфері спадкового законодавства залишалось чимало прогалин, зокрема щодо трактування суб'єктів та предмету договору⁴⁸¹.

Письмовий заповіт останньої волі повинен був підписаний власноручно заповідачем, але згідно з роз'ясненням Апеляційного суду у Львові такий підпис визнався не чинним, якщо заповідача силоміць змусили це зробити (І Вc 208/31)⁴⁸². У випадку, якщо заповідач самотійно не встані був написати заповіт, тоді на його прохання могла це зробити інша особа. Це був так званий “продиктований заповіт”, який однак повинен був бути підписаний заповідачем особисто. Щоби ця дія була дійсною, вона мала відбутися перед трьома дієздатними свідками, з яких принаймні двоє повинні були підтвердити, що заповіт був його останньою волею⁴⁸³. Свідки також підписували документ, але не вимагалось, щоби вони знали про зміст заповіту (§579 Цивільного кодексу)⁴⁸⁴. На практиці суди підходили до цього положення дуже ліберально, використовуючи різні його трактування⁴⁸⁵. Це, власне, і створювало проблеми, якщо хтось із потенційних спадкоємців не був задоволений волею заповідача.

Обов'язковою умовою голографічного заповіту був підпис самого спадкодавця. Однак до суду могли звертатися особи, котрі мали докази

⁴⁸⁰ *Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch...* – S. 94.

⁴⁸¹ Онишко О. Договір спадкування за нормами цивільного права Польщі. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія юридична*. 2018. Вип. 3. С. 58.

⁴⁸² Koredczuk J. Testament prywatny w orzeczeniach sądów apelacji lwowskiej w okresie międzywojennym. *Вроцлавсько-львівський юридичний збірник. Львівський національний університет імені Івана Франка*. 2017. Вип. 8. S. 41.

⁴⁸³ Koredczuk J. Testament prywatny w orzeczeniach sądów apelacji lwowskiej w okresie międzywojennym. *Вроцлавсько-львівський юридичний збірник. Львівський національний університет імені Івана Франка*. 2017. Вип. 8. S. 43.

⁴⁸⁴ *Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch...* S. 94.

⁴⁸⁵ Koredczuk J. *Dziedziczenie nieruchomości w świetle orzecznictwa sądów apelacji lwowskiej w okresie międzywojennym...* S. 76.

впливу на волю заповідача. Апеляційний суд у Львові не перевіряв справжність підписів, що ставилися на заповітах, але якщо апеляція стосувалася саме їх автентичності, то скеровував ці справи на розгляд кримінальних сенатів окружних судів (II Р 541/29). Останні могли залучати до перевірки спеціальних експертів.

У 1916–1917 рр. відбулася новелізація австрійського Цивільного кодексу 1811 р., особливо в частині порядку успадкування. Зміни стосувалися: 1) відмови від спадщини (§551); 2) форми позасудового розпорядження останньої волі (§§579, 581 та 722); 3) смерті спадкоємця, заміщеного довіреною особою (§ 615); 4) негідності успадкування та знецінення (§§540, 541 та 780); 5) врахування пожертв при розрахунку зарезервованої частини (§§784, 785, 787, 789 та 951); 7) засобів забезпечення спадкоємцями кредиторів (§822)⁴⁸⁶. Поправка до §579 Цивільного кодексу вимагала від заповідача чітко заявити, що письмовий документ містить його останню волю. Він повинен був підтвердити це або словами, або “загальноприйнятими знаками”. Що ж до формулювання останньої волі людини, то чітко визначених слів не існувало. У справі, яку розглядав Апеляційний суд у Львові (II КА 427/37) йшлося, що для вираження останньої волі достатньо було лише, після прочитання змісту заповіту, на питання “Чи має бути так?” – заповідач ствердно відповів “Так, це має бути так”⁴⁸⁷.

Львівський апеляційний суд своїм рішенням ІСА 1029/34 визначав, що якщо спадщина була надана юридично обов’язковим указом закону до 1 січня 1917 р., то положення §722 Цивільного кодексу у первісному формулюванні застосовується до відтворення змісту втраченого регламенту останньої волі, і підстава звіту про відсутність суду про допит свідків усного розпорядження останньої заповіту повинна була бути доведена так само, як і

---

⁴⁸⁶ *Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch...* S. 145.

⁴⁸⁷ *Przeegląd Prawa i Administracji. Orzecznictwo w zakresie Małopolski.* 1939. R. LXIV, poz. 7. S. 7.

усна постанова останньої волі, тобто відповідно до §586 Цивільного кодексу⁴⁸⁸.

Крім письмових заповітів предметом оскарження у Львівському апеляційному суді нерідко ставали й усні заповіти. Суд у своєму рішенні (II Вc 155/32) підкреслював, що поняття усного заповіту відповідає нормам Цивільного кодексу (§§655 та 816) і не суперечить польському законодавству. Згодом цей висновок підтвердив і Найвищий суд⁴⁸⁹. Усний заповіт мали підтвердити під присягою три свідки (але не менше двох за будь-яких обставин). Розгляд справ, пов'язаних з усними заповітами у 1923 р. розглядали повітові суди у Бродах і Золочеві, рішення яких спричинили подання апеляції до Львівського апеляційного суду. Останній вирішив, що останню волю в усному заповіті необхідно вважати чинною відповідно до §586 Цивільного кодексу, оскільки його зміст був підтверджений двома свідками, хоча третій свідок не пам'ятав змісту цього заповіту⁴⁹⁰.

Ведучи мову про втрату пам'яті спадкодавцем, Львівський апеляційний суд дозволив брати до уваги існуючі записи заповідача, на основі яких можна було відтворити його волю (II Вc 1097/31). Останню волю спадкодавця Апеляційний суд мав право визнати не важною, коли її не могли підтвердити ані нотаріус, ані свідки (Вc. I 148/26)⁴⁹¹. Заповіт у такому разі можна було анулювати.

Кількість свідків з трьох до двох була зменшена Львівським апеляційним судом у випадку складання заповітів особами, мобілізованими до війська в роки війни. Своїм рішенням (Вc. III 700/24) Апеляційний суд чітко заявив, що право складати заповіт здобувається військовою особою з моменту оголошення мобілізації. Заповідач мав право повторювати своє

---

⁴⁸⁸ Koredczuk J. *Dziedziczenie nieruchomości w świetle orzecznictwa sądów apelacji lwowskiej w okresie międzywojennym...* S. 42.

⁴⁸⁹ Koredczuk J. Testament prywatny w orzeczeniach sądów apelacji lwowskiej w okresie międzywojennym. *Вроцлавсько-львівський юридичний збірник. Львівський національний університет імені Івана Франка.* 2017. Вип. 8. S. 41.

⁴⁹⁰ *Przegląd Prawa i Administracji. Orzecznictwo w zakresie Małopolski.* 1924. R. XLIX, poz. 209. S. 230.

⁴⁹¹ *Przegląd Prawa i Administracji. Orzecznictwo w zakresie Małopolski.* 1927. R. LII. Poz. 9. S. 8.

розпорядження останньої волі кілька разів у різний час стосовно різних осіб, тому суд вирішив, що для його обґрунтованості буде достатньо, якщо його підтвердять два свідки⁴⁹².

Загалом, у міжвоєнний час фіксуємо багато справ, пов'язаних із рішеннями Львівського апеляційного суду щодо т.зв. “військових заповітів”, про які раніше не було і чуто. Це все – наслідок воєн, що відбулися в 1914–1920 роках (Першої світової, польсько-української, радянсько-польської). Львівський апеляційний суд (рішення від 2 квітня 1926 р., Вс. IV 195/26 р.) вирішив, що навіть після демобілізації заповіт залишався чинним ще півроку. Суд також розглядав питання, пов'язані з заповітами дезертирів. Дезертири з австрійської армії отримали певні юридичні пільги: за Законом 1920 р. “Про відновлення прав, втрачених внаслідок політичних та військових злочинів”, втікачам австро-угорської армії було відновлено в межах приватних прав здатність набувати та розпоряджатися своїми правами так, ніби вони не були дезертирами⁴⁹³.

Найбільшою проблемою при розгляді спадкових майнових справи в Львівському апеляційному суді стало знищення частини табулярних книг. У 1929 р. директор львівського державного архіву Євген Барвінський ініціював зібрання в архівосховище табулярних книг в львівському апеляційному окрузі. Тільки 41 суд із 135 і окрузі змогли зібрати необхідні матеріали, які охоплювали 985 томів, що стосувалися 205 населених пунктів⁴⁹⁴. Зі Львова вдалося зібрати 98 томів цінних документів, які становили інтерес науковий і практичний. Львівський апеляційний суд мав право звертатися з проханням надати ту чи іншу інформацію про майно, зафіксоване у табулярних книгах. Практична цінність тих матеріалів полягала і в контексті проведення аграрної реформи польським урядом у міжвоєнний час, що вимагало детальної інвентаризації земельних ресурсів краю. Втім апеляційний суд у своєму

---

⁴⁹² *Przegląd Prawa i Administracji. Orzecznictwo w zakresie Małopolski*. 1926. R. LI. Poz. 95. S. 113.

⁴⁹³ *Przegląd Prawa i Administracji. Orzecznictwo w zakresie Małopolski*. 1927. R. LII. Poz. 133. S. 150–151.

⁴⁹⁴ Wąsacz M. *Tabula prowincjonalna byłej Galicji z obszaru apelacji lwowskiej. Roczniki Dziejów Społecznych i Gospodarczych*. 1931. T. I. S. 40.

рішенні від 1935 р. поставив правдивість записів у табулярні книги під сумнів (I SA 912/35)⁴⁹⁵.

Львівський апеляційний суд (II Вс 419/30) наголосив, що якщо хтось заздалегідь повідомить, що він не допустить інтабулювання права власності, то це дає абсолютно однозначне визнання, що майно не передається у власність⁴⁹⁶. Це зачіпало й питання успадкування. Суд своїм рішенням (I CZ 1007/35) зазначив, що позов спадкоємця, необхідний проти одержувача для доповнення його зарезервованої частки, є обов'язковим позовом, а не речовим правом (згідно з Цивільним кодексом це стосувалося правонаступництва). Крім того, у цій постанові суд зазначав, що через характер зазначеного позову суд, компетентний розглядати цю справу, не є судом, що має юрисдикцію щодо місцезнаходження майна. Згідно із ст. 40 Цивільно-процесуального кодексу 1930 р. виключна юрисдикція суду місця розташування майна була виправданою лише для дій за майновим правом на нерухомість⁴⁹⁷.

Відповідно до §437 Цивільного кодексу, інтабуляція віддавна була необхідною для набуття права власності на нерухомість або будівлю⁴⁹⁸ (згодом вилучена як така). Поки спадкоємець, як співвласник успадкованих частин маєтку, не був внесений до земельної книги, він не мав права, відповідно до рішення Найвищого Суду від 10 грудня 1929 р., у справі раніше розглянутій окружним судом у Перемишлі та Львівським апеляційним судом (Вс III 297 та 298/28), вимагати скасувати спільну власність на спадкове майно⁴⁹⁹. Іноді навіть внесення певної особи до земельної книги як табулярного власника не гарантувало, що він має право власності на землю, вписаної до книги.

Право власності на майно, засноване на праві спадкування, могло бути підтверджене лише у судовому порядку. Варто відзначити, що проблеми із

⁴⁹⁵ *Przełąd Prawa i Administracji. Orzecznictwo w zakresie Małopolski*. 1937. R. LXII. Poz. 85. S. 148.

⁴⁹⁶ *Przełąd Prawa i Administracji. Orzecznictwo w zakresie Małopolski*. 1931. R. LVI. Poz. 99. S. 131.

⁴⁹⁷ *Przełąd Prawa i Administracji. Orzecznictwo w zakresie Małopolski*. 1936. R. LXI. Poz. 291. S. 463.

⁴⁹⁸ *Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch...* S. 12.

⁴⁹⁹ *Przełąd Prawa i Administracji. Orzecznictwo w zakresie Małopolski*. 1930. R. LV. Poz. 110. S. 181.

визнанням права власності мали місце і в австрійський період: внаслідок невідповідностей між записом до земельної книги та реальним володінням майном до Першої світової війни в окрузі Вищого крайового суду (у міжвоєнний час – відповідника Львівського апеляційного суду) відбулося близько десяти тисяч подібних позовів⁵⁰⁰. На нашу думку, вони були не лише наслідком спекуляції на землі, але й, ймовірно, безладом у питаннях, пов'язаних з правом власності та володіння нерухомістю особами, які набули права на них у спадщину.

Своїм рішенням II КА 859/33 Львівський апеляційний суд визначав, що якщо об'єктом дарування була нерухомість (у сільському господарстві), то всі рухомі речі, що на момент дарування на цій території, належать господарству, що дарує і становлять *fundus instructus* господарства, якщо тільки сторони в договорі не виявили іншу волю⁵⁰¹. Іншим своїм рішенням I СА 1028/34 Львівський апеляційний суд, констатував, що скарга про визнання права власності на конкретну будівельну ділянку, що входить до складу маєтку, розглядається не скаргою на видачу спадщини, а скаргою на право власності. Цей факт не змінився навіть після посилення позивача на §823 Цивільного кодексу, оскільки право власності на окремі спадкові предмети також повинно було бути заявлене вимогою власності, а не скаргою на спадщину⁵⁰².

У міжвоєнний час Львівський апеляційний суд звернувся до регулювання питання про успадкування житлових приміщень. Зокрема у рішенні СА 814/33 суд постановив, що інтабульований власник частини будинку, успадкованого від спільного спадкодавця, має право вимагати відшкодування за його відмову від претензій на частину нерухомості в того, хто живе в цьому будинку⁵⁰³. Будинок, споруджений на землі, яка перейшла у

---

⁵⁰⁰ Koredczuk J. *Dziedziczenie nieruchomości w świetle orzecznictwa sądów apelacji lwowskiej w okresie międzywojennym...* S. 205.

⁵⁰¹ Koredczuk J. *Dziedziczenie nieruchomości w świetle orzecznictwa sądów apelacji lwowskiej w okresie międzywojennym...* S. 55.

⁵⁰² *Przegląd Prawa i Administracji. Orzecznictwo w zakresie Małopolski.* 1936. R. LXI. Poz. 105. S. 155.

⁵⁰³ *Przegląd Prawa i Administracji. Orzecznictwo w zakresie Małopolski.* 1935. R. LX. Poz. 186. S. 280.

власність певній особі, також вважався власністю тієї особи (відповідно до §419 Цивільного кодексу; це положення згодо вилучили)⁵⁰⁴. Львівський апеляційний суд своїм рішенням (Вс. І 281/25) роз'яснив, якщо власник такої землі після будівництва потім продав її іншій особі, положення §440 ABGB застосовувалися до покупця⁵⁰⁵. Згодом, Львівський апеляційний суд (І СА 1028/34) постановив, що скарга про визнання права власності на визначену забудову, що входить до складу садиби, була не скаргою успадкування, а скаргою на право власності⁵⁰⁶. Цей факт не змінювався навіть після посилення позивача на §823 ABGB, оскільки право власності на окремі спадкові предмети також повинно було бути заявлене вимогою власності, а не скаргою на спадщину.

Врегулював Львівський апеляційний суд і ті питання спадщини, коли йшлося про наявну матеріальну заборгованість однієї із сторін процесу. Своїм рішенням (І Вс 487/30) суд заявив, що потерпіла сторона має право вимагати від одержувача, щоби він витратив таку частину спадщини, отриманої в натуральній формі, що відповідає сумі боргу⁵⁰⁷. У цьому випадку суд керувався буквальним формулюванням §951 Цивільного кодексу, який зазначав, що: “потерпілий спадкоємець може вимагати від одержувача... покрити суму, яка відсутня”⁵⁰⁸. Можливість кредитора вимагати, щоб боржник розголосив свої активи під присягою, був передбачений Цивільним процесуальним кодексом від 29 листопада 1932 р. У випадку виконавчого провадження це було можливим лише тоді, коли: 1) кредитор не мав права задовольнити свою вимогу від майна боржника; 2) рішення у цій справі вже було дійсним; 3) кредитор вже мав право на право власності, на яке він мав право посилатися⁵⁰⁹.

⁵⁰⁴ *Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch...* S. 81.

⁵⁰⁵ *Przegląd Prawa i Administracji. Orzecznictwo w zakresie Małopolski.* 1926. R. LI. Poz. 216. S. 233.

⁵⁰⁶ *Przegląd Prawa i Administracji. Orzecznictwo w zakresie Małopolski.* 1936. R. LXI. Poz. 105. S. 155.

⁵⁰⁷ *Przegląd Prawa i Administracji. Orzecznictwo w zakresie Małopolski.* 1931. R. LVI. Poz. 221. S. 305.

⁵⁰⁸ *Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch...* S. 172.

⁵⁰⁹ Koredczuk J. *Dziedziczenie nieruchomości w świetle orzecznictwa sądów apelacji lwowskiej w okresie międzywojennym...* S. 180.

Окремі рішення у цивільній сфері стосувалися регулювання питання укладення договору дарування. Наприклад, Львівський апеляційний суд (І СА 790/34) визнав, що, договір, складений у формі нотаріального акту та названий договором дарування, за яким наречений дарував своє майно нареченій за умови, що вона вийде за нього заміж, у разі пізнішого розлучення, договір підлягав скасуванню⁵¹⁰. Апеляційний суд (Вс. III 281/27) розтлумачив і питання обрахування вартості подарованого майна, що насправді було не надто простим завданням. Обчислення необхідно було проводити відповідно до часу, в який подароване майно було передане одержувачу (варто зазначити, що у Польщі в період 1929–1933 рр. вирувала економічна криза, яка спричинила інфляцію). При підрахунку вартості предмета даровизни визначальним був час дарування⁵¹¹.

Окремі, розглянуті Апеляційним судом справи, стосувалися повернення заборгованостей. Це були складні справи для розгляду у судах першої інстанції, адже часто слабка доказова база (відсутність документу про надання позики, покази свідків про сплату позики і т. п.) створювала підстави для подальших апеляцій. Фіксуємо також випадки з неспроможністю приватних підприємств повернути гроші, позичені у кредитних товариствах чи банках. Так, у 1932–1934 рр. Львівський апеляційний суд розглядав справу про передачу кредиторам майна нафтового товариства “Зегіль” у Надвірній (сьогодні Івано-Франківська область) у зв’язку з неспроможністю повернути заборгованість⁵¹². Подібний характер мала фінансова суперечка у 1937–1938 рр. акціонерного іпотечного банку у Львові з нафтопромисловцем у Дрогобичі Германом Арнольдом⁵¹³.

Окрему частку справ Львівського апеляційного суду становлять справи, які стосуються зловживань у сфері торгівлі, у т.ч. підробка патентів (приклад,

⁵¹⁰ *Przegląd Prawa i Administracji. Orzecznictwo w zakresie Małopolski*. 1936. R. LXI. Poz. 21. S. 26.

⁵¹¹ *Przegląd Prawa i Administracji. Orzecznictwo w zakresie Małopolski*. 1928. R. LIII. Poz. 349. S. 420.

⁵¹² ЦДІАУЛ, ф. 205, оп. 1, спр. 1931, т. 3 (Справа про передачу кредиторам майна нафтового товариства “Зегіль” у Надвірній у зв’язку з неспроможністю повернути заборгованості, 1924 р.), арк. 260–261.

⁵¹³ ЦДІАУЛ, ф. 205, оп. 1, спр. 1931, т. 3 (Справа про фінансову суперечку акціонерного іпотечного банку у Львові з нафтопромисловцем у Дрогобичі Германом Арнольдом, 1937–1938), арк. 87–89.

справа купців у Самборі Юзефа Гореча і Йоахіма Лева у незаконнім використанні патентів)⁵¹⁴. Відзначимо, що кількість оскаржень у справах патентів була меншою, ніж це мало місце до Першої світової війни в практиці Вищого крайового суду.

Подібно, як і в австрійському законодавстві, на Апеляційний суд покладалося завдання розгляду справ, пов'язаних з виплатою аліментів. Прикладом такої справи може слугувати справа про ухиляння від сплати аліментів Фелікса Вигжевальського, жителя м. Перемишль (1938–1939 рр.)⁵¹⁵. Інший випадок – справа в ухилянні від сплати аліментів жителя м. Золочева Генріха Штіфтера, яку Апеляційний суд розглянув у 1939 р.⁵¹⁶. Таких справ у практиці Апеляційного суду у Львові було чимало; в більшості випадків підтверджувалися рішення судів нижчої інстанції.

Львівський апеляційний суд також розглядав апеляції у питаннях трудових відносин. Після 1931 р. обсяг апеляцій на цивільні справи в сфері трудових відносин, значно зріс. Кількість суддів при розгляді таких справ залежала від вартості предмету спору, але, як правило, три судді (інший варіант – один професійний суддя і два лавники). Серед питань, які могли розглядати апеляційні суди, були питання невиконання заробітної плати, компенсацію за невиконану роботу, відпустки тощо. Необхідно додати, що до юрисдикції Львівського апеляційного суду входив розгляд апеляцій на рішення трудових судів, прецедентне право, проступки та правопорушення, визначені трудовим регламентом і пов'язані з порушенням положень про робочий час, відпустки для працівників, працевлаштування, порушення санітарних норм, безпека на виробництві і т. п.⁵¹⁷.

⁵¹⁴ ЦДІАУЛ, ф. 205, оп. 1, спр. 2038 (Справа про обвинувачення купців у Самборі Гореча Юзефа і Лева Йоахіма у незаконнім використанні патентів, 1939 р.), арк. 20–24.

⁵¹⁵ ЦДІАУЛ, ф. 205, оп. 1, спр. 2006, (Справа про обвинувачення мешканця м. Перемишля Вигжевальського Фелікса в ухилянні від сплати аліментів, 1938–1939), арк. 47–49.

⁵¹⁶ ЦДІАУЛ, ф. 205, оп. 1, спр. 2043, (Справа про обвинувачення мешканця м. Золочева Штіфтера Генріха в ухилянні від сплати аліментів, 1939), арк. 30.

⁵¹⁷ Szynal G. Polskie sądownictwo pracy w okresie międzywojennym. *Roczniki Administracji Prawa*. 2016. nr XVI(2). S. 124–125.

Березнева конституція 1921 р. у ст. 121 передбачала зобов'язання держави відшкодувати шкоду, заподіяну через службову діяльність, яка не відповідала законодавству. Ця норма була успадкована з австрійського законодавства і суди міжвоєнної Польщі оцінювали підстави відповідальності, завданих незаконними діями своїх посадових осіб на основі старих австрійських принципів⁵¹⁸. Суди опиралися на цивільний кодекс, який зобов'язував державу відшкодувати збитки, що виникли з вини своїх представників, але лише тоді, коли вони виступав суб'єктом приватного права. Зміни у судовій практиці польських судів щодо відповідальності держави за шкоду, заподіяну у сфері її публічно-правової діяльності, відбулися лише у 1931 р. після відповідної ухвали Найвищого суду.

На рішення Апеляційного суду в межах 14-ти днів від ухвалення рішення могла бути подана касаційна скарга до Найвищого трибуналу у Відні (§ 502)⁵¹⁹, а пізніше за тим самим принципом – до Найвищого суду у Варшаві. У дріб'язкових питаннях рішення Апеляційного суду не підлягали подальшому оскарженню. Звернемо увагу, що касаційну скаргу мав право скласти лише кваліфікований юрист – адвокат. Найвищий трибунал у Відні⁵²⁰, а пізніше Найвищий суд у Варшаві розглядав касаційні скарги у закритому режимі без процесуального розгляду. За положеннями австрійського Цивільно-процесуального кодексу 1895 р. касаційна скарга оголошувалася у випадках, коли рішення Апеляційного суду визнавалося юридично необґрунтованим (§ 477)⁵²¹; коли в рішенні Апеляційного суду були допущені помилки, що не дають можливості об'єктивно розглянути справу; коли в рішенні прописане положення, яке суперечить змісту

⁵¹⁸ Dziadzio A. Odpowiedzialność odszkodowawcza państwa za bezprawne działania jego organów według ABGB w świetle wykładni Sądu Najwyższego (1918–1939). Przyczynek do dziejów austriackiej tradycji prawnej w Polsce. *Krakowskie Studia*. 2012. Nr 5 (4). S. 297.

⁵¹⁹ Neumann von G. *Commentar zu den Civilprozessgesetzen vom 1. August 1895*. Wien: Manzschke Verlags- und Universitätsbuchhandlung, 1898. S. 948–949.

⁵²⁰ Neumann von G. *Commentar zu den Civilprozessgesetzen vom 1. August 1895...* S. 956–957.

⁵²¹ Neumann von G. *Commentar zu den Civilprozessgesetzen vom 1. August 1895...* S. 900.

рішенням судів першої чи другої судової інстанції; коли рішення основане на неточному застосуванні закону до суті справи (§503)⁵²².

Отже, Львівський апеляційний суд розглядав апеляції на рішення судів нижчих інстанцій у цивільних справах. Велику частку складали майнові справи, зокрема справи пов'язані з успадкуванням, які з огляду на часту зміну законодавства вважалися достатньо складними. Серед інших справ, проблематика яких переважала в Апеляційному суді, варто виокремити справи про розлучення, сплату аліментів, повернення раніше взятих кредитів тощо.

4.3. Порядок та особливості розгляду кримінальних справ

В апеляційному порядку в Львівському апеляційному суді можна було оскаржити судові рішення щодо кримінальних справ судів першої інстанції (повітові, окружні), які не набрали законної сили. Апеляційну скаргу на рішення суду могли подати у визначений законом термін обвинувачений (його адвокат) або потерпілий (від його імені законний представник). Судове рішення суду першої інстанції щодо кримінальних справ не могло бути оскаржене в апеляційному порядку з підстав заперечення обставин, які не оспорювалися. Так само не могли бути оскаржені в апеляційному порядку мирові угоди сторін процесу (якщо вони були укладені за взаємною згодою і згідно з чинним законодавством)⁵²³.

Кримінально-процесуальне законодавство Польщі визначало основні напрямки роботи Апеляційного суду у сфері розгляду апеляції на кримінальні справи. Бачення ролі судді при розгляді цих справ дискутувалися істориками права: Францішек Ксаверій Фейріх трактував суддю як державного службовця, який спрямовує правосуддя; натомість Анна Ставарська-Ріппель звертала увагу на важливі політичні та соціально-економічні умови, в яких чиниться правосуддя, а також на “мудрість” самого

⁵²² Neumann von G. *Commentar zu den Civilprozessgesetzen vom 1. August 1895...* S. 949.

⁵²³ ЦДІАУЛ, ф. 205, оп. 1, спр. 39 (Обіжники, директиви і розпорядження Міністерства юстиції і голови Апеляційного суду з питань судочинства, 1924–1932 рр.), арк. 75.

судді⁵²⁴. Фаховість та ерудиція судді були важливими при розгляді чи перегляді кримінальних справ, особливо в перші повоєнні роки, коли не вистачало достатньої кількості спеціалістів-криміналістів⁵²⁵. Інколи зібрані докази були не надто переконливими і сторона, яку звинувачували у скоєнні кримінального злочину могла через апеляцію домогтися скасування вироку суду першої інстанції⁵²⁶.

Апеляційна скарга, що надійшла на розгляд Львівському апеляційному суді, не пізніше наступного дня передавалася судді-доповідачу. Він перевіряв її на предмет відповідності вимогам чинного законодавства і у випадку відсутності законних перешкод приймав ухвалу про відкриття апеляційного провадження. Якщо ж у скарзі фіксувалися дрібні порушення, суддя-доповідач мав право попросити у найкоротші терміни усунути їх. У випадку усунення юридичних недоліків з'являлися передумови відкрити апеляційне провадження. Якщо особа чи її законний представник не усунули недоліки в установленний термін, апеляційну скаргу відхиляли⁵²⁷.

Львівський апеляційний суд згідно з нормами чинного законодавства володів правом долучати до справи нові важливі факти і докази, проігноровані повітовим або окружним судом. Сьогодні в Кримінальному процесуальному кодексі України також прописано, що суддя-доповідач в апеляційному провадженні “пропонує учасникам судового провадження подати нові докази, на які вони посилаються, або витребує їх за клопотанням особи, яка подала апеляційну скаргу” (підпункт 2 пункту 1 статті 401)⁵²⁸. Якщо котрась із сторін уже свідчила під присягою в окружному суді, то Львівський апеляційний суд мав право врахувати це;

⁵²⁴ Koredczuk J. *Dziedziczenie nieruchomości w świetle orzecznictwa sądów apelacji lwowskiej w okresie międzywojennym...* S. 35.

⁵²⁵ Halicki K. Od przestępstwa do kary. Przebieg dochodzenia kryminalnego, procesu karnego oraz egzekucji wyroków w Polsce w okresie międzywojennym w sprawach o morderrstwo. *Problemy kryminalistyki*. 2010. Nr. 270 (październik-grudzień). S. 71.

⁵²⁶ ЦДІАУЛ, ф. 205, оп. 1, спр. 401 (Списки кримінальних справ, розглянутих у Львівському апеляційному суді за час з 19 до 24 жовтня 1938 р.), арк. 1–8.

⁵²⁷ Kodeks postępowania karnego z dnia 19 marca 1928. *Dziennik Ustaw*. 1928. Poz. 313. Nr. 33. S. 644–645.

⁵²⁸ *Кримінальний процесуальний кодекс України: чинне законодавство із змінами та доповненнями станом на 2 червня 2017 року: Офіційний текст*. Київ: Алерта, 2017. С. 199.

натомість, якщо котрась зі сторін ухилилась від присяги, суд другої інстанції мав право привести таку особу до присяги⁵²⁹.

Після прийняття апеляційної скарги суддя-доповідач через канцелярію Апеляційного суду інформував сторони процесу про відкриття провадження. У підготовчий період також вирішувалися усі необхідні для розгляду питання. Всі судові рішення судді-доповідача викладалися у формі судових ухвал. Після підготовчих дій призначалася дата розгляду апеляційної скарги. Сам апеляційний розгляд відбувався згідно з правилами судового розгляду в судах першої інстанції. Послідовність дій щодо розгляду кримінальних справ була подібною до розгляду цивільних справ: суддя-доповідач викладав суть оскарженого судового рішення, докази учасників судового провадження (викладені в апеляційних скаргах). Далі для викладу доказів надавалося слово стороні, яка подала скаргу. Якщо ж апеляційні скарги подали дві сторони, то першою викладала свої докази сторона обвинувачення. Перед нарадою суддів щодо рішення у справі, обвинуваченому за вироком суду першої інстанції надавали останнє слово⁵³⁰.

Як правило, Львівський апеляційний суд переглядав кримінальні справи у складі трьох суддів, тоді як перегляд цивільних справ міг відбуватися одноособово. На рішення Апеляційного суду можна було подавати касацію до Найвищого суду у Варшаві, який водночас володів правом переглядати рішення у складних кримінальних справах, але право помилування засуджених до смерті зберігалось винятково за президентом Польщі⁵³¹. Так само, що важливо, Найвищий суд був апеляційною інстанцією у тяжких злочинах (наприклад, вбивства). Питання амністії регламентували сеймовий декрет 1919 р., Закон від 10 березня 1921 р., ухвалений у контексті прийняття березневої Конституції, Закон від 22 червня 1928 р., розпорядження

⁵²⁹ Kowalski K. Prokurator i Sąd, a uproszczenia proceduralne w postępowaniu karnem. *Czasopismo sędziowskie. Organ oddziału Lwowskiego zreszenia sędziów i prokuratorów Rzpltej Polskiej*. 1932. Nr. 5–6. S. 126.

⁵³⁰ ЦДІАУЛ, ф. 205, оп. 1, спр. 401 (Списки кримінальних справ, розглянутих у Львівському апеляційному суді за час з 19 до 24 жовтня 1938 р.), арк. 3.

⁵³¹ Hahn Z. Kasacja wedle polskiego kodeksu postępowania cywilnego. *Czasopismo sędziowskie. Organ oddziału Lwowskiego zreszenia sędziów i prokuratorów Rzpltej Polskiej*. 1932. Nr. 1–2. S. 1–2.

Президента від 21 жовтня 1932 р. (з прив'язкою до набуття чинності кримінального кодексу), Закон про амністію від 2 січня 1936 р. і, нарешті, декрет Президента Польщі від 2 вересня 1939 р. – в умовах початку німецько-польської війни покликаний створити атмосферу суспільної довіри⁵³².

Ключовим документом, яким послуговувався у своїй діяльності Львівський апеляційний суд був Кримінальний кодекс Польщі. Він був ухвалений у 1932 р. і його нерідко називали “кодексом Макаревича” – на честь львівського правника Юліуша Макаревича, який найбільше доклався до опрацювання його норм. Окремі пропозиції до проекту кодексу кодифікаційної комісії подавав й Львівський апеляційний суд, зокрема збереглися надіслані пропозиції за 1929 рік⁵³³. Здебільшого, суть польського кодексу мало різнилася від австрійського Кримінального кодексу 1852 р., проте наявність деяких розпливчастих положень створювала передумови для оскарження окремих рішень в апеляційному порядку і їх різнотлумачення⁵³⁴. Так, вводилося поняття “дія, заборонена законом”, що мала дещо інше значення, ніж “злочин”. Сам Ю. Макаревич пояснював це тим, що під поняттям злочину необхідно розуміти “повну кримінальну відповідальність з ознаками кримінального покарання”, в іншому випадку – “дія, заборонена законом” може і не бути злочином і за неї може бути застосоване не кримінальне покарання⁵³⁵. Далеко не всі юристи погоджувалися з підходом Ю. Макаревича до поділу правопорушень. Зокрема, Едмунд Кжимуський розходився із львівським професором, тож погодження окремих статей Кримінального кодексу відбувалося в гострих дискусіях і голосуваннях за

⁵³² *Dziennik Ustaw*. 1939. Nr 87. poz. 553.

⁵³³ ЦДІАУЛ, ф. 205, оп. 1а, спр. 2595 (Рішення кримінальної палати Найвищого суду про зміну кримінального кодексу, 1929 р.), арк. 1–2.

⁵³⁴ Makarewicz J. Zbieg ustaw karnych. *Czasopismo sędziowskie*. Organ oddziału Lwowskiego zreszenia sędziów i prokuratorów Rzpltej Polskiej. 1934. Nr. 2. S. 55.

⁵³⁵ Makarewicz J. *Kodeks karny z komentarzem i orzeczeniem Sądu Najwyższego*. Lwów: Wydawnictwo Zakładu narodowego imienia Ossolińskich, 1935. S. 45.

кожну деталь⁵³⁶. Таке різночитання згодом створило передумови для оскарження тих рішень судів першої інстанції, в яких “дія, заборонена законом” підмінялася поняттям “злочин”⁵³⁷.

У 1873 р. був ухвалений австрійський Кримінально-процесуальний кодекс, який з невеликими змінами діяв і в перші роки існування Польської держави на території Галичини⁵³⁸. Згідно з ст. 15 Кодексу суди другої інстанції розглядали скарги на вироки окружних судів у кримінальних справах. Вищий крайовий суд, а з 1919 р. – Апеляційний суд здійснював нагляд за діяльністю кримінальних судів, що перебували в його апеляційному окрузі, розглядав скарги на їхні дії. Кримінально-процесуальний кодекс 1873 р. надавав судам другої інстанції функції складення списків адвокатів апеляційного округу, позбавлення захисників права брати участь у судових засіданнях на термін від одного місяця до півроку, передання справи з одного суду першої інстанції в інший, вирішення спору щодо підсудності кримінальної справи між двома судами, перенесення за появи важливих обставин місця засідання суду присяжних з будівлі одного суду в будівлю іншого суду, розгляду скарг щодо вироку суду першої інстанції про відновлення кримінального провадження, видання дозволу на призначення винагороди судовому експерту, встановлення грошового забезпечення на арештантів, розгляду скарг на постанови судів першої інстанції щодо розподілу судових витрат між сторонами процесу, видання дозволу на відстрочення виконання покарання, видання дозволу на виконання покарання у в'язниці іншого апеляційного округу, вирішення питань щодо клопотань про помилування – видання відмови або направлення для подальшого розгляду міністрові юстиції, розгляду

⁵³⁶ Lewandowska-Malec I. Udział lwowskich prawników w dorobku polskiej Komisji Kodyfikacyjnej (1919–1939). *Українознавчий альманах*. Київський національний університет імені Тараса Шевченка. 2013. Випуск 14. С. 233.

⁵³⁷ ЦДІАУЛ, ф. 205, оп. 1, спр. 401 (Списки кримінальних справ, розглянутих у Львівському апеляційному суді за час з 19 до 24 жовтня 1938 р.), арк. 17–18.

⁵³⁸ Худоба Н. Австрійський кримінально-процесуальний кодекс 1873 року та його застосування на території Галичини. *Форум права*. 2009. № 2. С. 418.

клопотань про зменшення покарання за нововиявленими обставинами, розгляду скарг на вироки, винесені при відсутності підсудного і т. д.⁵³⁹.

Польська кодифікаційна комісія у 1926 р. підготувала попередній варіант власного Кримінально-процесуального кодексу. Проект був надісланий для експертизи і до нього подали велику кількість зауважень, у т. ч. і львівські судді. Перероблений проект Кримінально-процесуального кодексу затвердила у 1928 р. Рада міністрів. Чинності кодекс набрав, починаючи з 1 липня 1929 р. Кодекс складався з шести частин, четверта з яких стосувалася порядку оскарженню вироків і подання апеляцій (ст. 457–487)⁵⁴⁰.

Кримінально-процесуальний кодекс 1928 р. містив мінімум зафіксованих підстав для оскарження. Положення ст. 470 кодексу передбачало, що в апеляційній скарзі перераховуються причини оскарження і вказуються ті частини рішення, які сторона процесу вимагала відмінити або змінити. Характерно, що словосполучення “вказане”, а не, наприклад, “повинне бути вказане”, не означало жодних зобов’язань, а лише рекомендації для апелянта. Оскарження рішення про вину обвинуваченого вважалось направленим проти рішення про покарання (пункти 1 та 2 ст. 458 Кримінально-процесуального кодексу). Обсяг апеляційної скарги був обмежений у частині дій прокурора, який не мав права оскаржити вирок. Апеляційний суд розглядав апеляцію в межах апеляційної скарги і мав право вийти за ці межі лише у випадках, визначених ст. 485 Кодексу⁵⁴¹. Це могло статися, якщо діяння обвинуваченого не мали ознак злочину або змінювало правову кваліфікацію діяння, неправильно прийнятого судом першої інстанції (ст. 485(a) та (b)). Апеляційний суд також мав право скасувати рішення на користь співобвинуваченого, який не оскаржив його, якщо він

---

⁵³⁹Stebelski P. *Komentarz do Austriackiego postępowania karnego*. Lwów: Gubrynowiczi Schmidt, 1901. S. 36–37.

⁵⁴⁰Kodeks postępowania karnego z dnia 19 marca 1928. *Dziennik Ustaw*. 1928. Nr. 33. Poz. 313. S. 643–645.

⁵⁴¹Kodeks postępowania karnego z dnia 19 marca 1928. *Dziennik Ustaw*. 1928. Nr. 33. Poz. 313. S. 645.

скасував його на користь іншого співобвинуваченого, на користь якого було подано апеляційну скаргу (ст. 485 пункт d)⁵⁴².

Кримінально-процесуальний кодекс 1928 р. передбачав два типи апеляційних скарг на кримінальні вироки. Першим було оскарження ухвал повітових судів та рішень окружних судів, винесених у першій інстанції (ст. 457) та від судів другої інстанції – на вироки судів присяжних (ст. 516 та 517 Кримінально-процесуального кодексу). Другим типом апеляційної скарги була власне апеляція (ст. 448), коли справа слухалася повторно⁵⁴³. Апеляційний суд при розгляді апеляційних скарг на рішення / вироки у кримінальних справах виокремлював як абсолютну підставу апеляції, так і відносні недоліки рішення⁵⁴⁴. У даному контексті суд апеляційної інстанції, незалежно від меж апеляційної скарги, мав право: виправдати обвинуваченого, якщо в його діянні не було ознак злочину; 2) відкорегувати неправильну класифікацію діяння, прийнятого в рішенні першої інстанції; 3) визнати оскаржуване рішення недійсним та передати справу на новий розгляд. Це відбувалося, якщо в ухваленні рішення суду першої інстанції взяла участь особа, яка не мала права виносити вироки. Згідно із ст. 12, 13, 485 пункт с та 503 Кримінально-процесуального кодексу 1928 р. Найвищий Суд визнавав оскаржуване рішення недійсним⁵⁴⁵.

Найвищий суд у Варшаві мав право скасувати рішення Апеляційного суду, якщо: 1) суд виніс виправдальний вирок, незважаючи на наявність доказів кримінального злочину обвинуваченого; 2) рішення суду підписав суддя, який фактично не був присутнім на процесі; 3) на головному засіданні був відсутній обвинувачений (розгляд справи відбувся заочно, коли закон вимагав присутності обвинуваченого) або ж йому відмовили у праві на

⁵⁴² Kodeks postępowania karnego z dnia 19 marca 1928. *Dziennik Ustaw*. 1928. Nr. 33. Poz. 313. S. 645.

⁵⁴³ Rundstein J. Kasacja w obronie Ustawy w Kodeksie Postępowania karnego. *Palestra*. Organ adwokatury stołecznej. Czasopismo poświęcone zagadnieniom prawnym i korporacyjno-zawodowym. Czerwiec-Lipiec 1929. Nr. 6–7. S. 302.

⁵⁴⁴ Див., наприклад, ЦДІАУЛ, ф. 205, оп. 1, спр. 401 (Списки кримінальних справ, розглянутих у Львівському апеляційному суді за час з 19 до 24 жовтня 1938 р.), арк. 12.

⁵⁴⁵ Czarniecki P. *Nienależyta obsada sądu jako bezwzględna przyczyna odwoławcza na tle zasady uczciwego procesu. Praca magisterska napisana w Katedrze Postępowania Karnego pod kierunkiem prof. dra hab. Piotra Hofmańskiego*. Kraków, 2006. S. 50.

захист; 4) вирок суду не містив визначення діяння, приписаного обвинуваченому; 5) апеляційний суд неправомірно збільшив вирок обвинуваченому (він мав право його тільки зменшити); 6) в діях обвинуваченого не було зафіксовано доказів злочину; 7) справа розглядалася без відповідної скарги або без заяви потерпілої сторони у випадках, коли закон вимагав такої скарги; 8) були причини, що спричиняють припинення провадження у справі; 9) суд визнав не виправданим застосування до обвинуваченого покарання, яке не передбачено Законом за вказаний злочин; 10) в суді взяла участь особа, яка не уповноважена виносити вирок; суддя або присяжний суддя; 11) обвинувачений не підпадав під дію судової практики загальних судів; однак це не стосувалося судових рішень у справах, щодо яких вищий суд став компетентним відповідно до ст. 28 § 2 Кримінально-процесуального кодексу⁵⁴⁶.

Наприклад, справу експропріаційного нападу членів ОУН на пошту в Городку Ягелонському у 1932 р. (сьогодні м. Городок Львівської області). “Наглий суд” над трьома затриманими учасниками нападу – Василем Біласом, Дмитром Данилишиним і Мар’яном Жураківським, відбувся наприкінці 1932 р. у Львові. Усіх засудили до смертної кари, але завдяки апеляції, в якій вказувалося на порушенні процедури (наприклад, відмова заслуховувати усіх свідків), Найвищий суд у Варшаві повернув справу на перегляд. Газета “Діло” з цього приводу писала: “Найвищий суд затвердив частину присуду львівського суду в справі проступку державної зради, зате відкинув із формальних причин присудок намови до нападу на пошту в Городку Яг.”⁵⁴⁷. У підсумку Президент Польщі помилував М. Жураківського і його засудили на 15 років ув’язнення.

У практиці Львівського апеляційного суду часто знаходимо посилання на не відповідність резолютивної частини обвинувального вироку, яка не

---

⁵⁴⁶ Czarniecki P. *Nienależyta obsada sądu jako bezwzględna przyczyna odwoławcza na tle zasady uczciwego procesu...* S. 52.

⁵⁴⁷ *Діло*. 16 листопада 1933.

відповідала вимогам ст. 367 Кримінально-процесуального кодексу 1928 р.⁵⁴⁸. Часто підставами для апеляції ставало проведення судового розгляду всупереч чинному законодавству та відсутність повідомлення про суть розглядуваного на час відсутності обвинуваченого у залі суду (існували визначені обставини, коли обвинуваченого тимчасово виводили із зали суду на деякий час). Унаслідок новелізації Кримінально-процесуального кодексу була запроваджена додаткова абсолютна причина оскарження, а саме ситуація, в якій рішення суду повинно було бути скасоване, якщо касаційна скарга справедливо стверджувала, що суд виніс виправдальний вирок, незважаючи на наявність кримінальної вини обвинуваченого (зміни до ст. 514 Кодексу 1928 р.). З часом законодавці змінили й положення щодо необхідного змісту резолютивної частини рішення, яке як йшлося вище неодноразово ставало предметом апеляції. Після новелізації воно більше не повинно було містити всіх подробиць дій обвинуваченого (в редакції ст. 514 пункту h)⁵⁴⁹.

Ця система апеляцій та перелік причин оскарження докорінно не змінювалася до 1 липня 1949 р. До питання про обов'язковий захист та обов'язкові елементи вироку були внесені невеликі корективи. Впроваджена апеляційна модель більше наближалася до нинішньої системи. Незважаючи на те, що перелік підстав для скасування вироку у кримінальній справі суттєво не змінився, процедура ухвалення судового рішення змінилася – на відміну від міжвоєнного регламенту, апеляційний суд скасував вирок на засіданні без участі сторін, тоді як до цього присутність сторін була звичайною практикою. Крім того, суд повинен був відмінити рішення, незалежно від звинувачень, висловлених стороною, якщо він виявив суттєві недоліки⁵⁵⁰.

⁵⁴⁸ ЦДІАУЛ, ф. 205, оп. 1, спр. 401 (Списки кримінальних справ, розглянутих у Львівському апеляційному суді за час з 19 до 24 жовтня 1938 р.), арк. 1–8.

⁵⁴⁹ Czarnecki P. *Nienależyta obsada sądu jako bezwzględna przyczyna odwoławcza na tle zasady uczciwego procesu...* S. 54.

⁵⁵⁰ Czarnecki P. *Nienależyta obsada sądu jako bezwzględna przyczyna odwoławcza na tle zasady uczciwego procesu...* S. 53.

Як уже зазначалося, Львівський апеляційний суд розглядав і резонансні політичні справи, упродовж 25 травня – 26 червня 1936 р. відбувся судовий процес над членами ОУН (всього 27 осіб), котрих звинувачували у вбивстві комісара консульства СРСР у Львові Андрія Майлова, директора Львівської академічної гімназії Івана Бабія та студента Якова Бачинського. Для обвинувачення почасти використовувалися матеріали Варшавського процесу ОУН 1935–1936 рр.⁵⁵¹. На Львівському процесі було 23 підсудних, серед яких Степан Бандера, Роман Шухевич, Ярослав Стецько, Ярослав Макарушка, Богдан Підгайний, Роман Мигаль, Катерина Зарицька, Віра Свенціцька та ін. Усім їм інкримінували державну зраду. Україномовна американська газета “Свобода” так описувала цей процес: “Розправа відбувається в будинку польського суду на вул. Баторого (Баторія – Ю. О.). При входових дверях до суду, на сходах, в коридорі сильні стійки польських поліцаїв. На салю пускають тільки за картками вступу, які дістали около 70 осіб, здебільша рідня підсудних. Підсудні сидять у трьох лавках, між 8 поліцаями. Теж довкола лави підсудних кордон поліції. Підсудні в бадьорому настрої”⁵⁵².

Обвинувачених обороняли одинадцять авторитетних в Галичині адвокатів, зокрема Володимир Старосольський, Степан Шухевич, Володимир Горбовий, Євген Давидяк, Пилип Евин, Володимир Загайкевич тощо. Головуючий на суді і прокурор часто “спротивлялися доказовим внескам” українських адвокатів⁵⁵³. На відміну від Варшавського процесу, у львівському суді обвинувачені отримали можливість говорити українською мовою. Вони викривали злочини польської влади супроти українців. Упевнена поведінка С. Бандери у суді сприяли зростанню його авторитету і популярності⁵⁵⁴. Провідник ОУН у своїх спогадах був лаконічним, пишучи: “Мене судили як крайового провідника ОУН за цілу діяльність ОУН-УВО того періоду. На лаві підсудних було більше членів очолюваної мною

⁵⁵¹ *Варшавський акт обвинувачення Степана Бандери та товаришів*. Упорядник Микола Посівнич. Львів: Центр дослідження визвольного руху, 2005. С. 4.

⁵⁵² *Свобода*. 15 червня 1936.

⁵⁵³ *Діло*. 7 червня 1936.

⁵⁵⁴ Посівнич М. *Степан Бандера*. Дрогобич: Посвіт, 2018. С. 118.

Крайової Екзекутиви. Вирок у Львівському процесі мені злучили з Варшавським – на досмертне ув'язнення»⁵⁵⁵. Варто відзначити, що з-поміж дванадцятьох присяжних і двох резервних присяжних не було жодного українця. Рішення суду ухвалювали колегіально: головуючий суддя і двоє засідателів. У результаті заслуховування сторін і вивчення доказової бази судді винесли вирок, зокрема С. Бандері і Р. Мигалю – довічне тюремне ув'язнення, тоді як іншим – від 15 років до 6 місяців ув'язнення; В. Свенціцьку і А.-Д. Федак звільнили. Усім засудженим зарахували перебування під слідством, декого позбавили громадянських прав на строк від п'ятих до десятих років. Усіх зобов'язали відшкодувати судові витрати⁵⁵⁶.

Поширеним злочином у міжвоєнний період залишалось *шахрайство*, наявність якого довести було непросто, чим користувалася обвинувачена сторона, щоби подати апеляцію до вищестоящого суду. Так, Львівський апеляційний суд впродовж 1933–1939 років розглядав справу цілої групи місцевих шахраїв: Кароля Климта, Валеріана Ковальчука, Софії Макох та інших, які незаконним шляхом заволоділи чужим майном шляхом обману і фальсифікацій⁵⁵⁷. Апеляційний суд у Львові закономірно розглядав і справи про шахрайство осіб, пов'язаних з правосуддям. Зокрема, у 1932 р. розпочався розгляд справи львівського адвоката Юзефа Рапса і судового асесора Юзефа Хаєка, котрих звинувачували у шахрайстві, що завдало шкоди потерпілому⁵⁵⁸.

Серед кримінальних справ, які розглядав Львівський апеляційний суд, було чимало *майнових справ*, обтяжених додатковими злочинними, що переводило їх з галузі цивільного у галузь кримінального права. Як приклад,

---

⁵⁵⁵ Мої життєписні дані (Степан Бандера) [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://ukrnationalism.com/the-nationalist-movement/staff/stepan-bandera/67-moi-zhyttiepysni-dani-stepan-bandera.html> [17.02.2021].

⁵⁵⁶ Посівнич М. *Степан Бандера*. Дрогобич: Посвіт, 2018. С. 116–117.

⁵⁵⁷ ЦДІАУЛ, ф. 205, оп. 1, спр. 1929 (Справа про обвинувачення мешканців м. Львова Климта Кароля, Ковальчука Валеріана, Макох Софії та ін. у шахрайстві, 1938–1939 рр.), арк. 1–48.

⁵⁵⁸ ЦДІАУЛ, ф. 205, оп. 1, спр. 1923 (Справа про обвинувачення адвоката у Львові Рапса Юзефа, судового асесора Хаєка Юзефа та ін. у шахрайстві, 1932–1939), арк. 120.

можемо назвати збережену в архіві справу Нафталі Рота, обвинуваченого у нанесенні матеріальної шкоди матеріальній шкоди співвласникам маєтку⁵⁵⁹ (суд залишив в силі рішення суду першої інстанції).

Цікавими є справи про *фінансові зловживання* міських посадовців Львова (привласнення грошей з міської казни), які розглядав Апеляційний суд у 1933–1936 рр.⁵⁶⁰. Зловживали службовим становищем і присвоювали державні кошти також у Дрогобичі. Зокрема, справу Легета Кропивницького у 1934 р. після попереднього розгляду в окружному суді, розглядав Львівський апеляційний суд⁵⁶¹. Інколи привласнення державних грошей супроводжувалося підробленням документів, щоби прикрити сліди злочинів. Такого злочину стосувалася справа службовців повітового суду Щирця Йосифа Колодзєя і Михайла Вовка (її розгляд затягнувся на декілька років)⁵⁶². У більшості випадків факти шахрайства були доведені і в апеляційному порядку і вироки судів першої інстанції та покарання були залишені в силі.

Кількість розглянутих справ щодо апеляцій на рішення *трудових судів*, була невеликою. Більше того, 1 січня 1935 р. набрала чинності Постанова Президента Республіки, згідно з якою трудові суди позбавлялися попередньої кримінальної компетенції (частина повноважень передавалася інспекторам праці, зокрема у сфері працевлаштування). Апеляція на кримінальне адміністративне рішення подавалося до окружного суду⁵⁶³.

У випадку неадекватного злочиніві присуду окружного суду, Львівський апеляційний суд міг збільшити термін ув'язнення. Так, зокрема трапилося у 1933 р., коли Львівський апеляційний суд з 4-х до 6-ти років

⁵⁵⁹ЦДІАУЛ, ф. 205, оп. 1, спр. 1993 (Рішення Апеляційного суду і листування у справі Рота Нафталі, обвинуваченого в нанесенні матеріальної шкоди співвласникам маєтку, 1938 р.), арк. 1–4.

⁵⁶⁰ ЦДІАУЛ, ф. 205, оп. 1, спр. 1927 (Справа про обвинувачення службовців Львівського магістрату у зловживаннях службовим становищем, привласненні грошей, 1933–1936 рр.), арк. 135.

⁵⁶¹ЦДІАУЛ, ф. 205, оп. 1, спр. 1935 (Справа про обвинувачення службовця у Дрогобичі Кропивницького Легета у привласненні державних грошей, 1934 р.), арк. 45.

⁵⁶² ЦДІАУЛ, ф. 205, оп. 1, спр. 1927 (Справа про обвинувачення службовців суду у Щирці Колодзєя Йосифа, Вовка Михайла та ін. у підробці документів і привласненні державних грошей, 1934–1939), арк. 135.

⁵⁶³ Szynal G. Polskie sądownictwo pracy w okresie międzywojennym. *Roczniki Administracji i Prawa*. 2016. nr XVI(2). S. 126.

збільшив покарання за вбивство студента ветеринарії Гротковського на вул. Шайнохи у Львові, яке здійснив Мошко Кац⁵⁶⁴.

Загалом, переглядаючи кримінальні справи, Львівський апеляційний суд володів правом за наслідками апеляційного розгляду за скаргою на вирок суду нижчої інстанції залишити вирок без зміни, змінити вирок, скасувати вирок повністю або частково, прийняти нове рішення у справі, закрити кримінальне провадження, скерувати справу на новий розгляд у суд першої інстанції. Зміна вироку у кримінальній справі могла настати у разі 1) пом'якшення призначеного покарання, якщо воно первісно за своєю суворістю не відповідало скоєному злочину; 2) зміни правової кваліфікації вчиненого злочину; 3) корегування суми, що підлягала стягненню (у загальних рисах ці положення співвідносні з нормами кримінально-процесуального законодавства України, див. ст. 407)⁵⁶⁵.

Рішення суду нижчої інстанції у кримінальній справі скасовувалося Апеляційним судом у разі неповноти судового розгляду у повітовому чи окружному суді, розходженні висновків суду із фактичним змістом справи, порушенні вимог кримінального процесуального законодавства тощо⁵⁶⁶. Загалом, найпоширенішою причиною скасування рішень судів першої інстанції в Апеляційному суді і була невідповідність визначеного покарання тяжкості кримінального правопорушення⁵⁶⁷. До такого висновку судді Апеляційного суду могли прийти у випадку появи нових доказів або не врахування ваги відомих доказів у суді першої інстанції. Інколи суд першої інстанції не пояснював, чому взяв до уваги одні докази, але водночас відхилив інші. Траплялися випадки, коли окружний суд міг не зовсім обґрунтовано відхилити клопотання будь якої зі сторін допитати того чи іншого свідка. Це згодо ставало важливим аргументом для перегляду справи і

⁵⁶⁴ Діло. 16 листопада 1933.

⁵⁶⁵ *Кримінальний процесуальний кодекс України: чинне законодавство із змінами та доповненнями станом на 2 червня 2017 року: Офіційний текст*. Київ: Алерта, 2017. С. 202.

⁵⁶⁶ Bradliński K. Polskie kodeksy karne okresu międzywojnia. *Studenckie Zeszyty Naukowe* [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://szn.umcs.pl>

⁵⁶⁷ Mosing K. Wymiar kary w polskim kodeksie karnym. *Czasopismo sędziowskie*. Organ oddziału Lwowskiego zreszenia sędziów I prokuratorów Rzpltej Polskiej. 1932. Nr. 9–10. S. 230–231.

могло суттєво вплинути на судові рішення. Права обвинуваченого займали другорядне становище і в центрі уваги перебував сам злочин (не особа злочинця), тож оскарження в Апеляційному суді питання не належного ставлення до обвинуваченого у той час належним чином не бралось⁵⁶⁸.

Крім неповноти судового розгляду і невідповідності висновків суду першої інстанції фактичним обставинам кримінального провадження, Львівський апеляційний суд мав право посилатися на істотні порушення до вимог кримінального законодавства⁵⁶⁹. Це мало місце, коли рішення в першій інстанції було ухвалене незаконним складом суду (наприклад, суддя мав певні особисті зацікавлення або перебував у “конфлікті інтересів”), порушено правила підсудності, обвинувачений був позбавлений права на захист, потерпілого не повідомили про дату головної розправи (судового засідання), суд неправильно тлумачив закон, на основі якого виніс вирок⁵⁷⁰.

Зміст рішення Апеляційного суду щодо перегляду кримінальних справ був загалом подібним до рішень у цивільних справах і, відповідно, складався із вступної, мотивувальної та резолютивної частин. У *вступній частині* зазначалися дата і місце її прийняття, назва апеляційного суду, імена та прізвища суддів, які розглядали апеляційну скаргу, найменування кримінального провадження, імена та прізвища обвинувачених і потерпілих, зазначення закону (законів), у яких висунуті звинувачення. *Мотивувальна частина* містила короткий виклад апеляційної скарги і судового рішення у першій інстанції, перелік доказів і встановлених обставин злочину, мотивів, якими керувався Апеляційний суд при ухваленні рішення. У *резолютивній частині* подавався висновок суду щодо заявлених вимог, розподіл судових витрат, строку і набуття законної сили судового рішення⁵⁷¹.

⁵⁶⁸ЦДІАУЛ, ф. 205, оп. 1, спр. 39 (Обіжники, директиви і розпорядження Міністерства юстиції і голови Апеляційного суду з питань судочинства, 1924–1932 рр.), арк. 69.

⁵⁶⁹Kowalski K. Polski kodeks karny w dotychczasowej praktyce. *Czasopismo sędziowskie*. Organ oddziału Lwowskiego zreszenia sędziów i prokuratorów Rzpltej Polskiej. 1934. Nr. 1. S. 5.

⁵⁷⁰ЦДІАУЛ, ф. 205, оп. 1, спр. 39 (Обіжники, директиви і розпорядження Міністерства юстиції і голови Апеляційного суду з питань судочинства, 1924–1932 рр.), арк. 70.

⁵⁷¹Див., наприклад, ЦДІАУЛ, ф. 205, оп. 1, спр. 1935 (Справа про обвинувачення службовця у Дрогобичі Кропивницького Легета у привласненні державних грошей, 1934 р.), арк. 45.

Отже, компетенція Львівського апеляційного суду як другої інстанції для розгляду оскаржень на справи судів першої інстанції (у кримінальних справах, як правило, окружних судів) була законодавчо обмежена. У тяжких справах сторони процесу мали право подавати апеляцію безпосередньо до Найвищого суду, а в разі прохання про помилування – до Президента держави. У судовій практиці Львівського апеляційного суду переважали справи про шахрайство, трудові спори, завдання майнових збитків при обтяжуючих обставинах тощо.

4.4. Правотворча та контролююча діяльність Апеляційного суду у Львові

Однією із складових діяльності Львівського апеляційного суду була його підзаконна правотворчість – видання підзаконних нормативно-правових актів (на австрійський взірець, їх називали обіжниками – *okólniki*), які забезпечували виконання нормативних актів Міністерства юстиції Польщі та Найвищого суду у Варшаві. Правотворчість становить один із напрямків діяльності держави й передбачає закріплення юридичних норм шляхом встановлення визначених приписів та внесення до них доповнень⁵⁷². У правовій державі не всім юридичним нормам потрібно надавати форму законів, оскільки окремі аспекти суспільних відносин можуть бути врегульовані підзаконними актами. Важливо, що в умовах відновлення Польської держави підзаконна правотворчість характеризувалася оперативністю, гнучкістю, меншою формальністю і, водночас, більшою компетентністю суб'єктів, які її реалізують⁵⁷³. Зважаючи на той факт, що Польща певний час жила за законодавством країн, у складі яких перебували землі, що увійшли до її складу, це вимагало численних узгоджень старих норм права із нововведеннями.

⁵⁷² Бобровник С., Щербельський В. Правотворчість. *Юридична енциклопедія*: в 6 т. Редкол.: Ю. Шемшученко (гол.) та ін. Том 5: П–С. Київ: Українська Енциклопедія, 2003. С. 51.

⁵⁷³ Зайчук О., Оніщенко Н. *Теорія держави і права*. Київ: Юрінком Інтер, 2006. С. 129.

Тож, однією з важливих складових діяльності Львівського апеляційного суду було методологічне роз'яснення окремих норм законодавства та супровідні пояснення під час набуття чинності тих чи інших норм права. Ці роз'яснення суд видавав у формі обіжників. Так, наприклад, у 1925 р. з'явився обіжник президента Апеляційного суду про введення в дію закону про попереднє слідство⁵⁷⁴ (форма попереднього розслідування, пов'язана із збиранням, верифікацією та оцінкою доказів з метою повного і об'єктивного встановлення обставин злочину та особи злочинця). Львівський апеляційний суд ухвалював постанови, приймав рішення, роз'яснював рішення Міністерства юстиції та Найвищого суду у Варшаві⁵⁷⁵.

Як уже йшлося у попередніх параграфах розділу, під час кодифікаційних робіт Львівський апеляційний суд і його окремі судді долучалися до вироблення окремих норм. Так, у 1927 р. суд вислав зауваження до цивільного кодексу, опрацьованого польською кодифікаційною комісією⁵⁷⁶. Подібним чином Львівський апеляційний суд вислав у 1927 р. свої зауваження щодо проекту судоустрою. Йшлося передусім про потребу розвантаження судів у Галичині, кількість яких не відповідала чисельності населення краю⁵⁷⁷. Президент Львівського апеляційного суду А. Червінський звертав увагу, що закон про судоустрій для більшої ефективності необхідно було синхронно ухвалювати з кримінально-процесуальним і цивільно процесуальним кодексами⁵⁷⁸.

Одним із найбільших досягнень кодифікаційної комісії (за погодженням з Апеляційними судами) стала розробка Кодексу зобов'язань, який із змінами діяв до 1964 р. (серед львівських юристів свій внесок в його розробку

⁵⁷⁴ ЦДІАУЛ, ф. 205, оп. 1, спр. 43 (Обіжник Голови Апеляційного суду про введення в дію закону про попереднє слідство, 1925 р.), арк. 1–4.

⁵⁷⁵ Hahn Z. Kasacja wedle polskiego kodeksu postępowania cywilnego. *Czasopismo sędziowskie*. Organ oddziału Lwowskiego zreszenia sędziów i prokuratorów Rzpltej Polskiej. 1932. Nr. 1–2. S. 24.

⁵⁷⁶ ЦДІАУЛ, ф. 151, оп. 1а, спр. 1855 (Зауваження до Кодексу судових цивільних справ, виданого кодифікаційною комісією, 1927 р.), арк. 3.

⁵⁷⁷ ЦДІАУЛ, ф. 151, оп. 1а, спр. 1855 (Зауваження до Кодексу судових цивільних справ, виданого кодифікаційною комісією, 1927 р.), арк. 3.

⁵⁷⁸ Білостоцький С. Судова влада Львова міжвоєнного періоду у спогадах львів'ян-емігрантів. *Вісник Львівського університету. Серія історична*. 2019. Спецвипуск. С. 341.

зробили Ернест Тіль – автор вступної частини та Роман Логншампс де Бер’є)⁵⁷⁹. Крім того, цінним досягненням Кодифікаційної комісії стала розробка Господарського кодексу 1934 р. (до своєї смерті у 1928 р., над цим Кодексом працював відомий львівський правник Александр Долинський, котрий також був одним із співавторів вексельного законодавства міжвоєнної Польщі)⁵⁸⁰.

Апеляційний суд у Львові був покликаний стежити за дотриманням національного й мовного законодавства у краї, й зокрема у місцевих судах. Наприклад, українське страхове товариство “Дністер” у 1921 р. скаржилося до цього суду на недотримання прав української мови у повітових судах львівського апеляційного округу⁵⁸¹. Утім, національне питання в міжвоєнній Польщі було дразливим для її влади (у т.ч. судів), а ставлення до національних меншин – німців, білорусів чи українців – не відповідало загальноєвропейським демократичним засадам. Але саме українське національне питання привертало найбільшу увагу. Причини цього полягали у декількох факторах: 1) українці були найчисельнішою національною меншиною у Польщі; 2) українці компактно проживали на теренах Західної України (Галичина і Волинь); 3) українці відзначалися високим рівнем національної самосвідомості, мали власні потужні організації⁵⁸² – як легальні, на зразок Українського Національно-Демократичного Об’єднання (УНДО), так і нелегальні, Українське військово-об’єднання (УВО, 1920–1929 рр.), а згодом Організація Українських Націоналістів (ОУН, з 1929 р.). Ці політичні об’єднання ставили за мету не тільки збереження національної самобутності українців, але й виступали за повне політичне визволення.

Відомий юрист, професор Львівського університету, творець Кримінального кодексу Ю. Макаревич, наприклад, закликав розפורшити

---

⁵⁷⁹ Lewandowska-Malec I. *Udział lwowskich prawników w dorobku polskiej Komisji Kodyfikacyjnej (1919–1939)*. С. 232.

⁵⁸⁰ Lewandowska-Malec I. *Udział lwowskich prawników w dorobku polskiej Komisji Kodyfikacyjnej (1919–1939)*. С. 232.

⁵⁸¹ ЦДАУЛ, ф. 151, оп. 1, спр. 553 (Скарга страхового товариства “Дністер” у Львові на судові установи за нехтування українською мовою у судах Львівського апеляційного округу, 1921 р.), арк. 1–2.

⁵⁸² Гловацький І. *Українські адвокати у політичних судових процесах у Східній Галичині*. С. 39.

національні меншини по усій Польщі, щоби запобігти їх компактному проживанню. У Галичині поляки, як титульна нація, мали почуватись повноправними господарями, тоді як національні меншини розглядалися як “гості” (попри державну приналежність), що на нашу думку, суперечило будь-яким юридичним нормам демократичної держави, якою Польща декларувала себе у першій половині 1920-х років⁵⁸³. На жаль, думку Ю. Макаревича, як шанованого юриста, поділяло багато польських політиків, створюючи конфліктну ситуацію в суспільстві.

Це все при тому, що у 1921 р. була ухвалена Конституція, яка гарантувала національні права меншинам. Ст. 109 проголошувала право кожного громадянина на збереження своєї національності і на розвиток власної мови. У липні 1924 р. був ухвалений Закон про мову “Про мову урядування судів, урядів, прокурорських і нотаріатів”⁵⁸⁴. Фактично польська мова ставала головною мовою судочинства, хоч допускалося вживання інших, у т.ч. української мови. Львівський апеляційний суд видав декілька роз’яснень щодо мовного закону, в яких тлумачив норми закони надто вузько – на користь польської мови⁵⁸⁵. Зрештою, нічого дивного немає, оскільки абсолютна більшість суддів цього суду були поляками або лояльними до польського домінування в краї. До слова, зауважимо, що всі засідання Апеляційного суду у Львові відбувалися виключно на польській мові.

Дію мовного закону суди не поширювали на юридичні особи. У 1931 р. Апеляційний суд залишив без розгляду апеляцію греко-католицької церкви в Жужелі, яку представляв адвокат Іван Волошин. У своєму рішенні суд констатував: “Громадянином із природи речей може бути тільки одна фізична особа, отже приписи згаданого закону не відносяться до юридичних осіб. А якби прийняти, що поняття громадянства можна поширити на юридичні особи, то і в такому разі покликані приписи не можуть стосуватися

---

⁵⁸³ Makarewicz J. *Mniejszości Narodowe*. Lwów: Chrześcijańska Spółka Wydawnicza, 1924. S. 18–19.

⁵⁸⁴ *Dziennik Ustaw*. 1924. Nr. 78. Poz. 757.

⁵⁸⁵ Гловацький І. *Українські адвокати у політичних судових процесах у Східній Галичині...* С. 144.

юридичних осіб, бо юридичні особи з природи речі не посідають народності руської, яка мала б право вносити заяви українською мовою”⁵⁸⁶. Щоправда, Найвищий суд у Варшаві у 1931 р. скасував рішення Апеляційного суду у Львові, пославшись на те, що “юридичні особи також складаються з фізичних осіб”.

Твердження про те, що національне походження є єдиною причиною відхилення аплікації кандидата на посаду судді, створювало несприятливу атмосферу в середовищі львівських юристів, оскільки межували з протиправними діями. Апеляційний суд намагався уникнути подібних ситуацій, що, як наслідок, призвело до спокуси окремих представників національних меншин вдатися до своєрідного шантажу вищих судових органів. У таких категоріях можна оцінити історію Й. Бібрінга, котрий з 1926 по 1928 роки обіймав посаду адвоката в Станіславові, після чого подав заяву на роботу суддею з одночасною претензією на переведення його “подалі від атмосфери національних суперечок у Східній Малопольщі”⁵⁸⁷. Президент Апеляційного суду Львова відхилив прохання Й. Бібрінга, але той опротестував це рішення в Міністерстві юстиції, натякаючи на тому, що йому відмовили через єврейське походження. Він писав: “Оскільки нічого не говорить проти моєї особи з точки зору професійної кваліфікації та політичної лояльності (підтвердженням є декларація про лояльність, додана до моєї заяви), я вважаю, що лише моє віросповідання (тобто, юдаїзм) могло стати на заваді. Думаю що Вище міністерство не керується подібними міркуваннями, а діє лише на користь держави”⁵⁸⁸. Це формулювання було надзвичайно точним. Якби Міністерство юстиції підтримало рішення президента Апеляційного суду у Львові, воно також визнало б, що керуються антисемітськими настроями. Бажаючи уникнути подібного звинувачення, Й. Бібрінга затвердили на посаді судді, але щоби зберегти авторитет

---

⁵⁸⁶ Гловацький І. *Українські адвокати у політичних судових процесах у Східній Галичині...* С. 147.

⁵⁸⁷ Krzyżanowski L. *Sędziowie w II Rzeczypospolitej. Okręgi apelacyjne...* S. 334.

⁵⁸⁸ Цит. за: Krzyżanowski L. *Sędziowie w II Rzeczypospolitej. Okręgi apelacyjne...* S. 334–335.

львівських судових органів, й зокрема Апеляційного суду, його відправили в окружний суд Нового Сонча краківського апеляційного округу⁵⁸⁹.

Згідно із чинним законодавством, президент Апеляційного суду у Львові здійснював нагляд за діяльністю повітових і окружних судів. Саме Апеляційний суд розглядав кандидатури претендентів на призначення у суди нижчого рівня округу своєї відповідальності⁵⁹⁰. Водночас Апеляційний суд виступав дисциплінарним судом для суддів нижчих інстанцій, а також адвокатів й нотаріусів у львівському апеляційному окрузі. Крім того, на колишніх австрійських територіях (до 1931–1932 рр.), тобто і в Галичині, Апеляційним судам були підпорядковані усі в'язниці.

Отже, виконуючи функцію призначення суддів повітових суддів, президент Апеляційного суду, перш ніж виносити остаточне рішення, збирав інформацію про кандидата та його родину (таку інформацію надавав місцевий відділок поліції, а іноді і священник місцевої парафії). Також проводилася таємна перевірка, чи бува кандидат на посаду судді не має непогашених заборгованостей, оскільки в майбутньому це могло негативно впливати на його незалежність, як і на авторитет судової влади загалом. Лише після такої перевірки заяву кандидата в судді Апеляційний суд приймав. У разі відмови в допуску до служби в суді кандидат володів правом звернутися до міністра юстиції⁵⁹¹.

Одним із аспектів діяльності Апеляційного суду у Львові була його співпраця з іншими апеляційними судами Польщі. Найтіснішою видається співпраця з Апеляційним судом у Кракові. Краків, як і Львів були колись частиною Австро-Угорської імперії і на їх території функціонувало єдине право, тож навіть після творення Польської держави ці міста єднала австрійська правова традиція. Перші випадки співпраці фіксуємо вже влітку 1919 р. Тоді краківські і львівські судді польської національності під

---

⁵⁸⁹ Krzyżanowski L. *Sędziowie w II Rzeczypospolitej. Okręgi apelacyjne...* S. 335.

⁵⁹⁰ Poliszewski M. Aplikacja sądowa jako wychowanie sędziego. *Czasopismo sędziowskie*. Organ oddziału Lwowskiego zreszenia sędziów i prokuratorów Rzpltej Polskiej. 1934. Nr. 6. S. 283–284.

⁵⁹¹ Krzyżanowski L. *Sędziowie w II Rzeczypospolitej. Okręgi apelacyjne...* S. 225.

проводом Йозефа Віндакевіча (певний час працював в Апеляційному суді Кракова) підготували спеціальний меморіал, який стосувався потреби ухвалення двох законів: про судоустрій і службову прагматику. З ініціативи краківського і львівського суддівського осередків Міністерство юстиції Польщі розпочало підготовку законів про суддівську і прокурорську службу⁵⁹².

Тісною була співпраця Апеляційного суду з прокуратурою. Починаючи з другої половини ХІХ ст. прокуратура діяла при Вищому крайовому суді, а оскільки у відновленій Польській державі якийсь час зберігалось австрійське право і фактично система судоустрою, то і при Апеляційному суді теж діяла прокуратура. Ухвалою Ради Міністрів від 28 серпня 1919 р. утворено генеральну прокуратуру у Польщі і Кракові на чолі з начальниками, а пізніше – президентами⁵⁹³. Впродовж 1919–1922 рр. львівською прокуратурою керував Кароль Мар'ян Енгель, а з 1923 по 1939 рр. її незмінним керівником був випускник Львівського університету Віктор Гамерський. Крім власне прокурорських функцій він у міжвоєнний час викладав в Університеті та Львівській політехніці, а також виконував обов'язки екзаменатора під час складанням екзаменів кандидатами на посаду суддів⁵⁹⁴. Ведучи мову про відділ прокуратури у Львові відзначимо високу фаховість її працівників: у 1921 р. з 21 особи, яка мала докторський ступінь з права, 12 працювало у Львові і Кракові. Окремі працівники, як-от Йозеф Бжеський, стали жертвами радянського терору на початку Другої світової війни⁵⁹⁵.

Компетенція Генеральної прокуратури були обмежені розпорядженням Президента Польщі від 22 березня 1933 р. в рамках загального реформування прокуратури. Проте охорона публічного порядку й надалі залишалася в її компетенції. Наприклад, прокуратура при Апеляційному суді у Львові

⁵⁹² Krzyżanowski L. *Sędziowie w II Rzeczypospolitej. Okręgi apelacyjne...* S. 105–106.

⁵⁹³ *Dziennik Ustaw*. 1920. Nr 75. Poz. 434.

⁵⁹⁴ Buczyński K., Sosnowski P. *Prokuratura generalna. 200 lat tradycji i ochrony dobra publicznego*. Warszawa: Wydawnictwo Sejmowe, 2016. S. 123.

⁵⁹⁵ Buczyński K., Sosnowski P. *Prokuratura generalna...* S. 151.

розглядала окремі справи, які стосувалися питання цензури у сфері книгодрукування. Так, у 1923 р. при суді була створена спеціальна комісія експертів у справах літератури та мистецтва⁵⁹⁶. Загалом, у 1930-х роках Апеляційний суд більше уваги приділяв переглядові політичних справ⁵⁹⁷ (в т.ч. і ті, які стосувалися українських політичних діячів та організацій й товариств), що можна вважати наслідком суспільно-політичних змін в країні і її авторитарним характером.

До компетенції Апеляційного суду належали розгляд і вирішення дисциплінарних справ суддів, судових службовців, адвокатів, нотаріусів, тюремних охоронців. При Апеляційному суді у Львові діяв колегіальний орган – загальні збори суддів, які розглядали дисциплінарні справи (інколи вживається назва Дисциплінарний сенат). Здійснюючи право нагляду, за апеляційними судами зберігалось право вимагати звітів по окремих справах⁵⁹⁸. Предметом дисциплінарного розгляду виступали здійсненні порушення чи протизаконні дії цих осіб. Такі порушення могли бути виражені як в діях, так і в бездіяльності, вчинені умисно чи з необережності. Наприклад, Дисциплінарний сенат Апеляційного суду у Львові розглядав справи, пов'язані з порушеннями авторитету адвокатури, зокрема порушення етичних норм адвокатської діяльності і неповагу до суду. Загальноприйнятими були стримана критика і повага до всіх учасників процесу, уникнення образливих висловлювань на адресу суддів, не допускати у своїх виступах слів, які б підривали авторитет суду, не вводити навмисне суд в оману⁵⁹⁹.

⁵⁹⁶ ЦДІАУЛ, ф. 151, оп. 1а, спр. 963 (Справа про створення комісії експертів у справах літератури та мистецтва, 1923 р.), арк. 4.

⁵⁹⁷ ЦДІАУЛ, ф. 205, оп. 1, спр. 138 (Характеристика суспільно-політичних подій на території Львівського апеляційного округу в 1934–1937 рр. з донесенням львівського прокурора С. Дембіцького за 1938 р.), арк. 47зв–48.

⁵⁹⁸ Ławnikowicz G. Spuściz na zaborcza zagadnienie unifikacji postaw w debacie na temat pożądanego statusu trzeciej władzy. *Rodzinna Europa. Europejska myśl polityczno-prawna u progu XXI wieku*. Pod. red. P. Fiktusa, H. Malewskiego, M. Marszała. Wrocław: Wydział Prawa, Administracji i Ekonomii Uniwersytetu Wrocławskiego, 2015. S. 188.

⁵⁹⁹ Гловацький І. *Українські адвокати у політичних судових процесах у Східній Галичині*. С. 298.

Тимчасове розпорядження щодо судоустрою в Польщі передбачало колегіальні судові засідання, на яких обговорювалися проекти розпоряджень суду, а також дисциплінарні справи судових працівників. Мета, функції та склад засідань дозволяють розглядати їх як рівнозначні адміністративним колегіям. Для судочинства – це було ризикованим кроком, оскільки після встановлення у 1926 р. режиму санації та побудови авторитарної держави Ю. Пілсудського, втручання виконавчої влади у діяльність судів Польщі зросло⁶⁰⁰. Попри проголошення формальної незалежності суддів, Закон “Про устрій загальних судів” 1928 р. містив положення, які її суттєво обмежували. Закон надавав право президентові Польщі і міністрові юстиції переводити (без згоди осіб, яких це стосувалося) на інше місце роботи або відправляти на пенсію з часу призначення впродовж трьох місяців суддів Найвищого суду, впродовж року – суддів апеляційних судів і впродовж двох років – суддів окружних і повітових судів. Ці законодавчі положення дали можливість міністрові юстиції відправити на пенсію першого голову Найвищого суду Владиславу Сейду та очільника кримінальної палати А. Могильницького, які виступили проти обмеження незалежності суддів⁶⁰¹.

Владна політика викликала застереження у середовищі суддівського корпусу Галичини. Так, перший Президент Львівського апеляційного суду Адольф Червінський вважав, що дії влади спрямовані на подальше обмеження функціональних можливостей правосуддя й обмеження свободи діяльності суддів. У праві переведення суддів Червінський вбачав пряме порушення Конституції Польщі 1921 р.⁶⁰². Авторитетний експерт з питань судочинства, професор Станіслав Големб 1938 р. з приводу підміни ролі суддів судів вищих інстанцій нарікав: “Судді є для того, щоби здійснювати правосуддя, а не для обрання, кооптації, адміністрування. Заняття тими

⁶⁰⁰ Ławnikowicz G. *Spuściz na zaborcza zagadnienie unifikacji i postaw w debacie na temat pożądanego statusu trzeciej władzy...* S. 200.

⁶⁰¹ Липитчук О. Соціально-правові аспекти статусу суддів у міжвоєнній Польщі (1918–1939). *Вісник Львівського університету. Серія юридична*. 2015. Вип. 6. С. 155.

⁶⁰² Czerwiński A. *Ustrój sądów powszechnych*. Lwów: Nakładem Zrzeszenia Sędziów i Prokuratorów R. P. We Lwowie, 1928. S. 34.

справами, замість властивих для них, здатне підважити вимір справедливості»⁶⁰³.

Пізніше дисциплінарні функції виконували також загальні збори об'єднаних управлінь судів, у яких брали участь усі судді округу. До компетенції цього органу належали, серед іншого, відбір кандидатів на вакантні судові посади, визначення часу вакацій, рішення про зміст судових доручень, розгляд звітів про перебіг справ у судах. До складу зборів входили всі судді конкретного суду на чолі з президентом суду і виконували функцію адміністративного самоврядування судів. Для ухвалення важливих рішень загальними зборами Апеляційного суду потрібна була присутність двох третин всіх суддів. Рішення ухвалювали більшістю голосів, а у випадку їхньої рівності вирішальним був голос головуючого на зібранні⁶⁰⁴. Однак поступово компетенцію загальних зборів обмежили (у 1930-х роках цю систему зведено нанівець). На думку польського правознавця Гжегожа Лавніковича, ця Тимчасова інструкція базувалася на моделі функціонування суду, як органу місцевого самоврядування⁶⁰⁵.

Пізніша Тимчасова інструкція про судоустрій передбачала два види дисциплінарних судів: першим діяв в межах Найвищого суду, другий – в межах Апеляційного суду. Найвищий Суд ухвалював рішення у справах, що стосувалися неправомірного поведження його суддів, а також суддів апеляційних судів та президентів (віце-президентів) окружних судів. Справами всіх інших суддів займався Апеляційний суд, який виносив рішення у складі п'яти суддів. Описана вище модель була побудована на основі австрійської традиції⁶⁰⁶.

До компетенції Дисциплінарного сенату Апеляційного суду належало звільнення судді із займаної посади, вихід судді на пенсію, переведення в

⁶⁰³ Gołąb S. *Organizacja Sądów powszechnych*. Kraków: Nakładem autora, 1938. S. 8.

⁶⁰⁴ Липитчук О. Соціально-правові аспекти статусу суддів у міжвоєнній Польщі (1918–1939). *Вісник Львівського університету. Серія юридична*. 2015. Вип. 6. С. 156.

⁶⁰⁵ Ławnikowicz G. *Spuściz na zaborcza zagadnienie unifikacji i postaw w debacie na temat pożądanego statusu trzeciej władzy...* S. 191.

⁶⁰⁶ Ławnikowicz G. *Spuściz na zaborcza zagadnienie unifikacji i postaw w debacie na temat pożądanego statusu trzeciej władzy...* S. 197.

інший суд або на іншу роботу. Питання дисциплінарної відповідальності суддів регулював старий австрійський “Закон про дисциплінарне трактування дій судових службовців” від 21 травня 1868 р., дещо видозмінений у Польській державі. Закон розрізняв два види порушень службових обов’язків: службові злочини і службові проступки⁶⁰⁷. Для суддів, які порушили закон, законодавство передбачало такі дисциплінарні стягнення, як усні попередження, письмові догани (*naganę*), переведення на роботу в інше місце (наприклад, переведення з окружного в повітовий суд), скорочення розміру заробітної плати. Аналіз збережених дисциплінарних справ у львівському апеляційному окрузі засвідчує, що найчастіше траплялися випадки переведення на інше місце роботи – менш оплачуване. Випадків притягнення суддів до кримінальної відповідальності за порушення не фіксуємо⁶⁰⁸.

Отримавши інформацію про вчинення суддею повітового чи окружного суду правопорушення, Апеляційний суд організував перевірку чи справді мав місце такий факт; часто перевірки міг піддаватися цілий суд, де працював винуватець. Після збору необхідних матеріалів справу конкретного судді розглядав Дисциплінарний сенат, який і виносив рішення по справі. Розгляд дисциплінарних справ в Апеляційному суді нерідко затягувався, оскільки необхідно було опитати всіх свідків, вияснити усі обставини правопорушення. Покараний суддя мав право оскаржити лише догану, оскільки йому надавалася можливість “виправдати себе”⁶⁰⁹.

Серед найчастіших зловживань суддів і судових службовців повітових та окружних судів львівського апеляційного округу у період 1919–1939 років знаходимо зловживання суддями своїм службовим становищем. Це було, так би мовити “універсальне звинувачення”, під яке можна було підлаштувати чимало суддівських зловживань. Поряд із цим звинуваченням в архівних

⁶⁰⁷ Materniak-Pawłowska M. Zawód sędziego w Polsce w latach 1918–1939... S. 101.

⁶⁰⁸ ЦДДАУЛ, ф. 205, оп. 1, спр. 2306 (Рішення Дисциплінарної комісії при Апеляційному суді у Львові та листування у справі дисциплінарних проступків працівників судів), арк. 15–17.

⁶⁰⁹ Ławnikowicz G. *Spuściz na zaborcza zagadnienie unifikacji i postaw w debacie na temat pożądanego statusu trzeciej władzy...* S. 188

документах можна натрапити на факти несумлінного виконання службових обов'язків, неналежне ставлення до своїх обов'язків та роботи, порушення правил, порядку і норм провадження судового діловодства, хабарництво, самовільне полишення робочого місця, порушення службової дисципліни, п'янство (очевидно, п'яний судовий службовець підважував повагу до суду, як гілки влади), нетактовна й аморальна поведінка (це звинувачення нерідко поєднувалося з іншими обтяжуючими обставинами, наприклад, хабарництвом), занедбання нагляду за в'язнями (справа наглядача львівського окружного суду Ізидора Задянина)⁶¹⁰, невихід на роботі (справа судді львівського окружного суду Вальтера Зигмунда про невихід на роботу після закінчення служби в армії)⁶¹¹.

Апеляційний суд у Львові розглядав і дисциплінарні справи з відверто політичними ознаками. Наприклад, суддя українського походження Олександр Волинець, котрий водночас був активним громадським діячем 21 січня 1930 р. разом з іншим українським суддею Гнатом Панасом брали участь у Бродах у засіданні місцевої інтелігенції, обговорюючи необхідність бойкоту проти місцевого греко-католицького священика, який запросив на Йорданське свято представників польської влади та армії. Засідання офіційно не було дозволене повітовою владою, що дало можливість місцевій поліції втрутитися та вимагати його розпуску. Інцидент закінчився гострою суперечкою, оскільки українці стверджували, що предметом зустрічі був звіт про недавню п'єсу та проблеми, які не потребували попереднього повідомлення. Поліція силою розігнала зібрання, яке для обох суддів закінчилася кримінальною справою. Її розглянув окружний суд у Золочеві і виправдав суддів-українців. Натомість, рішення Дисциплінарного сенату Апеляційного суду у Львові було достатньо жорстким, оскільки дії О. Волинця і Г. Панаса було трактовано як такі, що суперечать суддівській

⁶¹⁰ ЦДІАУЛ, ф. 205, оп. 1, спр. 2156 (Дисциплінарна справа наглядача окружного суду у Львові Задянина Ізидора, обвинуваченого у п'янстві і занедбанні нагляду над арештованими, 1920 р.), арк. 1–3.

⁶¹¹ ЦДІАУЛ, ф. 205, оп. 1, спр. 2248 (Дисциплінарна справа судді окружного суду у Львові Вальтера Зигмунда, обвинуваченого у невиході на роботу після закінчення служби в армії, 1921–1923 рр.), арк. 1–12.

гідності. У підсумку, суддів звільнили із займаних посад. Якщо Г. Панас мав право розраховувати на службову пенсію, то О. Волинцю (41 рік) довелося досить довго шукати роботу⁶¹².

На землях колишньої Австро-Угорської імперії, тобто в Галичині, президенти апеляційних судів наділялися функцією контролю над діяльністю нотаріату. Порядок діяльності нотаріату регулювало колишнє австрійське законодавство (Закон про нотаріат від 25 липня 1871 р.). Зміни відбулися у 1933 р., коли у II Речі Посполитій набув чинності Закон про діяльність нотаріату (неофіційна назва “Конституція польського нотаріату”), який ґрунтувався на традиціях французького нотаріального законодавства. Нотаріуси трактувалися не державними службовцями (хоч і складали присягу), а довіреними особами, котрим за їхні нотаріальні послуги оплачували клієнти⁶¹³. Президент Львівського апеляційного суду здійснював нагляд за діяльністю нотаріусів у відповідному йому окрузі, як правило, не особисто, а через делегованого ним суддею⁶¹⁴.

У межах львівського апеляційного округу діяли дві нотаріальні палати – у Львові і Перемишлі. Нотаріальна палата Львова охоплювала судові округи в Бережанах, Чорткові, Коломиї, Львові, Станіславові, Тернополі і Золочеві; нотаріальна палата у Перемишлі – Самборі, Сяноку, Стрию і власне у Перемишлі. Станом на 1922 р. у львівській палаті числилося 93 нотаріуси, в перемишльській палаті – 43. Це була невелика кількість нотаріусів, порівняно з іншими регіонами Польської держави⁶¹⁵.

Розглядалися Апеляційним судом і питання фінансові заборгованості працівників того чи іншого суду нижчої інстанції, нотаріусів, адвокатів. Вважалося, що фінансові зловживання, зокрема заборгованості, участь в азартних іграх на гроші, псують репутацію правосуддя. Прикладом таких

⁶¹² Krzyżanowski L. *Sędziowie w II Rzeczypospolitej. Okregi apelacyjne...* S. 341.

⁶¹³ Malec D. *Notariat Drugiej Rzeczypospolitej...* S. 101–102.

⁶¹⁴ Долинська М. Загальна характеристика Закону Речі Посполитої “Право про нотаріат” 1933 року як джерела правового регулювання нотаріальної діяльності на теренах Галичини. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. 2016. Вип. 4. С. 116.

⁶¹⁵ Malec D. *Notariat Drugiej Rzeczypospolitej...* S. 102.

справ можемо вважати позов вдови адвоката Євгенії Вассерман до нотаріуса в м. Дрогобич Еміля Віткевича про повернення заборгованості. Такі справи могли затягуватися у часі і тривати навіть до декількох років (у нашому випадку – майже чотири роки). Як часто бувало в таких випадках, Апеляційний суд взивав до честі і гідності, виконання взятих на себе зобов'язань⁶¹⁶.

Фіксуємо випадки розгляду справ, що стосувалися зловживань чи проступків службовців самого Апеляційного суду у Львові⁶¹⁷. Це могли бути банальні запізнення на роботу, зловживання службовим становищем несумлінне виконання визначених обов'язків, зловживання посадою, порушення юридичної етики та службової дисципліни, зловживання алкоголем, невихід або систематичні запізнення на роботу, не належне ведення судового діловодства, фальшування підписів⁶¹⁸.

До 1932 р. у Польщі діяв старий Закон про адвокатуру, який покладав на Апеляційний суд контролюючу функцію за діяльністю адвокатів. Станом на 1920 р. у львівському апеляційному окрузі у списку адвокатів значилася 21 особа (10 з яких практикували у Львові); 8 осіб подали свої кандидатури на адвокатські посади, 9 адвокатів змінили своє місце праці (3 з них перебралися до Варшави), 2 осіб полишили адвокатську практику (Якуб Згурський і Максиміліан Ліптай), 3 – померли⁶¹⁹. Характерно, що у 1920 р. у списку ще не було українців, які не визнавали польської окупації Галичини, а окремі з них були активними учасниками українсько-польської війни 1918–1919 років. Згодом адвокатський корпус поповнився когортою фахових українських адвокатів.

Новий Закон про адвокатуру, який набув чинності з листопада 1932 р. передбачав створення на території судового округу кожного Апеляційного

⁶¹⁶ ЦДІАУЛ, ф. 205, оп. 1, спр. 1909 (Справа позову вдови адвоката Вассерман Євгенії до нотаря в м. Дрогобич Віткевича Еміля про повернення заборгованості, 1931–1934 рр.), арк. 1–26.

⁶¹⁷ ЦДІАУЛ, ф. 205, оп. 1, спр. 2495 (Рішення Верховного і Львівського апеляційного дисциплінарних судів у справах дисциплінарних проступків суддів Львівського апеляційного суду, 1924 р.), арк. 81–90.

⁶¹⁸ ЦДІАУЛ, ф. 205, оп. 1, спр. 2358 (Рішення Дисциплінарного суду і листування про дисциплінарні проступки службовців Апеляційного суду, 1924 р.), арк. 1–12.

⁶¹⁹ *Dziennik Urzędowy Ministerstwa Sprawiedliwości*. 1 października 1920. №7–9. S. 185–186.

суду палати адвокатів. Уперше було створено окремий “адвокатський дисциплінарний суд”, представників якого обирали на загальних зборах палати адвокатів. Нововведенням необхідно вважати обрання речників адвокатів, які мали право порушувати питання про дисциплінарну відповідальність адвокатів, які порушили законодавство. До речі, такі самі права належали і прокуророві при Апеляційному суді⁶²⁰.

Умови вступу до адвокатури зазнали деяких змін, зокрема, було впроваджено п’ятирічну адвокатську практику (цю норму скасували вже у 1938 р. як неефективну). Широкими повноваженнями наділено раду палати адвокатів, рішення якої у питанні відмови в прийомі до адвокатури можна було оскаржувати у Найвищому суді. Закон 1932 р. обмежив незалежність адвокатури в частині самостійного розгляду дисциплінарних справ. Державний контроль зріс і в питанні організації адвокатських іспитів та у звітуванні⁶²¹. Ці нововведення не задовольняли значну частину адвокатського корпусу (в першу чергу українців, проти яких інколи штучно інспірували дисциплінарні справи), тож майже відразу розпочалися заклики до перегляду норм Закону.

Зрештою, у 1938 р. було ухвалено новий Закон про адвокатуру, який однак ще більше урізав у правах адвокатів. Можемо припускати, що в тодішніх суспільно-політичних умовах це робилося свідомо з метою поставити адвокатів під державний контроль і позбавити їх колишньої автономності. В контексті національно-політичних прагнень українців це було черговим ударом по їхніх позиціях, бо серед української світської інтелігенції переважали адвокати. Саме тому польська влада завдяки різним нововведенням намагалася штучно обмежити вступ до адвокатури на території Західної України⁶²². Зауважимо також, що станом на 1939 рік у Галичині (спільно Східній і Західній) проживала половина всіх польських

---

⁶²⁰Гловацький І. *Українські адвокати у політичних судових процесах у Східній Галичині*. С. 80.

⁶²¹Гловацький І. *Українські адвокати у політичних судових процесах у Східній Галичині*. С. 81.

⁶²²Гловацький І. *Українські адвокати у політичних судових процесах у Східній Галичині*. С. 83.

адвокатів, тоді як населення краю становило четверту частину населення Польщі⁶²³.

У 1922 р. двох адвокатів Івана Сохацького та Михайла Воробця заарештувала поліція за порушення ст. 58 Кримінального кодексу Австрії – агітація проти виборів до парламенту. Окружний суд у Станіславові виправдав цих осіб, так само як і палата адвокатів. Утім, прокурор Апеляційного суду у Львові вбачав у діях І. Сохацького й М. Воробця злочин. У підсумку, Дисциплінарний сенат при Апеляційному суді у 1926 р. – тобто через чотири роки після відкриття справи – покарав адвокатів дисциплінарним стягненням⁶²⁴.

За неправдиві покази і свідчення адвокатів перед судом також могли притягнути до дисциплінарної відповідальності. Прикладом може слугувати справа адвоката Юлія Богнера, звинуваченого у неправдивих показаннях перед судом і стягненні грошової заборгованості⁶²⁵. Інший випадок, коли Апеляційний суд у 1937 р. розглядав справу проти двох українських адвокатів І. Кульчицького і В. Гамалі – через “поширення неправдивих відомостей”. Їх піддали дисциплінарному стягненні, знову ж таки після того як окружний суд у Тернополі їх виправдав⁶²⁶.

Якщо серед адвокатів львівського апеляційного округу українці становили значну частину, то в суддівському корпусі – ні. Серед працівників Апеляційного суду Львова можна хіба-що згадати суддю Володимира Вергановського (з початком війни у 1939 р. став деканом юридичного факультету Львівського університету⁶²⁷) та віце-прокурора Євгена Гриневецького. Така ситуація створювалася штучно, свідченням чого є слова репрезентанта польських суддів Львова Зенона Баньковського, адресовані у 1921 р. міністрові юстиції Польщі, в яких він звертав увагу, що якщо не

⁶²³ Krzyżanowski L. *Sędziowie w II Rzeczypospolitej. Okręgia pelacyjne...* S. 182.

⁶²⁴ Гловацький І. *Українські адвокати у політичних судових процесах у Східній Галичині*. С. 127.

⁶²⁵ ЦДІАУЛ, ф. 205, оп. 1, спр. 2007 (Справа про обвинувачення адвоката Богнера Юлія у неправдивих показаннях перед судом і стягненні грошової заборгованості, 1938–1939 рр.), арк. 19–20.

⁶²⁶ *Новий час*. 23 січня 1937.

⁶²⁷ Redzik A. Wydział prawa Uniwersytetu Lwowskiego w okresie Drugiej Rzeczypospolitej i w czasie II Wojny Światowej – wybrane zagadnienia. *Prace komisji historii i nauki PAU*. 2010. Tom X. S. 142.

вжити заходів, то “судочинство може опинитися в чужих руках”⁶²⁸. У конфіденційному листі від 2 березня 1934 р. Міністерство юстиції доручило президентам апеляційних судів, щоби вони, пропонуючи кандидатів на підвищення, повідомляли про їхні політичні уподобання та організаційну приналежність⁶²⁹. Зрозуміло, що в таких обставинах виникало багато питань до справедливості системи польського правосуддя.

Висновки до розділу 4:

Отже, Апеляційний суд у Львові впродовж 1919–1939 рр. діяв на підставі Конституцій 1921 р. і 1935 р., Закону про судоустрій, Цивільно-процесуального, Кримінально-процесуального кодексів та інших нормативно-правових актів. Він надавав судам нижчої інстанції (повітовим і окружним) методичну допомогу в застосуванні законодавства. Зважаючи на затримку з кодифікацією цивільних і кримінальних норм права й тривале користування колишніми австрійськими законами, Апеляційний суд відігравав дуже важливу роль у виробленні єдиного підходу до букви і духу закону. У своїх діях Апеляційний суд у Львові проявив спадковість відносно свого попередника – Вищого крайового суду. Значимість судової практики Апеляційного суду у Львові виражалася в тому, що в системі суспільних відносин судді тлумачили “мертве” положення того чи іншого Закону відповідно до потреб життя, зіставляючи його з економічними та соціальними умовами. У 1930-ті роки Апеляційний суд, як і вся система судочинства Польщі стала заручником наростання авторитарних тенденцій.

Апеляційний суд у Львові здійснював правосуддя у порядку, встановленому законом й переглядав в апеляційному порядку судові рішення судів, які перебували в межах округу, на який поширювалися повноваження цього суду. Розгляд апеляцій був звичайним способом перегляду та виправлення (за потреби) вироку суду нижчої інстанції. Порядок судового

⁶²⁸ Krzyżanowski L. *Sędziowie w II Rzeczypospolitej. Okręgi apelacyjne...* S. 340.

⁶²⁹ Krzyżanowski L. *Sędziowie w II Rzeczypospolitej. Okręgi apelacyjne...* S. 412.

розгляду в апеляційному суді був подібним до судового розгляду в судах першої інстанції. Апеляційний суд не мав права виходити за межі вимог, викладених в апеляційній скарзі. Внаслідок розгляду апеляційних скарг на рішення судів першої інстанції у цивільних і кримінальних справах Апеляційний суд у Львові мав право відхилити апеляційну скаргу і залишити рішення без змін або ж скасувати рішення суду першої інстанції і ухвалити нове рішення (чи зміни до рішення).

Кількість судових рішень з питань успадкування, розглянутих Апеляційним судом у Львові, дає підстави стверджувати про поширену практику використання львівської апеляції для вирішення суперечок. Рішення Апеляційного суду здебільшого підтверджували рішення повітових й окружних судів у цивільних справах. Водночас, низка рішень Апеляційного суду були скасовані Найвищим судом й залишені в силі рішення судів першої інстанції.

Порівняно з цивільними справами, кількість апеляцій на кримінальні справи була суттєво меншою. Як правило, Апеляційний суд переглядав кримінальні справи у складі трьох суддів, тоді як перегляд цивільних справ міг відбуватися одноособово. Найпоширенішою причиною скасування рішень судів першої інстанції в Апеляційному суді і була невідповідність визначеного покарання тяжкості кримінального правопорушення.

За австрійською традицією Апеляційний суд у Львові здійснював контролюючі функції над судами нижчої інстанції з метою збільшення ефективності їх діяльності, зокрема призначав і переводив суддів з одного в інший повітовий/окружний суд, узагальнював й аналізував судову статистику. Апеляційний суд здійснював і дисциплінарні дії стосовно суддів, нотаріусів і адвокатів, як правило, через випадки зловживання, неналежного виконання службових обов'язків та неповаги до правосуддя.

ВИСНОВКИ

Дисертаційне дослідження виконує важливе й актуальне наукове і практичне завдання, яке полягає у вивченні правових засад організації і діяльності Апеляційного суду у Львові (1919–1939 рр.). Результати проведеного дослідження сформовано у висновках до розділів роботи, а узагальнено вони відповідають поставленій меті, основним завданням дослідження та зводяться до таких положень:

1. Правові основи організації і діяльності Апеляційного суду у Львові формувалися поетапно і базувалися як на колишніх австрійських нормативно-правових актах, так і нових нормативно-правових актах, ухвалених польською владою. Отже, нормативно-правовими актами, якими керувався у своїй роботі Львівський апеляційний суд, були: Цивільний кодекс 1811 р., Цивільний процесуальний кодекс 1895 р., Кримінальний кодекс 1852 р., Кримінальний процесуальний кодекс 1873 рр., Декрет щодо змін у сфері виміру справедливості на колишніх австрійських землях 8 лютого 1919 р., Розпорядження Міністра юстиції від 4 липня 1919 р., Закон про кваліфікаційні вимоги до суддів і прокурорів від 31 травня 1921 р., Закон про судоустрій 1928 р., міністерські регламенти, які стосувалися кримінального і цивільного процесів (1929 і 1932 рр.), розпорядження Міністра юстиції від 4 березня 1930 р. про спосіб обрання Президента та віце-Президентів апеляційних судів, інструкції Найвищого суду та ін.

2. Становлення та розвиток судової системи Другої Речі Посполитої було тривалим процесом, безпосередній вплив на який здійснювали як внутрішні фактори (політична боротьба і дрейф у бік авторитаризму), так і зовнішні (польсько-українська війна, війна з більшовицькою Росією). Фактично, перші десять років з часу відродження Польської держави (Другої Речі Посполитої) і входження до їх складу Західної України (східної Галичини та західної Волині), можна назвати перехідним етапом, який характеризувався функціонуванням різних (російської, австрійської та німецької) систем

судових органів. Основи судоустрою у Польщі визначала березнева Конституція 1921 р., яка визнала суди окремою (третьою) гілкою влади, незалежними від виконавчої та законодавчої влади (на практиці це не завжди виконувалося). Конституція 1935 р. наклала на суди обов'язок захищати правовий порядок у державі та формувати “правове відчуття” суспільства.

3. Система загальних судів у Другої Речі Посполитій складалася з 1) повітових судів, які розглядали дрібні кримінальні і цивільні справи; 2) окружних судів, що виступали судами першої інстанції для всіх складніших справ; 3) апеляційних судів, які виступали апеляційною інстанцією для окружних судів, а також здійснювали судове управління на території свого округу; 4) Найвищого суду – касаційного суду у цивільних та кримінальних справах, а також дисциплінарного суду для суддів вищих судів (у т. ч. апеляційних). Єдину систему судоустрою для Польщі було затверджено 1 січня 1929 р. після ухвалення спеціального Закону про судоустрій (повітові, окружні, апеляційні суди, Найвищий суд).

4. Львівський апеляційний суд був створений для розгляду і вирішення апеляційних справ населення Західної України. Він вважався спадкоємцем Вищого крайового суду Львові, що функціонував із середини ХІХ ст. і не суттєво відрізнявся за структурою і компетенцією від апеляційних судів, що діяли з часу встановлення у Галичині австрійської влади в останній третині ХVІІІ ст. У роки Першої світової війни (1914–1918 рр.) Вищий крайовий суд переїхав зі Львова до чеського Оломоуца. Останнім президентом Вищого крайового суду і першим президентом Львівського апеляційного суду був Адольф Червінський. Згідно з “Тимчасовими приписами про судочинство в Королівстві Польським” 1917 р. передбачалось створення апеляційних судів, які мали замінити Вищі крайові суди у Галичині. До компетенції цих судів включено розгляд апеляцій на рішення судів першої інстанції. Система апеляції, хоч і задумувалася як компроміс між німецькою, австрійською, французькою і російською моделями апеляційного провадження, все ж найбільше була наближеною до австрійської.

5. Львівський апеляційний суд, створений у 1919 р., був одним із восьми (згодом – семи) подібних судів у Польській державі. За кількістю населення львівський апеляційний округ був другим (це спричиняло проблему завантаженості суддів), а за територією – лише п'ятий у державі. Юрисдикція Апеляційного суду у Львові поширювалася на Львівське, Тернопільське і Станіславівське воєводства. Сфера юрисдикції Апеляційного суду у Львові розповсюджувалася на Львівський, Бережанський, Чортківський, Коломийський, Станіславський, Стрийський, Золочівський окружні суди.

6. Львівський апеляційний суд був колегіальним органом судової влади і засідав у кількості трьох суддів, рідше одного (порівняно з австрійським періодом, склад суддів зменшився від п'яти до трьох). Структура Апеляційного суду у Львові передбачала посади президента, віце-президента, судових радників, секретарів, ад'юнктів-секретарів, помічників, канцеляристів. Усіх суддів призначав президент держави за поданням міністра юстиції. Щоби посісти посаду судді претенденти повинні були володіти юридичною освітою, відповідними знаннями і стажем роботи. Призначення на посади звичайних суддів в окружних і повітових судах здійснювалося Апеляційним судом у кількості п'яти осіб. Кваліфікаційні вимоги до посадовців Апеляційного суду у Львові певний час залишалися такими, якими були за Австро-Угорщини. Для кандидатів на посаду суддів апеляційного суду вимагалось не менше шести років роботи у суді або прокуратурі чи дев'ять років адвокатської практики. Колегіальність вважалася вищим ступенем правосуддя й була покликана гарантувати справедливість й об'єктивність винесеного судом рішення.

7. Президент Львівського апеляційного суду забезпечував організаційне керівництво судом. До його обов'язків належало забезпечення належного і своєчасного розгляду справ, рівномірний розподіл праці (справ) поміж судьями, складав план роботи на рік, відповідав за роботу допоміжного апарату, передачу розглянутих справ до архіву, здійснював адміністративний контроль над повітовими й окружними судами в апеляційному окрузі,

комунікував з Міністерством юстиції. За час існування Львівського апеляційного суду його президентами було п'ятеро осіб: Адольф Червінський (найдовше), Чеслав Вуйціцький, Конрад Юзеф Зелінський, Мар'ян Збровський, Станіслав Дембіцький.

8. Апеляційний суд у Львові мав чітку нормативно визначену структуру, яка забезпечувала його ефективну діяльність. Він складався з президіального відділу, який керував діяльністю суду і розглядав загальні питання; першого цивільного відділу, що розглядав справи, що стосувалися державної скарбниці, апеляції на вироки Львівського, Золочівського і Станіславівського окружних судів; другого цивільного відділу, який розглядав апеляції на вироки окружних судів Львівського апеляційного округу та справи господарських монополій; кримінального відділу; дисциплінарного відділу для суддів і прокурорів; дисциплінарної комісії для службовців, допоміжного персоналу; дисциплінарної комісії для службовців в'язниць; судово-слідчого відділу у справах особливого значення та персонального бюро. Також при суді функціонувала прокуратура.

9. Апеляційний суд у Львові виконував значний обсяг роботи щодо здійснення судочинства, що позитивно позначалося на функціонування польської судової системи у Західній Україні досліджуваного періоду. Він розглядав апеляційні подання на рішення повітових судів (всього бл. 120 судів округу) у третій та остаточній інстанції, а у випадку оскарження рішень окружних судів (всього 11 судів) – у другій інстанції (третьою інстанцією в такому разі вважався Найвищий суд у Варшаві). Як перша інстанція він розглядав особливо важливі політичні питання. Компетенція Апеляційного суду у Львові охоплювала цивільні, торговельні, векселеві справи; вирішення суперечок між окружними судами, складання списків адвокатів, розгляд пропозицій суду першої інстанції у справах преси, рішення про повернення злочинців тій державі, на території якої вони вчинили злочин, охорона приватної власності, відкриття нових судових закладів і адвокатських контор,

дисциплінарні провадження, роз'яснення окремих правових норм і нововведень, призначення і переведення суддів з одного суду в інший.

10. Попри домінування у Східній Галичині українського населення, кількість українців у судах Львівського апеляційного округу була мізерною: якщо у повітових судах українці були представлені, то в окружних, а тим паче в Апеляційному суді у Львові спостерігалось цілковите домінування поляків. Закон від 31 липня 1924 р. про державну мову і мову урядування в судах не виконувався у повному обсязі, а обмеження українців у їх мовних правах набрали систематичного характеру.

11. У випадках оскарження судового вироку Апеляційний суд у Львові перевіряв рішення суду першої інстанції: залишав у силі, частково задовольняв або скасовував його. Як вища судова інстанція, він мав право передати справу на повторний розгляд у той самий суд, який уже розглядав цю справу, або ж в інший суд тієї ж інстанції в межах львівського апеляційного округу (повітовий чи окружний суд). Згідно норм процесуального права суб'єктами апеляційного розгляду вважалися ті ж сторони, що й під час розгляду справи в першій інстанції. Апеляційна скарга впливала на обсяг діяльності Апеляційного суду у Львові: звужувала його, коли йшлося про перегляд лише певної частини вироку суду першої інстанції, або розширювала його, коли йшлося про перегляд судового вироку цілком (обсяг діяльності суду також залежав від вимог апелянта).

12. Значну роль при Апеляційному суді у Львові (1919–1939) відіграла спеціальна Дисциплінарна комісія, яка займалася справами про звинувачення суддів, нотаріусів, судових і тюремних службовців у зловживаннях владою, службовим становищем, порушенні судового статуту і судової дисципліни, неправильному винесенні вироків, халатному ставленні до роботи і своїх обов'язків, хабарництві, аморальній поведінці, підробці документів. Найчастіше дисциплінарну відповідальність судді несли за порушення службових обов'язків і зловживання посадою. У справах проти суддів окружних і повітових судів у першій інстанції справи розглядав Апеляційний

суд у кількості трьох суддів; в другій інстанції – вищий дисциплінарний суд у складі трьох суддів Найвищого суду. Проти суддів Апеляційного суду і суддів Найвищого суду в першій інстанції справи розглядав вищий дисциплінарний суд у складі трьох суддів Найвищого суду; в другій інстанції – той самий суд, але в складі п'яти суддів.

13. Велику частину розгляду Львівським апеляційним судом складала майнові справи, зокрема справи пов'язані з успадкуванням, які з огляду на часту зміну законодавства вважалися достатньо складними. Серед інших справ, проблематика яких переважала в Апеляційному суді, варто виокремити справи про розлучення, сплату аліментів, повернення раніше взятих кредитів. Серед кримінальних справ, які розглядав Апеляційний суд у Львові, було чимало майнових справ, обтяжених додатковими злочинними, що переводило їх з галузі цивільного у галузь кримінального права. Компетенція Апеляційного суду у Львові як другої інстанції для розгляду оскаржень на справи судів першої інстанції (у кримінальних справах, як правило, окружних судів) була законодавчо обмежена. У тяжких справах сторони процесу мали право подавати апеляцію безпосередньо до Найвищого суду, а в разі прохання про помилування – до Президента держави. У судовій практиці Апеляційного суду у Львові переважали справи про шахрайство, трудові спори, завдання майнових збитків при обтяжуючих обставинах.

14. Однією із складових діяльності Апеляційного суду у Львові була його підзаконна правотворчість – видання підзаконних нормативно-правових актів, методологічне роз'яснення окремих норм законодавства та супровідні пояснення під час набуття чинності тих чи інших норм права. Ці роз'яснення суд видавав у формі обіжників. Крім цього, Апеляційний суд розглядав і вирішував дисциплінарні справи суддів, судових службовців, адвокатів, нотаріусів, тюремних охоронців. До компетенції Дисциплінарного сенату Апеляційного суду належало звільнення судді із займаної посади, вихід судді на пенсію, переведення в інший суд або на іншу роботу.

15. Історико-правове дослідження правових основ організації і діяльності Львівського апеляційного суду в період Другої Речі Посполитої (1919–1939 рр.). підтверджує факт наявності певного позитивного досвіду, який може бути використано під час реформування чинного законодавства України про апеляційний судострій та судочинство. Історичний досвід організації і діяльності Львівського апеляційного суду в період Другої Речі Посполитої (1919–1939 рр.). переконує в необхідності демократичної організації судострою та здійснення справедливого судочинства.

Для удосконалення і підвищення ефективності апеляційного провадження у сучасному процесуальному законодавстві України рекомендується:

- 1) у цивільному судочинстві: а) законодавчо закріпити критерії, з урахуванням яких особи, які не брали участі у справі, мають право на апеляційне оскарження; б) нормативно визначити склад суду апеляційної інстанції, уповноважений залишити апеляційну скаргу без руху, повернути її, відкрити або відмовити у відкритті апеляційного провадження; в) чітко встановити випадки дослідження нових доказів судом апеляційної інстанції;
- 2) у кримінальному провадженні: а) забезпечити обвинуваченому, щодо якого ухвалено виправдувальний вирок, право оскаржувати в апеляційному порядку таке судове рішення в частині, що стосується його інтересів; б) нормативно наділити особу, щодо якої застосовано примусові заходи медичного характеру, правом на апеляційне оскарження ухвали про застосування цих заходів; в) регламентувати надання останнього слова обвинуваченому в апеляційному розгляді лише за умови повторного дослідження обставин кримінального провадження або дослідження нових доказів; г) розширити повноваження суду апеляційної інстанції за наслідками перевірки ухвал слідчих суддів, передбачивши можливість скасувати ухвалу слідчого судді та повернути йому матеріали для здійснення нового провадження.

Список використаних джерел:**Архівні документи:**

1. Центральний державний архів України у м. Львові (далі – ЦДАУЛ), ф. 146 (Галицьке намісництво), оп. 4, спр. 3066 (Справа про організацію судових округів на території Галичини). Арк. 1–12.
2. ЦДАУЛ, ф. 146, оп. 7, спр. 3694 (Листування з крайовим судом про відкриття судових і адвокатських закладів). Арк. 1–18.
3. ЦДАУЛ, ф. 146, оп. 7, спр. 4042 (Лист Міністерства внутрішніх справ про запровадження судів присяжних відповідно до вимог нового кримінально-процесуального кодексу, 1872 р.). Арк. 1–32.
4. ЦДАУЛ, ф. 150 (Вищий крайовий суд, м. Львів), оп. 1 б, спр. 32 (Справа про позов Урбанович Францишки до Юби Бартоша про повернення захопленої ділянки в с. Губищі). Арк. 1–2.
5. ЦДАУЛ, ф. 150, оп. 2, спр. 552 (Рішення у справі осіб, звинувачених у виступах проти австрійської влади). Арк. 1–9.
6. ЦДАУЛ, ф. 150, оп. 2а, спр. 3 (Рішення по справі конфіскації газет і журналів). Арк. 1–12.
7. ЦДАУЛ, ф. 150, оп. 3, спр. 633 (Донесення повітових й окружних судів). Арк. 1–45.
8. ЦДАУЛ, ф. 150, оп. 3, спр. 740 (Донесення повітових й окружних судів). Арк. 1–77.
9. ЦДАУЛ, ф. 150, оп. 3а, спр. 14 (Рішення суду у справі визнання позашлюбних дітей та виплати аліментів). Арк. 1–23.
10. ЦДАУЛ, ф. 150, оп. 3а, спр. 15 (Рішення суду з шлюбних справ). Арк. 1–15.
11. ЦДАУЛ, ф. 150, оп. 5, спр. 819 (Справа по звинуваченню Косієвича Юзефа у співпраці з російськими військами). Арк. 1–3.
12. ЦДАУЛ, ф. 150, оп. 5, спр. 820 (Справа по звинуваченню Качора Михайла у співпраці з російськими військами). Арк. 1–5.

- 13.ЦДІАУЛ, ф. 151 (Апеляційний суд у Львові), оп. 1, спр. 553 (Скарга страхового товариства “Дністер” у Львові на судові установи за нехтування українською мовою у судах Львівського апеляційного округу, 1921 р.). Арк. 1–23.
- 14.ЦДІАУЛ, ф. 151, оп. 1, спр. 686 (Лист Президента Апеляційного суду у Львові від 17.V.1921 р. до Президентів окружних судів у Самборі і Львові). Арк. 1–2.
- 15.ЦДІАУЛ, ф. 151, оп. 1а, спр. 82 (Справа про відновлення повітового суду у Гвіздці, 1919 р.). Арк. 1–7.
- 16.ЦДІАУЛ, ф. 151, оп. 1а, спр. 197 (Протокол засідання провірочної комісії про зарахування стажу служби в колишніх австрійських закладах співробітникам окружного суду в Коломиї, 1920 р.). Арк. 1–13.
- 17.ЦДІАУЛ, ф. 151, оп. 1а, спр. 905 (Список співробітників Апеляційного суду у Львові, 1923 р.). Арк. 1–40.
- 18.ЦДІАУЛ, ф. 151, оп. 1а, спр. 963 (Справа про створення комісії експертів у справах літератури та мистецтва, 1923 р.). Арк. 1–23.
- 19.ЦДІАУЛ, ф. 151, оп. 1а, спр. 1068 (Списки кандидатів на судові посади в Апеляційному суді у Львові, 1924 р.). Арк. 1–68.
- 20.ЦДІАУЛ, ф. 151, оп. 1а, спр. 1109 (Рішення про призначення та переміщення суддів у судах Львівського апеляційного округу, 1924–1925 рр.). Арк. 1–90.
- 21.ЦДІАУЛ, ф. 151, оп. 1а, спр. 1854 (Зауваження до проекту закону про упорядкування судів, 1927 р.). Арк. 1–47.
- 22.ЦДІАУЛ, ф. 151, оп. 1а, спр. 1855 (Зауваження до кодексу судових цивільних справ, виданого кодифікаційною комісією, 1927 р.). Арк. 1–92.
- 23.ЦДІАУЛ, ф. 151, оп. 1а, спр. 3329 (Листування з Греко-Католицькою митрополичою консисторією у Львові про спадкові справи духовних осіб, 1930–1937 рр.). Арк. 1–12.

- 24.ЦДІАУЛ, ф. 205 (Прокуратура при Апеляційному суді у м. Львові), оп. 1, спр. 1 (Проект Закону Міністра юстиції про границі поширення карних кодексів на території Польщі, 1919 р.). Арк. 1–13.
- 25.ЦДІАУЛ, ф. 205, оп. 1, спр. 2 (Обіжники Міністерства юстиції у Варшаві, Апеляційного суду у Львові про порядок співробітництва судів Польщі з судами іноземних держав, 1919 р.). Арк. 1–67.
- 26.ЦДІАУЛ, ф. 205, оп. 1, спр. 6 (Обіжники Міністерства юстиції і голови Апеляційного суду про встановлення робочого дня в судах і прокуратурі, 1919–1939 рр.). Арк. 1–150.
- 27.ЦДІАУЛ, ф. 205, оп. 1, спр. 10 (Лист Президента Апеляційного суду у Львові від 30.X.1925 р. до прокурора при Апеляційному суді у Львові). Арк. 1–2.
- 28.ЦДІАУЛ, ф. 205, оп. 1, спр. 39 (Обіжники, директиви і розпорядження Міністерства юстиції і голови Апеляційного суду з питань судочинства, 1924–1932 рр.). Арк. 1–171.
- 29.ЦДІАУЛ, ф. 205, оп. 1, спр. 43 (Обіжник Голови Апеляційного суду про введення в дію закону про попереднє слідство, 1925 р.). Арк. 1–4.
- 30.ЦДІАУЛ, ф. 205, оп. 1, спр. 138 (Характеристика суспільно-політичних подій на території Львівського апеляційного округу в 1934–1937 рр. з донесенням львівського прокурора С. Дембіцького за 1938 р.). Арк. 47зв–49.
- 31.ЦДІАУЛ, ф. 205, оп. 1, спр. 160 (Директиви про порядок розгляду кримінальних справ військово-польовими судами під час німецько-польської війни, 1939 р.). Арк. 1–6.
- 32.ЦДІАУЛ, ф. 205, оп. 1, спр. 296 (План роботи Апеляційного суду у Львові на 1933 р.). Арк. 1–5.
- 33.ЦДІАУЛ, ф. 205, оп. 1, спр. 341 (Касації Львівського апеляційного суду у Верховний суд у Варшаві на вироки цивільних і кримінальних справ у 1935–1939 рр.). Арк. 1–113.

- 34.ЦДІАУЛ, ф. 205, оп. 1, спр. 401 (Списки кримінальних справ, розглянутих у Львівському апеляційному суді за час з 19 до 24 жовтня 1938 р.). Арк. 1–8.
- 35.ЦДІАУЛ, ф. 205, оп. 1, спр. 1909 (Справа позову вдови адвоката Васерман Євгенії до нотаря в м. Дрогобич Віткевича Еміля про повернення заборгованості, 1931–1934 рр.). Арк. 1–26.
- 36.ЦДІАУЛ, ф. 205, оп. 1, спр. 1923 (Справа про обвинувачення адвоката у Львові Рапса Юзефа, судового асесора Хаєка Юзефа та ін. у шахрайстві, 1932–1939). Арк. 1–124.
- 37.ЦДІАУЛ, ф. 205, оп. 1, спр. 1927 (Справа про обвинувачення службовців суду у Щирці Колодзєя Йосифа, Вовка Михайла та ін. у підробці документів і привласненні державних грошей, 1934–1939). Арк. 1–135.
- 38.ЦДІАУЛ, ф. 205, оп. 1, спр. 1929 (Справа про обвинувачення мешканців м. Львова Климта Кароля, Ковальчука Валеріана, Макох Софії та ін. у шахрайстві, 1938–1939 рр.). Арк. 1–48.
- 39.ЦДІАУЛ, ф. 205, оп. 1, спр. 1931, т. 3 (Справа про передачу кредиторам майна нафтового товариства “Зегіль” у Надвірній у зв’язку з неспроможністю повернути заборгованості, 1924 р.). Арк. 1–262.
- 40.ЦДІАУЛ, ф. 205, оп. 1, спр. 1935 (Справа про обвинувачення службовця у Дрогобичі Кропивницького Легета у привласненні державних грошей, 1934 р.). Арк. 1–71.
- 41.ЦДІАУЛ, ф. 205, оп. 1, спр. 1993 (Рішення Апеляційного суду і листування у справі Рота Нафталі, обвинуваченого в нанесенні матеріальної шкоди співвласникам маєтку, 1938 р.). Арк. 1–4.
- 42.ЦДІАУЛ, ф. 205, оп. 1, спр. 2006, (Справа про обвинувачення мешканця м. Перемишля Вигжевальського Фелікса в ухилянні від сплати аліментів, 1938–1939). Арк. 1–54.
- 43.ЦДІАУЛ, ф. 205, оп. 1, спр. 2007 (Справа про обвинувачення адвоката Богнера Юлія у неправдивих показаннях перед судом і стягненні грошової заборгованості, 1938–1939 рр.). Арк. 1–29.

- 44.ЦДІАУЛ, ф. 205, оп. 1, спр. 2038 (Справа про обвинувачення купців у Самборі Гореча Юзефа і Лева Йоахіма у незаконнім використанні патентів, 1939 р.). Арк. 1–24.
- 45.ЦДІАУЛ, ф. 205, оп. 1, спр. 2043 (Справа про обвинувачення мешканця м. Золочева Штіфтера Генріха в ухилянні від сплати аліментів, 1939). Арк. 1–39.
- 46.ЦДІАУЛ, ф. 205, оп. 1, спр. 2156 (Дисциплінарна справа наглядача окружного суду у Львові Задянина Ізидора, обвинуваченого у п'янстві і занедбанні нагляду над арештованими, 1920 р.). Арк. 1–20.
- 47.ЦДІАУЛ, ф. 205, оп. 1, спр. 2114 (Рішення дисциплінарної комісії при Апеляційному суді з м. Дрогобича Володимира Кобрини, обвинуваченого в порушенні судочинства, 1919–1920 рр.). Арк. 1–14.
- 48.ЦДІАУЛ, ф. 205, оп. 1, спр. 2130 (Листування з Міністерством юстиції і головою Апеляційного суду про створення екзаменаційної комісії для суддів, 1920–1939 рр.). Арк. 1–25.
- 49.ЦДІАУЛ, ф. 205, оп. 1, спр. 2248 (Дисциплінарна справа судді окружного суду у Львові Вальтера Зигмунда, обвинуваченого у невиході на роботу після закінчення служби в армії, 1921–1923 рр.). Арк. 1–92.
- 50.ЦДІАУЛ, ф. 205, оп. 1, спр. 2286 (Списки присяжних засідателів Львівського апеляційного округу, 1922–1923 рр.). Арк. 1–37.
- 51.ЦДІУЛ, ф. 205, оп. 1, спр. 2295 (Розпорядження голови Апеляційного суду про призначення додаткової платні, 1922–1934 рр.).
- 52.ЦДІАУЛ, ф. 205, оп. 1, спр. 2306 (Рішення Дисциплінарної комісії при Апеляційному суді у Львові та листування у справі дисциплінарних проступків працівників судів). Арк. 1–195.
- 53.ЦДІУЛ, ф. 205, оп. 1, спр. 2350 (Положення про розподіл обов'язків серед працівників Президії апеляційного суду та графік відпусток на 1925 р.). Арк. 1–12.

- 54.ЦДІАУЛ, ф. 205, оп. 1, спр. 2358 (Рішення Дисциплінарного суду і листування про дисциплінарні проступки службовців Апеляційного суду, 1924 р.). Арк. 1–163.
- 55.ЦДІУЛ, ф. 205, оп. 1, спр. 2368 (Доповідні записки та листування про святкування 50-річного ювілею діяльності голови Апеляційного суду у Львові Адольфа Червінського, 1925–1926 рр.). Арк. 1–34.
- 56.ЦДІУЛ, ф. 205, оп. 1, спр. 2404 (Обіжники і розпорядження Міністерства юстиції і голови Апеляційного суду та листування з прокурорами окружних судів про порядок призначення пенсії службовцям судів, 1928–1938 рр.). Арк. 1–70.
- 57.ЦДІУЛ, ф. 205, оп. 1, спр. 2442 (Штатний розподіл у Львівському апеляційному суді, 1930–1931 рр.). Арк. 1–11.
- 58.ЦДІУЛ, ф. 205, оп. 1а, спр. 2488 (Листування з головою Львівського апеляційного суду і прокуратурою Львівського апеляційного округу про призначення на роботу судових асесорів, 1933–1934 рр.). Арк. 1–21.
- 59.ЦДІАУЛ, ф. 205, оп. 1, спр. 2495 (Рішення Верховного і Львівського апеляційного дисциплінарних судів у справах дисциплінарних проступків суддів Львівського апеляційного суду, 1924 р.). Арк. 1–190.
- 60.ЦДІУЛ, ф. 205, оп. 1, спр. 2595 (Рішення кримінальної палати Найвищого суду про зміну кримінального кодексу, 1929 р.). Арк. 1–4.
- 61.ЦДІУЛ, ф. 205, оп. 1, спр. 2635 (Постанова голови Апеляційного суду у Львові про переміщення службовців судів і листування у цій справі, 1939 р.). Арк. 1–55.
- 62.ЦДІУЛ, ф. 205, оп. 1а, спр. 4669 (Акт передачі справ при зміні керівництва Апеляційного суду у Львові, 1935–1937 рр.). Арк. 1–35.
- 63.ЦДІАУЛ, ф. 371 (Шухевич Степан, адвокат), оп. 1, спр. 95 (Листування Степана Шухевича). Арк. 1–57.
- 64.ЦДІАУЛ, ф. 371, оп. 1, спр. 96 (Листування Степана Шухевича). Арк. 1–46.

Опубліковані збірники документів, кодекси, конституції, статuti:

65. IV конвенція “Про закони і звичаї війни на суходолі та додаток до неї: Положення про закони і звичаї війни на суходолі”, Гаага, 1907 [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_222 (дата звернення 15.04.2020).
66. *Варшавський акт обвинувачення Степана Бандери та товаришів*. Упорядник Микола Посівнич. Львів: Центр дослідження визвольного руху, 2005. 200 с.
67. *Кримінальний процесуальний кодекс України: чинне законодавство із змінами та доповненнями станом на 2 червня 2017 року: Офіційний текст*. Київ: Алерта, 2017. 292 с.
68. Судебные уставы 20 ноября 1864 года [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.prilib.ru/item/372590> (дата звернення 10.05.2020).
69. *Цивільний процесуальний кодекс України: чинне законодавство із змінами та доповненнями (відповідає офіційному текстові)*. Київ: Алерта; ЦУЛ, 2011. 158 с.
70. Allerhöchstes Cabinetsschreiben Seiner Majestät des Kaisers vom 31. Dezember 1851 [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://alex.onb.ac.at/cgi-content/alex?aid=rgb&datum=1852&page=114&size=45> (дата звернення 22.11.2019).
71. *Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch für die deutschen Erbländer der Oesterreichischen Monarchie. Teil 1–3*. Wien: k. k. Hof- und Staats-Druckerey, 1811. 363 s.
72. *Commentar zu den Civilprozessgesetzen vom 1. August 1895*. Von G. Neumann. Wien: Manzsche Verlags- und Universitätsbuchhandlung, 1898. 1325 s.
73. *Edicta et mandata universalia Regnis Galiciae et Lodomeriae. A die 11 Septembr. 1772 initae possessionis promulgata*. Leopoli: Typis Viduae Josephae Piller, 1773. 76 s.

74. *Kodeks postępowania cywilnego z orzecznictwem Sądu Najwyższego i Sądów Apelacyjnych nowymi ustawami, okólnikami i rozporządzeniami Min. Sprawiedliwości, Komunikacji oraz Skarbu*. Ukl. Bronisław Feller. Kraków: Nakł. Wyd-wa Ustawy Stemplowej i Kodeksu Postępowania Cywilnego, 1938. 926 s.
75. *Kodeks prawa politycznego czyli austriackie ustawy konstytucyjne 1848–1903*. Systematycznie zestawiał przełożył i opracował Dr. St. Starzyński. Lwów: Nakładem K. S. Jakubowskiego, 1903. 1069 s.
76. *Konstytucja Marcowa*. Lublin: W-wo Lubelskie, 1983. 104 s.
77. *Mały rocznik statystyczny 1939*. Warszawa: Nakładem głównego urzędu statystycznego, 1939. 424 s.
78. Materiały dotyczące aktu 5 listopada 1916 i Tymczasowej Rady Stanu Królestwa Polskiego z 1917 r. Memoriały, protokoły, sprawozdania, pisma ulotne i inne [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://bazy.oss.wroc.pl/kzc/pobpdf.php?rekopisy_wroclawskie/rw_rkps_6913.pdf (дата звернення 17.04.2020).
79. *Polska. Ustawy i rozporządzenia. Ustawy i rozporządzenia z lat 1918–1934. T. 4, Rok 1928, według stanu prawnego z dnia 1 października 1936 r.* Warszawa: Ministerstwo sprawiedliwości, 1936. 569 s.
80. *Procedura cywilna i norma jurysdykcyjna wraz z ustawami wprowadzonymi oraz pomniejszonymi ustawami procesowymi. Wydanie drugie przejrzanemu uzupełnione nowelami austriackimi i polskimi*. Zestawił E. Wieliczkowski. Kolomyja: Zdrukarni Wilhelma Braunera, 1925. 460 s.
81. *Rzeczpospolita Polska. Sąd Najwyższy. Zbiór orzeczeń Sądu Najwyższego: Uchwały Całej Izby II. i postanowienia składu siedmiu sędziów Izby II*. (Uzupełnienie do zbioru orzeczeń Izby II. z r. 1929. Warszawa: Ministerstwo Sprawiedliwości, 1929. 30 s.
82. *Spis biegłych sądowych Okręgu sądowego lwowskiego będących członkami Związku biegłych sądowych we Lwowie: wedle stanu z dnia 1. stycznia 1935 wraz z Zbiorem okólników J. W. P. Prezesów Apelacji Lwowskiej w sprawach*

biegłych sądowych oraz Autonomiczną taryfą wynagrodzeń. Lwów: Nakładem Związku biegłych sądowych we Lwowie, 1935. 59 s.

83. *Ustawa o postępowaniu karnem z dnia 23 maja 1873 r. razem z odnoszącymi się do niej ustawami i rozporządzeniami.* Wydanie Prof. Dra Juliusza Makarewicza. Kraków: Nakładem Leona Frommera, 1911. 820 s.
84. *Ustawa o postępowaniu karnem obowiązująca w ziemiach Rzeczypospolitej należących przedtem do B. zaboru austriackiego z 23 maja 1873: Z wszystkimi uzupełniającymi ją ustawami tak B. zaboru jak i Rzeczypospolitej Polskiej; Z powołaniem orzeczeń Sądu najwyższego w Warszawie, jak i B. Najwyższego trybunału kasacyjnego w Wiedniu.* Oprac. Kazimierz Konstanty Angerman. Warszawa: Nakł. Księg. Hoesicka, 1924. 416 s.

Урядові та міністерські вісники законів:

85. *Dziennik Rozporządzeń. C. i K. Zarządu Wojskowego w Polsce.* Część XIV. Wydana w Lublinie i rozesłana 27. Sierpnia 1917 r.
86. *Dziennik Praw Państwa Polskiego.* 1919 r., Nr 15, poz. 199.
87. *Dziennik Praw Państwa Polskiego.* 1919, Nr 15, poz. 200.
88. *Dziennik Praw Państwa Polskiego.* 1921, Nr 50, poz. 302.
89. *Dziennik Praw Państwa Polskiego.* 1932, Nr 86, poz. 734.
90. *Dziennik Urzędowy Ministerstwa Sprawiedliwości,* 1919 r., Nr 5, poz. 165.
91. *Dziennik Urzędowy Ministerstwa Sprawiedliwości,* 1919 r., Nr 6, poz. 224.
92. *Dziennik Urzędowy Ministerstwa Sprawiedliwości,* 1919 r., Nr 67, poz. 733.
93. *Dziennik Urzędowy Ministerstwa Sprawiedliwości,* 1919 r., Nr 89, poz. 486.
94. *Dziennik Urzędowy Ministerstwa Sprawiedliwości,* 1920 r., Nr 7–9, poz. 26.
95. *Dziennik Urzędowy Ministerstwa Sprawiedliwości,* 1921 r., Nr 46, poz. 282.
96. *Dziennik Urzędowy Ministerstwa Sprawiedliwości,* 1921 r., Nr 50, poz. 302.
97. *Dziennik Urzędowy Ministerstwa Sprawiedliwości,* 1921 r., Nr 53, poz. 339.
98. *Dziennik Urzędowy Ministerstwa Sprawiedliwości,* 1928 r., Nr 15, poz. 199.
99. *Dziennik Urzędowy Ministerstwa Sprawiedliwości,* 1928 r., Nr 104, poz. 943.
100. *Dziennik Urzędowy Ministerstwa Sprawiedliwości,* 1929 r., Nr 42, poz. 352.

101. *Dziennik Urzędowy Ministerstwa Sprawiedliwości*, 1930 r., Nr 17, poz. 134.
102. *Dziennik Urzędowy Ministerstwa Sprawiedliwości*, 1930 r., Nr 5, poz. 43.
103. *Dziennik Urzędowy Ministerstwa Sprawiedliwości*, 1930 r., Nr 80, poz. 626.
104. *Dziennik Urzędowy Ministerstwa Sprawiedliwości*, 1932 r., Nr 102, poz. 863.
105. *Dziennik Urzędowy Ministerstwa Sprawiedliwości*, 1932 r., Nr 110, poz. 909.
106. *Dziennik Urzędowy Ministerstwa Sprawiedliwości*, 1932 r., Nr 60, poz. 571.
107. *Dziennik Urzędowy Ministerstwa Sprawiedliwości*, 1932 r., Nr 73, poz. 661.
108. *Dziennik Urzędowy Ministerstwa Sprawiedliwości*, 1932 r., Nr 95, poz. 825.
109. *Dziennik Urzędowy Ministerstwa Sprawiedliwości*, 1933 r., Nr 102, poz. 782.
110. *Dziennik Urzędowy Ministerstwa Sprawiedliwości*, 1933 r., Nr 82, poz. 598.
111. *Dziennik Urzędowy Ministerstwa Sprawiedliwości*, 1937 r., Nr 30, poz. 220.
112. *Dziennik Urzędowy Ministerstwa Sprawiedliwości*, 1937 r., Nr 42, poz. 335.
113. *Dziennik Urzędowy Ministerstwa Sprawiedliwości*, 1937 r., Nr 7, poz. 87–88.
114. *Dziennik Urzędowy Ministerstwa Sprawiedliwości*, 1938 r., Nr 24, poz. 213.
115. *Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej*, 1920 r., Nr 75, Poz. 434.
116. *Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej*, 1924 r., Nr. 78, Poz. 757.
117. *Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej*, 1928 r., Nr. 33, Poz. 313.
118. *Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej*, 1930 r., Nr 83, poz. 651.
119. *Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej*, 1932 r., Nr. 112, Poz. 934.
120. *Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej*, 1932 r., Nr 114, poz. 941.
121. *Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej*, 1934 r., Nr 86, poz. 789.
122. *Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej*, 1939. r., Nr 87, poz. 553.
123. *Dziennik ustaw państwa dla królestw i krajów w Radzie państwa reprezentowanych*. Wiedeń, 1895.

Суддівські журнали Львівського апеляційного округу

124. *Czasopismo sędziowskie*. Organ oddział Lwowskiego zrzeszenia sędziów i prokuratorów Rzpltej Polskiej. Maj-czerwiec 1931.
125. *Czasopismo Sędziowskie*. Organ Oddziału Lwowskiego zrzeszenia sędziów i prokuratorów Rzpltej Polskiej. Marzec-kwiecień 1933.
126. *Czasopismo Sędziowskie*. Organ oddziału Lwowskiego zrzeszenia sędziów i prokuratorów RzPltej Polskiej. Wresień-Październik 1933.
127. *Czasopismo sędziowskie*. Organ oddziału Lwowskiego zrzeszenia sędziów i prokuratorów Rzpltej Polskiej. Nr. 2. 1934.
128. *Czasopismo sędziowskie*. Organ oddział Lwowskiego zrzeszenia sędziów i prokuratorów Rzpltej Polskiej. Styczeń-luty 1935.
129. *Czasopismo sędziowskie*. Organ oddział Lwowskiego zrzeszenia sędziów i prokuratorów Rzpltej Polskiej. Listopad-grudzień 1936.
130. *Czasopismo sędziowskie*. Organ oddział Lwowskiego zrzeszenia sędziów i prokuratorów Rzpltej Polskiej. Lipiec-sierpień 1937.
131. *Czasopismo sędziowskie*. Organ oddział Lwowskiego zrzeszenia sędziów i prokuratorów Rzpltej Polskiej. Listopad-grudzień 1938.

Періодичні видання:

132. *Діло*. 19 жовтня 1915.
133. *Діло*. 12 листопада 1915.
134. *Діло*. 1 грудня 1915.
135. *Діло*. 16 листопада 1933.
136. *Діло*. 7 червня 1936.
137. *Новий час*. 23 січня 1937.
138. *Свобода*. 15 червня 1936.
139. *Gazeta Lwowska*. 1929, 11 października. Nr. 234.
140. *Przegląd Prawa i Administracji*. Orzecznictwo w zakresie Małopolski. 1924. R. XLIX, poz. 209.

141. *Przegląd Prawa i Administracji*. Orzecznictwo w zakresie Małopolski. 1926.
R. LI. Poz. 95.
142. *Przegląd Prawa i Administracji*. Orzecznictwo w zakresie Małopolski. 1926.
R. LI. Poz. 216.
143. *Przegląd Prawa i Administracji*. Orzecznictwo w zakresie Małopolski. 1927.
R. LII. Poz. 9.
144. *Przegląd Prawa i Administracji*. Orzecznictwo w zakresie Małopolski. 1927.
R. LII. Poz. 133.
145. *Przegląd Prawa i Administracji*. Orzecznictwo w zakresie Małopolski. 1928.
R. LIII. Poz. 349.
146. *Przegląd Prawa i Administracji*. Orzecznictwo w zakresie Małopolski. 1930.
R. LV. Poz. 110.
147. *Przegląd Prawa i Administracji*. Orzecznictwo w zakresie Małopolski. 1931.
R. LVI. Poz. 99.
148. *Przegląd Prawa i Administracji*. Orzecznictwo w zakresie Małopolski. 1931.
R. LVI. Poz. 221.
149. *Przegląd Prawa i Administracji*. Orzecznictwo w zakresie Małopolski. 1935.
R. LX. Poz. 186.
150. *Przegląd Prawa i Administracji*. Orzecznictwo w zakresie Małopolski. 1936.
R. LXI. Poz. 21.
151. *Przegląd Prawa i Administracji*. Orzecznictwo w zakresie Małopolski. 1936.
R. LXI. Poz. 105.
152. *Przegląd Prawa i Administracji*. Orzecznictwo w zakresie Małopolski. 1936.
R. LXI. Poz. 291.
153. *Przegląd Prawa i Administracji*. Orzecznictwo w zakresie Małopolski. 1937.
R. LXII. Poz. 85.
154. *Przegląd Prawa i Administracji*. Orzecznictwo w zakresie Małopolski. 1939.
R. LXIV, poz. 7.
155. **Wschód: Prasowa Agencja Informacyjna**. 1934, R. 3, nr. 613–763 (lipiec-grudzień).

Шематизму

156. *Galizisches Provinzial-Handbuch für das Jahr 1868*. Lemberg: Aus der k. k. galiz. Aerarial-Staats-Druckerei, 1868. 814 s.
157. *Handbuch der Lemberger Statthaltereigebietes in Galizien für das Jahr 1855*. Lemberg: Aus der k.k. galiz. Aerarial-Staats-Druckerei, 1855. 489 s.
158. *Handbuch der Lemberger Statthaltereigebietes in Galizien für das Jahr 1856*. Lemberg: Piller, 1856. 328 s.
159. *Handbuch der Lemberger Statthaltereigebietes in Galizien für das Jahr 1859*. Lemberg: Piller, 1859. 650 s.
160. *Handbuch des Statthaltereigebietes in Galizien für das Jahr 1862*. Lemberg: Aus der k.k. galiz. Aerarial-Staats-Druckerei, 1862. 608 s.
161. *Szematyzm Królestwa Galicyi i Lodomeryi z Wielkim Księstwem Krakowskim na rok 1874*. Lwów: Z drukarni E. Winiarza, 1874. 830 s.
162. *Szematyzm Królestwa Galicyi i Lodomeryi z Wielkim Księstwem Krakowskim na rok 1875*. Lwów: Z drukarni Władysława Łozińskiego, 1875. 837 s.
163. *Szematyzm Królestwa Galicyi i Lodomeryi z Wielkim Księstwem Krakowskim na rok 1877*. Lwów: Z drukarni A. J. O. Rogosza, 1877. 828 s.
164. *Szematyzm Królestwa Galicyi i Lodomeryi z Wielkim Księstwem Krakowskim na rok 1899*. Lwów: Z drukarni Władysława Łozińskiego, 1899. 1135 s.
165. *Szematyzm Królestwa Galicyi i Lodomeryi z Wielkim Księstwem Krakowskim na rok 1900*. Lwów: Z drukarni Władysława Łozińskiego, 1900. 1148 s.
166. *Szematyzm Królestwa Galicyi i Lodomeryi z Wielkim Księstwem Krakowskim na rok 1901*. Lwów: Z drukarni Władysława Łozińskiego, 1901. 448 s.

167. *Szematyzm Królestwa Galicyi i Lodomeryi z Wielkim Księstwem Krakowskim na rok 1903*. Lwów: Z drukarni Władysława Łozińskiego, 1903. 1276 s.
168. *Szematyzm Królestwa Galicyi i Lodomeryi z Wielkim Księstwem Krakowskim na rok 1907*. Lwów: Z drukarni Władysława Łozińskiego, 1907. 1342 s.
169. *Szematyzm Królestwa Galicyi i Lodomeryi z Wielkim Księstwem Krakowskim na rok 1913*. Lwów: Z drukarni Władysława Łozińskiego, 1912. 1544 s.
170. *Szematyzm Królestwa Galicyi i Lodomeryi z Wielkim Księstwem Krakowskim na rok 1914*. Lwów: Z drukarni Władysława Łozińskiego, 1913. 1734 s.

Спогади:

171. Мої життєписні дані (Степан Бандера) [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://ukrnationalism.com/the-nationalist-movement/staff/stepan-bandera/67-moi-zhyttiepysni-dani-stepan-bandera.html> (дата звернення 17.02.2021).
172. Шухевич С. *Моє життя*. Спогади. Лондон: Видання української видавничої спілки, 1991. 619 с.
173. Czerwiński A. *Ustrój sądów powszechnych wedle rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 6-go lutego 1928 r.* Lwów: Nakł. Zrzeszenia Sędziów i Prokuratorów R. P. we Lwowie, 1928. 52 s.

Спеціальна література:

174. Аржакова Л. Польский вопрос в России XIX в. (трактовка и время возникновения). *Вестник ТвГУ. Серия «История»*. 2014. №3. С. 10. С. 4–17.

175. Бальцер О. *Из истории общественно-государственного строя Польши*. Переводъ с польскаго. Санкт-Петербургъ: Издаиіе А. Суворина, 1908. 253 с.
176. Бардах Ю., Леснодарский Б., Пиетрчак М. *История государства и права Польши*. Москва: Юридическая литература, 1980. 559 с.
177. Берест І. Репресивні акції щодо населення [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://vlp.com.ua/files/07_7.pdf (дата звернення 15.04.2020).
178. Білостоцький С. Провадження в кримінальних справах у Львівському лавничому суді XVI–XVIII століть. *Вісник Львівського університету. Серія історична*. 1999. Вип. 33. С. 80–85.
179. Бойко І., Тищик Б. Становлення та розвиток органів судочинства у Галичині (X–XX ст.). *Вісник Львівського університету. Серія юридична*. Львів, 2011. Вип. 52. С. 110–119.
180. Бойко І. *Історія правового регулювання цивільних, кримінальних та процесуальних відносин в Україні (IX–XX ст.): навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів*. Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2014. 904 с.
181. Бойко І. *Органи влади і право в Галичині у складі Польського Королівства (1349–1569 рр.): монографія*. Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2009. 628 с.
182. Бойко І. *Правове регулювання цивільних відносин в Україні (IX–XX ст.) [навч. посіб. для студ. вищ. навч. закладів]*. Київ: Атіка, 2012. 348 с.
183. Ганкевич Л. Чи усунути суди присяжних? *Життя і право*. 1932. Ч. 1. С. 24–29.
184. Гловацький І. *Українські адвокати у політичних судових процесах у Східній Галичині (1921–1939 рр.)*. Львів: Тріада Плюс, 2003. 348 с.
185. Гусаров К. Апелляционное производство в судах гражданской юрисдикции. *Підприємництво, господарство і право*. 2003. №7. С. 37–41.

186. Едер П. Особливості вирішення цивільних справ Вищим крайовим судом у Львові (1855–1918 рр.). *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2015. Серія “Право”. Вип. 32. Том 1. С. 20–25.
187. Едер П. Особливості створення Вищого крайового суду у Львові у складі Австрії та Австро-Угорщини (1855–1918 рр.). *Часопис Київського університету права*. 2014. №3. С. 34–40.
188. Едер П. Структура та керівництво Вищого крайового суду у Львові (1855–1918 рр.). *Часопис Київського університету права*. 2014. Вип. 4. С. 46–51.
189. Долинська М. Загальна характеристика Закону Речі Посполитої “Право про нотаріат” 1933 року як джерела правового регулювання нотаріальної діяльності на теренах Галичини. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. 2016. Вип. 4. С. 112–121.
190. Думич Х. Загальний порядок судочинства у Галичині за австрійським цивільним процесуальним кодексом 1895 р. *Підприємництво, господарство і право*. 2016. Вип. 5. С. 96–101.
191. Зайчук О., Оніщенко Н. *Теорія держави і права*. Київ: Юрінком Інтер, 2006. 685 с.
192. Зашкільняк Л., Крикун М. *Історія Польщі: Від найдавніших часів до наших днів*. Львів: Львівський національний університет ім. І. Франка, 2002. 752 с.
193. Ковальчук І. Організація судової влади у Галичині в складі Австрії та Австро-Угорщини (1772–1918). *Підприємництво, господарство і право*. 2018. №5. С. 203–208.
194. Ковальчук І. Організація, структура та компетенція крайових судів у Галичині (1855–1918). *Вісник Львівського університету. Серія юридична*. 2017. Вип. 65. С. 30–39.
195. Кондратюк К. *Новітня історія України. 1914–1945*. Вид. 2-е, доп. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2018. 340 с.

196. Кондратюк О. *Судова система та судочинство в Галичині у складі Австро-Угорщини (1867–1918 рр.)*. Автореф. дис.[...] канд. юрид. наук. 12.00.01. Львівський державний університет внутрішніх справ. Львів, 2006. 23 с.
197. Краковский К. Судебная реформа 1864 г.: значение и историко-правовые оценки. *Журнал российского права*. 2014. №12. С. 16–31.
198. Левицький К. Про новий процес цивільний в Австрії. Студія критична. *Часопись правнича. Розвідки правничі секції історично-філософичної Наукового товариства імені Шевченка*. Львів. 1896. Рочникъ VI. С. 105–179.
199. Левицький К. Про новости в поступованю відкличнім. *Часопись правнича. Розвідки правничі секції історично-філософичної Наукового товариства імені Шевченка*. Львів. 1899. Рочникъ IX. С. 1–13.
200. Липитчук О. *Система судових органів та судочинство Республіки Польща (1918–1939 рр.)*. Автореферат дис. канд. юрид. наук. 12.00.01. Львів, 2004. 18 с.
201. Липитчук О. Соціально-правові аспекти статусу суддів у міжвоєнній Польщі (1918–1939). *Вісник Львівського університету. Серія юридична*. 2015. Вип. 6. С. 151–162.
202. Лозинська І. Організація судової системи у Галичині в роки Першої світової війни. *Проблеми гуманітарних наук*. 2014. Вип. 34. С. 97–111.
203. Лучаківська І. Розвиток судової системи у Польщі 1929–1939 рр. *Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність*. 2008. Вип. 17. С. 297–305.
204. Мазур О., Патер І. Талергоф – Голгофа галичан. *Галицька брама*. №7–8 (151–152). Липень-серпень 2007. С. 31–32.
205. Мацькевич М. Правове становище Галичини у складі Австрії та Австро-Угорщини. *Вісник Львівського університету. Серія юридична*. Львів. 2001. Вип. 36. С. 84–89.

206. Меліхова Ю. Суд і суддя в історичній реальності (від Київської Русі до сьогодення). *Вісник Академії правових наук України*. 2011. №1(64). С. 217–228.
207. Мельник І., Масик Р. *Пам'ятники та меморіальні таблиці міста Львова*. Львів: Апріорі, 2012. 211 с.
208. Мицик Ю., Бажан О., Власов В. *Історія України: Навч. посіб. 3-тє вид., допов. і переробл.* Київ: Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2010. 595 с.
209. *Методы изучения историко-правовых явлений: учебное пособие*. М. Н. Настюк, М. В. Костицкий, П. Ф. Гураль, Б. И. Тищик. Львов: ЛГУ, 1986. 80 с.
210. Мрака І. Зустріч з росіянами: царська армія в оцінці львів'ян (1914–1915). *Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність*. 2015. Вип. 26. С. 267–280.
211. Настасяк І. Історико-правовий аналіз входження Галичини до складу Австрійської імперії. *Вісник Львівського університету. Серія юридична*. Львів. 2003. Вип. 38. С. 87–91.
212. Онишко О. Договір спадкування за нормами цивільного права Польщі. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія юридична*. 2018. Вип. 3. С. 57–68.
213. Олійник Ю. В. Правовий статус органів місцевої влади в Західній Україні у складі Польської Держави (1921–1939 рр.). *Історико-правовий часопис*. Луцьк. 2018. Вип. 2(12). С. 152–157.
214. Олійник Ю. В. Становлення та розвиток судової системи Другої Речі Посполитої (1918–1939 рр.). *Актуальні проблеми правознавства*. Тернопіль. 2018. Вип. 4(16). С. 5–12.
215. Олійник Ю. В. Структура та керівництво Львівського апеляційного суду (1919–1939 рр.). *Науково практичний господарсько-правовий журнал «Підприємство, господарство і право»*. Київ. 2019. Вип. 7(281). С. 151–155.

216. Пілінкевич А. Львів в умовах російської окупації (1914–1915). *Галицька брама*. Липень–серпень 2007. №7–8 (151–152). С. 22–25.
217. Посівнич М. *Степан Бандера*. Дрогобич: Посвіт, 2018. 332 с.
218. Старосольський В. *Держава і політичне право. Частина друга*. Подєбради: Видання “Видавничого т-ва при Українській Господарській Академії”, 1924. 465 с.
219. *Судебные уставы Российской империи 1864 года: влияние на современное законодательство Литвы, Польши, России, Украины, Финляндии (к 150-летию Судебной реформы. 20 ноября 1864 г. 20 ноября 2014 г.)*. Сб. науч. ст. под ред. Д.Я. Малешина. М.: Статут, 2014. 128 с.
220. *Судова влада в Україні: історичні витоки, закономірності, особливості розвитку*. За редакцією І. Б. Усенка. Київ: Наукова думка, 2014. 450 с.
221. Тейлор А. *Дж. Габсбурзька монархія 1809–1918*. Пер. з англ. Львів: ВНТЛ–Класика, 2002. 268 с.
222. Тищик Б. Й. *Історія держави і права Австрії та Австро-Угорщини (X ст. – 1918 р.)*: навч. посіб. Львів: Львівський національний університет імені Івана Франка, 2003. 80 с.
223. Тищик Б. *Західно-Українська Народна Республіка (1918–1923). Історія держави і права*. Львів: Тріада Плюс, 2004. 392 с.
224. Тищик Б., Бойко І. *Історія держави і права України: акад. курс: підручник*. Київ: Ін Юре, 2015. 808 с.
225. *Учреждения Западной Украины до воссоединения ее в едином Украинском Советском Социалистическом Государстве. Справочник*. Львов: Издательство Львовского государственного университета, 1955. 180 с.
226. Худоба Н. Австрійський кримінально-процесуальний кодекс 1873 року та його застосування на території Галичини. *Форум права*. 2009. №2. С. 417–422.

227. Яковлів А. *Цивільний процес: курс лекцій*. Регенсбург; Мюнхен: Український технічно-господарський інститут, 1948. 79 с.
228. Balzer O. *Z zagadnień ustrojowych Polski*. Lwów: Nakładem Towarzystwa dla popierania nauki polskiej z funduszu B. Orzechowicza, 1917. 75 s.
229. Balzer O. *Geneza Trybunału Koronnego: studium z dziejów sądownictwa polskiego w XVI wieku*. Wyd. 2. Warszawa: Muzeum Historii Polski, 2009. 347 s.
230. Balzer O. *Historia ustroju Austrii w zarysie*. Lwów: Nakładem K. S. Jakubowskiego, 1908. 512 s.
231. Bradliński K. Polskie kodeksy karne okresu międzywojnia // Studenckie Zeszyty Naukowe [Електронний ресурс]. Режим доступу https://www.researchgate.net/publication/331435904_Polskie_kodeksy_karne_okresu_miedzywojnia
232. Brawer A. *Galizien. Wie es an Österreich kam. Eine historisch-statistische studie über die inneren Verhältnisse des Landes in Jahre 1772*. Leipzig, 1910. 107 s.
233. Buczyński K., Sosnowski P. *Prokuratoria generalna. 200 lat tradycji ochrony dobra publicznego*. Warszawa: Wydawnictwo Sejmowe, 2016. 720 s.
234. Chołodecki J. *Lwów w czasie okupacji rosyjskiej (3 września 1914 – 22 czerwca 1915). Z własnych przeżyć i spostrzeżeń*. Lwów, 1930. 179 s.
235. Czarnecki P. *Nienależyta obsada sądu jako bezwzględna przyczyna odwoławcza na tle zasady uczciwego procesu*. Praca magisterska napisana w Katedrze Postępowania Karnego pod kierunkiem prof. dra hab. Piotra Hofmańskiego. Kraków, 2006. 104 s.
236. Dukwicz D. *Rosja wobec Sejmu Rozbiorowego Warszawskiego (1772–1775)*. Warszawa: Instytut Historii PAN, 2015. 330 s.
237. Dziadzio A. *Monarchia konstytucyjna w Austrii (1867–1914). Władza–Obywatel–Prawo*. Kraków: Księgarnia Akademicka, 2001. 312 s.
238. Dziadzio A. Odpowiedzialność odszkodowawcza państwa za bezprawne działania jego organów według ABGB w świetle wykładni Sądu Najwyższego

- (1918–1939). Przyczynek do dziejów austriackiej tradycji prawnej w Polsce. *Krakowskie Studia z Historii Państwa i Prawa*. 2012. No 5(4). S. 295–305.
239. Fiedorczyk P., Kowalski P. Sądownictwo powszechne na terenie województwa białostockiego w II RP. *Miscellanea historic-iuridica*. 2012. Tom XI. S. 275–299.
240. Gołąb S. *Organizacja Sądów powszechnych*. Kraków: Nakładem autora, 1938. 143 s.
241. Grzybowski K. *Galicja 1848–1914. Historia ustroju politycznego na tle historii ustroju Austrii*. Kraków-Wrocław-Warszawa: Wyd-wo PAN, 1959. 322 s.
242. Gwiżdż A. Sejm i senat w latach 1918–1939. *Dzieje sejmii Polskiego*. Koordynator pracy J. Bardach. Warszawa: W-wo sejmowe, 1997. S. 145–202.
243. Hahn Z. Kasacja wedle polskiego kodeksu postępowania cywilnego. *Czasopismo sędziowskie. Organ oddziału Lwowskiego zreszenia sędziów i prokuratorów Rzpltej Polskiej*. 1932. Nr. 1–2. S. 1–34.
244. Hahn Z. Umorzenie postępowania egzekucyjnego. *Czasopismo sędziowskie. Organ oddziału Lwowskiego zreszenia sędziów i prokuratorów Rzpltej Polskiej*. 1937. Nr. 2. S. 59–66.
245. Halicki K. Od przestępstwa do kary. Przebieg dochodzenia kryminalnego, procesu karnego oraz egzekucji wyroków w Polsce w okresie międzywojennym w sprawach o morderrstwo. *Problemy kryminalistyki*. 2010. Nr. 270 (paźdzernik-grudzień). S. 71–84.
246. Hrobni J. Analityczny rozbiór niektórych problemów z zakresu polskiej procedury cywilnej. *Czasopismo sędziowskie. Organ oddziału Lwowskiego zreszenia sędziów i prokuratorów Rzpltej Polskiej*. 1932. Nr. 11–12. S. 265–282.
247. Jakimko W. Pozycja prawna sądów i sędziów na gruncie regulacji konstytucyjnych od początku II Rzeczypospolitej do Konstytucji z 1997 r. w kontekście nadzoru administracyjnego nad sądami. *Palestra*. 2017. No 9. S. 64–80.

248. Janusz B. *Dokumenty urzędowe okupacji rosyjskiej Lwowa*. Lwów: Nakładem Wydawcy, 1916. 64 s.
249. Jastrzębski R. O stu latach Sądu Najwyższego (1917–2017). *Palestra*. 2017. No 4. S. 70–76.
250. Kalinka W. *Galicja i Kraków pod panowaniem austriackim*. Paryż: Komisja Księg. Polsk., 1853. 401 s.
251. Kloch B. *Zarys dziejów sądownictwa w południowej części Górnego Śląska*. Rybnik – Gliwice: Tondo, 2011. 96 s.
252. Konarska P. W. Wpływ nowelizacji Kodeksu postępowania cywilnego na usprawnienie postępowania egzekucyjnego. *Studia Iuridica Lublinensia*. 2016. Vol. XXV(2). S. 113–126.
253. Koredczuk J. *Dziedziczenie nieruchomości w świetle orzecznictwa sądów apelacji lwowskiej w okresie międzywojennym*. Wrocław: Beta-druk, 2019. 290 s.
254. Koredczuk J. Testament prywatny w orzeczeniach sądów apelacji lwowskiej w okresie międzywojennym. *Вроцлавсько-львівський юридичний збірник*. Львівський національний університет імені Івана Франка. 2017. Вип. 8. S. 39–47.
255. Kotliński T. *Zwierzchnicy sądownictwa galicyjskiego*. Przedmowa Stanisław Dąbrowski. Warszawa: Redakcja “Palestry”, 2013. 160 s.
256. Kowalski K. Polski kodeks karny w dotychczasowej praktyce. *Czasopismo sędziowskie*. Organ oddziału Lwowskiego zreszenia sędziów i prokuratorów Rzpltej Polskiej. 1934. Nr. 1. S. 4–10.
257. Kowalski K. Prokurator i Sąd, a uproszczenia proceduralne w postępowaniu karnem. *Czasopismo sędziowskie*. Organ oddziału Lwowskiego zreszenia sędziów i prokuratorów Rzpltej Polskiej. 1932. Nr. 5–6. S. 121–126.
258. Krzyżanowski L. *Sędziowie w II Rzeczypospolitej. Okręgi apelacyjne: krakowski i katowicki*. Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, 2011. 514 s.

259. *Księga Pamiątkowa ku uczczeniu pięćdziesięcioletniego jubileuszu pracy sędziowskiej Prezesa Lwowskiego Sądu Apelacyjnego Adolfa Czerwińskiego*. Lwów, 1926. 172 s.
260. Kunret A. Pułkownik "Karola". *Miscellanea*. 1981. Rocznik XIII. S. 227–229.
261. Lewandowska-Malec I. Udział lwowskich prawników w dorobku polskiej Komisji Kodyfikacyjnej (1919–1939). *Українознавчий альманах*. 2013. Вип. 14. С. 231–233.
262. Lewandowski J. Sądownictwo w Królestwie Polskim w czasie I wojny światowej: okupacja austro-węgierska. *Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska*. Sectio F, Nauki Humanistyczne. 1974. №29. S. 225–234.
263. Ławnikowicz G. Spuściz na zaborcza a zagadnienie unifikacji postaw w debacie na temat pożądanego statusu trzeciej władzy. "Rodzinna Europa". *Europejska myśl polityczno-prawna u progu XXI wieku*. Pod. red. P. Fiktusa, H. Malewskiego, M. Marszała. Wrocław: Wydział Prawa, Administracji i Ekonomii Uniwersytetu Wrocławskiego, 2015. S. 185–205.
264. Łyszczek R. Wpływ regulacji prawnych państw zaborczych dotyczących organów egzekucji sądowej na zunifikowane ustawodawstwo polskie w okresie II Rzeczypospolitej – wybrane zagadnienia. *Krakowskie studia z historii państwa i prawa*. Pod redakcją W. Uruszczaka i D. Malec. Tom 2. Kraków: W-wo Uniwersytetu Jagiellońskiego, 2008. S. 233–251.
265. Makarewicz J. *Kodeks karny z komentarzem i orzeczeniem Sądu Najwyższego*. Lwów: Wydawnictwo Zakładu narodowego imienia Ossolińskich, 1935. 526 s.
266. Makarewicz J. *Mniejszości Narodowe*. Lwów: Chrześcijańska Spółka Wydawnicza, 1924.
267. Malec D. Pierwsza nowelizacja rozporządzenia Prezydenta RP z dnia 6 lutego 1928 r. – prawo o ustroju sądów powszechnych w debacie sejmowej w 1928 r. Wybrane zagadnienia. *Studia Iuridica Lublinensia*. 2016. Vol. XXV. no 3. S. 599–616.

268. Maleszyk R. Funkcjonowanie austriackich sądów wojskowych na Lubelszczyźnie w latach 1915–1918. *Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska*. 2013. Vol. LXVIII. Z. 1–2. S. 53–72.
269. Maleszyk R. Więzienia wojskowe i areszty polowe na terenie okupacji austriackiej w latach 1914–1918. *Przegląd Więziennictwa Polskiego*. 2012. Nr 76–77. S. 207–231.
270. Materniak-Pawłowska M. Z dziejów sądów przysięgłych na ziemiach polskich w XIX wieku. *Czasopismo prawno-historyczne*. 2014. Tom LXVI. Zeszyt 1. S. 121–148.
271. Materniak-Pawłowska M. Zawód sędziego w Polsce w latach 1918–1939. *Czasopismo prawno-historyczne*. 2011. Tom LXIII. Zeszyt 1. S. 63–110.
272. Mazurek I. Specyfika prac Komisji Kodyfikacyjnej w procesie unifikacji prawa w II Rzeczypospolitej. *Studia Iuridica Lublinensia*. 2014. No 23. S. 125–136.
273. Medyński A. Ilustrowany przewodnik po komentarzu Łyczakowskim [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.lwow.home.pl/lycz.html> (дата звернення 10.12.2018).
274. Moniuszko A. *Prawo sądowe Rzeczypospolitej szlacheckiej (XVI–XVIII w.). Zarys wykładu z wyborem źródeł*. Warszawa: Campidoglio, 2017. 192 s.
275. Mosing K. Wymiar kary w polskim kodeksie karnym. *Czasopismo sędziowskie*. Organ oddziału Lwowskiego zreszenia sędziów i prokuratorów Rzpltej Polskiej. 1932. Nr. 9–10. S. 229–250.
276. Piotrowska M. Kasacja czy rewizja? Wpływ poglądów Franciszka Ksawerego Fiericha opublikowanych w 1923 roku na ostateczny kształt przepisów o postępowaniu kasacyjnym w kodeksie postępowania cywilnego z 1930 roku. *Krakowskie studia z historii państwa i prawa*. Pod redakcją W. Uruszczaka, D. Malec, M. Mikuły. Tom 3. Kraków: W-wo Uniwersytetu Jagiellońskiego, 2010. S. 157–172.
277. Płaza S. *Historia prawa w Polsce. Część II. Polska pod zaborami*. Kraków: W-wo “Księgarnia Akademicka”, 1993. 208 s.

278. Poliszewski M. Aplikacja sądowa jako wychowanie sędziego. *Czasopismo sędziowskie*. Organ oddziału Lwowskiego zreszenia sędziów i prokuratorów Rzpltej Polskiej. 1934. Nr. 6. S. 283–289.
279. Redzik A. Wydział prawa Uniwersytetu Lwowskiego w okresie Drugiej Rzeczypospolitej i w czasie II wojny światowej – wybrane zagadnienia. *Prace Komisji Historii Nauki PAU*. 2010. Tom X. S. 111–152.
280. Rundstein J. Kasacja w obronie Ustawy w Kodeksie Postępowania karnego. *Palestra*. Organ adwokatury stołecznej. Czasopismo poświęcone zagadnieniom prawnym i korporacyjno-zawodowym. Czerwiec-Lipiec 1929. Nr. 6–7. S. 302–310.
281. *Sądy i inne organy postępowania karnego*. Redakcja naukowa Zbigniew Kwiatkowski. Warszawa: Wolters Kluwer, 2015. 1165 s.
282. Skowronek J. Tadeusz Kościuszko: model bohateraz pogranicza epok. *Niepodległość i Pamięć*. 1996. No 3/1(5). S. 53–68.
283. Starzyński St. *Historja ustroju Polski porozbiorowej*. Lwów: Nakładem Towarzystwa „Biblioteka Słuchaczów Prawa U. J. K.”, 1931.
284. Stebelski P. *Komentarz do Austriackiego postępowania karnego*. Lwów: Gubrynowiczi Schmidt, 1901. 754 s.
285. Stebelski P. *Sądy przysięgłych i sądy ławnicze*. Lwów, 1910. 28 s.
286. Szczygielski W. Rozważania na temat Sejmu Wielkiego (w 220. Rocznicę inauguracji obrad). *Przegląd nauk historycznych*. 2008. R. VII. nr 2. S. 5–60.
287. Szynal G. Polskie sądownictwo pracy w okresie międzywojennym. *Roczniki Administracji i Prawa*. 2016. nr XVI(2). S. 121–130.
288. Wawel-Louis J. *Początkowie sądownictwo austriackie w Galici (1772–1784)*. Lwów: Z drukarni Władysława Łozińskiego, 1897. 416 s.
289. Wąsacz M. Tabula prowincjonalna byłej Galicji z obszaru apelacji lwowskiej. *Roczniki Dziejów Społecznych i Gospodarczych*. 1931. T. I. S. 37–42.

290. Zgórnjak M. Terytorium Polski w planach wojennych państw centralnych i Rosji w chwili wybuchu pierwszej wojny światowej – 1914 rok. *Dzieje Najnowsze*. 2004. No 36/3. S. 19–32.

Додаткові матеріали:

291. *Енциклопедія історії України: у 10 т.* Редкол. В. А. Смолій та ін. Інститут історії України НАН України. Київ: Наукова думка, 2004. Т. 2. 518 с.
292. *Юридична енциклопедія: в 6 т.* Редкол.: Ю. Шемшученко (гол.) та ін. Том 5: П–С. Київ: Українська Енциклопедія, 2003. 736 с.
293. *Księga Cmentarna Polskiego Cmentarza Wojennego: Charków. Rada Ochrony Pamięci Walk i Męczeństwa.* Warszawa: Oficyna Wydawnicza RYTM, 2003. 738 s.
294. *Lwów. Przewodnik orientacyjny z planem i 8 ilustracjami.* Lwów: Nakładem gminy król. stoł. miasta Lwowa, 1930. 52 p.
295. *Mały rocznik statystyczny 1939.* Warszawa: Nakładem głównego urzędu statystycznego, 1939. 424 s.
296. Medyński A. Ilustrowany przewodnik po cmentarzu Łyczakowskim [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.lwow.home.pl/lycz.html> (дата звернення 10.12.2018).

ДОДАТКИ

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА:

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

Публікації у періодичних наукових виданнях інших держав з наукового напрямку, за яким підготовлено дисертацію здобувача

1. Oliinyk Y. Procedure for consideration and resolution of disciplinary cases in the Court of Appeal of Lviv (1919–1939). *Recht der Osteuropäischen Staaten (ReOS)*. №2. 2021. P. 39–46.

Електронна версія: <https://www.uni-goettingen.de/de/document/download/4071c62a294072a4a1588e01ba5f74db.pdf/ReOS%2002%20aus%202021.pdf>

Статті у наукових виданнях, включених до переліку наукових фахових видань України

1. Олійник Ю. В. Організація судової влади в Західній Україні у складі Другої Речі Посполитої (1919–1939 рр.). *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. Ужгород. 2018. Вип. 52. Т.1. с. 35–40. Електронна версія: <http://repository.vsau.org/getfile.php/18955.pdf>;
2. Олійник Ю. В. Становлення та розвиток судової системи Другої Речі Посполитої (1918–1939 рр.). *Актуальні проблеми правознавства*. Тернопіль. 2018. Вип. 4(16). С. 5–12. Електронна версія: <http://app.wunu.edu.ua/wp-content/uploads/2018/12/4-2018.pdf>
3. Олійник Ю. В. Правовий статус органів місцевої влади в Західній Україні у складі Польської Держави (1921–1939 рр.). *Історико-правовий часопис*. Луцьк. 2018. Вип. 2(12). С. 152–157. Електронна версія: <https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/16052/1/31.pdf>
4. Олійник Ю. В. Конституційно-правові засади розвитку судової системи Другої Речі Посполитої (1918–1939 роки). *Вісник Львівського університету. Серія: Юридична*. Львів. 2019. Вип. 68. С. 117–124.

Електронна версія:

<http://publications.lnu.edu.ua/bulletins/index.php/law/article/view/10149/10152>

5. Олійник Ю. В. Порядок формування та компетенція Львівського апеляційного суду (1919–1939 рр.). *Науковий вісник публічного та приватного права*. Київ. 2019. Вип. 1. Т. 1. С. 40–46. Електронна версія: http://www.nvppp.in.ua/vip/2019/1/tom_1/9.pdf
6. Олійник Ю. В. Структура та керівництво Львівського апеляційного суду (1919–1939 рр.). *Науково практичний господарсько-правовий журнал «Підприємство, господарство і право»*. Київ. 2019. Вип. 7(281). С. 151–155. Електронна версія: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2019/7/28.pdf>
7. Олійник Ю. В. Правовий статус суддів Львівського апеляційного суду (1919–1939 рр.). *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. Ужгород. 2020. Вип. 56. Т. 1. С. 19–23. Електронна версія: <http://visnyk-juris-uzhnu-uz.com/wp-content/uploads/2020/12/No.56-1.pdf>
8. Олійник Ю. В. Порядок розгляду справ у Львівському апеляційному суді (1919–1939 рр.). *Часопис Київського університету права*. Київ. 2020. Вип. 2. С. 77–83. Електронна версія: <https://chasprava.com.ua/index.php/journal/article/view/351/332>
9. Олійник Ю. В. Особливості розгляду цивільних справ у Львівському апеляційному суді (1919–1939 рр.). *Збірник наукових праць «Актуальні проблеми держави і права»*. Одеса. 2020. Вип. 85. С. 171–180. Електронна версія: <http://www.apdp.in.ua/v85/23.pdf>.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

1. Олійник Ю. В. Причини і наслідки захоплення Галичини Польщею та його юридичне оформлення. *Збірник матеріалів Всеукраїнської наукової конференції «Західно-Українська Народна Республіка та її місце в історії українського державотворення (до 100-річчя проголошення)»*, 1 листопада 2018 року. Львів: ЛНУ ім. Івана Франка. 2018. Вип. 2. С. 273–279.

- Електронна версія: <https://law.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2018/11/Materialy-KONFERENTSIYI-lystopad2018-3-2.pdf>
2. Олійник Ю. В. Організація місцевої влади в Західній Україні у складі Другої Речі Посполитої (1921–1939 рр.). *Матеріали XXXIX Міжнародної історико-правової конференції «Місьцеве управління та місьцеве самоврядування в історії права, держави і юридичної думки»*, 2–3 листопада 2018 року. Львів: МАІП, 2018. С. 95–100.
  3. Олійник Ю. В. Соціально-політичні передумови створення і діяльність Львівського апеляційного суду (1919–1939 рр.). *Матеріали XXIV звітної науково-практичної конференції «Проблеми державотворення і захисту прав людини в Україні*, 7–8 лютого 2018 року. Львів: ЛНУ ім. Івана Франка, 2018. Ч. 1. С.73–78. Електронна версія: https://law.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2018/02/Final_1_2.pdf
  4. Олійник Ю. В. Особливості реформування судової влади в Другій Речі Посполитій (1918–1939 рр.). *Матеріали IV міжнародної науково-практичної конференції «Україна в умовах реформування правової системи: сучасні реалії та міжнародний досвід»*, 5–6 квітня 2019 року. Тернопіль: ТНЕУ, 2019. Т. 1. С. 77–80. Електронна версія: <http://uf.wunu.edu.ua/wp-content/uploads/2020/03/TEZI-YUF-2019-T.-1.pdf>
  5. Олійник Ю. В. Місце Львівського апеляційного суду в судовій системі Другої Речі Посполитої (1918–1939 рр.). *Матеріали XXV звітної науково-практичної конференції «Проблеми державотворення і захисту прав людини в Україні»*, 7–8 лютого 2019 року. Львів: ЛНУ ім. Івана Франка, 2019. Ч. 1. С. 66–68. Електронна версія: https://law.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2019/02/chastyna-_1.pdf
  6. Олійник Ю. В. Особливості розвитку судової системи в Галичині у період Другої Речі Посполитої (1919–1939 рр.). *Ювілейний збірник наукових праць на пошану професора Володимира Семеновича Кульчицького з нагоди 100-річчя від дня народження*. Львів: ЛНУ ім. Івана Франка, 2019.

С. 272–284. Електронна версія: <https://law.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2019/11/Kul-chyts-kyu.pdf>

7. Олійник Ю. В. Особливості правотворчої діяльності апеляційного суду у Львові (1918–1939 рр.). *Матеріали XIX Міжнародної студентсько-аспірантської наукової конференції «Актуальні проблеми прав людини, держави та правової системи»*, 24 квітня 2020 року. Львів: ЛНУ ім. Івана Франка, 2020. С. 33–34. Електронна версія: <https://law.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2020/04/Zbirnyk-2020.pdf>
8. Олійник Ю. В. Особливості розгляду дисциплінарних справ суддів Львівським апеляційним судом (1919–1939 рр.). *Матеріали XX Міжнародної студентсько-аспірантської наукової конференції «Актуальні проблеми прав людини, держави та правової системи»*, 22–23 квітня 2021 року. Львів: ЛНУ ім. Івана Франка, 2021. С. 16–19. Електронна версія: <https://law.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2021/04/ZBIRNYK-2021.pdf>